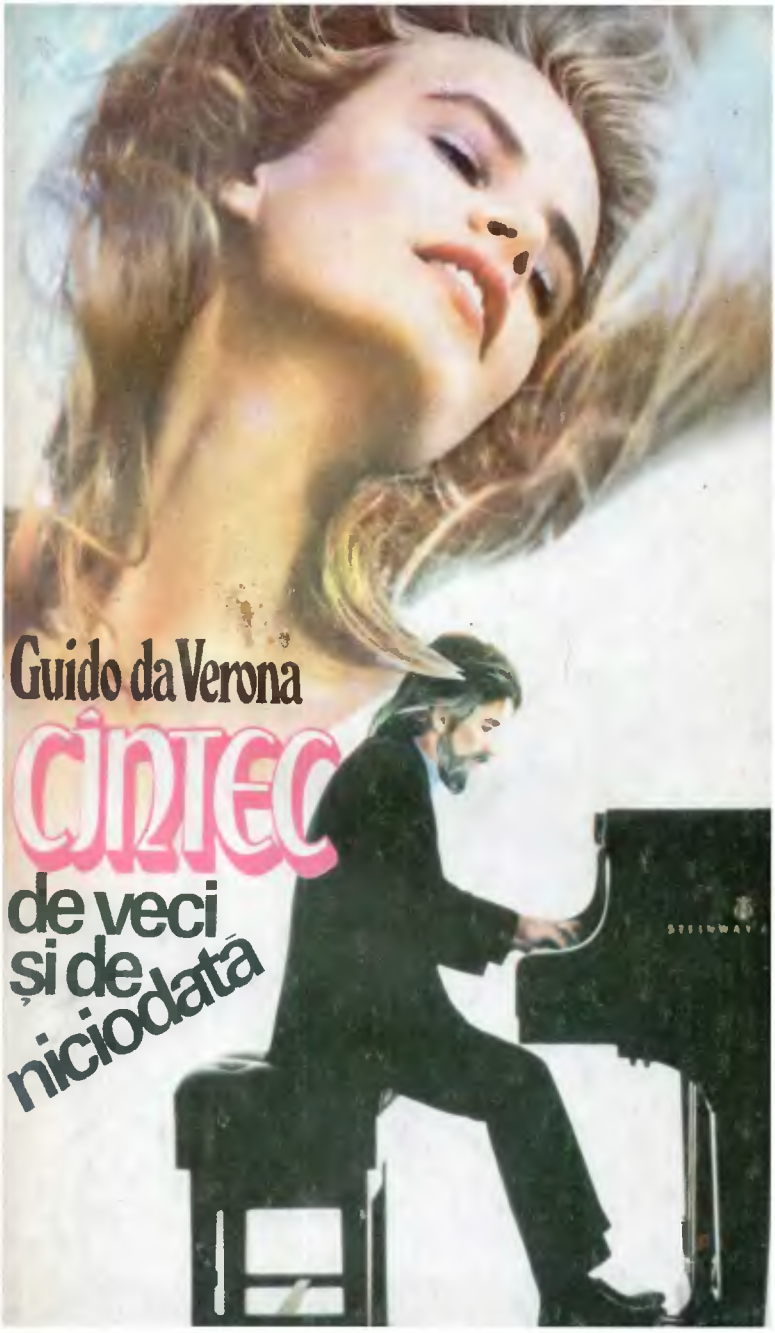
Guido da Verona
CÎNTEC
de veci
și de
niciodată
STEINWAY

GUIDO DA VERONA

CÎNTEC DE VECI ȘI DE NICIODATĂ

GUIDO DA VERONA

CÎNTEC DE VECI ŞI DE NICIODATĂ

EDITURA PYGMALION PLOIEŞTI

— 1993 —

Copertă : VASILE SOCOLIUC

R. BEMPORAD—FIGLIO
EDITORI FIRENZE 1930

Prezenta ediție reproduce parțial într-o variantă modernizată și pusă de acord cu normele ortografice actuale a textului publicat în anul 1936 de Editura Cugetarea, București.
Editura Pygmalion își rezervă toate drepturile de autor privind prezenta versiune.

Cînd împlinisem aproape nouăsprezece ani, Mirella era cu zece ani mai mare decît mine.

Prietenă bună a casei noastre, venea să prînzească la noi de două ori pe săptămînă — miercurea și sîmbăta — zilele de primire ale mamei, ducesa, care avea deschis unul din saloanele cele mai frecventate și, deci, mai plicticitoare, din Paris.

În timpul verii, cînd ducele, tatăl meu, speria țăranii și vechilii cu pretențiile lui de agricultor, Mirella obișnuia să petreacă o lună la conacul nostru din Sédrillac, în care dormise odinioară Condé.

Tatăl meu aparținea acelui gen de oameni ce nu mai sînt azi la modă : arbitrii și creatorii vechii eleganțe franțuzești ; într-un cuvînt, simplu și foarte superficial, încît s-ar fi putut spune că el era făcut după spiritul francez de altădată.

Dar el nu-și frămînta creierul niciodată ca să-și complice viața, care pentru el fusese atît de frumoasă și de ușoară. Femei, cai, Almanahul Gotha și cultul mondenității : — iată cadrul foarte precis, limitat al lumii sale sufletești și fizice. Un om foarte frumos, fără a fi cel puțin sieși credincios, fusese, asemenea unui Cezar, prietenul tuturor femeilor. Pentru că le trădase pe toate s-ar fi putut spune că durerea unora îl urmărise. Dar lanțurile rupte ale iubirii n-au fost niciodată grele pe pămîntul Regelui Soare. Înzestrat cu un bun simț ales, cu o delicatețe de care trebuie să-i fiu îndeosebi recunos-

cător, el nu obosise pe ducesa-mama mea pretinzîndu-i alți băieți afară de mine.

Aș fi vrut să am cel puțin o soră cu care să împart greul educației mele severe; dar ducele, tatăl meu, m-a lipsit de plăcerea aceasta.

Am rămas astfel copil unic; unic cel puțin în familia mea. Și m-au mai învățat că nu intră în educația aleasă a cuiva, să caute paternitate în familiile cunoscuților și prietenilor.

Gurile rele (și vai! cîte guri rele sînt în Franța!) spuneau că sînt și alți strengari, crescuți în familiile bune, care ar semăna tatălui meu. Se poate. Mlădițele familiilor de stirpe veche ajung să semene între ele ca și caii pur-sînge. Trebuie, oricum, să recunosc că tatăl meu se purtase elegant cu mine, înlesnindu-mi să am parte singur de vechiul nostru nume, pe care el îl purtase cu multă eleganță și cu mare noblețe.

Fără a da crezare celor ce cleveteau, voi spune totuși că unul din pretendenți se chema Ludovic. Dar cei din jurul său îl numeau Cliquot. Porecla aceasta era cam depărtată de Almanahul Gotha, dar, în schimb, suna mai spumos.

Drăcușorul acesta de Cliquot avea toate păcatele cu putință la vîrsta sa încă fragedă. Venea totuși la noi, miercurea și sîmbăta, răsturnînd totul prin casă. Ducesa, mama mea, își pierdea timpul în zadar, căutînd să-l învețe bunele maniere. Dar să lăsăm pentru o clipă pe acest adorabil și mic strengar, care era însă generos și plăcut, ca vinul văduvei Cliquot, și să ne întoarcem la Mirella.

Vă rog să constatați că Mirella este un nume destul de drăgălaș, limpede ca o oglindă, sprinten ca o rîndunea.

Eram îndrăgostit orbește de ea. Dar, spunînd la nebunie nu e nimic; eram îndrăgostit cum poate fi cineva numai la nouăsprezece ani, de o femeie cu zece ani mai mare.

Acum am să încerc să descriu portretul Mirellei, după cîte îmi aduc aminte, din timpurile acelea. Era o femeie cu trupul grozav de alb, cu părul negru, cu-o înfățișare ce-ar fi putut servi de copertă la **Florile Răului** ale divinului Baudelaire. Cînd intra într-un salon toate

femeile dispăreau, cum se întîmplă cînd între mai multe lumini se aprinde o alta mai puternică.

Înaltă și palidă, expresia Mirellei avea un nu știu ce primejdios și alarmant, silindu-te să-ți închipui că dacă femeia aceasta ar pierde o picătură numai din sîngele ei, și-ar da sufletul. Două cozi lungi, negre, de fecioară, ce se despărțeau din mijlocul frunții, încadrau chipul cel mai angelic și mai pur pe care-l văzusem vreodată. Cu tenul ei de camelie, cu acei ochi înconjurați mereu de cearcăne negre, era asemenea unei fete americane destinate Hollywood-ului.

Avea mîini extraordinare pe care le-aș numi obsesii; mîini lungi, insinuante, puțin trădătoare, aproape albastre.

Ceea ce îi dădea însă o înfățișare cu totul deosebită, erau sprîncenele îndepărtate, subțiri și drepte ca niște spice negre. Genele fine și absurd de lungi, deschise ca un evantai și dantelate, de o scînteiere nesfîrșită, dădeau ochilor ei obosiți și aprinși, strălucirea aceea pe care am văzut-o numai sub vălul femeilor din Orient, ce te privesc rîzînd.

Eram numai cu o palmă mai înalt decît ea, deși la vîrsta mea de nouăsprezece ani, trupul îmi era mai dezvoltat ca de obicei.

Dar, cînd mă apropiam de ea, și pieptul ei agitat era gata să se alăture de-al meu, mă pierdeam și nu mă mai simțeam bine. Văzîndu-mă astfel, Mirellei îi înflorea un zîmbet pe buzele ei tremurătoare, un zîmbet pe care-l văd încă, un zîmbet a cărui amintire mă face să mă cutremur și să leșin.

*

Într-o zi, în plină beție a verii (eram pe litoralul mediteranean; nu se mai afla nimeni pe plajă; se întorseseră cu toții la hotel căci era ora mesei) vroiam să mă bronzez, deși nu mai era timp. Căldura te copleșea. Plaja era pustie. Soarele fărîmița totul într-un tremur de scîntei care dansau ca și cum universul întreg ar fi fost străbătut de o pulbere de diamante.

În barcă, vîslisem două ceasuri; pe urmă mă cufundasem în apă, acolo unde era mai adîncă și mai limpede:

acum trupul meu înnegrit de soare se odihnea, pîrjolit de arșița amiezii, pe nisipul înfierbîntat.

Dormitam cu fruntea pe brațe; Mirella, în ziua aceea, coborîse mai tîrziu ca de obicei să facă plajă și intrase în apă fără s-o fi văzut.

La un moment dat, am simțit că o formă lungă și umedă se întinse lîngă corpul meu; am deschis ochii. Era Mirella, care ieșise voioasă din apă.

Femeia de serviciu alergă cu cearceaful desfăcut. Frumoasa mea îi spuse:

— Nu, Orsola... (îmi amintesc bine că băiețița aceea tînără se numea Orsola și avea părul roșu) clopoțelul a sunat de mult pentru prînz. De ce-ai mai rămas aici? Poți să te duci! Nu te îngrji de mine. Am să mai intru în apă, apoi am să pot să mă îmbrac și fără ajutorul tău.

Orsola plecă. Priveam cum pantofii ei lăsau urme adînci în nisipul strălucitor.

În vremea aceasta, apa de pe trupul Mirellei se prelingea pe spatele meu; de cîte ori se mișca îmi stropea corpul. Gîtul și brațele ei goale, erau aproape de gura mea. Stînd întinsă, arunca nisip peste mine, acoperindu-mă.

V-am spus că plaja era aproape pustie; zăpușeala ridica un zid arzător între noi; un infinit între noi și restul lumii.

Mirella își apăsă gura pe umărul meu, apoi îmi spuse:

— Ei, Maur? Ce ai?

Îmi spunea totdeauna Maur, deși nu acesta era numele meu.

Apoi, repetă de cîteva ori această frază care n-avea nici un rost și nu spunea nimic:

— Ei, Maur?...

În loc să-i răspund, am afundat mai mult fruntea în nisipul fierbinte. Cu tăcerea mea voiam s-o fac să înțeleagă „că Maur n-avea nimic, absolut nimic să-i spună".

Mirella înțelese. Își lipi mai tare buzele de spatele meu ud, apoi mă întrebă cu duioșie maternă:

— Ai vîslit bine, drăguță?...

Am strîns o moviliță de nisip și mi-am vîrît fața în ea.

Mirella începu să rîdă; rîsul ei era ascuțit, înțepător,

exasperant, și-mi pătrundea în carne ca un buchet de ace.

— Te-am deșteptat micuțule... Dormi cam mult. Nu prea e bine pentru copii ca tine să doarmă atîta...

Îmi spunea cuvintele acestea, făcînd aluzie la nopțile mele nedormite.

Mirella îmi privi trupul, apoi îmi spuse :

— Ce bine arăți, dragul meu !...

Se uită la corpul meu zvelt, afundat în nisipul fin ; îmi mîngîie părul. Am simțit cum tresare în mine orgoliul tinereții pe care mi-l trezea pentru întîia oară femeia aceasta frumoasă. Și totuși, la picioarele ei, stăteau atîția și-atîția bărbați care aveau toate calitățile ca să placă femeilor.

Cuvintele ei mă zăpăceau ; vedeam peste tot numai cercuri strălucitoare, rotindu-se furioase în văpaia ceasului acela plin de lumină.

Degetele ei subțiri se ascundeau ca un pieptene în părul meu, se jucau, răsucindu-l ușor, insinuant, silindu-mă astfel să întorc capul și s-o privesc în ochi.

Cu o mișcare ușoară a buzelor surîzătoare, murmură :

— Ești atît de voinic, Maur !... Și cînd te gîndești că te-am purtat pe brațe !... Te-am legănat pe genunchi cînd eram domnișoară... Ai niște mușchi de luptător ! Dac-ai voi să mă ridici, ai face-o fără nici o sforțare...

Spunea cuvintele acestea cu glas mlădios, cu ochii închiși pe jumătate, cu umerii ridicați, ca și cum un tremur ar fi străbătut-o din creștet pînă în vîrful picioarelor goale ce frămîntau nisipul fierbinte. I-am răspuns mîndru, cu un început de zîmbet :

— Nu cred să fii grea, Mirella. Vrei să încerc ?...

— Nu, stai liniștit, micuțule !... Sînt ușoară ca un cristal de Venezia și, dacă mi-ai da drumul, m-aș sfărîma în bucăți... ți-aș tăia degetele. Oh ! Ce soare ! Nu-i simți arșița ?

Țineam încă fruntea rezemată pe braț, ca s-o privesc fără să-mi vadă fața. Și-i vedeam în întregime nudul zvelt și mlădios. Mă gîndeam s-o îmbrățișez. Pielea ei aurie începea să se usuce ; nisipul alcătuia minuscule pietre prețioase pe brațele ei de culoarea perlei ; cîte-un strop strălucea în părul pe jumătate desfăcut, glasul îi devenea tot mai stins și mai dulce, ca al unei femei ce vrea să vadă un bărbat frămîntîndu-se la picioarele ei.

— Cînd vei fi mare, cînd vei iubi o fetiță frumoasă, spune-mi, copilul meu, cum ai să-i vorbești ?...

Și după cuvintele acestea închise ochii ; genele ei lungi și negre se aplecară ; erau două semicercuri mici, ca niște curcubee diafane, albastre.

Ne aflam atît de aproape unul de altul — atît de departe de toate și de toți — încît respirația mea se contopea cu a ei, sub potopul acela de soare.

Cu toți cei nouăsprezece ani ai mei — vîrstă la care unii se socotesc sătui de dragoste — mi-era teamă de orice cuvînt, de orice mișcare ce ar fi trădat bucuria simțurilor ; dragostea îmi inspirase teama pe care o inspiră unei fecioare.

Mirella, pe vremea aceea, împlinise douăzeci și nouă de ani : aceasta e poate vîrsta primejdioasă la care femeile pasionate încep să caute plăcerea simțurilor în fructul oprit.

— Mă asculți sau nu, Maur ?

— Te ascult, Mirella.

— Ei bine, dacă eu aș fi fetița aceea și tu m-ai iubi, — tu, copilul meu, cum îmi place să-ți zic în glumă — cum mi-ai spune-o ?

Cu picioarele i-am strîns gleznele, ca într-un clește, atît de tare, încît mi se părea că i-am sfărîmat piciorul fin.

Mirella nu se mișcă ; îmi spuse numai :

— Nu simți cum arde soarele ? Orsola a plecat ; costumul de baie, mi s-a lipit de trup. Îți place costumul meu de baie ? Unde e cabina ta, Maur ?

Cabina era chiar în fața noastră, la vreo zece pași și Mirella o știa destul de bine.

— Spune-mi dragul meu... dacă te-aș chema, ai veni să-mi ajuți să mă îmbrac ?

Pentru că nu-i răspundeam, Mirella se lipi mai strîns de mine, ca și cum razele excitante ale soarelui orbitor i-ar fi dat un curaj neasemuit. Cît se vedea cu ochii în înălțimi și în depărtări, soarele se despărțea de oameni, de geloziile lor, de interzicerile lor. Zăpușeala aceea care ne închidea în nesfîrșita închisoare a spațiului, ridicînd în jurul primei noastre greșeli, o năvală de scîntei, era totodată licoarea pustiitoare care pătrundea vinele noastre violente, arzîndu-le.

Era pentru prima oară cînd simțeam lîngă trupul meu, alipirea, mîngîierea, fierbințeala, căldura și vraja unei ființe femeiești. Avui senzația că trebuie să înfig degetele în nisip, să cuprind aproape nisipul în brațe, ca să n-o îmbrățișez pe ea, ca să n-o tîrăsc spre mine, sub soarele acela turbat. Văzîndu-mă atît de zăpăcit, o paloare pe care n-am mai văzut-o niciodată pe fața altor femei, se întipări pe chipul ei. Cuprinsă de un tremur nervos, pe care nu știu să și-l ascundă, ea întoarse puțin spatele, în timp ce gura ei arăta o durere nesfîrșită, lăsînd să se vadă gingiile foarte palide.

Mirella ăm privea acum cu ochi nemăsurat de mari, puțin sticloși, și mi-era teamă aproape că am s-o văd pierzîndu-și simțurile.

O umbrelă mare, părăsită pe plajă de nu știu cine, ne ascundea destul de bine privirilor puținilor întîrziați care își mai luau încă porția de soare. Dar, fără îndoială, ea se temea ca vreunul, apărînd pe neașteptate dintre rețelele cabinei, să nu ne surprindă în starea aceea. După o scurtă șovăială, în timp ce se lăsa grea peste trupul meu, îmi spuse, cu glas dulce, de violină :

— Ah, micul meu Maur !... trebuie neapărat să înveți cum se stă pe plajă alături de o doamnă.

Am rîs și i-am spus :

— Dar soarele acesta arde tare.

— Ascunde-ți fața după mine. Ai să afli puțină umbră. Copilul meu, la vîrsta ta trebuie să fii foarte atent la insolație !...

O ilaritate neașteptată puse stăpînire pe sufletul meu ; un mare curaj, o îndrăzneală sfruntată mă copleșise cu un rîs ce izbucnea din vinele mele calde, fierbinți, ca și cînd, în sforțarea de a vîsli, aș fi clătinat micul meu skiff pe apa șuierătoare. Rîdeam, rîdeam, sub soarele acela puternic, îmbătat de puterea cărnii și de vara înflăcărată.

Ea murmură aproape rușinîndu-se :

— Nu mă privi așa... întoarce capul. În seara aceasta vei avea durere de cap... pentru că te-ai uitat prea mult în soare...

Și cu mîna pe care o așezase în dreptul ochilor mei, mă sili să n-o mai privesc pe ea, care era soarele.

Mîna aceasta era atît de străvezie încît lumina tulburătoare a soarelui străbătea prin ea ca printr-o sticlă de Murano.

— Tu ai acum, nouăsprezece ani, Maur ?...

— Da, am nouăsprezece ani, Mirella...

— Te-ai născut la 12 Aprilie ; sîntem în 20 August ; ai, așadar, nouăsprezece ani, patru luni și opt zile...

Ca să facă socoteala aceasta se sluji de degetele-i care la încheieturi erau încrustate cu nisip. Apoi îmi spuse :

— Vezi degetele mele pline de sare ?... Oh !... Îți cer iertare... În dimineața asta spun numai prostii !...

Am lipit buzele de palma ei și i-am spus :

Dar bunul nostru Leo cînd se înapoiază ?

— Cine știe ? Mi-a scris de la Lyon unde a trebuit să se ducă pentru cumpărarea unei alte cantități de mătase.

— Îl iubești, într-adevăr mult, Mirella, pe Leo al d-tale ?

— Ei... fără îndoială ! Ce întrebare ridicolă, — și aceasta în gura unui copil mare ca d-ta !

Cu un ton de cucoană ofensată, Mirella accentuă puțin pe acest „dumneata" încercînd să statornicească distanța dintre noi.

— Ascultă, Mirella : dacă o fi să am vreodată o nevastă, și dacă voi vedea cumva pe soția mea lăsîndu-se curtată de alții...

— Aș face din mîinile ei ceea ce fac pescarii cu plasa cînd o storc ca să alunge apa ; sau aș pleca departe pe mare ca să nu fac aceasta cu gîtul ei alb, fără a-i da răgaz să strige cel puțin ah !...

— Drace ! Ce neam de sălbatic trebuie să fii, dragul meu.

— Și dumneata, ce-ai face, Mirella, dacă bărbatul pe care-l iubești, ar iubi pe alta ?

— Eu ?... Nu știu zău ! Nu mi s-a întîmplat niciodată pînă acum... Oh !... Iartă-mă... în dimineața aceasta, e adevărat, nu fac decît să spun prostii !

Îndrăgostit grozav de ea, eram gata s-o întreb, care dintre curtezanii ei era acela care în clipa aceea avea mai mult noroc. Mirella ghici poate întrebarea nerostită, și voi să mă liniștească în chestia aceasta.

— Trebuie să-ți par uneori puțin ușuratică, Maur... Totuși, în societatea în care trăim, o femeie este constrînsă adesea să se arate altfel decît cum e ; mai ales cînd nu iubește pe nimeni — vreau să spun ; cînd nu-și iubește decît bărbatul. Înțelegi ? Am încercat să-ți dau cîteva lămuriri care sînt cu mult deasupra vîrstei tale.

— Mă crezi, deci, așa de prost, Mirella ?

— Da, Maur ; cred că ești puțintel... foarte prost ! Și să nu te supere această părere a mea ; de altfel ești prea frumos ca să nu fii prostuț. Ai corpul unui tînăr Adonis. Ai să înnebunești femeile. Trebuie să se găsească cel puțin una care să-ți spună adevărul.

— Ei bine, te înșeli, Mirella. Spune-mi, nu te superi dacă am să-ți spun tu ?

— Poți să-mi spui și tu, Maur, dacă vrei să nu respecți o doamnă care are zece ani mai mult decît tine. Nu, într-adevăr, în dimineața asta nu fac altceva decît să spun prostii !

Și izbucni în rîs, apoi, încheie cu multă seriozitate :

— Ascultă, Maur : tu ești foarte bine înzestrat spre a deveni o brută magnifică. Să admitem că ești deja. Dar nu încerca să spui că ai spirit ; pentru că bărbații care plac femeilor sînt îndeobște bărbații la care ceea ce are mai multă greutate nu este niciodată creierul. Așadar, rămîi ceea ce ești, Maur. Și cînd vei avea vîrsta ca să posezi femeile altora, nu-ți rămîne decît să le privești galeș și să suspini puțin ; ele îți vor pune numaidecît în buzunar cheia camerei lor.

— Oh ! Trebuie să-ți par într-adevăr tîmpit, Mirella ! Dar dacă aș avea din întîmplare curajul să nu mai fiu prost, ai să spui mamei mele — sau tatălui meu — că mi-am luat prea multă libertate față de dumneata : și asta ar fi un pas foarte jalnic.

— Dar ești nebun, Maur ! Nebun de legat !

— Dă-mi cuvîntul d-tale de onoare, Mirella, că nu le vei spune... sau că nu vei spune nimănui, niciodată, nimic.

— Să lăsăm onoarea în pace, dragă. Îți dau cuvîntul meu ; uite, îți dau mîna — amîndouă mîinile — și poți să fi liniștit.

Dă-mi și buzele tale...

— Ce vrei să faci cu ele ?

— Îmi plac buzele tale...

— Stai cuminte ! Nu spune prostii... Nu te mișca...

— Îmi sînt atît de dragi !... Uite, fac tot ce vrei tu, te ascult, nu mă mai mișc... dă-mi gura ta !...

— Ce să faci cu ea ?

— Să mă îmbăt de ea... să mă înnebunesc... să înăbuș pe gura ta toate cuvintele pe care n-ar trebui să le spun niciodată... Fii bună, Mirella... Vezi bine, te ascult, ca și cum aș fi într-adevăr copilul tău.

— Ești copilul meu....

— Nu spune prostii ! Unde ai să mai găsești un copil de statura mea ? Ești atît de subtilă !...

— Uită-te puțin mai bine : nu sînt chiar atît de subtilă cum mă crezi.

— Cunosc bine trupul tău, Mirella ; îl visez în toate nopțile. Ești deznădejdea mea ! Cînd te văd dansînd cu altul, îmi vine să iau de umeri pe partenerul tău, să-l trîntesc de perete și să-i sfărîm oasele.

— Nu ți-am spus că ești brutal ?

— Și cînd te văd flirtînd cu cineva, îmi vine să mă arunc între voi și să umplu de sînge fața celui care îndrăznește să te curteze.

— Dar ți-am spus eu că ești grosolan ca un barcagiu ?!...

— Fie. Dar cînd lumea șoptește că ești amanta cutăruia sau a cutăruia, îmi vine să intru cu forța în camera ta și să te silesc să fii a mea, pentru ca să nu fii niciodată a altuia.

— Ești nebun, Maur ! Ești complet nebun în dimineața asta. Te-a bătut soarele la cap ! Dar dacă, bunăoară, admițînd totuși că reușești să intri val-vîrtej în camera mea și m-ai găsi într-un moment în care poate aș fi încă pe jumătate adormită, cum ai putea să mă împiedici de a iubi încă pe un altul, dacă din întîmplare l-aș iubi ?

— Oh ! Oh !... Glumești ! Acest altul... dar știu eu bine de cine vrei să vorbești.

— Îl știi ? Spune-l !...

— Despre Gavardi, ce dracu ! Filfizonul acela spilcuit, slab și insipid, care nu-și scoate niciodată monoclul, poate nici cînd își spală fața. Îl găsesc obraznic !... Mai rău : îl găsesc dezonorant. Da, dezonorant, pentru

o femeie ca tine. Și o spun recunoscînd totuși că pijamalele sale de culoarea violetă a gîndului sînt irezistibile! Cînd dansezi cu el, Mirella, eu, de mînie, mi-o iau pe Clunetta și-o învîrtesc, fac cu ea piruete, să-l lovesc, să-l trîntesc, să-l calc în picioare, fără să mă uit la muzică, nici la cei dimprejur.

— Pe scurt: ești gelos pe Gavardi.

— Desigur că da! Ca și pe antipaticul tău Mannahan. Dar mai ales pe Todd, americanul acela nesuferit.

— Ești gelos deci pe toți? Și mă crezi un fel de casetă de chetă, un adevărat distribuitor automat, dacă nu de ciocolată, cel puțin de plăcere.

— Se spune că ai plăcerea de a scoate bărbații din minți. Drept să-ți spun, nu înțeleg ce plăcere simți tu în asta.

— Și dacă din tot ce-mi spui nu e nimic adevărat?

— Se poate, dar, în cazul acesta, Mirella, jocul perfid să-l faci cu alții, nu cu mine.

— Și de ce nu cu tine? De ce nu și cu tine, dacă aceasta mă distrează?

— Pentru că m-ai face să plîng, Mirella...

— Ești în stare să plîngi? Ești tu în stare să plîngi? Tu, Maur?... Pentru o femeie?

— Pentru tine, da, Mirella.

— Dar eu sînt aproape bătrînă. Nu vezi cît de bătrînă sînt față de tine care ai numai nouăsprezece ani? Nouăsprezece ani, gîndește-te!... Nu ți-ai făcut nici armata!

— Și ce piedică ar fi aceasta oare?

— Nu ai servit încă Franța și îndrăznești să pretinzi că o femeie e datoare să te servească pe tine, numai pe tine. Asta e o enormitate.

— Ce zici, Mirella... Am o idee.

— S-o auzim.

— Ia-ți halatul. Uite colo barca mea. Să ne urcăm în ea. Eu am să vîslesc; vom pleca amîndoi să ne pierdem sub soarele nemărginit. Vom fi căutați... vom fi dispăruți.

— E minunat!

— Și cînd vom fi destul de departe — atît de departe încît să nu se mai vadă țărmul, — ne vom arunca pe fundul bărcii; îți voi scoate costumul de baie, îl voi lăsa

și pe-al meu să cadă, și, pentru întîia oară, în soarele nesfîrșit, în singurătatea amăgitoare, îmi vei da corpul tău ce poartă urmele mîngîierilor primite în umbră..

— Taci, Maur. Ceea ce spui tu e atît de plăcut că de n-ai fi tu, Maur, ci un altul asemenea ție, aș merge desigur, fără șovăire.

— Vino, Mirella. Ridică-te să fugim ! Voi vîsli cum n-am vîslit niciodată ; te vei înspăimînta de puterea mea. Într-o jumătate de oră numai, vom dispare.

— Dar ești nebun !... Nu mă atinge... nu, nu... fii atent !... Dacă ar veni cineva să ne caute...

— Cine ne-ar putea impiedica să ne ducem să facem o baie departe de țărm ?

— Da, dealtfel e un mod nou de a folosi plaja, ceea ce îmi zici tu. Îmi oferi iubirea mării, iubirea sirenelor. Asta e mitologie ; se vede că ești încă îmbibat de școală. Îți mulțumesc totuși, Maur. Tu trebuie să fi pescuit ideea aceasta din vreo carte. Mi se pare prea frumoasă ca să fi ieșit din capul tău. Dar te rog să te gîndești, Maur, că fundul bărcii este alcătuit din bare foarte tari, așezate astfel, încît nu e chip să faci acolo dragoste ! Mă faci să spun mereu prostii. Apoi, vezi tu, marea este puțin agitată, barca se clatină și fundul bărcii mă va face să mă înapoiez în seara aceasta cu spatele dungat de vînătăi. Acum, dacă e adevărat că soțul meu se ocupă în ceasul acesta cu gîndacii lui de mătase, și dacă este mai adevărat că Gavardi, cel josnic la înfățișare, nu are nici un drept să verifice dungile pe corpul meu, este totuși o persoană în fața căreia mi-ar fi cu neputință să mă înfățișez cu spatele tatuat. Și știi cine e persoana aceasta ? Orsola ! Mă feresc de Orsola. Cu un bărbat mai merge ; cu un amant cîteodată ; cu servitoarea ta, însă, niciodată. Cînd m-ar vedea întorcîndu-mă cu spatele tărcat și în imposibilitate de a purta o rochie decoltată, Orsola, scandalizată, ar alerga să povestească în tot hotelul, și deci la toată plaja, la tot Parisul așadar, că mă dau barcagiilor și că aceștia mă ciupesc. Ca să fac ceea ce-mi spui tu, micul meu Maur, ar trebui să n-am servitoare.

— Mirella, îți bați joc de mine !... văd bine...

— Da, micul meu Maur. Și este felul cel mai grațios pentru o femeie bătrînă ca mine, — știi cîți ani am ? aproape treizeci ! — cînd spune unui tînăr Adonis de vîr-

sta ta, că se simte prea bătrînă pentru el, prea veștedă, prea coruptă, prea rea. Dacă vrei să fiu un moment sinceră, cum nu va fi niciodată o femeie cu tine, îți spun, Maur, că dacă aș avea cu opt sau nouă ani mai puțin, aș merge cu tine sub soare, pe marea albastră, cît de departe. Dar sînt două lucruri de care trebuie să avem amîndoi frică : tu, de cei douăzeci și nouă de ani ai mei, și eu mai ales, de cei zece care îți lipsesc ca să ai vîrsta mea.

— Nu, nu !... ceea ce spui tu este absurd ! Mirella, tu ai douăzeci de ani !

— Da, micul meu Maur, da !... Tu simți astăzi pentru întîia oară, dorința de a avea o femeie. Cred că aceasta e clipa cea mai frumoasă în dragoste ; singurul lucru care nu se mai uită, într-adevăr, niciodată... Nu, taci... Lasă-mă să-ți spun. Știu bine că-mi vei răspunde cu vreo frază lipsită de sens ; lasă-mă să-ți spun, Maur ; n-am sfîrșit încă. Tu ai astăzi, fiindcă soarele dogorește atît de tare, cea dintîi și cea mai profundă dorință de a avea o femeie. Ei bine, caută să nu ai în același timp senzația mai tristă văzînd cum o femeie varsă cea dintîi lacrimă a sa. Dacă mai adaugi încă un cuvînt, micul meu Maur, iată, mă vei face să plîng.

*

Eram la un bal. Un bal de sfîrșit de August, pe plaja aceea mare, la modă.

Bineînțeles, banda întreagă lua parte : Gavardi fermecătorul, cu pijama de culoarea violetă a gîndului ; Mannahan, bogatul proprietar al unei mărci de încălțăminte universal cunoscută ; Todd, americanul burete, butoiașul ambulant, fîntînă de whisky, înspăimîntătorul consumator de orice fel de materie lichidă și inflamabilă pe bază de alcool. Mai era ducele, tatăl meu, ducesa, mama mea, cu prietenii lor.

Cred că este momentul acum, să vă prezint mai de aproape aceste două persoane demne : tatăl meu și mama mea, cărora le datorez avantajul că port un nume ilustru, precum le datoram atunci recunoștință că-mi pregăteau

o viață pe care perspectivele o anunțau frumoasă și fericită.

Tatăl meu fusese în tinerețe ofițer de cavalerie. Ajunsese pînă la gradul de căpitan, apoi părăsise serviciul pentru că valul de democrație, spunea el, nu face decît să dezbrace de orice prestigiu cariera armelor. Cu democrația, ducele, tatăl meu, refuzase orice combinație. El o definea astfel;: „o doamnă mare, o damă dintre cele mai mîndre, care, înainte de a se căsători, a fost o femeie de serviciu". Nobil adevărat, în toată puterea cuvîntului, ducele, tatăl meu, nu consimțise să urmeze intrarea nobilimii în comerțul bănos și viața întemeiată pe cronometru și mașini de scris. Născut pentru strălucire, pentru a domina la curtea unui rege mare, nu se învrednicise niciodată, sub a treia republică, să piardă timpul cu lucruri care nu-l interesau cîtuși de puțin. Dar văzînd că sub monarhie ca și sub bereta frigiană, femeile frumoase oferă mereu aceleași atracții, ducele, tatăl meu, trăsese concluzia că scopul esențial al vieții unui bărbat este acela de a se lăsa iubit de femeie. În realitate, el avea la dispoziție tot ceea ce se cere pentru a reuși. Foarte frumos, foarte nobil, consimțise într-o zi să se însoare pentru că un om ca el nu putea lipsi Franța de un moștenitor al său. Cum a ales-o pe mama mea nu cunosc împrejurările exacte. Cred însă că aceasta s-a întîmplat numai datorită insistențelor rudelor, sau poate, spre a se răzbuna pe una din nenumăratele sale favorite. Deputat în parlament, fiindcă era mare proprietar și prieten al preoților, glasul său nu răsuna niciodată sub bolta Palatului Bourbon. Dar acesta este, poate, cel mai mare serviciu adus intereselor Republicii.

Deși înalt, el călărea foarte bine ; își conducea cu măiestrie echipajele à la Daumont ; ținea un grajd de curse cu care cheltuia cea mai mare parte din veniturile pe care i le aduceau moșiile și viile ; cîștiga cît voia la écarté, dar pierdea regulat, îndoit, la baccara și la chemin de fer.

În afară de un oarecare egoism senin și autoritar, el era omul cel mai amabil de pe pămînt. Deși era născut cu un număr mare de ani înainte, nu voia să îmbătrînească. Un om atît de iubit de femei nu putea admite ca timpul să-l trădeze. În fiecare dimineață, peruchier, maseur, specialiști ai tuturor sbirciturilor, lucrau vreme de două cea-

suri pe epiderma lui la ştergerea urmelor bătrîneţii. Pe toţi acei pe care-i cunoştea întîia oară, îi întreba, confidenţial, să-i spună vîrsta pe care i-o atribuiau : şi le-ar fi acordat fără nici o discuţie înalta sa protecţie dacă, din nebăgare de seamă sau curtenire, îi dădeau cinci-şase ani mai puţin.

Am spus că era un om foarte frumos, născut şi creat pentru a primi dragostea femeilor ; încă nu am spus că era, în afară de aceasta, un om foarte elegant ; o eleganţă poate puţin demodată, după vechiul stil. Şi-ar fi vîndut sufletul diavolului pentru a afla taina întineririi. Dacă s-ar fi născut rege i s-ar fi spus Sébran le Beau. Dar fiindcă n-a fost niciodată un rege Sébran, cel puţin după cîte îmi amintesc, el nu era decît duce şi regalist pînă în măduva oaselor.

Un cap mîndru de muşchetar, cu ochi foarte limpezi ; un barbişon, două mustăţi subţiri, cu totul refractare căruntelii ; fruntea brăzdată de o frumoasă cicatrice datorită unui duel celebru de pe timpul cînd era ofiţer de husari; un zîmbet luminos, ca de femeie ; înfăţişarea cinstită şi leală ; un caracter impunător, însoţit de felul său de a se purta totdeauna măsurat ; iubitor al bunului trai, cunoscător al tuturor plăcerilor, credincios prietenilor, crud cu duşmanii, încăpăţînat cu răzbunările sale : aşa era tatăl meu.

Mama mea, dacă ar fi fost făcută anume pentru el, nu i-ar fi semănat mai bine. O copilă drăgălaşă şi evlavioasă, din falnica rasă franceză. Cînd a fost de douăzeci de ani s-a îndrăgostit şi ea, căci nu se putea altfel, de acel superb ofiţer de husari ; şi-i devenise soţie după o scurtă logodnă, fără ca cineva să fi înţeles norocul care o atinsese pe ea. Aceasta se datorase poate prieteniei vechi dintre cele două familii.

Dacă mai tîrziu a trebuit să plîngă de gelozie şi singurătate, apoi a făcut-o totdeauna în tăcere, demnă.

În tăcere i-a dat un fiu şi l-a educat într-o casă foarte bogată, foarte pustie, foarte rece.

În tăcere i-a purtat numele şi i-a plătit cîteodată datoriile ; în tăcere i-a invitat cîteodată la masă amantele, şi peste tot, şi totdeauna, i-a făcut cinste.

Şi mama mea avea în înfăţişarea ei ceva din femeia

de curte. Părul ei lins era de o simplitate cîteodată excesivă ; și ea corecta cu comorile „valenciennes"-lor, excesele modelor noi. Nu purta decît puține bijuterii, dar erau bijuterii de regină. Vorba ei era măsurată, sobră educativă, puțin plicticoasă. La treizeci de ani era foarte slabă, ceea ce o făcea să pară mai înaltă, cu trăsăturile feții puțin aspre, cu expresia puternică pe care i-o da originea sa din vechea ramură bretonă. Așa era mama mea ; o femeie din lumea mare care cînta admirabil la pian și-și făcea semnul crucii cînd trecea prin fața unei biserici.

Acum, cînd cunoașteți pe tatăl și pe mama mea, fără să mă cunoașteți îndeajuns pe mine, bănuiți poate că nu semăn nici unuia din ei, lucru care se întîmplă destul de des. Dacă fiii ar fi obligați să semene totdeauna părinților, omenirea ar sfîrși prin a se reduce la cîteva tipuri, de o monotonie exasperantă. Din mila cerească, mama natură nu lucrează în serie, și în fiecare din produsele sale reușește să pună ceva personal și neprevăzut. În ce privește educația mea intelectuală și spirituală nu mai este necesar să vă mai lămuresc, pentru că Mirella v-a arătat că mă consideră din punct de vedere al spiritului o nulitate completă. Totuși Mirella voia să-și bată joc de mine în ziua aceea ; și a exagerat puțin. Fără a fi un om superior, am o inteligență suficientă pentru a nu dori o alta mai mare.

Vreți să vă expun nume și impresii, din cercul celor care se aflau cu noi în hotelul strălucit al unei plaje la modă ? Nu mi-ar fi prea greu să-i numesc pe unul cîte unul, fiindcă amintirile din timpul tinereții sînt mai greu de șters din minte. Dar numele și impresiile acestea nu au o importanță mare.

Voi spune numai că înaintea tuturor o puneam pe Clunetta, aceea pe care o învîrteam în brațele mele ca pe o sfîrlează, cînd vedeam pe Mirella dansînd cu alții. Clunetta era orfană ; o fată foarte grațioasă, fragedă și primăvăratică la fel ca primele cireșe. Nu avea decît un cusur micuța Clunetta : spera s-o iau de soție. Clunetta : șaptesprezece ani și o dorință nebună de a-și pierde capul : un cap mic, drăgălaș, totdeauna puțin ciufulit.

Ciudată era Clunetta !... Cum putuse să se orbească atîta, încrezîndu-se în mine ? La vîrsta aceea sîntem atît

de romantici, ştiţi bine ; şi facem promisiuni de iubire atît de uşor ! Dar înflăcărat cum eram, cu simţurile şi cu sufletul, la Mirella cea palidă ca un sfinx, nu puteam să nu admir gingiile ei adorabile şi mici, lipsite de sex, nu puteam să nu văd în ea femeiuşca aceea care promitea mult pentru viitor ; cînd venea în faţa mea şi-mi spunea cu mîinile încrucişate :

— Iată-mă, Maur, am venit să-ţi cer mîna... şi-ţi promit că voi fi credincioasă !...

— Puteam oare să rezist ?

Clunetta îmi spunea cuvintele acestea rîzînd, buzele ei tremurau însă şi tremura poate şi inima ei mică.

Ciudată era Clunettta !... Poate că am făcut rău neluînd-o în căsătorie. Pentru că era atunci un coş cu cireşe proaspete, un buchet de mimoze parfumate, o grădină înflorită închisă, ale cărei ziduri nu le-aş fi putut sări uşor ! Am făcut rău micii Clunetta ! Eu şi ea, ţinîndu-ne de mînă am fi urmat dansul obişnuit al oamenilor cumsecade, am fi trăit viaţa resemnată şi cîteodată fericită a familiilor aşezate, fără emoţii prea violente, fără bucurii dramatice sau dureri superficiale ; calea de mijloc a vieţii burgheze care permite totuşi conştiinţei să se odihnească şi ne duce încet, încet, cu paşi nici prea siguri, nici prea domoli, pînă la cimitir.

Unde te afli acum, ciudată Clunetta ? Te-am pierdut din vedere. Dacă nu mă înşel, mi s-a spus că te-ai măritat cu un subprefect, lugubru ca ordinele şi circularele lui, decorativ ca eşarfa lui tricoloră... Ah, sărmană Clunetta, tu, care în timpul acela erai atît de plină de romantism !...

Şi bătrîna ta mătuşă, spune-mi, Clunetta, mai trăieşte ? Mustăţile ei aspre, de neînlăturat, trebuie să fie acum mari şi puţin încărunţite !... Îmi pare că o văd mereu, mica mea Clunetta !...

Mai era apoi Deicadopulos, armator grec, foarte mîndru de soţia lui şi de cumnata lui frumoasă, care bucurase nopţile imperiale ale lui Wilhelm II, la Achileion, în Corfu. Mai era apoi o oarecare contesă de Chesterfield care, doi ani după aceea, şi-a ucis amantul pe coridorul unui hotel din Londra ; mai era doamna Dessolet, care căuta adepţi pentru metoda de însănătoşire, ce-i purta numele, adică pe acela al bărbatului ei medic ves-

tit din Avignon, care pretindea că vindecă toate suferințele trupului omenesc cu un tratament regenerator, întemeiat pe apa curată. Dată fiind baza acestui medicament, cura întreagă n-ar fi trebuit să atingă un preț prea mare; dar după cum spunea acest doctor, nu apa este ceea ce contează, ci modul în care este administrată.

Mai era generalul Bègasson, d-na general Bègasson, fiica generalului Bègasson, ginerele și cei trei nepoți mici ai generalului Bègasson; mai era Tulip, caricaturistul la modă; Jean Berg, autorul *Amuletului de jad*, roman ce candida la „premiul Goncourt"; mai era... oh, la naiba! nu vreau să devin cronicarul unui ziar monden.

Mai era în sfîrșit „tout Paris", „tout-demi-Paris", pe lîngă caleidoscopul anual al străinilor, pentru care medicii noștri descoperă din cînd în cînd noi izvoare minerale și noi plaje radioactive „cunoscute din timpul Romanilor", în vreme ce impresarii noștri, marile noastre croitorese, antreprenorii de case de joc, fac concurență mare, pentru ca fiecare să se simtă ca în auritele stabilimente din Capua.

Eram așadar la un bal. Acesta avea loc în saloanele Cazinoului. Cînd apăru Mirella, frumusețea ei îmi păru că întrece tot ceea ce s-ar putea vedea. Purta în seara aceea o toaletă de velur de culoarea focului, dantelată și garnisită cu zibelină; rochia aceasta modela trupul ei zvelt și accentua mai mult asemănarea cu Sfinxul.

Erau vremurile primelor dansuri americane: balul era gata să atingă puternica funcție socială care a atins apoi apogeul în ultimii ani de război și după armistițiu. Aceste baluri americane făceau ca bătrîna Europă să-și piardă capul. Pînă atunci, dincoace de Atlantic, balul fusese asemănat cu o romanță de cameră cîntată cu picioarele. Dar acum, în picioarele puțin varicoase ale acestei Europe bătrîne, intra biss-ul, verva, spiritul, farmecul, îndrăcita spumă sălbatică, super-civilizată și irezistibilă a dansului negru. A fost, cred, un moment important în istoria lumii, cînd primele „girls" au trecut Atlanticul ca să vină să ne arate cum se dansează la New-York, însoțite de orchestrele lor bizare, cu xilofonii, cu negrii și tobele în baterie sincopată.

Europa, plictisită de prea multe secole de clasicism, nu avea un schelet care să îndeplinească întortocherile

pasului nou; nu avea încheieturile pentru a executa admirabilele acrobații de jazz. De aceea a început să privească întîi curioasă, apoi mirată, pînă ce a văzut că acesta era dansul — dansul adevărat — descoperirea unei fericiri noi în istoria lumii.

Americanii sînt un popor mare, fără îndoială. Au făcut descoperiri minunate; au aruncat vechile prejudecăți sociale; au fabricat un nou mod de a înțelege arta de a trăi: și toate acestea nu arată decît trecerea de la istoria antică la epoca modernă. Americanilor le datorăm minunile vraciului Edison, zgîrie-norii, trusturile, Povestirile extraordinare ale lui Edgar Pöe, pe lîngă un fel de a vorbi englezește, de care se minunează mai întîi englezii. Ei au făcut și mai mult : au inventat un tip de femeie — americanca — ce a știut să transforme în mod nemaiauzit, minunat, toate concepțiile, oprite altădată, ale maternității, ale iubirii, ale geloziei, ale plăcerii, ale credinței; într-un cuvînt, au dat o altă femeie.

Fără îndoială, marele președinte Roosevelt ne dăduse povestirile sale cu vînătorii de lei ; Taft și succesorii lui pregăteau formidabila ridicare a dolarului, datorită în aceeași măsură boxerilor negri și sublimelor stele din Hollywood. Nu e nici cea mai mică îndoială — și o spunem cu deplină convingere — că americanii sînt un popor al viitorului. Una dintre armele de cucerire cu care yankeii au știut să dea o lege nouă Europei îmbătrînită de timpuriu, a fost dansul. Cînd nu se mai află un dans nou, meseria de a conduce popoare devine un lucru foarte greu.

Balul acela avea loc în primele timpuri ale dansului american. Toți bărbații, toate femeile, fără limita vîrstei sau a rangului social, toate ființele care dispuneau de gramofon și două picioare, erau cuprinse de pofta de a învăța dansurile acestea care ofereau nu puține dificultăți celor ce le executau. În toate familiile, în toate hotelurile, în toate colegiile, și cred că și în spitale oamenii făceau exerciții colective sprijinindu-se de scaune. Maeștrii de dans răsăreau cu sutele în toate societățile, și în cîteva luni strîngeau atîția bani încît își puteau permite luxul de a învăța și ei dansurile pe care le predaseră.

Aș îndrăzni să cred că însuși Monseniorul de Saint-Denis, prelat monden prin excelență, mentorul spiritual al ducesei, mama mea, cînd se afla singur în odaia sa din apartamentul palatului episcopal, nu putea rezista tentației de a șuiera încet una dintre acele arii la modă. Pentru numele lui Dumnezeu !... Dacă m-ar auzi ducesa, mama mea, care era atît de cucernică, atît de evlavioasă, încît nu îndrăznea să miște un deget înainte de a întreba pe infailibilul Monsenior de Saint-Denis !...

V-am spus mai înainte că Mirella purta în seara aceea o toaletă de bal de culoarea focului. Îmi amintesc, ca acum, fiindcă rochia ei îmi ardea degetele. Gavardi, Mannahan, Todd și Deicadopulos dansau nebunește cînd atingeau velura aceea. Todd era cel preferat, pentru că în calitatea sa de american, el făcea exhibiții grozave atîta timp cît nu era beat. În mijloc Todd bea două pahare de șampanie la sfîrșitul fiecărui dans, dar cum erau trei orchestre, și cînd una sfîrșea începea cealaltă, Todd abia avea timpul să golească cele două pahare, unul după altul, pe nerăsuflate. Cînd se cînta o bucată ce aparținea repetoriului său preferat, atunci corecta băutura sa Lanson Brut cu două degete de Blak and White Whisky, pentru a-și da puțin mai mult „ginger". Botezase acest amestec, Dumnezeu știe de ce, „Văduva Veselă". Golea paharele dintr-o sorbitură ; apoi spunea barmanului :

— Văduvele sînt tot ce a rămas mai bun !...

Ascuns după bar, alb de mînie, priveam în salonul de dans și o vedeam pe Mirella desprinzîndu-se din brațele lui Todd ca să se prindă de gîtul lui Gavardi, o vedeam părăsind pe Mannahan ca să se lase condusă afară de Deicadopulos.

Cu mine nu voia să danseze. De mine nu voia să știe. Mă ocolea. Mă scotea din minți. Îmi storcea sufletul. Aș fi voit s-o bat. Cînd Mirella dansa cu Todd, acel sălbatic superb, perechile deveneau din ce în ce mai rare, fiindcă mulți preferau să privească dansul autentic al americanului, admirînd felul de a scoate în afară umărul stîng și de a mișca picioarele pe parchet : două lucruri foarte grele pentru ceilalți oameni, și în care consta secretul lui Todd.

Publicul nu mai era desigur atent, cînd d-l Bergson își ținea cursurile savante la Sorbonna. Și este mai grav întrucît filozofia d-lui Bergson ar putea fi definită foarte bine de cuvintele „jazz metafizic". Dar ce poate însemna un filozof în fața unui mare balerin ?

S-ar putea susține că filozofia rămîne și dansul trece. Dar este tocmai contrariul. Dansurile vechi sînt aduse iarăși de modă, pe cînd o filozofie, odată trecută, nu mai servește nici cel puțin comisionarilor de la muntele de pietate.

Mirella, cu toaleta ei de culoarea focului, era cu adevărat o ființă ce se ridică cu o treaptă mai sus de frumusețea omenească. Mamele, mătușile, bunicile, copiii de familie, tinerii timizi ce nu știu încă să danseze, domnișoare ce nu sînt primite într-o anumită societate, în sfîrșit, tot ceea ce formează într-un bal așa-zisa umplutură, se ridica în vîrful picioarelor ca să vadă mai bine pe Mirella dansînd cu Todd ; și-i auzeam repetînd pe șoptite :

— „Este amantul ei...".

Apoi Mirella dansă cu Gavardi, care făcuse progrese însemnate de o săptămînă încoace, iar mamele, mătușile, bunicile, repetau și mai încet :

— „E amantul ei...".

Se spunea același lucru despre Deicadopulos și despre Mannahan, cu atît mai mult cu cît acesta din urmă era foarte bogat, iar Mirella afișa de cîtăva vreme un lux orbitor.

Nu se poate crede ca o femeie să aibă atîția amanți !... Cum poate avea timpul să-i mulțumească pe toți, să-i convingă pe fiecare de credința ei ? Eu, cu cei nouăsprezece ani ai mei, gelos și fără experiență, nu înțelegeam încă nimic din aceste adînci mistere mondene pe care viața ni le lămurește mai tîrziu, puțin cîte puțin. Gelozia mă chinuia și mă făcea aproape să plîng.

Nu, Mirella nu era amanta acestui regiment. Înțelegeam bine situația. Publicului îi plac trăncănelile ; mamele grase și brune care se plictisesc la baluri, curtezanii neocupați și mătușicile bătrîne și răutăcioase ar fi în stare să năruie chiar reputația Ioanei d'Arc, dacă fecioara din Orléans, care a avut atîta curaj, l-ar fi avut și pe acela de a sfida vorbele rele ale publicului. Nu, Mirella era poate puțin ușuratică, îi plăcea să glumească

cu toți, avea o plăcere feminină să-i facă geloși pe bărbați ; dar eram foarte sigur că nici Todd, nici Gavardi, și nici unul din amanții ei presupuși nu pusese niciodată piciorul în dormitorul Mirellei, și nici Mirella într-al lor.

Cîteodată, nu este deosebire mare între actrița care joacă în comediile scrise astfel spre a colăbora și ea, — și actrița de salon care creează și ea jucînd, cu mult brio, micile comedii ale lumii mondene. Amîndouă au datoria absolută și supremă să intereseze publicul lor, și să facă astfel, ca asistența să găsească ceva extraordinar și excepțional în viața lor privată. Virtutea, un cuvînt foarte frumos, dar este în același timp o haină foarte simplă ; trebuie să știi cum s-o porți.

Poate că Mirellei nu i-a înțeles nimeni felul ei adevărat și, judecată superficial, viața ei nu avea decît înfățișarea frivolității. Dar se înțelegea în același timp că Mirella încerca să se ascundă în jocul acesta al ei reprimîndu-și natura pasională și turmentată.

Nu știu cum și nu știu cine mi-a spus, dar auzisem că fusese amanta tatălui meu. Adevăr sau legendă, așa se spunea. Dar ducele, tatăl meu, era acum bătrîn ; apoi avusese atîtea femei, și mai avea încă, încît nici nu mă gîndeam la aceasta.

Desigur că era ceva predestinat și de nebiruit în pasiunea pe care mi-o inspira această femeie, mai mare cu zece ani decît mine. Era ceva și mai de neînțeles în puterea pe care simțeam că o exercit asupra ei, cu toate că Mirella făcea tot ce putea ca să transforme într-un joc nevinovat felul ei de a se purta cu mine. Jocul acesta, dacă se putea numi astfel continua cam de mult; gelozia mă stăpînea ; felul ei de a se purta, puțin liber cînd se afla în fața altor oameni, mă exaspera într-atît, că uneori nu puteam să mă mai stăpînesc. Trebuie să ne gîndim că fiecare adolescent nu poate fi decît puțin romantic, eu eram poate mai puțin decît alții, iubeam însă pe Mirella cu o tărie de care sufereau numai simțurile mele. Deși eram mic, înfățișarea și spiritul meu nu erau acelea ale unui adolescent. Astăzi înțeleg că datoram numai ei această pregătire treptată pentru minunea dragostei. Dar în seara aceea, văzînd-o în brațele altora, nu-mi puteam desigur închipui că se purta astfel ca să

mă evite, ca să-mi reziste, — sau, trebuie să o cred ? — ca să-și reziste sieși.

Rochia ei de culoarea focului, minunat tăiată, mă chema din depărtare către ea. În muzica aceea, între rîsetele acelea, între lumea aceea care căuta plăcerea, mă simțeam atît de tulburat și de mîhnit încît trebuie să fi făcut o figură foarte proastă acolo, rezemat de tejgheaua de la bar, pe care îmi sprijineam brațele.

Admiram pe Todd, care mereu venea să-și bea paharul său cu „Văduva Veselă"; și îl admiram, fiindcă acest om cu mult mai inteligent decît mine, își îneca într-un pahar scînteietor gîndurile lui triste, dacă le avea. Dar el era un om simplu care nu-și muncea creierul decît pentru a face să i se miște picioarele în dans ; restul încerca să-l afle în licoarea amară a unui pahar de whisky, de aceea era fericit.

Clunetta venea din cînd în cînd să mă întrebe dacă nu vreau să dansez cu ea. Dar îi răspundeam plictisit că trebuie să mai crească puțin ca să-i acord privilegiul de a dansa cu mine. Atunci mă întrebă care era pricina supărării mele ; i-am răspuns că seara, la masă, găsisem in fundul ceștii un fir de păr al unei femei necunoscute. Descoperirea aceasta mă adusese într-o asemenea stare, de aceea o rugam să nu mai insiste, mai cu seamă că ea, Clunetta, nu era pe placul meu și nu știa să danseze... La un moment dat, cînd mă pregăteam să comand și eu o „Văduvă Veselă", Mirella se apropie de mine. Se sprijini, leneșă, de brațul meu ; mă umplu de pudră pe manșetă și-mi spuse cu glasul cel mai natural, cel mai indiferent :

— Vino Maur ; să ieșim puțin în grădină.

Era o seară foarte dulce ; stelele se ascundeau printre frunzele pomilor în care se topeau culorile spațiului și ale nopții. În spatele nostru, marele Cazinou, alb, străbătut de lumini, își trimitea umbrele pînă în parcul care căpăta un aspect fantastic. Ici-colo, prin iarba de pe alei, se auzea cîte un zgomot nehotărît. Un miros plăcut de rouă, aproape călduț, se ridica din pămîntul fericit.

N-o vedeam decît pe ea : ființa aceasta mare, goală pe jumătate, neobișnuit de palidă, cu fruntea ei nepătrunsă, care o făcea să se asemene cu Sfinxul. Și-i vedeam ochii aprinși, care aveau în jurul lor o puzderie

de scîntei mărunte pe care se prelungea albastrul pupilelor asemenea unor inimi de rîndunică.

Mă ținea de braț; mă strîngea. Mă strîngea atît de tare că simțeam cum unghiile ei voiau să pătrundă în carnea mea vie, ca cinci cuțite mici. Rochia ei de culoarea focului răspîndea în jur flăcări roșii care mă orbeau. Nu știu dacă mai erau alte persoane, sau dacă eram singur — în grădina aceea mare. Știu numai că în haina ei o arăta ca într-un costum de baie și n-am simțit niciodată o excitație mai mare față de ceea ce poate să fie o femeie.

Mirella nu făcu decît un gest; dar gestul acela nu-l voi uita niciodată. Nici o altă femeie n-a știut să-l mai repete, în fața mea, într-un chip mai nebunesc.

Cînd am fost mai ascunși după boschete, ea se rezemă de trunchiul unui arbore ca și cînd ar fi fost răstignită; apoi, scuturîndu-și părul greu, se agață cu mîinile de stofa de culoarea focului, care-i dezgolea sînul; o răsuci, o strînse, ca și cînd ar fi voit să-mi ofere întreaga ei nuditate. Îmi spuse cu o voce care nu mai era a sa:

— Vino la noapte, cînd vor dormi toți... Și nu-mi mai vorbi... nu mă mai privi... pleacă!...

Erau atîtea stele printre arbori! Am ieșit legănîndu-mă!

*

Camera ei se afla la etajul întîi, spre mare. Mai era apoi, despărțită prin sala de baie, camera soțului ei, Leo, goală de obicei. În schimb camera mea mică se afla la etajul al treilea, în cealaltă parte a hotelului, spre grădină. Mi se dăduse odaia aceasta din lipsă de spațiu. Mama mea, cu camerista ei, tatăl meu cu servitorul lui (un personaj urît care se numea Anastase) ocupau în schimb un apartament la mijloc; tatăl meu însă, ca și Leo, era mai des la Paris decît cu noi.

În fața odăii mele, se afla aceea a lui Todd, cu mult mai mare. Todd își înșira pe coridor toate perechile de ghete de care se servise în timpul zilei. În fiecare seară, înainte de a se culca, Todd făcea gargară atît de tare că se auzea pe tot coridorul.

Stinsesem lumina pentru a fi singur și pentru a grăbi curgerea timpului, a acelei jumătăți de ceas cît

trebuia să aștept. Mă aruncam în pat, mă ridicam apoi repede și mă duceam la fereastră să respir aerul înstelat.

O grădină arsă de vîntul de mare, învăluită în mantia albă a clarului de lună. Ici-colo, printre pomi, pîlpîia cîte un licurici. Erau atomi de figuri vii ca acelea care ardeau în ochii mei, în simțurile mele, în vinele mele.

Ceasul acela apăsător nu mai trecea. Din cînd în cînd mă uitam la ceas și-mi spuneam cu glas încet : e ora !

Dar sferele nu-și schimbau locul. Fiecare minut se compunea, desigur, din șaizeci de secunde, reprezentînd o încetineală nemăsurată. Deși eram nerăbdător, mă simțeam totuși mișcat, aveam o teamă mare de ceea ce trebuia să se întîmple.

În sfîrșit, sferele se apropiară de ceasul hotărît. Am deschis ușa cu grijă ; coridorul era întunecos și gol. Nu se vedea decît un nesfîrșit șir de ghete albe și negre ; cîte o haină agățată în cui. Luna bătea în plin grilajul ce închidea ascensorul.

Cu inima strînsă, ca și cînd m-aș fi dus să fac o crimă, am coborît scara. M-am dus pînă la ușa Mirellei, fără a întîlni pe nimeni. Am bătut ușor.

Auzeam zgomotul apei ce gîlgîia în baie. Am mai bătut odată, dar pentru că Mirella nu auzea poate, am împins ușa.

— Sst !... spuse Mirella, întoarsă pe jumătate, și aproape goală, într-un halat ușor. Cu o teamă care nu era poate mai mică decît a mea, se întoarse și închise cu cheia ușa de la baie.

Părul ei negru, cu reflexe viorii, era desfăcut și-i cădea greu pe umerii albi. Mă gîndeam la coșurile cu viorele ce se văd pe străzi cînd vine primăvara.

Cele două ferestre, deschise spre terasă, incendiau spectacolul feeric al mării înstelate. Observam toate lucrurile ca într-un fel de halucinație, fără a-mi da seama bine dacă Mirella era acolo, dacă aceea era Mirella, și dacă gura ei era acum a mea. Deși o priveam, mi se pare că n-o văd. Poate că nu puteam crede ochilor mei. O femeie atît de frumoasă nu poate să fie decît un vis. Înainte de a o putea lua în brațe, o întîmplare oarecare, o fatalitate neprevăzută, mi-ar fi furat această bucurie imposibilă ?

Mirella se apropie de mine ; începu să mă privească lung, cu ochii pe jumătate închiși. Pe urmă spuse :

— Cé palid ești !

Nu puteam să vorbesc, nici să mă mișc ; trupul întreg mi se zbătea într-un chin grozav ; mi-ar fi fost imposibil să rostesc o silabă. Mirella murmură :

— Am făcut o prostie mare, Maur... Am fost o nebună. Vezi, Maur : acesta este patul meu.

Mi-am îndreptat privirea spre pat. Peste el era întinsă o cămașă de noapte, de șifon și dantelă ; apoi, mai era o cuvertură ușoară și mai multe pernițe de păpușă.

Patul era curat, nedesfăcut, ca acela al unei fecioare. Uitîndu-mă spre fereastră, zăream marea peste care străluceau milioane de stele într-o liniște adîncă.

Un ceasornic deșteptător, măcina timpul, mergînd în pas egal și mărindu-și sunetul în tăcerea aceea.

— Nu spui nimic, Maur ?...

Am făcut o sforțare mare ca să-i răspund :

— Nu pot... Vezi... sînt aici...

Mirella mai făcu un pas spre mine ; am avut impresia că mă cuprinde în brațe, atît de mult mă amețea parfumul sînului ei.

Ieșise din apa în care se cufundase ca să risipească, poate, impuritățile oamenilor care o dorîseră, respirația atîtor guri care stătuseră aproape de ea în timpul dansului. Nu avea pe ea decît mantia ușoară, de baie, cadrilată și un parfum îmbătător.

Am întins mîna ca să-i ating spatele gol. Ea încercă să se facă mică ; se lăsă în jos ; încrucișă brațele ; apoi...

Pe urmă, mantia ușoară căzu. Căzu pentru totdeauna. Și pentru astăzi. Și pentru mîine. Pentru o viață întreagă. Pentru totdeauna... Și pentru niciodată.

*

Am petrecut mulți ani pe mare, pe multe căi, în cele patru unghiuri ale pămîntului. Am cunoscut femei obscure, cum se întîlnesc în porturile din colonii cînd vaporul ancorează, am cunoscut femei din acelea care trăiesc din mila străinilor. Femeia a însemnat, mai ales din punct de vedere fizic, o parte importantă în viața mea. Totuși trebuie să mărturisesc, că atunci cînd rostesc

cuvîntul femeie, mă gîndesc totdeauna la Mirella. Poate că, pentru fiecare om, nu există decît o singură femeie. Mirella este femeia mea.

În nopțile de singurătate, în largul mării, cînd volbura apelor înfuriate șuieră într-o furtună de stele, ani și ani, totdeauna și peste tot, nu revăd decît gestul acela al Mirellei, diferit de al altor femei, cînd a lăsat să-i cadă mantia ușoară, în camera ce părea înflăcărată.

Cîte stele a văzut în viață un marinar? Nici una n-a fost ca aceea pe care a văzut-o prima dată. Nici una!

Și auzeam în paradisul acela, în nebunia aceea, zgomotul mărunt al ceasornicului de pe măsuța de noapte. Același zgomot pe care l-am simțit în război în fața morții; pe mare, cînd vaporul e gata să se înece; în biserici, cînd se botează un copil, în cimitire, cînd se duc morții spre odihnă.

*

În sfîrșitul acela de vară am fost aproape în fiecare noapte în brațele ei.

Deveneam palid, și buna ducesă, mama mea, era foarte îngrijorată. Cu glasul ei puțin supărător, ca bîzîitul unei viespi într-o odaie, închisă, spunea într-una că mă va da în grija doctorului Dessolet, acela care, cu ajutorul apei pure, se specializase în însănătoșirea celor cu constituție slabă. Buna mea mamă, aspră și întunecată la față, ascultînd mereu de sfaturile monseniorului nostru, socotea că nu va fi nici-o primejdie pentru sănătatea mea. Apele „radiogenetice" ale înțeleptului doctor Dessolet, nu avură asupra mea nici puterea unui fir de păr din capul Mirellei.

Eram foarte fericit pentru că eram sigur că nici frumosul Gavardi, nici veselul Todd (omul care posedă cele mai multe ghete din Statele Unite), nici Mannahan, nici unul, în sfîrșit, din numeroșii amanți atribuiți Mirellei, nu mai intrase în camera ei, în care se aflau atîtea stele.

Tot timpul zilei Mirella mă trata ca pe un nimeni. Nu știu de ce. Poate spre a face plăcerea lui Mannahan.

Mannahan, cînd nu se afla acolo Leo, îl înlocuia puțin. Adică, își permitea să-și dea aerul de prieten bun și de un fel de protector. Mirella era constrînsă poate să

nu supere pe acest aventurier, căci afacerile soțului ei, Leo, depindeau de voința și capitalul lui Mannahan. Așadar, precauțiunile pe care le lua Mirella, ca să evite orice bănuială, erau cu mult mai mari în fața lui Mannahan, care conducea afacerile, dar Leo depindea de el, ca un subaltern. Acesta era un bărbat din aceia cum nu se găsesc decît în Franța. Bun prieten cu soția sa, căuta mult să n-o supere. Leo era foarte vesel cînd vedea un cerc permanent de adoratori asaltînd pe frumoasa lui soție. De altfel, cînd sosea la băi, asculta pe Mirella și-i povestea la urmă viața din Paris, sau își petrecea după amiaza întreagă și jumătate din noapte, în sala de joc.

Cu toate că Mirella mă asigurase că nu avea cu el decît raporturi de prietenie, nu puteam s-o cred, și cînd venea cîte-o telegramă anunțînd sosirea lui Leo, luam o mutră foarte acră ; gelos, cum sînt amanții tineri, eram furios că acest simpatic domn cu părul puțin cărunt, totdeauna jovial, cu un surîs de copil bătrîn, călca peste drepturile mele. Mai eram indignat pe Leo, fiindcă în calitatea lui de soț, nu se îngrijea să dea o lecție dură acelora care își luau prea multă libertate față de Mirella.

Mă întrebam deseori, cum a putut un om ca Leo, nu prea fin în gusturi, pe care nu-l dădea frumusețea afară, să se căsătorească cu Mirella, care, în apropierea lui, părea o ființă dintr-o altă planetă. Și totuși, se vedea că, în realitate, Mirella îi arăta o mare afecțiune ; se vedea că erau veșnic de acord, încît mă întrebam dacă într-o căsătorie este necesară totdeauna iubirea. Poate că nu. Pentru un om ca Leo, cu totul amoral, în cel mai larg sens, preocupat de afacerile sale, fără scrupule și în același timp foarte bun, soția are totdeauna o funcție decorativă ; ea trebuie să-i fie afișul de publicitate și protectoarea nevăzută a afacerilor.

Aceasta nu împiedica de loc ca gelozia să-mi frămînte inima făcîndu-mă să sufăr îngrozitor, cînd bărbatul Mirellei se afla cu noi.

Cum se întîmplă adesea, puțina simpatie pe care o aveam pentru Leo, îmi era răsplătită de el cu cea mai cordială prietenie, cu un fel de afecțiune părintească. Neavînd copii din căsătoria cu Mirella și cunoscîndu-mă de cînd eram copil, Leo mă trata cu intimitate și cu protecția pe care ți-o arată o rudă. Nu-mi plăcea că el îndrăznea încă să-mi vorbească cu tu și să mă tachi-

neze deseori, acum, cînd devenisem amantul soției lui. Aș fi disputat cu el o partidă de box de cîte ori îi spunea mamei în prezența mea :

— Ei, dar ce facem cu mînzul acesta ?

Ar fi voit să facă din mine, cu orice preț, un om de afaceri, spunînd că în veacul nostru toate celelalte meserii sînt foarte puțin serioase ; și insista să fiu dat în birourile sale să fac practica necesară. Fără îndoială că el se gîndea și la moștenirea care îmi revenea din moșia de la Sédrillac.

Îi răspundeam foarte acru :

— Lasă-mă, domnule Leo, nu pot suferi afacerile, disprețuiesc comerțul ; vreau să mă fac marinar.

— Vai de mine, ce departe ești de realitate ! — îmi spunea Leo de mulți ani. Admit că vrei să continui gloria strămoșilor tăi dar să nu vrei să te ocupi de afaceri, este o greșeală capitală.

Spunînd că vreau să mă fac ofițer de marină, nu mă gîndeam că această carieră m-ar fi despărțit mai curînd de Mirella. Acum, cînd se apropia momentul să-mi aleg o profesie, nu știam ce să fac, pentru că marea și Mirella erau cele două mari pasiuni ale mele. Dar fiindcă mai aveam de făcut un an de studii la Paris, evitam să iau o hotărîre, căci la vîrsta aceea, nu știi încă ce repede fuge timpul.

Nu este ușor să faci să înțeleagă pe nici un psiholog ceea ce poate deveni concepția sexuală a adolescentului, care datorează unei femei excepționale inițierea în raporturile sale cu celălalt sex. Crescut într-o familie cu principii foarte rigide, instruit de profesori particulari, educat din copilărie într-o școală de finețe și austeritate, nu urmasem deloc drumul obișnuit al adolescenților care sînt tîrîți de tovarășii lor în aventuri ușoare de stradă, și care află ce este iubirea de la prietene de obicei destul de vulgare. Prima mea amantă era o femeie făcută pentru alcovul principilor ; din mîinile ei fine, ca de mătase, și din trupul ei pătruns de toate viciile, primeam ca pe o minune, esența iubirii. În loc să caut prima mea aventură într-un „bal-musette" din Rive-Gauche, simțurile și spiritul meu erau pregătite la deliciul păcatului pentru care trăim, în brațele unei femei curtată de plutocrați și de seducătorii de meserie. Mirella plăsmuia deci gusturile mele, nu numai din punct de vedere sen-

zual, dar mai mult în ce privește sufletul, intelectul și înțelegerea tuturor lucrurilor. Tinerețea mea fragedă o îmbăta, asupra acestui lucru nu încăpea nici o îndoială, dar eram eu însumi îmbătat, sedus, sclavul felului ei de a înțelege viața. Mirella a făcut din mine ceea ce sînt. Fără să-și dea seama, ea exercita totuși asupra mea un fel de stăpînire maternă.

Dacă de la ducesa de Sédrillac nu am moștenit decît răceala nobilă de care dau dovadă în unele împrejurări, ceea ce este fierbinte în mine, flacăra spiritului și a imaginației, tot ceea ce înseamnă plăcerea lucrurilor rafinate și cerebrale, tot ceea ce este dorința de a măcina creierul și simțurile ca pe niște instrumente capabile să dea un sunet dincolo de diapazonul normal, tot ceea ce a făcut din mine o ființă care să aspire la fericirea pe care cei simpli n-o cunosc, o datorez numai ei, acestei femei de un nivel spiritual și fizic superior, care, pentru că a fost prima mea amantă, m-a împiedicat pentru totdeauna să pot căuta să obțin plăcerile normale ale vieții comune.

Raporturile mele cu Mirella nu erau cele obișnuite, cum s-ar putea înțelege din amănuntele pe care le-am povestit pînă aici. Nu era vorba numai de pasiunea unei femei apropiată de treizeci de ani, pentru un adolescent înflăcărat și frumos, care era cu zece ani mai mic decît ea. În afară de aceasta, mai era, în doză foarte puternică, o perfectă corespondență a spiritelor noastre care n-ar fi putut fi făcute altfel pentru o mai mare asemănare. Mirella era cu mult mai tînără decît vîrsta ei, pe cînd eu păream cu mult mai în vîrstă decît eram. Cînd simțurile ne erau obosite, vorbeam, ca niște prieteni buni despre tot felul de lucruri, de tainele cele mai intime, care erau și pentru unul și pentru altul o reconfortare, o speranță și rațiunea vieții însăși.

Întorși la Paris, ocaziile de a ne poseda deveneau din ce în ce mai puține, și întîlnirile noastre erau înconjurate cu adevărat de primejdii. Trebuia să urmez studiile mele. Mirella era preocupată de îndatoririle ei mondene. Dar, mai ales, ne simțeam urmăriți, poate și datorită faptului că n-am știut să ne ascundem mai bine în zilele frumoase de vară, în timpul vieții libere de pe plaja mării.

Mama mea, dacă nu mă înșel, a fost cea dintîi, care ne-a suspectat. Nimeni nu este mai atent la greșelile altora decît persoanele incapabile a încălca datoriile lor morale. Desigur că nu era între mine și mama o încredere îndestulătoare ca să-i vorbesc despre astfel de lucruri. Cu toți cei nouăsprezece ani ai mei, care se apropiau acum de douăzeci, aveam înfățișarea unui bărbat, și sînt cuvinte care nu mai pot fi spuse între mamă și fiu. Nu pot fi spuse, mai ales la vîrsta la care mama este încă o femeie, iar fiul are scris pe față greșelile iubirii. Dar mama vorbi despre acestea cred, cu tatăl meu. Nu știa că tata fusese mulți ani amantul Mirellei ? Sau poate se făcea că nu știe pentru a se răzbuna pe el ?

Eu însumi, oricît de ciudat ar părea, ignorasem această legătură dintre tatăl meu și femeia care mă chinuia cu o pasiune nesfîrșită. V-am spus că educația ce-mi fusese dată în familia mea era foarte severă. Distanța dintre tatăl meu și mine, dintre mama și mine, nu permisese niciodată promiscuitățile acelea, intimitățile acelea care fac imposibilă orice taină între părinți și copii. Cel care fu turnătorul meu este Cliquot, într-o memorabilă convorbire, a cărei amintire n-am uitat-o. Deși mai tînăr decît mine, el fusese totdeauna strengarul vesel, prevestit de copilărie, și ducea acum o viață pe care ar fi trebuit s-o iau de exemplu. Într-o zi veni la mine și-mi spuse :

— Ah, dragă domnule !... iartă-mă că trebuie să-ți fac tocmai eu puțină morală !

Apoi îmi spuse ceea ce auzise în cercul prietenilor săi, în saloane, și-n barurile pe care le frecventa în fiecare zi : că eu devenisem foarte simplu, prietenul amantei tatălui meu.

— Aceasta este o infamie, conchise Cliquot, de care numai unul ca tine poate să fie în stare.

Cliquot mă desconsidera fiindcă mă duceam la biserică să fac plăcerea mamei mele și fiindcă aveam și eu un mentor spiritual, nu numai un profesor de științe, în persoana Monseniorului de Saint Denis. Cuvintele acestea ale lui Cliquot nu făceau decît să redeștepte în mine ecoul glasurilor pe care le auzisem și eu. Le auzisem, și apoi le uitasem, ca toate flecărelile din jurul aventurilor galante atribuite tatălui meu care trebuia să

fie amantul aproape al tuturor femeilor frumoase ce frecventau salonul ducesei de Sédrillac.

Sau, ca să fiu sincer, a te minţi pe tine însuţi este un lucru mai rău decît a minţi pe alţii. Nu voi fi deci neleal. Eu însumi înţelesesem aceasta. Ştiam bine că o legătură, nu de zile, ci de ani, dăinuia între Mirella şi tatăl meu. Credeam numai că a fost ca o apă înmormîntată într-un lac adormit, cu atît mai mult, cu cît Mirella, faţă de ducele de Sédrillac putea foarte bine să fie luată drept fiică.

Lui Cliquot i-am răspuns brusc că ar face bine să se ocupe de afacerile lui, fiindcă nici eu nu visasem vreodată să fiu prietenul Mirellei şi nici Mirella nu putea fi prietena tatălui meu, şi l-am invitat pe impertinentul de Cliquot să-mi respecte familia atît cît i-o respect eu pe-a lui. Cliquot plecă cu mîinile în buzunare, şi din ziua aceea raporturile dintre noi s-au răcit puţin.

Dar, precum am spus, greşeala noastră ajunsese la urechile mamei, şi cu ea nu puteam să termin tot atît de simplu cum terminasem cu Cliquot. Că mama l-a informat pe ducele de Séddrillac, nu ştiu, e o presupunere a mea, dar este întemeiată pe lucruri foarte sigure. Voi adăuga că de afacerea aceasta nu rămăsese străin Monseniorul de Saint Denis.

Eu cred că, în inima mamei, la un moment dat, gelozia de soţie înşelată a reizbucnit, amestecîndu-se cu gelozia de mamă, cînd a văzut că aceeaşi femeie îi răpea întîi soţul şi apoi fiul. Nu ştiu cum a procedat, dar ştiu prea bine că mama a dezlănţuit mînia ducelui de Sédrillac.

Mirella avu aceeaşi impresie, îmi spunea mereu :

— Maur, micul meu Maur, te rog să nu mai comitem imprudenţe ! Fii atent la gesturile tale cînd vin în casa voastră şi mai ales, în faţa mamei tale de care trebuie să ne ferim.

Mirella avea multă dreptate. Ochii ducesei, mama mea, aplecaţi mereu peste cărţi evlavioase, căutînd mereu mizeria omenească şi îndeplinirea operelor de caritate, nu făceau decît să ne supravegheze pe amîndoi, cu privirea aceea absentă a persoanelor bisericoase. În faţa acelor ochi atît de puri, dar atît de reci, Mirella şi cu mine simţeam că jocul nostru nu mai era o taină. Mama mea, care era bună, nu putu rezista ideii de a se răz-

buna de două ori contra bărbatului și contra femeii care o înșelase întotdeauna. Desigur că nu era aceasta singura infidelitate a tatălui meu ; dar era cea mai serioasă, cea mai gravă, aceea care mai dăinuia, nepedepsită, sub ochii ei.

Și acum, aceeași femeie, care era în același timp una din prietenele sale intime, îi lua și-i corupea pe copilul cel mai mare, care, din vina ei, venea adesea la masă cu ochii încercănați și obosiți, cu înfățișarea ostenită de neorîndtiala vieții sale amoroase. Biata mama !... ea care avea atîta încredere în cura psihoregeneratoare a înțeleptului doctor Dessolet.

Așadar, ducele, tatăl meu, fu informat de toate. El care mă trata mai înainte ca pe un tînăr camarad fără a-mi arăta totuși prea multă încredere, fără a-și iubi tovarășa, care-i servea la o îmbătrînire grabnică, el care se distra cu Leo tachinîndu-mă foarte des, deveni dintr-odată întunecat, și-mi arătă o mare răceală care, s-o spun drept, depășea limitele nemulțumirii normale a unui tată ce descoperise că fiul său avea o aventură erotică pe care o considera ca primejdioasă.

Îmi mai lipsea, poate, un singur indiciu pentru a confirma ceea ce spuneau toți, că Mirella fusese într-adevăr, și era încă, prietena tatălui meu, dar purtarea ducelui de Sédrillac în această împrejurare îmi oferi dovada pe care în zadar căutasem s-o obțin în alt mod. Nu încercasem niciodată s-o fac pe Mirella să-mi mărturisească lucruri de acest fel. Îmi vorbea cu franchețe despre amanții ce-i fuseseră atribuiți, dintre care unii îmi erau cu totul necunoscuți, dar în ce privește raporturile cu tatăl meu, nu puteam obține de la Mirella un răspuns precis sau o explicație oarecare. Abia îi vorbeam de aceasta, că Mirella devenea nervoasă, neliniștită, o femeie cum știa ea să fie, și, dacă insistam, mă amenința că pleacă.

— Ți-am spus... ți-am spus de-atîtea ori să nu mai insiști, Maur. Dacă aș fi fost vreodată amanta ducelui de Sédrillac, n-aș mai fi acum a ta, e clar. Așadar, Maur, dacă mă iubești puțin, să vorbim de altceva, să vorbim de orice vrei, dar numai de aceasta nu... Ah, nu ! Pleacă acum !... Lasă-mă liniștită !... Ești un răutăcios, dragul meu, pleacă !...

Aceasta este tot ce reușisem să scot din gura ei de cîte ori încercam să mă lămuresc asupra acestui fapt. Dar femeia păstrează o taină pe care n-o spune niciodată, nici celui mai iubit amant, nici sorei, nici mamei ei. Sînt atîtea lucruri scumpe unei femei, sau pentru care simte mari remușcări, pe care nu le va mărturisi niciodată chiar dacă ar fi torturată.

Dar nu-și dădea seama, poate, că eu aveam un indiciu foarte clar din dezinvoltura cu care-mi vorbea de alți bărbați, afară numai de acela care mă interesa mai mult. Văzînd-o cum se schimbă la față cînd căutam să aflu ceva mai mult, nu mai rămînea nici o îndoială că presupunerile mele erau adevărate. Dar fiindcă acesta era punctul ce mă tulbura mereu, dacă nu din primele zile ale dragostei noastre, cel puțin din momentul în care vorbele lui Cliquot îmi înfipseră un spin în inimă, eu, care simțeam acum imposibilă încetarea raporturilor cu Mirella, nu eram în stare să am liniște și, în ziua convorbirii cu Cliquot, mă dusesem repede să-i spun ceea ce aflasem.

Mirella, devenind palidă, îmi răspunsese precipitat: „Nu, nu, nu!", cu un glas care nu era al ei; apoi acoperise neliniștea mea cu o succesiune exaltată de sărutări exasperate.

Dacă aș fi fost mai mare aș fi înțeles că aceasta o tulburase mai mult pe ea decît pe mine. Poate că Mirella iubise pe ducele de Sédrillac cînd el era încă, strălucitul bărbat de care toate femeile erau mulțumite; îl cunoscuse poate către amurgul frumuseții sale masculine, și regăsea acum în fiul lui, sub vestmîntul unei înfățișări reîntinerite, iubirea cu mulți ani în urmă pierdută.

Ceea ce astăzi mi se pare, dacă nu cert, cel puțin posibil, mi se înfățișa sub o lumină foarte difuză pe atunci, și nu aveam decît o viziune nedeslusită a ceea ce se ascundea în nelămuritul, în complicatul și aproape anormalul spirit al Mirellei. Dar cum poate un tînăr de douăzeci de ani să smulgă taine unei femei de treizeci de ani?

Sînt sigur acum, că nu din ziua în care mi s-a dat, dar cu mult mai înainte, Mirella mă iubea și mă dorea, poate că înainte chiar de a fi putut eu observa. Mirella a fost aceea care mi-a venit în întîmpinare, aceea care a deșteptat simțurile mele, aceea care m-a așteptat pînă

în ziua cînd m-a văzut amețit de frumusețea ei. Cu un joc al dragostei, plină de răbdare, m-a îndepărtat de alte tentații. Fusesem al ei cînd nu bănuiam încă. Dar Mirella știa că odată voi deveni amantul ei.

Timpul — ceasul mic care merge pe măsuța de noapte a tuturor iubirilor — o făcea să simtă primejdia neînlăturată de a iubi pe fiul unicului ei amant. Poate că eu n-aș fi îndrăznit. Mirella era atît de apropiată de familia noastră încît, desigur, mi-ar fi fost imposibil să năzui spre frumusețea acestei elegante doamne care îmi spunea Maur; mă tutuia și mă trata ca pe-un copil ceva mai mare.

Dar astăzi, evocînd acel timp, amănunte infinite se înfățișează spiritului meu și aș putea aproape să spun care a fost cel dintîi act cu adevărat feminin al Mirellei față de băiatul care-i apărea pentru întîia oară ca un bărbat ce se înfiripa.

Aceasta s-a întîmplat într-o zi de primăvară, în casa ei din Paris, unde avea o grădină frumoasă în care ne duceam cu alți amici să jucăm tenis. Mirella, bună cunoscătoare a acestui joc, mă luase partenerul ei, după ce fusesem elevul ei. Mirella juca tenis cu băieți și fete care aveau cu toții între paisprezece și șaisprezece ani; credeam că făcea aceasta numai din dragostea pentru tenis sau din plăcerea de a fi între tineri, dar acum înțeleg că făcea aceasta numai pentru mine. Aveam atunci puțin mai mult de șaisprezece ani, și Mirella, cu zece ani mai mult decît mine. Și atunci păream cu cîțiva ani mai mult decît aveam în realitate, iar Mirella arăta cu cîțiva ani mai puțin. Foarte bună jucătoare de tenis, într-adevăr, Mirella mă făcuse, dintre elevii săi, campion. Devenisem astfel o pereche foarte tare, primeam orice provocare, de obicei victoria era a noastră. Lîngă terenul de tenis se afla o colibă cu acoperiș de paie în care ne dezbrăcam. Cîteodată eram singuri. Ca să-și pună sau să-și scoată pantofii cu talpă de cauciuc. Mirella ședea pe un scaun rustic și-și încrucișa picioarele. Nu rareori, rochia ei de lînă albă se ridica pînă deasupra genunchiului. Nu luam seama. Copiii sînt distrați. Dar Mirella era chiar în fața mea, atît de frumoasă, și atît de bine făcută pentru a trezi dorința cărnii, încît a nu privi unde trebuia mi-era imposibil. Cînd ne aflam singuri, în coliba

semiobscură, întindea un picior pe genunchiul meu și îmi spunea cu glas învăluit în tonuri nelămurite :

— Ascultă, Maur, fă-mi un nod mai bun la pantof ; un nod dublu, ca la marinari.

Fierbințeala piciorului ei lung, ca al unui cal de curse, îmi dădea o senzație de care nu mă sinchiseam, fiindcă eram foarte nevinovat și credeam că nu știe într-adevăr să-și facă un nod dublu, marinăresc. Mă uitam totuși la piciorul ei lung, strîns într-un ciorap foarte fin, care arunca luciri metalice. Mă uitam la el pentru că era frumos și perfect, ca și cum aș fi privit mînerul unei rachete englezești, una din Slazinger's-urile noastre pe care nu le-am fi cedat pentru nimic în lume.

Apoi, cîteodată, cînd ne întorceam în colibă, asudați și victorioși, după ce bătusem în stil mare vreo pereche faimoasă, dacă întîmplarea făcea să fim singuri, Mirella lua un șervet aspru și-mi freca pieptul, spatele, umerii, ascunzîndu-și mîinile fine sub cămașa mea descheiată. Îmi spunea rîzînd :

— Vezi, Maur !?... Te frecționez ca pe un mînz. Să nu răcești, pentru numele lui Dumnezeu !...

O șuviță din părul meu ciufulit îmi cădea pe frunte; Mirella, cu degetele ei subțiri ca un pieptene, mi-l orînduia.

Într-o zi, am rămas singuri. Jucasem ceasuri întregi amîndoi. Mirella mă bătuse încă odată, deși nu eram atît de slab.

Ziua se sfîrșea, lumina devenea nesigură și noi intram în colibă, unde era încă puțin frig. Mirella își puse mîinile pe umerii mei, și mi se lipi de trup, sub pretextul că vrea să măsoare înălțimea noastră. Mirella era foarte înaltă, dar aceasta nu se vedea din cauza armoniei extraordinare a liniilor trupului ei.

— Vezi ce surpriză !... — exclamă ea. Ești cu două degete mai înalt decît mine. Crești ca un trandafir ! Și este adevărat că înțepi ca și el.

Da ! dar în același timp, simțeam pieptul ei cald, care respira aproape de cămașa mea descheiată, simțurile noastre se confundau aproape și eram gata să ne sărutăm.

Mirella rămase multă vreme lipită de pieptul meu, deși zicea că nu făcea aceasta decît pentru a ne măsura înălțimea.

Pe urmă, se așeză pe scaun și aruncă în sus, unul după altul, pînă la acoperișul de paie, pantofii ei albi.

*

Pasiunea noastră se încurca în dificultăți tot mai mari, după întoarcerea noastră la Paris. Eram prea tînăr încă și nu aveam un apartament discret, cum au la dispoziția lor, toți îndrăgostiții care se respectă. Mirella, de altfel, mă oprise să am așa ceva. Spunea că nu vrea să aparțină societății acelor doamne care, ascunse într-un taxi, schimbă unul după altul toate cartierele din Paris, pe măsură ce-și schimbă amanții.

— Nu vreau, — îmi spunea ea — ca iubirea noastră să se risipească în plușul camerelor unde se află ascunsă iubirea tuturor, în micile străzi vechi, consacrate adulterului convențional. Te iubesc prea mult, Maur, ca să devin amanta ta, cum aș putea să fiu amanta unui bancher bătrîn, sau a unui actor tînăr, la modă. N-aș putea să știu, pînă la ce limită te iubesc, micul meu Maur, și cît mă înspăimîntă gîndul că sînt mai mare decît tine, că îmbătrînesc, pe cînd tu, copilul meu mare, devii mai tînăr din zi în zi.

Cînd m-ai avut pentru întîia oară nu erai decît un copil fricos și strălucit. Astăzi ești amantul meu, singurul meu amant, în adevăratul înțeles al cuvîntului, și iată, că acum, pretinzi să te porți ca un tînăr **chic**, care are apartamentul lui, unde, fără îndoială, în zilele cînd vei fi liber, vei aduce vreo fetișcană proaspătă. Nu, Maur, iartă-mă, dacă tu închiriezi un cuib de dor, acesta va fi pentru alta, căci eu, vei rîde poate, nu sînt femeia care să urce treptele scărilor clandestine.

Era în zadar să încerc a mai protesta, să încerc s-o conving: Mirella era neînduplecată și refuza să avem un loc fix în care să ascundem iubirea noastră învăpăiată. De aceea, eram foarte iritat pe atunci, dar astăzi, simt că trebuie să am un mare respect pentru finețea Mirellei. Cunoscînd acum melancolia rece a apartamentelor secrete, pline de lux și de confort artificial, unde fiecare domn obișnuiește să primească pe soțiile prietenilor lui, sînt foarte recunoscător Mirellei că nu a voit să tîrîm iubirea noastră în locurile acestea comune ale adulterului, în care portăreasa aprinde soba și reface apoi cu răb-

dare patul. Acum văd cîtă dreptate avea Mirella. Nu este nimic mai dureros, decît să tîrăşti prin camerele închiriate, cuvîntul acesta sugestiv şi mincinos, căruia toţi îi spun iubire, dar care, în realitate, n-are nimic comun cu celălalt lucru, foarte rar şi într-adevăr sublim, care numai el are dreptul să se cheme iubire.

În casa ei, n-aveam nici o ocazie de a ne săruta măcar o dată. Sînt multe doamne, chiar din clasele înalte ale societăţii, care compromit divanele şi fotoliile saloanelor lor. Obiceiurile acestea păgubesc foarte mult unui salon Louis XIV, şi seara, cînd servitorii îşi văd stăpînul aşezîndu-se pe acelaşi divan, după masă, filozofii aceştia trebuie să tragă o concluzie foarte poznaşă despre obiceiurile boierilor şi despre societatea modernă.

Mirella voia cu orice preţ, sau cel puţin se amăgea cu aceea că nici unul din cei ai casei nu ne bănuia. Astfel, cînd eram în casa ei, trebuia să am o purtare perfectă. Intimitatea noastră se petrecea în aer liber. Buna ducesă, mama mea, îmi dăruise, din economiile ei, un automobil, ceea ce supărase mult pe tatăl meu, care se arăta foarte aspru faţă de mine. Mama îl lămurea că aveam foarte mare nevoie de aer, de soare, de mişcare, şi că sfatul acesta îi fusese dat, de altfel, de către priceputul doctor Dessolet.

Ah, mare învăţat era doctorul Dessolet, căruia i se plăteau trei ludovici pentru un duş simplu şi patru pentru un duş scoţian !...

Automobilul acesta, un mic Ballot cu caroseria sport, care făcea o sută de kilometri în glumă, îmi permisese să cîştig o independenţă pe care tatăl meu încerca zadarnic să mi-o restrîngă. Cu micul meu Ballot eram mereu în goană, în împrejurimile Parisului. Conduceam cu o iuţeală foarte primejdioasă pentru trecători, preocupat numai de a ajunge la hoteluri discrete şi confortabile în care mă ascundeam cu Mirella, cînd ea dispunea de vreo oră liberă. Nu era lucru uşor, nici descoperirea unui hotel, nici mai ales ca Mirella să poată avea un ceas liber. Cutare hotel era prea frecventat de perechi pe care criza de locuinţe le constrîngea să evadeze în asemenea cartiere, un altul era prea departe, un al treilea se învecina cu o vilă sau cu un castel al unor persoane cunoscute, altele se aflau în locuri unde

eventualitatea unei „pene" ne-ar fi făcut să nu putem justifica prezența noastră; și, în sfîrșit, ori cîte hoteluri aș fi descoperit, Mirella le refuza unul după altul. Cînd se părea în sfîrșit că am găsit unul mai sigur, trebuia să aștept adesea cîte o săptămînă pînă ce Mirella era liberă.

Nu înțelegeam măsurile acestea de prevedere, prea excesive într-un oraș ca Parisul. Nu se temea, desigur, de bărbatul ei, care ieșea regulat după prînz și nu se întorcea decît după ceasurile opt seara.

El era, cum am mai spus, un soț absolut modern, care nu limita în nici un chip deplina independență a soției sale. Ne văzuse totuși trecînd acoperiți pînă la gît de caroseria micului meu Ballot; bunul Léo nu avusese niciodată vreo teamă, în afară de aceea a sănătății fizice a soției sale. Precum jucam împreună tenis, tot împreună circulam acum cu o sută de kilometri pe oră. Ne surprinsese totuși odată, ieșind din unul din aceste hoteluri mici, dar acest soț model, care nu se îngrijea de mine, bănuise desigur că ne-am oprit acolo ca să sorbim cea mai nevinovată ceașcă cu ceai. Mirella nu lua deci atîtea precauțiuni pentru soțul ei. Pentru cine atunci?

În fiecare zi, Mirella avea cîte ceva de făcut în oraș, pe lîngă vizitele obișnuite, pe lîngă o serie întreagă de „bridge-parties" sau „the-parties" care absorbeau cea mai mare parte din timpul ei. Se înțelege: Mirella, ca toate doamnele ce trăiesc fără a face nimic, nu dispunea de o jumătate de ceas liber. Viața mondenă este astfel alcătuită din lipsa de ocupație, ca să nu te lase să ai nici timpul să respiri. Dar — o, Doamne! — care este femeia ce nu se poate scuza sub pretextul unei migrene, și care să nu știe să justifice, minut cu minut, întrebuințarea timpului ei, mai ales cînd n-a pus niciodată piciorul în locurile unde spune că și-a petrecut ziua?

Frica pe care o avea Mirella să nu fie surprinsă în compania mea, se datora deci altor cauze, foarte diferite de acelea pe care mi le spunea. Se simțea desigur supravegheată, de cine, și cu ce mijloace, n-am aflat niciodată. Încercarea ei de a nu fi surprinsă se datora unei supravegheri al cărei autor îmi era necunoscut. Nu-i plăcea să o întreb despre acest lucru. Sau îmi răspundea cu vorbe ce nu mă convingeau, foarte încurcată, și îmi

spunea că trebuie să o iubesc, să o iubesc ; nu voia să-mi vorbească mai mult.

— Tu ești un copil, Maur... Ești un copil mare !...

Eram tînăr și totuși intrasem în jocul dragostei, nu putusem să înțeleg lipsa ei de scrupule și de prudență cînd eram afară din Paris, și teama pe care o arăta de îndată ce intram în oraș. Prezența mamei mele, a lui Gavardi, a lui Deicadopulos, a lui Todd și a șirului întreg de curtezani, n-o împiedicase de loc să mă primească în camera ei, aproape în fiecare noapte, în condiții foarte periculoase uneori, cînd ne aflam la mare. Frica aceea nejustificată se arătase însă în ziua în care mama deschisese ochii ducelui de Sédrillac asupra naturii raporturilor mele cu Mirella. De atunci, totul se schimbase între noi ; și cum ducele de Sédrillac nu fusese de loc în tovărășia noastră în timpul verii, îmi era imposibil să nu presupun că persoana de care se temea Mirella era tocmai tatăl meu.

Toate mă făceau să cred aceasta, deși nu aveam nici o probă. Mirella era un suflet dintre acelea ce nu devin transparente ca paharul de apă, pe măsură ce se intră în intimitatea lor. Posesiunea fizică nu însemna o comuniune completă și, pe măsură ce o cunoșteam, aveam impresia că spiritul ei se ascunde în abisuri nepătrunse. Nu era greu de înțeles că o mare parte din viața ei exterioară avea scopul de a arunca praf în ochii străini, pe cînd viața sa adevărată și intimă trebuia să fie foarte diferită ; atît de deosebită cît poate fi sufletul adevărat al unui actor, de rolul pe care îl interpretează.

O taină nemărturisită, imposibilă poate de mărturisit, trebuia să apese viața ei. Aveam senzația aceasta nedeslușită, deși nu fusesem în stare să pricep natura unei asemenea taine. Era oare remușcarea de a se fi dat fiului amantului ei ? Explicația aceasta, pe care o găseam atunci îndestulătoare, mi se pare însă cam prea simplă, căci cazurile de acest fel sînt cu mult mai dese decît se crede. Dacă un bărbat aproape bătrîn, are o amantă frumoasă, cu mult mai tînără decît el și dacă în același timp, bărbatul acela are un fiu, care este aproape portretul lui viu, dar întinerit cu treizeci de ani, este fatal ca femeia tînără și bărbatul tînăr să se dorească, poate fiindcă o asemenea pasiune ar trebui să fie oprită mai mult decît oricare alta.

Iubirea se hrănește mai ales din fructele oprite. Da, nu mai era nici o îndoială. Mirella se temea de ducele de Sédrillac. Vechea lor legătură care se mistuise, renăștea iarăși în ziua în care mama mea făcuse marea greșeală de a mă denunța soțului ei : ducele de Sédrillac.

Bărbatul acesta, viciat pînă atunci de femei și a cărui viață nu fusese decît un lung șir de aventuri galante, primise o lovitură crudă, amorul său propriu fusese rănit, el, care în iubire nu cunoscuse dezamăgirea. Acum înțeleg ceea ce atunci nu înțelesesem, cum știrea aceasta fusese pentru el prima ofensă adusă bătrîneții, prima ofensă și, fără îndoială, cea mai dureroasă. Nu mai iubea poate în vremea aceea pe Mirella, fiindcă știam de la unii din prietenii mei indiscreți, printre care leneșul Cliquot, că ducele de Sédrillac devenise un mare persecutator al „micilor manechine" și al balerinelor grațioase. Legătura lui cu Mirella își avea acum locul ei normal în arhiva prăfuită a vieții sale sentimentale : aceasta fusese poate aventura cea mai serioasă și mai distinsă dintre cele o mie poate, de care își mai amintea.

Ducele de Sédrillac nu mai era acela pe care mi-l aminteam din primii ani ai copilăriei, deși făcea sforțări mari ca să rămînă tînăr, semnele vîrstei îl trădau, oricît ar fi căutat el să le șteargă. Acum petrecea cinci sau șase ceasuri la club, de la amiază pînă seara. În timpul care îi rămînea, nu lipsea de la premiere, de la curse, de la balurile mascate, de la cinele galante.

Făcea încă multe vizite bătrînelor sale prietene sau noilor protejate și se spunea că norocul i se oferea totuși destul de des, ceea ce de altfel este demn de crezut, fiindcă un bărbat care a avut totdeauna multe femei frumoase, va mai avea și altele, ca o firmă veche care a știut să-și formeze o bună clientelă.

Am spus că frumusețea ducelui de Sédrillac fusese proverbială, mai continua să fie un bărbat cu înfățișare mîndră, care se agăța cu amîndouă mîinile de tinerețea trecătoare. Căsătorindu-se destul de tîrziu, și numai pentru a ceda stăruinței rudelor, cred că mama mea îl interesase puțin numai în primele două săptămîni ale căsătoriei lor ; timpul necesar spre a-i da un fiu, care am fost eu, și pentru a statornici în raporturile lor zilnice o politețe rece și surîzătoare. Și totuși, dacă mama

mea ar fi fost o femeie care să-i fi ofensat numele pe care i-l dase, cine știe ce ar fi făcut omul acesta mîndru, care, rănit în amorul său propriu, era în stare să săvîrșească cele mai crude fapte.

Mirella știa desigur și poate de aceea se temea de el.

Bun și serviabil cu toți, dar mai ales cu amicii lui de viață mondenă și galantă, în intimitate, sub masca unei mari politeți, tata era de un egoism aproape absolut, un egoist atît de mare, încît cred că nu ar fi știut să atribuie un sens cu adevărat omenesc cuvîntului „alții". Pentru el, alții, fie bărbați, sau femei, persoane din familia lui sau străini, existau numai pentru plăcerea ce i-ar fi putut-o oferi, pentru distracțiile sau avantajele pe care ar fi fost în stare să i le ofere.

Cînd aceștia începeau să-l plictisească sau încetau de a reprezenta partea pe care el le-o hotărîse, cu un gest îi ștergea din viața lui. Vai de cine l-ar fi plictisit! Ducele de Sédrillac era un om vesel și decorativ, un adevărat arbitru al eleganței, căruia orașul său îi impusese aproape obligația să încarneze tipul seducătorului și al omului de lume mare. Astfel el deveni membru al tuturor societăților sportive și onorifice, membru fondator al tuturor cercurilor tradiționaliste, făcea parte regulat din juriile de onoare și, numai din ambiție, cu aceleași principii, luase parte puțin și la viața politică.

Nu voi face un portret lingușitor al ducelui de Sédrillac, căci ar trebui să mă simt plin de remușcare pentru purtarea lui. Ei, și ce vreți? Mama mea m-a denunțat, și totuși, față de mama mea n-am avut nici o rănchiună. Am respectat totdeauna viața ei austeră, chipul ei curajos, puțin mîndru, temîndu-se să-și arate față de lume deziluziile pe care i le pricinuia tovarășul ei de viață.

Nu, mi-ar fi imposibil să urăsc pe mama mea. Profilul ei puțin sever, înfățișarea ei nobilă, care o arăta femeie din lumea mare, au rămas imprimate în sufletul meu, poate că nu în chip duios, căci era prea religioasă ca să fie într-adevăr feminină și cu adevărat afectuoasă; dar, oricum, sînt foarte mîndru că ea a fost mama mea. Acum cînd este bătrînă o respect și n-am pentru ea decît sentimente nobile, pline de o iubire nesfîrșită.

Mărturisesc cu sinceritate că mi-ar fi imposibil să spun același lucru despre ducele de Sédrillac. Viața lui

exterioară, egoismul lui îngrozitor, m-au indignat întotdeauna. Aici, datoria mea este să povestesc lucrurile, obiectiv, fără a acoperi cu un văl vreo cruzime.

Simt că am admirat mai mult decît am iubit pe tatăl meu, am avut de altfel pentru el acele sentimente nedefinite în mine. Iubirea de tată nu clocotea în el și nici în mine aceea de fiu. Pînă în ziua denunțului, tatăl meu afișa față de mine simple manifestări de camarad, cîteodată puțin ironic, de altfel nu-i plăcea să fie prea mult alături de mine, căci statura mea înaltă, înfățișarea mea prea virilă, îl făceau să-l îmbătrînească. Poate că însuși termenul de tată suna cam neplăcut pentru timpanul acestui etern tînăr.

Ca să rămînă tînăr, sau cel puțin să aibă această iluzie, se servea, cum am spus, de peruchier și maseur. Nu știu bine ce fel de cură urma, dar știu că tratamentul acela ținea cîte un ceas în fiecare dimineață și că, în timpul acestei slujbe, intrarea în apartamentul său era cu desăvîrșire oprită pentru toți.

Cînd venea la masă, aproape de ora unu, trecea mai întîi prin fața a patru-cinci oglinzi înainte de a se așeza. Săruta mîna mamei, mă ciupea de obraz sau mă bătea pe umăr, după dispoziție ; apoi, numaidecît, vorbea de curse.

Admiram unghiile lui de curtezan și părul puțin rar, a cărui lungime masca bine chelia. El provoca cu artă un compliment pentru înfățișarea sa înfloritoare și dacă mama sau eu nu spuneam nimic, lua repede o înfățișare severă și preocupată.

— Cum merg studiile tale, Roman ? — mă întreba adesea, după ce ne spunea pronosticurile lui asupra cailor favoriți.

— Destul de bine, — îi răspundeam cu mîndrie, știind bine că studiile mele îl interesau foarte puțin.

— Mîine avem o partidă mare de Foot-ball în Parcul Princiar...

— Da, tată.

— Jockey lansează pe favoritul Gebzonle în cursa a patra, dar cred că face o greșeală.

— Și eu cred tot așa, tată. Gebzonle nu va aduce nici patru livre lui Feag of Spain...

— Și nici Marmitelle !

— Nu cred nici aceasta...

— Ei, să vedem ! Pe Marmitelle am pariat cincizeci de Ludovici.

Apoi se întorcea spre mama :

— Ei, ce mai este nou, doamnă ducesă, în anticamera arhiepiscopului de Paris ?

Mama, căreia nu-i plăcea tonul cu care-i vorbea despre niște personaje atît de mari, răspundea :

— Nu e nimic nou acolo unde lumea nu se gîndește decît la Dumnezeu.

Atunci ducele de Sédrillac schimba repede vorba și începea să povestească ultimele can-canuri ale vieții parisiene :

— Contesa Robert de Monsegny, întorcîndu-se de la castelul său din Turenne, a fost victima unui accident de automobil : s-a zgîriat puțin, dar a avut un puternic șoc nervos. Am văzut la Pereyran servindu-se păstrăvi reci pe un vas mare de argint vechi. Mi s-a părut foarte fin. Miss Agatha Berenson i-a spus iarăși lui Maurice de Courtal că titlul ei nu este destul de vechi și nici destul de sonor, de aceea s-a hotărît să nu-l ia în căsătorie. La vestea aceasta, Contz și de la Ferté au început să aibă speranțe, în vremea aceasta, miss Agatha, în apartamentul său de la Ritz, oferă cocaină. Stupefiantul este servit la desert, în tabachere micuțe cizelate, care poartă semnătura lui Lacloche. E cam trăznită, mica miliardară !... Procesul lui Parfrement este pe rol. Eu susțin nevinovăția lui. După mine jockeul nu a scos de loc pe Poids Plume din cursa cu garduri. De cîtva timp „Peluza" voiește să ne impună părerile ei !...

Acestea-i erau cuvintele obișnuite, care arătau locul pe care îl ocupa el în familie. Am dat aceste amănunte despre el, care nu-i fac cinste poate, fără a-i face o nedreptate, căci e vorba doar de tatăl meu și nu uit că i-am cauzat și eu neplăceri. Dar am dat aceste amănunte ca să se înțeleagă mai bine ce efect a trebuit să producă asupra unui asemenea om, denunțul mamei mele.

Era, cred, pentru întîia oară cînd, acest don Juan, egoist și nestatornic, avea proba trădării unei femei. El părăsise o sută poate, înainte ca ele să fi avut timpul să-l trădeze. Teoretician al iubirii și mai ales al aventurii galante, obișnuia să spună că femeia este o mîncare de care ne săturăm repede, iar cunoscătorii iubirii

trebuie să se ridice totdeauna de la masă, puțin nesătui. Practicase multă vreme această maximă, și ca un adevărat cunoscător, îi plăcuse să atace un număr nesfîrșit de bucătării bune. Singura lui relație trainică fusese aceea cu Mirella, fie că nevasta lui Leo putuse să-l țină în captivitate cu mijloace pe care renunț a le afla, fie că legătura lor se prelungise datorită obișnuinței sau prieteniei care lega pe Mirella de familia noastră. Ipoteza aceasta ultimă îmi pare mai probabilă.

Legătura lor se răcise încetul cu încetul, tot așa cum de obicei se întîmplă în raporturile pe care le avem cu rudele îndepărtate, pe care le vedem din cînd în cînd, ceea ce ajunge pentru a salva convenințele sociale. Fiindcă Mirella venea la noi regulat, în oraș ca și la țară, fiindcă Mirella era prietenă bună cu ducesa, mama mea, fiindcă, în sfîrșit, făcea parte vie din familie, nu se putea rupe așa de ușor legătura, după atîția ani de iubire.

În ce o privește pe Mirella, cred că i se întîmpla același lucru. Ea îl considera acum pe ducele de Sédrillac ca pe un al doilea soț, fără nici o obligație, dar căruia nu i se putea sustrage.

Nu fac altceva decît să expun, în acest moment, părerile mele personale. Dacă cineva m-ar întreba care sînt dovezile pe care mă bazez, i-aș răspunde foarte simplu că nu le cunosc. Evenimentele mi-au arătat astfel raporturile dintre ei, și cu toate că Mirella devenise a mea, argumentul acesta, precum am spus, a rămas între noi mereu în umbră. Sînt însă situații care se înțeleg și se presimt, fără a putea cita pentru confirmarea lor un fapt pozitiv. Totuși, ipoteza mea nu este numai verosimilă, dar, este singura care poate da o lămurire temeinică. Pentru a cunoaște adevărul — adevărul statornic — am încercat să recurg la tot felul de expediente și de investigații, dar a trebuit să mă mulțumesc și să rămîn numai pe terenul ipotezelor. Acum, dacă ar veni cineva să-mi spună că m-am înșelat, și dacă s-ar declara gata să-mi ofere o explicație cu totul deosebită, mărturisesc că astăzi, ca și atunci, n-aș fi de loc surprins. Sînt femei care își dau trupul, care se dau în întregime, dar rămîn totuși străine cu sufletul de ceea ce trupul arăta că le place. Mirella era una dintre acestea ; de la buze pînă la sufletul ei, era o distanță nesfîrșită.

În ce privește pe tatăl meu, nu a fost între mine și el nici o intimitate, căci în clipa în care s-ar fi putut naște, această mică dramă familiară ne-ar fi despărțit pe veci.

*

A fost de la început o dramă tăcută și enervantă. Din mîna mea și din mîna singurei femei pe care o iubise poate, omul acesta mistuit de prea multă bucurie și de prea mult noroc, primise, în plin, lovitura care îi rănise nesimțirea. Trădarea aceasta neașteptată însemna, în dorința lui tenace de a rămîne tînăr, prima sentință a bătrîneții. Fără îndoială, în ziua aceea se privise multă vreme în oglindă și pentru întîia oară înțelese că toate cosmeticele și pomezile nu mai înșelau pe nimeni. Durerea lui trebuie să fi fost foarte mare, bietul tata, și-i iert din suflet mînia cu care-și exprimase durerea.

Destinul îmi oferea o misiune foarte tristă ; aceea de a șopti silabele acestui cuvînt la urechea unui om care pînă atunci își începea din nou viața, zi cu zi : „sfîrșitul !". Tocmai eu eram chemat să sting, cu o suflare fragedă și puternică, flacăra iluziilor sale. Eu trebuia să fiu acela care să spună : „Te-ai bucurat destul de viață, tată ! Ți-ai trădat destul amantele iar cea din urmă femeie a ta, trebuie să fie a mea... Ai să mă ierți, tată ?"

În realitate eram mai mult nenorocos decît vinovat, căci totul se produsese fără voia mea. Poate că Mirella mă dorea de cînd eram copil. Ea, zi cu zi, în jocul seducerii pe care frumusețea ei o făcea irezistibilă, aprinsese în inima și simțurile mele acest foc. Cred că nimeni n-ar fi putut să reziste la pasiunea ce aprindea în dorinți minunate vîrsta mea tînără. Da, înțeleg cît ar fi de neomenos și chiar de ridicol să arunc toată vina pe o femeie ; înțeleg cît ar fi de nepotrivit ca un tînăr în felul meu să spună că a fost sedus. Dar dacă Mirella n-a fost deloc vinovată față de mine, totuși voi recunoaște că un fiu nu va accepta remușcarea de a-și fi trădat tatăl, fără a căuta pentru sine o circumstanță atenuantă.

Cînd am deschis ochii era prea tîrziu. O adoram pe Mirella și n-aș fi putut să trăiesc fără ea ; nu aș fi putut nici să renunț la viața mea, fiindcă iubeam prea mult

pe Mirella. Voi repeta că la începutul dragostei noastre nu știam nimic de legătura ei cu ducele de Sédrillac; cînd îndoiala veni, am întrebat-o pe Mirella, iar ea n-a făcut altceva decît să nege cu îndărătnicie, frîngîndu-și mîinile, negînd mereu.

Sinceritatea pe care trebuie să o pun în aceste pagini ce reprezintă o mărturisire, mă constrînge să spun, că dacă aș fi obținut deplina mărturisire a Mirellei, aș fi strîns-o poate în brațele mele cu cea mai mare disperare, căci, nici un lucru de pe lume nu m-ar fi putut despărți de ea.

Aș fi știut să fac acest sacrificiu supraomenesc, și pentru cine oare? Iubea Mirella, cu o dragoste adevărată pe ducele de Sédrillac? Era el, în sensul profund și adevărat al cuvîntului, tatăl meu? Adică omul căruia trebuie să-i sacrifici totul?

Pentru că nu m-aș putea minți pe mine însumi. Totuși, fără a ține seama că orice renunțare, și din partea mea și din partea Mirellei, era acum imposibilă, dacă am fi avut tăria de a o îndeplini, cui i-ar fi folosit oare?

Adevărul este adesea cu atît mai complicat, cu cît apare mai simplu. Cuvîntul tată nu are nici un sens, dacă cel care îl poartă nu a fost, în același timp, moderatorul moral, meșterul răbdător care a plăsmuit sufletul și spiritul fiului său. Pentru mine, ducele de Sédrillac nu fusese altceva decît cel care îmi dăduse viață; și încă, nu cu voință, ci din distracție. Apoi își reluase viața dinainte, preocupat mai mult de îmbrăcămintea sa, decît de cămin, interesîndu-l picioarele unei balerine mai mult decît sufletul fiului său. Cînd acesta ajunse la o vîrstă în care apropierea lui putea să-i fie păgubitoare, pentru că îl arăta mai bătrîn, acest mare fascinator al femeilor, acest estet îmbătrînit, pomădat și pudrat, căruia nu-i plăcea în viață decît sensul etern al tinereții, nu lăsase niciodată ocazia, adesea sub pretexte destul de înduioșătoare, ca publicul să nu-l vadă în tovărășia fiului său. Proceda întocmai ca unele mame frivole, care simțindu-se umbrite de frumusețea fiicei lor, o tratează și o îmbracă ca pe un copil de grădiniță părîndu-li-se că astfel ele sînt mai tinere, și o opresc să mărturisească în public vîrsta adevărată.

Fără îndoială, acestea sînt pretexte fade. Dacă aș pu-

tea deprecia vina mea, nu aș reuși totuși niciodată să o șterg ; cum nu aș reuși niciodată să înăbuș în mine marea remușcare care mă mai apasă acum.

Pentru a fi drept, după cum am căutat să-mi găsesc mie dreptate, tot astfel trebuie să notez și ceea ce agravează vina mea. Dacă ducele de Sédrillac o neglija sau nu o mai iubea pe Mirella, este un argument care nu dovedește nimic. Oricît de vagă ar fi fost dragostea lui, cînd o bănuia în brațele altuia, fără a ține seamă cine este acela, gelozia nu putea decît să se aprindă violent în sufletul vechiului amant. În clipa aceea el trebuie să fi plîns întîia oară, cu lacrimile cele mai amare din viața sa, căci fiul este un adversar cu care orice luptă este inegală.

Îmi imaginez tragedia intimă pe care descoperirea aceasta trebuie s-o fi deșteptat în sufletul ducelui de Sédrillac. Desigur că orgoliul său a fost rănit, ca și sentimentul său, și viața acestui om, pe care poate o acuz de superficialitate, trebuie să fi devenit, din ziua aceea, foarte diferită de cea de mai înainte. Nu-și schimbă obiceiurile, ba părea că voia să pară mai mult arbitrul eleganței, campionul mondenității, dar se vedea sforțarea pe care o depunea, se ghicea suferința mare din dosul măștii zîmbetului artificial care înăsprea trăsăturile feții lui, sub cosmeticul ce nu putea să șteargă zbîrciturile.

Cîteodată surprindeam privirea lui îndreptată spre mine, scînteind de o ură involuntară, asemănătoare puțin cu privirea unei actrițe mari, din altă vreme, care, ascunsă în loja ei, aplaudă în seara consacrării pe o adversară de douăzeci de ani, care i-a fost totuși elevă.

Fără a voi, fără a îndrăzni să și-o spună sie însuși, el mă ura. Dacă într-o zi, cineva ar fi intrat brusc în camera lui și i-ar fi spus că am căzut cu automobilul într-o prăpastie, și că nu mai este nici o nădejde, prima sa mișcare instinctivă, necontrolabilă, ar fi fost o mișcare de bucurie.

Nu știu dacă ura tot atît pe Mirella, poate că atunci, cînd se aflau între patru ochi, îi făcea scene oribile, dar, în tot cazul, nimic nu transpira în ochii lumii, purtarea lui față de ea era perfectă. Mi se părea chiar că se arăta mai politicos și mai interesat. Ura era îndreptată numai spre mine, cu ea, rămînea tot cavalerul de altădată.

O femeie, gîndea poate el, nu poate fi decît femeie. Și aceasta mai ales în judecata unui om care a cunoscut multe. În ciuda iluziilor sale de tinerețe, poate că în creierul lui echilibrat, găsea mai de grabă normal, ca o femeie de treizeci de ani să prefere cei douăzeci ai mei, generoși și autentici, prestigiului său de bătrîn fascinator. Poate că se gîndea că Mirella avea acum treizeci de ani, și că împlinind patruzeci, dacă nu mai înainte, un alt bărbat ar face-o să sufere și pe ea precum suferea el acum. Viața, trebuie să-și fi spus el, viața aceasta crudă este de vină, ea, care are numai un scop, să înșele și să trădeze pe toți, unul după altul, pe măsură ce orele trec. Și acum este rîndul meu, mîine va fi al tău. Acești ani, care par atît de lungi, nu durează în realitate decît zece minute...

De altfel, ar trebui să fiu lipsit de orice simț analitic ca să nu înțeleg că acest eveniment îl conducea iarăși spre Mirella, aprinzînd din nou focul, mai mare decît în trecut. Nimic nu ne îndeamnă mai mult să iubim o femeie decît atunci cînd știm că ea iubește pe altul. Nu mai este o dragoste poate, dar o suferință oribilă care își flutură mantia neagră peste toate. Cît timp sîntem tineri, mai găsim o altă femeie, care să ne poată reda ceea ce ne-a răpit prima, dar cînd ajungi la vîrsta ducelui de Sédrillac, nu mai e nici un leac, trebuie să înțelegi că timpul tău a trecut.

S-a sfîrșit. Cuvîntul acesta definitiv, disperat, se înfige în suflet. Puțin cîte puțin îl vezi apărînd în litere negre pe toate lucrurile, îl vezi mișcîndu-se, luînd forma unui spectru și, cu mîini scheletice, înăbușind orice speranță, orice bucurie care ar voi să ne surîdă. E ca și cum în urma noastră, lipit de umbra noastră, cineva, cu voce rece, fără chip, ne-ar spune în fiecare clipă, cu rîs diavolesc, s-a sfîrșit... s-a sfîrșit...

Pentru noi toți, există în viață o ființă, nu rareori cea mai iubită căruia soarta îi rezervă, fără voia ei, cîteodată fără să știe, misiunea de a ne da **lovitura definitivă.** Cu cît ne gîndim mai puțin la sfîrșit, atunci cînd patrimoniul iluziilor este încă intact, cu atît ne doare mai mult cînd apare la spatele nostru, și cu mîna trădătoare ne dă lovitura mortală.

Eu am fost pentru tatăl meu acest asasin.

Din ziua aceea, omul acesta care nu vărsase poate niciodată o lacrimă, a trebuit să plîngă în tăcere, în umbra nopților și în deșteptările reci cărora acum începea să le simtă goliciunea.

Ceasul de pe măsuța de noapte, cu sferele lui ușoare, cu pasul lui egal, neiertător, spunea celui care îl asculta : „acum și niciodată".

Dacă aș fi poet aș scrie pe acest motiv un cîntec ; un cîntec ce trebuie spus cu glas încet, un cîntec însă care ar sfărîma inima celui ce l-ar auzi. L-aș face din cuvinte neprecise, din imagini cenușii, după un ritm care ar avea încetineala greoaie a unui cortegiu funebru în drum spre cimitir. Aș pune, ici și colo, cîte-o sclipire scurtă, ca un fulger. Și cîntecul acesta ar fi ca un urlet de bucurie, ca un suspin de mînie, cu silabe care ar arde ca focul, iar altele reci, ca gheața. Aș vrea să fie acompaniată de țimbal această melodie, într-o sală mare ce ar părea goală, sub lămpile voalate, iar la un pian vechi, cu clapele îngălbenite, să cînte o femeie îmbrăcată în toaletă de seară, o femeie decoltată, pudrată tare, cu buzele și ochii fardați, — o femeie care, după ce a fost foarte frumoasă, își simte cu totul înfiorat pieptu-i alb, gol pe jumătate, ce-ar avea nevoie de iubire mai mult ca oricînd, în vreme ce o copilă de douăzeci de ani și-ar săruta iubitul tînăr...

Aș vrea să fie numită această melodie : **cîntecul pentru totdeauna și pentru niciodată.**

*

Nu este încă timpul să lămuresc acest titlu ; veți afla totuși într-o zi, dacă voi avea tăria să ajung pînă la sfîrșit.

Din nefericire nu sînt poet ; sînt, ca și tatăl meu, un om egoist și senzual, care n-a putut să reziste niciodată puterii dorințelor sale. Sînt vinovat de acestea ? Iată ceea ce nu știu. Urmînd morala comună, adică morala care stabilește o regulă și dorește ca toți să o respecte fără excepție, fără îndoială că sînt foarte vinovat. Dar morala aceasta nu este poate cea mai bună, ea servește cel mult spre a judeca faptele sufletelor simple. Morala pe care societățile o adoptă spre a distinge ceea ce este legal de ilegal, comite adesea greșeala de a pune pe toți

oamenii pe același plan. Morala aceasta nu este în fond decît un regulament pentru bunul trai social, un fel de ordonanță polițienească, dictată de impotența și de rutina veacurilor. Această morală nu ține seamă, aproape deloc, de ceea ce este inevitabil în soarta omului.

Din timpul acela și pînă astăzi am citit aproape toate cărțile pe care oamenii le-au scris, cu speranța că voi găsi una care să-mi explice lămurit pentru ce oamenii sînt totdeauna împinși să voiască și să dorească ceea ce este oprit, și pentru ce inima lor nu palpită cu adevărat decît atunci cînd este stăpînită de una din acele pasiuni pe care morala conștiințelor comune le consideră foarte condamnabile. Aveam atunci aproape douăzeci de ani, și ar fi fost foarte potrivit să fi făcut astfel de prostii pentru o mică dansatoare, sau pentru o domnișoară romantică, ce ar fi săvîrșit, în așteptarea căsătoriei, o dulce nebunie. E ceea ce se întîmplă fiecăruia, lucrul este oprit numai de formă, în realitate nu este nimic mai adevărat și mai consimțit de toți.

Dar calea mea nu era aceasta, nu mă simțeam atras spre acele aventuri, care formează comunul iubirii. Da, este poate plăcut să urmărești pe bulevarde micile modiste, sau să conduci o fetiță la balurile din cartierul Latin, dar aceasta este ceva obișnuit și se asemănă atît de mult cu povestea tuturor, cu povestea care sfîrșește prin a fi socotită un lucru comun, pe care toți trebuie să-l facă, fiindcă strămoșii l-au făcut și toți novicii îl vor face la fel. Dar, dacă femeia ar fi mereu la fel, Doamne ! cît de urîtă și cît de plicticoasă ar fi dragostea. De altfel se întîmplă, ca printr-o întîmplare, cea mai mare parte din bărbați să-și ia într-o zi o nevastă. Ca să sfîrșească, cred, cu aceste mici povești, care sînt totdeauna aceleași, sau poate spre a îngropa, în monotonia căsătoriei, bucuria misterioasă și banală a escapadelor secrete.

Dar nu trebuie să ne înșelăm : nu aceasta este iubirea. Aș îndrăzni să spun că nouă din zece oameni mor fără să fi cunoscut adevărata iubire, adevărata disperare a simțurilor. Au luat drept lirism pur, un refren de la Café Concert, s-au simțit serios încîntați față de micile tragedii pe care ziarele cu mare tiraj le povestesc în cîteva rînduri, au cumpărat vreun obiect de ocazie

de la Galeriile Lafayette ale iubirii, socotind, de bună credință, că au în casă un obiect de lux.

Nu, nu este aceasta iubirea. Pentru a iubi, pentru a ști cît paradis și infern închide acest cuvînt, trebuie să te ridici cu un deget deasupra oamenilor, sau, dacă vrei deasupra tipului normal și mediu al omului. Numai ființele excepționale au iubit cu adevărat; iar iubirea lor ia adesea forme pe care morala obișnuită le dezaprobă și nu le poate înțelege. Dar iubirea adevărată, uluitoare, iubirea minunată, nu poate exista decît între un bărbat și o femeie, amîndoi senzuali adevărați, dînd acestui cuvînt nu numai sensul fiziologic exact, dar și un sens de poezie superioară.

Aproape toți oamenii iubesc muzica, cunoscătorii vor alege pe Debussy, spiritele ușoare vor alerga la Chevalier, dar făcînd suma, fie că e vorba de orchestra de jazz sau de orga din biserică, vom număra pe degete pe acei anormali care rămîn insensibili la plăcerea universală a muzicii. Cam același lucru este și cu iubirea. Toți o doresc, toți se înnebunesc după ea, toți renunță la sfîrșit, deși sînt convinși că au golit pînă la fund potirul acesta amețitor, dar, la sfîrșit, trebuie să fie doi adevărați poeți ai iubirii care să înțeleagă ce abisuri permanente închide acest cuvînt atît de facil.

Cred că pentru adevărații senzuali, adică pentru misticii plăcerii, iubirea nu este decît filozofie pură, este felul lor cel mai liric și cel mai simplu de a înțelege și de a adînci infinitul mister al lucrurilor.

Am cunoscut în viața mea multe brute care nu puteau să aștepte douăzeci și patru de ore fără să fi avut o femeie. Urmăresc să nu trec în rîndul senzualilor, căci aceștia n-au știut niciodată la ce delicatețe și la ce rafinament poate ajunge adevărata senzualitate. Unii nu sînt decît mașini viguroase, generatoare de forță brută, creierul lor nu poate lua parte la nici o tristețe și nu cuprind nici iubirea, nici senzualitatea.

Am cunoscut totuși indivizi pe care i-aș numi spirite romantice, alcătuiți numai din suspine și bilețele dulci, care cădeau mereu în vraja iubirii și tapetau pereții camerei lor cu fotografii autografate; nu puteau vorbi de iubita lor fără a suferi. Am cunoscut apoi oameni sănătoși, în stare să rănească și să ucidă, din ge-

lozie, precum și oameni cu caracter puternic, rece, care au știut să-și jertfească toată viața pentru o dragoste.

În ciuda aparențelor, nu voi pune pe nici unul dintre aceștia în numărul ființelor care au iubit. Trebuie să stabilesc o diviziune bine hotărîtă între ideile fixe și ordinea cerebrală a individului care concepe natura, universul, totalitatea lucrurilor, ca pe efectele exterioare ale unei singure forțe : iubirea... Pentru el muzica, poezia, arta în genere, au o valoare întrucît frumusețea lor deșteaptă în simțurile omului o tresărire care prezintă reale afinități cu bucuria posesiunii. Pentru el, două insecte, doi copaci, două ființe de obicei vii, au o importanță, întrucît pot să se iubească. Pentru el un principiu filozofic este adevărat, o lege morală este dreaptă, atît timp cît nu lezează și nu leagă principiul universal al atracției fizice, bucuria de „a fi în doi".

Căutați bine oameni, în fundul vechii și noii voastre filozofii, nu veți găsi niciodată un principiu care să vă poată explica, mai bine decît universala iubire, cuvîntul **Dumnezeu.**

Dacă, în sfîrșit, numim Dumnezeu, ceea ce se află deasupra naturii omenești, adică ceea ce este etern, iminent, nedespărțit de orice lucru, cel care a creat continuitatea ființelor și a ideilor, cel care ne face să mergem, orbi pe jumătate, în haosul lucrurilor necunoscute, cel care, în sfîrșit, va alcătui ziua de mîine după ce a fost el însuși ziua care strălucea cu milioane de ani în urmă, acest Dumnezeu nu poate fi decît legea comuniunii și a perpetuării, căreia i se supune fiecare atom din materia creată.

*

La vîrsta de douăzeci de ani, sensul divin al lumii era pentru mine Mirella. În ea, și pentru ea, concepeam infinitul universului, trupul ei era religia mea, mîngîierea ei, raza mea de soare.

Trebuie să spun că după ce am căutat în discursuri și în cărțile oamenilor un alt sens vieții, n-am descoperit nimic care să fie mai frumos și mai adevărat decît această iubire pentru o femeie, prin care mă simțeam transportat spre bucuriile mai ample și spre gîndurile

mai înalte. Cînd corpul ei se apropia de mine și respirația caldă îmi da, pe cînd vorbea, senzația gurii ei, tot restul lumii se reducea, pentru mine, la uimire. Simțeam în același timp că și eu eram pentru ea același lucru, și această comuniune perfectă pe care puțini o ating, este într-adevăr minunată.

Voi fi acuzat că sînt un om ce caută numai să-și împodobească viciile cu vorbe ; voi lăsa să se spună și asta. Numai oamenii făcuți asemenea mie vor putea înțelege cum nu se află nimic impur, nimic vinovat, în ceea ce spun.

Noi cunoaștem bine pe unii poeți care au avut răbdare cincizeci de ani să compună un poem care, deși a fost bine primit de contemporani, a produs nu mai puțin căscatul, secol după secol, întregii posterități. Cunoaștem pe unii oameni de știință ce și-au mistuit viața cu crearea unui sistem sau în a ne revela nu știu ce „adevăruri" care, numaidecît după moartea lor, au fost recunoscute ca false. Mulți artiști au crezut că revoluționează arta cu **creațiile** lor, care astăzi merită numai compătimirea noastră. Totul trece, totul se învechește, totul se uzează și se dezminte pe falsul pămînt, în afară de această frumusețe eternă, această suflare de supranaturală putere, care ne constrînge a iubi prin corpul unei femei ceea ce omul caută în veci de veci, posibilitatea de a nu fi un om.

*

Într-o dimineață, spre prînz — după ce mă întorsesem de la manej și sala de arme, — cameristul particular al ducelui de Sédrillac bătu discret la ușa mea.

— Intră ! — i-am spus cu glas indignat, recunoscînd repede felul lui de a se anunța, deosebit de al altora. Uram pe servitorul acesta bătrîn, lingușitor cum sînt trădătorii și care era de douăzeci de ani mîna dreaptă a tatălui meu, servindu-i de spion devotat, de cîine credincios, urît, dar temut, de toate persoanele din casă. Știam că tatăl meu îl însărcinase de cîtva timp să mă urmărească. Încercasem, desigur, și eu și Mirella, să nu mai facem imprudențe, în ultimul timp. Omul de încredere al tatei descoperise desigur o urmă și se întoarse cu coa-

da între picioare, cu urechile pleoștite, să dea raportul stăpînului.

Chel aproape, cu cîteva fire de păr cărunt pe creștetul frunții, cu ochii depărtați ca de chinez, cu obrajii adînciți pe care lama briciului lăsa cîte-o încrețitură violetă, aproape elegant în livreaua lui de portar, stacojie, care-l făcea să semene puțin cu o caricatură de ofițer englez, detestabilul servitor făcu un pas în camera mea.

— Ce mai e nou Anastase ? Cînd te văd în camera mea mi se pare c-a intrat o cobe.

Omul perfid rîse ca un iezuit, încreți colțurile buzelor și-și îndoi spatele într-o reverență plină de fals respect. Îmi spuse :

— Monseniorul roagă pe coconașul duce să se coboare în cabinetul roșu.

— A ! a !... E ceva nou atunci ? Stai bine la pîndă, Anastase ! Păstrez pentru tine un lucru pe care ți-l voi dărui zilele acestea.

— Desigur că domnul duce vrea să glumească...

— Vom vedea. Și cum îi merge astăzi Monseniorului?

— Foarte bine ! N-a făcut altceva decît să rîdă și să glumească de cînd s-a dat jos din pat.

Ceea ce însemna tocmai contrariul, deoarece omul acesta nu spunea niciodată un cuvînt adevărat.

— Spune-i Monseniorului că voi fi la el peste cinci minute.

M-am îmbrăcat repede și am coborît imediat în cabinetul roșu al ducelui de Sédrillac. Acestuia îi plăcea totdeauna să-și studieze ținuta. Sta acum lîngă o fereastră, îmbrăcat într-un superb halat de mătase grea, cu dungi negre pe fond violet. Ieșise tocmai din mîinile peruchierului și ținea țigara între buzele puțin strînse.

— Închide ușa, te rog, — îmi spuse cu glasul unui actor la începutul scenei culminante.

— Gata.

— Da... și acum apropie-te.

Am făcut un pas spre el.

— Apropie-te mai bine...

Cînd am ajuns lîngă el, i-am văzut degetul îndreptat spre fața mea ca și cum ar fi avut intenția să-mi scoată un ochi. Fața îi era contractată și pămîntie.

— Îmi inspiri un dezgust groaznic, mi-a spus. Nu mă mîndresc că ți-am dat viață.

— Ce vrei să spui, tată ?

— Îți spun... îți spun... Dar tu știi bine că nu-ți pot spune nimic ! Ceea ce nu înseamnă că tăcerea mea să te apese.

— Îți cer iertare, tată.

— Taci !... Nici un cuvînt ! Nu, nici un cuvînt, te rog ! Îți spun doar că ai să părăsești Parisul într-o săptămînă.

— Ah !... Dar nu...

— Ba da ! Vei părăsi Parisul peste o săptămînă, pentru că am hotărît să te înscriu în școala navală din Toulon. Iată aici o scrisoare de la amiralul Roux, înscrierea ta a fost primită, deși cursurile au început de mult timp.

— Școala navală ?... Am să mă duc la anul viitor. În momentul acesta urmez la Paris alte studii foarte importante.

— Da, te cred. Cunoaștem noi bine studiile tale foarte importante !... Îmi pare rău, va trebui să le întrerupi. Ia seama, le vei întrerupe pentru totdeauna.

Spunea acestea cu un ton tăios, autoritar, care nu admitea replică. Eram fiul lui, fiul acestui om aproape bătrîn, căruia îi luasem poate ceea ce-i mai rămînea din tinerețea sa. Ochii mei nu mai putură suporta privirea lui fixă, am plecat deci capul și nu i-am răspuns.

N-am făcut nici o mișcare, buzele mele rămaseră strînse.

— N-are importanță, — repetă tatăl meu. Folosește-te de săptămîna care-ți mai rămîne spre a-ți face bagajul și a-ți lua rămas bun... de la viața pariziană. Ne-am înțeles, nu este așa ?

Un sentiment de ură neagră mă cuprinse.

— Foarte rău dacă faci pe surdul. Datoria ta de altfel — **și nu numai față de mine** — este să pleci fără a spune un cuvînt.

Am ridicat capul mîndru :

— De exemplu ?

— A ?... Dorești lămuriri ? Fie ! Este o femeie — tu știi care, pe care te opresc s-o mai frecventezi. Aceasta este totul. Dar, te rog, să rămînem aici.

— Nu există o femeie pe care să mă oprească cineva de a o frecventa, i-am răspuns încet, ținînd ochii în jos.

— E de necrezut !...

— Nu, așa este !... N-ai nici un drept...

— Am toate drepturile !... **Am toate drepturile !** Mă înțelegi ? Am de altfel dreptul să-ți arăt calea bună. Peste opt zile vei pleca la Toulon. Orice împotrivire este inutilă.

— Nimeni nu mă poate trimite la Toulon fără consimțămîntul meu.

— Așa crezi tu ?... Ei bine, greșești. Eu pot să te trimit acolo.

— Dumneata ești tatăl meu, e adevărat ; dar nu ai nici un drept să mă înscrii la școala navală, fără voia mea.

— De cînd este fără voia ta ? N-ai hotărît tu însuți să intri în marină ?

— Da.

— Ei, atunci ?

— Cred că am nevoie încă de un an, să mă mai gîndesc. Nu pot să iau în cinci minute o hotărîre de care va depinde viitorul meu.

— Vei pleca la Toulon peste opt zile, băiete, și nu vom mai discuta.

— Refuz !

— Ce-ai spus ?

— Refuz !

— E vorba atunci de o răzvrătire împotriva ordinelor mele ?

— N-am ce să-ți răspund. E vorba în tot cazul de o mare răzbunare din partea dumitale. Ca să scapi de fiul d-tale care te incomodează, voiești să-l înscrii în marina de război, fără a te interesa de voința lui. Dacă aș fi vinovat cu ceva, aș înțelege poate ; dar știu că...

— De ajuns cu minciunile, băiete ! Da, ai săvîrșit cea mai mare crimă.

— Nu este așa.

— Să nu mai insistăm !... Ceea ce spui acum este duios, te asigur. Fiind tatăl tău și văzîndu-te antrenat într-o aventură care va fi nenorocirea ta, datoria mea este una singură, să te îndepărtez de această femeie care înăbușă în tine orice sentiment de onestitate.

— Nu este așa, repet. N-am nimic să-mi reproșez față de dumneata sau față de altcineva.

— Dacă ceea ce spui se datorește vechii reguli de a nega ceea ce este evident, te previn, băiatul meu, că acesta este un fel de purtare demodată, observă ducele de Sédrillac șuierîndu-și ironia. Dar, în cazul tău particular, în cazul **nostru** particular... dat fiind că sînt tatăl tău, orice negare din partea ta nu are nimic cavaleresc ; e cît se poate de grotesc, crede-mă.

Vorba aceasta, grotesc, spusă pe tonul acela disprețuitor, mă copleși, dar mă uitam în același timp la zbîrciturile lui, la firele rare de păr care-i trădau reflexele plumburii ale părului căzut. Mi-era atît de milă de omul acesta încît ura mea se prefăcu în indignare, și nu mai putui decît să bolborosesc :

— Mi-am dat seama că mă urăști, tată !...

— Oh, prea te grăbești, băiatul meu !... Te disprețuiesc puțin, iată.

— Nu. Mă urăști ! Să lăsăm vorbele. Mi-ai dat viață tată, și-ți mulțumesc, chiar dacă aceasta s-a întîmplat într-un moment de distracție.

— Pe cuvîntul meu, ți-ai pierdut capul ! Știi tu, Roman, că n-aș fi îndrăznit să vorbesc astfel tatălui meu, nu spun la vîrsta ta, dar nici astăzi, dac-ar mai fi viu.

— Timpurile se schimbă, tată. La vîrsta mea, astăzi, poți fi un om. Eu așa mă simt și-ți cer iertare dacă unele din cuvintele mele te-au putut răni.

— Cred, băiatul meu, că spui aceasta în glumă ! În ce privește rănirea mea, aceasta n-a fost decît ultima dintre preocupările tale.

— Greșești, tată ! Faci cea mai mare greșeală. Dacă aș avea vreo vină, ceea ce neg, n-ar fi, crede-mă, decît cea mai neînsemnată. Lasă-mă să-ți spun. Mi-ai dat viața, n-o pot nega ; dar n-ai făcut nimic spre a mi-o îmbunătăți. Nici asta nu pot nega.

— Oh ! Dar atunci... ce să mai spun ? La ce trebuie să asist ? Tocmai tu vrei să-mi faci acum rechizitoriul ?

— Dumneata mă acuzi, eu mă apăr. E un drept pe care-l au toți vinovații, și dumneata m-ai acuzat de ceva grav.

— Fără îndoială. Singura ta scuză poate fi vîrsta ; poate că n-ai ajuns să înțelegi încă ceea ce este oribil, negeneros și vulgar în faptele tale.

I-am răspuns rece :

— Dimpotrivă, înțeleg.

— Și asta îți convine, nu-i așa? Te face să fii mîndru...

— O, tată! Știi bine că spui acum cuvinte lipsite de înțeles! Nu este nimic vulgar, nimic egoist, e numai fatalitatea, neagra fatalitate căreia-i sînt victimă, și deloc erou.

— Băiatul meu, spuse el cu un accent în care simțeam cum tremură, pentru întîia oară, duioșia tatălui, fiul meu... sînt un om bătrîn... în fața mea porțile vieții se închid... ai făcut un joc bun, fără îndoială...

— Oh, nu spune aceasta, te implor! Nu vorbi așa!

Îmi venea să mă arunc în genunchi în fața lui, acum cînd se arăta atît de slab, acum cînd își arăta durerea și-și descoperea sufletul într-o înfățișare atît de nouă! Înțelegeam, și cît de bine înțelegeam! Ce greu îi venise să spună acele cuvinte, „sînt un om bătrîn"... Era, fără îndoială, pentru întîia oară, cînd îndrăznea să vorbească astfel în fața cuiva; ca să ajungă la o astfel de sinceritate, trebuie să fi suferit mult.

În clipa aceasta am simțit deșertăciunea și golul pe care l-ar fi conținut tot ceea ce-aș fi spus ca să-mi atenuez vina, să i-o explic, să-l fac să înțeleagă că nu știam nimic din ce fusese între ei, cînd am făcut primul pas. Eram gata să-i spun, în cuvinte bine alese, că totul se desfășurase, nu numai împotriva voinței mele, printr-un joc crud al soartei, deoarece femeia aceea ieșise în calea mea, în clipa cînd simțurile mele fragede se deșteptau într-o năvală pe care nimeni n-ar fi putut-o reprima. Voiam să-i spun, că iubirea mea și toate sentimentele mele se iviseră într-o zi cînd nu mai eram stăpîn pe mine însumi, și voiam mai ales să-i spun, că de la început și pînă acum cîtva timp, nu știusem că asupra acestei femei avea altul drept și că aceste drepturi aparțineau tatălui meu...

Dar unde să găsesc cuvintele care să-l facă să înțeleagă totul, fără aluzii prea vădite pe care el nu le-ar fi tolerat și pe care eu însumi n-aș fi știut să le exprim? Fără să țin seamă că mi-ar fi fost necesar să adaug un amănunt care ar fi micșorat mult vina mea, dar care ar fi acuzat mai mult pe Mirella; și nume că la toate întrebările mele, cele mai stăruitoare, cele mai fierbinți, Mirella nu făcuse altceva decît să nege, să nege mereu...

Dar, ca să spun drept, o crezusem eu oare? Desigur

că nu! Totuși înțelesesem bine, că îndărătnicia ei slujea numai să-mi ascundă chinurile remușcării și să înăbușe în tăcere tragedia pe care simțeam amîndoi că o vom întîmpina.

Ceea ce crezusem într-adevăr, ceea ce era adevărat, ceea ce anula aproape vina mea, era certificatul că ducele de Sédrillac nu o mai iubea pe Mirella, devenită cam prea tînără pentru el, căci această mare diferență de vîrstă se observa acum, pe cînd altădată, cînd începuse legătura dintre ei, nu o văzuseră. Nu știam nimic din felul cum fusese iubirea lor cu zece ani în urmă, astăzi însă nu mai era vorba decît de urma unei pasiuni stinse, fiindcă el devenise în scurt timp un om bătrîn, iar Mirella nu părea să aibă mai mult de douăzeci și cinci de ani.

Iubirea noastră reaprinsese cenușa dragostei lui, deși am putea spune că pe buzele și în inima ducelui de Sédrillac cuvîntul „iubire" nu ar putea avea ceva asemănător sensului pe care îl dădeam noi.

Dacă altcineva ar fi devenit iubitul Mirellei, cine știe dacă ducele de Sédrillac nu ar fi dat din umeri. Cine știe dacă alătdată nu fusese constrîns să ridice din umeri, fiindcă Mirella nu era poate în stare să fie a unui singur om. Eu simțeam atunci că sînt singur, dar astăzi n-aș mai putea avea aceeași siguranță.

Poate că ceea ce nu ierta ducele de Sédrillac era tocmai alegerea pe care o făcuse fiul său. Altceva era o aventură galantă și altceva o pasiune ca aceasta. După Mirella, sau în timpul cît o iubise pe Mirella, ducele de Sédrillac avusese multe aventuri, și, desigur că Mirella nu mă așteptase pe mine ca să-i fie necredincioasă. Dar aceasta nu schimbase cu nimic felul lor de a se purta și nu făcuse să se nască nici o perturbare în acel fel de viață extraconjugală pe care o duseseră pînă atunci. Așadar, în ziua în care am avut-o pe Mirella pentru prima oară, ea nu mai era a lui. Era liberă și se putea da altora, printre aceștia eram și eu.

Zi cu zi devenise a mea, un lucru al meu, creația mea întreagă, delirul meu, toată plăcerea mea, așadar, dacă el pretindea să i-o redau, el era, și nu eu, cel care încerca acum să mi-o răpească. După ce luase parte la toate bucuriile vieții lui, după ce îi aparținuse definitiv, voia să smulgă din brațele fiului său plăcerea cei aparținea.

Două iubiri stăteau față în față : ultima și cea dintîi. Cel care știe ce poate fi mai nemăsurat în prima dragoste a unui tînăr care începe viața, adică în dragostea aceea care este poate singurul lucru adevărat ce rămîne imprimat în viața sentimentală a unui bărbat, va înțelege ușor că între el și mine, eu eram singurul care iubeam cu adevărat și deci sufeream cu adevărat. Și în realitate aș fi dat mult ca să unesc inima mea cu a ei, ca să-i spun toate cuvintele ce-mi frigeau buzele, și să-i pun în fața conștiinței ei această gravă problemă, care dintre noi doi trebuia să se sacrifice pentru salvarea celuilalt. Fie că aș fi fost convins că el o mai iubea încă pe Mirella și că ea i se mai putea da încă, sau mai primea de la el un ceas de fericire, nu mai rămînea nici o îndoială că datoria mea de fiu și de bărbat ar fi fost să dispar, cu prețul oricărui sacrificiu, pentru ca tata să-și poată sărbători în libertate ultimele iluzii.

Dar în realitate, omul care și-a secerat în întregime cîmpul său și pe al altuia, iar acum ajunsese la vîrsta în care ar fi trebuit să se pocăiască, are el oare dreptul să împiedice două ființe, încă tinere, de a se iubi ? Admițînd totuși că aș fi voit să dispar, spre a mă sacrifica în întregime capriciilor părintelui meu, femeia aceasta, care i-ar fi putut fi copilă, ce dragoste sinceră ar mai fi putut avea pentru el ? Eram eu deci, sau, mai simplu, natura, care suna trist la urechile lui de crai bătrîn, clopotul vremii ? Și era în sfîrșit iubirea înșelată sau orgoliul rănit care îl făcea așa de orb ? Dispărînd eu, care ar fi fost noua situație a sa față de Mirella ? Și, în sfîrșit, singura care avea dreptul să spună ultimul cuvînt în această dramă dintre tată și fiu, nu era însăși femeia care ne învrăjbise, și care singură putea hotărî ceea ce o privea, indiferent de ceea ce doream noi ? Dar cum să supui aceste judecăți unui om care nu admitea decît să dea o poruncă și nu pretindea decît să fie ascultat ? Un alt părinte și un alt fiu ar fi plîns împreună în fața acestei nenorociri care îi despărțea, în clipa în care omul bătrîn caută în copilul său sprijinul și continuarea nădejdiilor sale. Un alt tată și un alt fiu ar fi renunțat amîndoi, din același impuls generos, la femeia ce crea neînțelegerea dintre ei, căci, dacă se mai pot iubi și alte

femei, iubirea dintre tată și fiu nu poate să mai fie reînoită cînd s-a nimicit.

Aceasta ar fi fost soluția cea mai logică, deoarece dacă această femeie ar mai fi continuat să reprezinte ceva pentru el, nici sacrificatul și nici cel care l-a sacrificat n-ar fi putut să mai ierte vreodată. Dar dacă oamenii au uneori ispita sacrificiului, este foarte rar ca ei să aibă și curajul de a-l făptui.

În tot cazul, cuvîntul altruism nu existase niciodată în viața ducelui de Sédrillac. Îl impusese totuși altora, cîteodată fără a băga de seamă, fiindcă i se părea că acesta era dreptul său, iar expresia „ceilalți", nu avusese niciodată pentru el un sens bine definit. Era poate întîia oară cînd în fața sa, în fața dorințelor sale se întîlnea cu „un altul". Acest altul se născuse din carnea sa, și era expresia sufletului său, nu era de mirare că se hrănise și el din aceleași principii. În realitate comit o nedreptate mare. În viața mea, cînd a fost cu adevărat necesar, precum se va vedea mai departe, am știut să nu mă opresc în fața unui sacrificiu. Aș fi fost poate în stare să fac același lucru și în această împrejurare, dacă aș fi crezut că ducele de Sédrillac nu suferea de altceva decît de orgoliu, și nu s-ar fi lăsat călăuzit de lipsa aceea totală de duioșie și de resemnare care exasperează și face pe oameni să fie cruzi cînd încep a simți de departe umbra mormîntului. A îmbătrîni și a rămîne tînăr la suflet, iată ceea ce este foarte greu.

A înțelege la timp cuvîntul acesta „sfîrșit", care desparte pe om, încetul cu încetul, de ceea ce i-a fost drag, de tot ceea ce aparține tinerilor, iată o înțelegere foarte complexă și rară, care este patrimoniul numai al spiritelor superioare. Ducele de Sédrillac, în această privință, era un om slab. Vroia să fie iubit, lingușit, invidiat, cînd nu mai era timpul său ; și recurgea pentru astfel de scopuri la sterilele manipulări ale „masseurilor" care îi redau o tinerețe falsă.

El îmi producea o mare durere, dar totuși nu-i puteam spune : „Ascultă-mă puțin, tată : dacă am să plec, dacă am să-ți dăruiesc chiar această femeie, ea nu-ți va mai aparține, nu va mai fi a d-tale. De ce pretinzi ca eu s-o părăsesc ? Oricît de departe m-ai trimite, ea tot

mă va iubi și mă va urma, pentru simplul motiv că am douăzeci de ani și ea treizeci !.. "

*

Mă uitam la tatăl meu.

După o clipă scurtă de capitulare, își reluase privirea mîndră, morga de a se purta. Îmi spuse :

— Debutezi ridicol în cariera ta de om care vrea să se îndrăgostească femeile de el. Am avut, în ce mă privește, un oarecare număr de grațioase aventuri ; se înțelege, cînd nu eram însurat. Așa că îmi permit, scumpul meu copil, să-ți dau un sfat bun.

Tăceam, fără să-i iau în seamă ironia, ba chiar eram hotărît să sufăr tot ceea ce mi-ar fi spus. El urmă :

— Vechi cunoscător al hipodromurilor, îmi pot da seama de carierea unui armăsar de la prima lui alergare. Ei bine, băiatul meu, debutul tău mă face să mă tem că nu vei fi deloc un bun gonaci.

Începu să rîdă, plimbîndu-se în micul salon roșu și uitîndu-se într-o oglindă la felul cum îi venea minunata pijama.

— Femeia asta este cu unsprezece ani mai mare decît tine. Dacă vîrsta ta ar sta pe loc, peste opt sau nouă ani, ți-ar putea fi mamă. Aceasta e, mi se pare, o situație comică. Nu ți se pare la fel, copilul meu ? O Doamne ! Cînd sînt atîtea fete frumoase într-un oraș ca Parisul, să te mai atașezi de o prietenă... de propria-ți mamă !... Iată o aventură care nu prea face cinste unui băiat inteligent ca tine.

Tăceam mereu, cu pumnii strînși, cu fața contractată, cu sufletul răzvrătit. Că el își bătea joc de mine, n-ar fi fost nimic ; dar de ce să vorbească cu atîta răutate de Mirella ! Își luă încă o țigară dintr-o tabacheră de piele roșie ; o aprinse, aspiră cîteva fumuri, rîzînd mereu, cu rîsul lui batjocoritor.

— Femeia aceea... Zău, dacă o cunosc bine, după atîția ani de cînd tot vine prin casa noastră !...

Încercă să arunce chibritul stins, și cu toate că erau multe scrumiere, părea că nu găsește nici una. Murmură ca și cînd ar fi vorbit singur :

— În trecut — sînt mulți ani de-atunci — cineva

a ajuns să mă acuze că am fost amantul ei... ceea ce nu este adevărat... pe cuvîntul meu de onoare !...

Rîzînd mereu, înalță în sus un nor de fum albastru, apoi adăugă, luînd o înfățișare de dandy, care, desigur, nu era la locul ei :

— Are un trup pe jumătate Renoir, pe jumătate de cadînă a sultanului, care poate plăcea, sînt de acord, dar care pare destinat a se veșteji curînd, ca florile ce au parfum prea tare. Știam că are o pasiune de a exaspera bărbații, dar nu-i cunoșteam încă gustul acesta pentru tineri. Ce nerușinare !... O femeie de treizeci de ani, care petrece făcînd să-și piardă capul și să-și lase studiile un **„băiat al lui tăticu !"**

Răbdarea mea nu mai putea avea margini, simțeam că devenisem palid și eram gata să-i răspund ceva foarte insultător. Dar el lăsă să cadă aceste cuvinte, ca din întîmplare :

— Dacă Mannahan ar ști că i-ai furat inima, sau cel puțin favoarea frumoasei lui, ar fi foarte rău, băiatul meu !

— Mannahan ?... Ce are a face Mannahan ?... bîlbîii eu zăpăcit.

— Oh ! Oh ! Oh ! Dar vorbești serios ? E posibil să nu știi nimic din toate acestea ? Nu ți-a spus nimeni, niciodată, că Mannahan este amantul ei și încă de mulți ani ? Sărmanul meu copil ! Cum am fost în stare să arunc în lume un amorezat capabil de atîta naivitate !... Și așa, refuzi să intri în școala navală ? Dar, du-te mai repede băiatul meu. Odată cu arta busolei și a telemetrului, vei învăța și pe aceea mai grea de a ști să pilotezi printre minciunile femeilor !...

Nu mai puteam răbda, inima îmi bătea să se sfărîme, simțeam că nu mai puteam comprima mînia și rușinea. Fără a ține seamă de ironiile tatălui meu, nu mă întrebam decît un lucru: „Care din doi minte ?" Mirella, care mi-a jurat întotdeauna că nu mai are alți amanți, sau tatăl meu, care o acuză că are cel puțin unul, bine definit, Mannahan... Îmi spuneam că orgoliul nemăsurat al ducelui de Sédrillac era în stare de toate, chiar să atribuie Mirellei un amant închipuit spre a-mi demonstra că acela și nu el, era cel trădat. Omul acesta care își punea amorul său propriu deasupra oricărui lu-

cru, și care, rănit în sufletul său, atins poate în sentimentul său cel mai intim și cel mai scump, voia cu orice preț să pozeze în irezistibil față de fiul lui, și era în stare să însceneze un basm întreg spre a mă face să cred că aventura lui cu Mirella se risipise de mult în negura timpului și că mă trimitea la Toulon numai pentru binele meu, adică spre a mă îndepărta de o femeie primejdioasă, și nu pentru că era gelos pe mine. Cunoscînd puțin pe ducele de Sédrillac, ipoteza aceasta, în aparență, era verosimilă, dar pe de altă parte mai era ceva în fundul sufletului meu, care îmi spunea încet : „Da, e adevărat, Mirella te înșeală, Mirella te-a înșelat mereu, ți-a jurat strîmb, te-a făcut să crezi în jurămintele ei ipocrite... Mannahan este într-adevăr amantul ei, Mirella este îndrăgostită de el, și în spatele tău își bate joc de tine"... Mînia îmi sfîșia sufletul, gîndindu-mă la acestea. În cîteva clipe hotărîrea mea era luată. Îl privii pe tatăl meu drept în ochi și îi spusei :

— Tată, dacă îmi demonstrezi că ceea ce spui este adevărat, voi pleca la Toulon nu peste opt zile, ci mîine, dacă vrei, și nu voi mai revedea pe femeia aceea.

El izbucni într-un rîs homeric, ridicînd brațele către tavan :

— Ah, sărmanul meu fiu !... Crezi într-adevăr că eu îți spun un basm!... Dar întreabă puțin pe doamna du Breuil, pe Deicadopoulos, pe Gavardi, pe mama ta... Întreabă pe cine vrei : e cunoscută ca turnul Eifel ! Toate întreprinderile **bărbatului prietenei tale, prietenei noastre,** sublinie el cu o ironie de mare actor, aparțin lui Mannahan, în sensul că el i-a furnizat capitalul și tot el intervine în momentele de criză. Da, da, băiatul meu ! Lucrul acesta durează de mult timp, și cum știu că nu locuiești în fundul pădurii de la Vircenes, mă miră într-adevăr că n-ai aflat niciodată aceasta.

— Atunci tată, dă-mi voie să-ți pun o întrebare — una singură — și voi cădea în genunchi în fața d-tale ca să ascult răspunsul.

— O întrebare ?... Mie ?... Care ?... — spuse ducele de Sédrillac, cu un glas care se schimbase deodată.

— Femeia aceasta nu este în același timp și amanta d-tale ?

Tata începu să umble de colo pînă colo prin micul salon, vădit încurcat, mîniat într-atît că uitase să-și

mai privească în oglindă tăietura fină și reflexele schimbătoare ale pijamalei. În sîrșit, spuse:

— Ce importanță are lucrul acesta pentru tine, băiatul meu ?... Eu am avut atîtea ! Iată o întrebare care mi se pare cu totul de prisos !

Mă îndreptai spre tatăl meu și îmi încolăcii brațele pe după gîtul lui, lacrimile mele se prelingeau pe pudra lui, și pentru întîia oară de la nașterea mea, simțeam că am un tată.

*

Tragicul și grotescul vieții se împletesc totdeauna atît de strîns, încît nu trebuie să ne mirăm de urmarea puțin brutală a acestor evenimente. Masa noastră din seara aceea s-a desfășurat în tăcere gravă, întreruptă doar de cuvintele mamei mele, pe care le adresa cînd unuia, cînd celuilalt, ca să salveze aparențele față de servitori. Ea nu făcea altceva decît să se uite, rînd pe rînd, cînd la mine, cînd la tata, și sta nemișcată la masă. Poate că știa proiectul tatălui meu, acela de a mă trimite la Toulon, și sînt sigur că mama mea nu aproba hotărîrea aceasta pripită.

Abia se sfîrșise masa și mi-am cerut iertare că trebuie să plec, m-am urcat în micul meu Ballot și-am alergat direct la Mirella.

Momentul nu era bine ales, avusese invitați la masă în ziua aceea, și acum se aflau cu toții în salon, unde luau cafeaua. Eram gata să mă anunț și apoi să mă întorc mai tîrziu, cînd bărbatul Mirellei, care venise în anticameră să vadă cine sunase, mă reținu cu forța și mă conduse în salon.

Erau două sau trei doamne și cîțiva domni care mă primiră cu exclamări de bun venit și începură să-mi spună lucruri vesele. „Tipii ăștia — îmi spuneam — trebuie să fi băut mult". Sau starea mea sufletească grea, făcea să mi se pară prea zgomotoasă voioșia lor ? Cred că așa era.

Era de față Deicadopoulos, de la Ferté, unul din pretendenții miss Agatei Berenson, tînăra miliardară a lui Ritzz, cocainomana. Dintre doamne se afla generăleasa, d-șoara Bégasson, fiica generălesei Bégasson (din familia Bégasson, se limita la aceste două exemplare) și

doamna du Breuil. Aceasta din urmă era tînăra mătușă a Mirellei.

Dar în general avea o frumusețe plăcută, și o purtare, după cum spunea lumea, nu prea severă. Mai observasem că de cînd știa, sau mă credea amantul Mirellei, doamna du Breuil, care era prietenă bună a Mirellei (și cine știe dacă nu fusese și a ducelui de Sédrillac ?) scotea în relief toate grațiile ei ca să ajungă să-mi placă.

Eram atît de supărat încît nu se putea ca ceilalți să nu observe. Léo, soțul Mirellei, care insistase atîta ca să facă din mine elevul și asociatul său, mă privea într-una, ca să afle cauza indispoziției mele atît de evidentă.

— Mititica ta te-a făcut să petreci o noapte rea ? — glumea el. Ești gelos ! se vede... E drept, dragostea își are zilele ei negre. Dar astă-seară vă veți împăca... Așa se sfîrșește totdeauna !...

Léo spunea adevărul ; numai că nu știa cine era mititica mea. Generăleasa Bégasson rîdea de se prăpădea, ascultînd anecdotele evreești pe care i le povestea Deicadopoulos. Fiica generălesei Bégasson ajuta pe Mirella la servitul lichiorului. Stăpîna casei, servindu-mi un Cordial Medoc, găsi ocazia să-mi șoptească : „Ce este, Maur ?...“ — la care i-am răspuns ridicînd ușor din umeri.

Am avut impresia că acest scurt intermezzo nu scăpase deloc doamnei du Breuil, aceea care în dragoste nu avea gusturi personale, și era atît de intimă cu prietenele ei încît voia să împartă cu ele și amanții. Doamna du Breuil știa foarte bine, cum de altfel știau toți — afară de Léo (și cine știe dacă nu...), că eu eram îndrăgostit la nebunie de Mirella și că eram amantul ei. Intrarea mea pe neașteptate, fața mea schimbată, trebuie să-i fi dat fiecăruia impresia că se întîmplase ceva grav.

Un sfert de ceas după aceea, Léo, după ce își consultă ceasul, se scuză la invitați : avea lume care îl aștepta în birou. Puțin cîte puțin, buna dispoziție a celorlalți învinse și supărarea mea și începui să nu mai vorbesc în silabe. Mirella avea o atît de mare putere asupra mea, încît numai prezența ei era de ajuns să mă facă fericit. Cînd o vedeam mișcîndu-se sprintenă, cînd ascultam timbrul glasului ei, vrăjit și sonor, cu reflexe

metalice și rezonanțe opale, simțeam, puțin cîte puțin, cum sufletul și simțurile mi-erau cuprinse de un extaz plin de buimăcie, asemenea senzațiilor plăcute pe care ți le dă hașișul. Ea era flirtul meu, stupefiantul meu; nu înțelegeam bucuria vieții decît sub mîngîierile ei.

Totuși un gînd stăruia în creierul meu : „Aparținea altuia, trupul ei gol se zbate și se încolăcește în brațele altuia ; buzele ei nesătule aspiră alte buze spre a-i cuprinde întreaga respirație".

Și totuși, amintindu-mi-o așa cum era în ceasurile de iubire, găseam foarte surprinzător să o văd aici, în mijlocul atîtor persoane, fină și gentilă cum poate fi numai cea mai distinsă amfitrioană, pe cînd se mișca fără zgomot pe covoarele plușate, printre mobilele mici și obiectele mărunte de argint și de cristal care, cu toate aveau ceva rar în ele din neobișnuitul ei, o pecete vie a mîinilor care le alesese. Acum nu se arăta ocupată decît de invitați și de banalele lucruri pe care ei le-ar fi putut dori. Purta o rochie a cărei eleganță consta din culoarea și perfecțiunea desenului, o rochie care părea că tresare la fiecare mișcare a corpului ei, și care da impresia că a fost aruncată, cu un singur gest, pe goliciunea ei. Fără să poată face altceva, ochii mei o urmăreau peste tot ; cînd se apleca înainte în fața cuiva, mi se părea că primesc pe gura mea caldul buzelor ei; cînd ridica un braț îmi aminteam gestul pe care obișnuia să-l facă atunci cînd îmi ascundeam fața în scobitura ei parfumată. Văzîndu-i genunchii înfășurați în stofă, astfel că formau o aripă mare întunecoasă, șoldurile ei puternice și zvelte, care chiar cînd mergeau aveau frenezia voluptoasă a posesiunii, simțeam în vine fiori neîncetați de bucurie și de teamă, deoarece atunci cînd iubești o femeie cu adevărat, nu faci decît să o posezi neîncetat cu cugetul care nu obosește niciodată.

Părul ei foarte negru, cu reflexe violete, cu șuvițe ce se arătau mai negre, era pieptănat strîns, cu puritatea pieptănăturii statuilor. Părul îi strălucea și îi făcea un cap foarte mic. Candoarea extraordinară a pielii care părea că ia înfățișarea de perlă ce reflecta albastrul ochilor ei, făcea să iasă în relief linia sprîncenelor lungi, într-atît, încît nasul subțire și drept, ce se desena sub triunghiul pe care-l făceau distanța lor, da înfățișării ei

în mișcare, un nu știu ce lasciv, ce arăta pe buze și în colțul gurii roșii începutul unui surîs. Doamne, cît era de frumoasă ! Cît era de frumoasă femeia aceasta care m-ar fi împiedicat pentru totdeauna să mai iubesc o alta !...

Era oare posibil ca ea să nu fie numai a mea ? Și în final vedeam pe Mannahan, cu fața lui largă, puțin plebee, dar, ca să spun drept, foarte bărbătească și foarte expresivă, cu ochii lui cenușii, care se închideau puțin cînd zîmbea sau sta pe gînduri, vedeam umerii lui largi, de luptător, gîtul lui puternic, cu vinele ce tresăreau și în care viața palpita puternic, părul lui des, asupru și cărunt, despărțit în două de o cărare, statura aproape înaltă, haina totdeauna pedantă, un glas grav și fierbinte care pronunța cuvintele necesare spre a impune voința sa celui ce îl asculta ; și afară de acestea, cu aerul său puțin brutal, al omului care cunoaște puterea banului, cu aerul victorios al omului născut într-o mansardă și care a știut să-și deschidă un drum larg în viață, aruncîndu-se asupra tuturor cu fruntea înclinată, cu un formidabil curaj.

Da, revedeam pe omul acesta și simțeam ura cum urca în valuri în sufletul meu, pricinuindu-mi gelozia, pe care o simțeam în pulsul și în tîmplele ce-mi băteau.

Aveam impresia că Mirella, observînd felul meu, care trebuie să o fi îngrijorat, căuta să facă pentru un moment imposibilă o întrevedere a noastră și de aceea inventa tot felul de pretexte ca să rețină musafirii și să trebuiască apoi să iasă cu ei. Rugase de altfel pe generăleasa Bégasson să o însoțească și să fie de față la o vizită foarte plicticoasă, pe care trebuia totuși să o facă bătrînei baronese d'Agrillart, iar după aceea să meargă în altă parte pentru a rezolva comisioanele ce le avea însemnate în carnetul ei. Generăleasa, în ciuda mea, primi să o însoțească la doamna d'Agrillart. Apoi Mirella recurse la alte invenții spre a reține pe la Ferté, care mereu se uita la ceasornicul brățară, trebuind să se ducă, spunea el, la notar întîi și la dentist pe urmă.

În sfîrșit Mirella se întoarse spre doamna du Breuil, care nu încetase deloc să cocheteze cu mine, cum fac femeile saloanelor obișnuite.

— Oh, mica mea Solange !... Cît de gentil din partea ta că ai reușit să mai luminezi puțin fața acestui trist personaj ! (tristul personaj eram eu). Dumnezeu știe ce viespe i-a înțepat creierul !... Ne privește pe toți ca și cum ar vrea să ne învenineze. Spune-mi, micul meu Maur : e oare posibil ca Léo să fi ghicit ? Micuța ta... ce rău ți-a făcut micuța ta ? Ei, Maur ?... Și accentuă asupra acestor cuvinte : „Micuța ta", ca să mă facă să înțeleg că aceea era tocmai ea, și că nu-mi făcuse nimic, micuța mea... Dacă nimeni n-ar fi bănuit sau știut că eu eram amantul ei, vorbele acestea ar fi trecut drept nevinovate ; dar nu cred ca mulți să fi fost neștiutori, și de aceea vedeam un zîmbet răutucios la generăleasa Bégasson. Mirella continuă :

— Faci așadar o operă de caritate, frumoasa mea Solange !... Oh ! cît ești de grațioasă și bine îmbrăcată azi !... Nu te-am văzut niciodată mai frumoasă ca acum. Da, faci bine : chinuiește puțin pe acest trist personaj ! L-aș lua bucuroasă cu noi la baroneasa d'Agrillart, dar e atît de întunecat, și baroneasa atît de plicticoasă încît am sfîrși prin a muri de ipohondrie. Uite, Solange : ți-l încredințez. Dacă ai să-l iei cu tine, sînt sigură că îl vei face să surîdă... Plecați dar amîndoi, fiindcă trebuie să mă duc să-mi pun pălăria, totuși, ia seama, Maur !... Te opresc să faci cumva curte doamnei, căci aș fi puțin geloasă, iar mititica ta, ți-ar smulge părul !...

Toate acestea le spunea rîzînd, dar cu o ușurință nevinovată, ca și cum cuvintele ar fi fost tot atîtea păpuși pe care le făcea să danseze cu măiestrie pe sîrmă, sau ca și cum ar fi fost tot atîtea cuțite, de care s-ar fi servit să execute dansul stiletelor, fără a-i fi teamă că se rănește pe cînd le făcea să treacă printre degetele lungi, cu unghii atît de lucioase că în realitate nu se știa dacă degetele nu erau cumva arme primejdioase, cu două tăișuri, cu vîrful otrăvit.

Dacă nu aș fi fost amestecat direct în acest joc, aș fi găsit plăcută situația acestor două femei, care își spuneau o mulțime de lucruri gentile, se invitau la masă, mergeau adesea la teatru împreună, se socoteau prietene, dar în fond se urau din toată inima. Ca să spun mai adevărat, doamna du Breuil ura pe Mirella, fără a i se plăti cu aceeași monedă, fiindcă Mirella era foarte bună și

încapabilă nu numai de ură, dar și de invidie față de cineva. Poate că în trecutul acestor două femei era un bărbat care le despărțise (oare nu era ducele de Sédrillac ?). Un bărbat pe care Mirella îl răpise fără voia ei blondei sale rivale, și aceasta nu-i iertase niciodată. Eu însumi eram departe de a crede că Mannahan ar fi amantul Mirellei, fiindcă îl socoteam strîns legat de doamna du Breuil. Aceasta în orice caz era vădit îndrăgostită de Mannahan, sau dacă nu de el, desigur că de bogățiile sale fabuloase, astfel mă lăsase să cred Mirella. Dar acum un alt văl se întindea peste mintea mea, o dovadă mai palpabilă conforma cele ce-mi spusese ducele de Sédrillac. Frumoasa doamnă du Breuil făcea o curte neobosită lui Mannahan, fie pentru că era bogat, fie că-i plăcea, dar, în orice caz, pentru că Mannahan era prietenul Mirellei.

De aceea înțelegeam acum bine toată ironia care se ascundea sub cuvintele Mirellei adresate doamnei du Breuil : „Dacă îl iei cu tine, sînt sigură că vei reuși să-l faci să zîmbească". Voia să spună cu alte cuvinte, „deoarece încerci ca să intri în inima lui Mannahan, și nu reușești, încearcă acum cu acesta : sînt sigură că vei reuși".

Nu știam în vremea aceea să înțeleg încă bine subtilitățile cuvintelor pe care le foloseau femeile frumoase, între ele, observasem numai că Mirella voia să scape de mine în ziua aceea, și că mă încredința d-nei du Breuil, ca aceasta să încerce asupra indispoziției mele, magia grației sale irezistibile. Așa gîndeam eu, în realitate nu se poate ști niciodată bine ce doresc să-și spună două femei care schimbă între ele spirite elegante.

Știu, în tot cazul că atunci cînd au plecat toți, iar Mirella cu generăleasa Bégasson declaraseră că se duceau să-și ia pălăriile, eu mă aflam pe trotuar alături de doamna du Breuil.

Totuși, înainte de a ieși, Mirella găsise mijlocul de a-mi strînge ușor degetele, murmurînd cu un glas ascuțit :

— Întoarce-te la mine în seara aceasta, după masă.

Cuvintele acestea ale Mirellei, spuse cu pasiune înăbușită, cu acea mîngîiere a sa, sprintenă, invizibilă, mă umpluse iarăși de o bucurie atît de mare încît inima îmi

bătea cu putere. Nu mă gîndeam serios că doamna du Breuil ar fi vrut să se ocupe de mine, cum îi recomandase Mirella ; de aceea eram gata să-mi iau rămas bun. Dar blonda Solange mă rugă s-o mai însoțesc puțin ; nu aveam nici o țintă, nici eu, nici ea.

Mergeam. Era lumină și cald. Copacii din square și cei dindărătul grilajelor grădinilor păstrau încă frunzele toamnei tîrzii. Doamna du Breuil se agăță de brațul meu și numai atunci am început s-o observ.

— Ei bine, marele meu baby, iată-mă pentru o zi profesoara ta. Ce-am putea inventa ca să aflăm ținta pașilor noștri ? Nu am obiceiul să mă plimb cu „babies" de statura ta.

— Oh ! Doamnă Solange !... Dar eu pot să merg și singur dacă vă incomodez.

— Deloc ! Mă întreb însă dacă nu vei sfîrși prin a mă lăsa în colțul unei străzi... Știu, că-ți plac brunele...

— Ce idee, doamna Solange... Îmi plac brunele cînd n-am lîngă mine o blondă.

Nu știu de ce i-am spus prostia aceasta. Poate spre a mă răzbuna. Nu pe ea. Pe alta. Și poate spre a-i arăta că știu și eu să țes cîteva fraze lipsite de sens, dacă mă apuc de așa ceva. Era îmbrăcată într-o blană gris, mi se pare, foarte la modă în anul acela, blană care, la fiecare mișcare a ei, căpăta reflexe argintii.

Din pălăria strînsă pe cap, care îi ajungea pînă la sprîncene, ieșea cîte o buclă blondă ca aurul. Era desigur o femeie frumoasă, ar fi cîștigat însă ceva mai mult dacă ar fi fost puțin mai slabă. Profilul ei regulat, cam lipsit de expresie, prea fardat, devenea repede foarte vioi cînd arăta în zîmbetul ei perlele dinților strălucitori. Ce vîrstă putea să aibă ? Douăzeci și nouă de ani ? Treizeci și patru ? Greu de spus. Pielea ei putea să fie a unei femei de douăzeci de ani, dar privirea ei nu.

— Ei !... Să privim puțin șasiurile noului Hispano. E probabil minunat, dar ce prețuri nebunești ! O sută șaizeci de mii de franci ! Și apoi trebuie să-l pui la o caroserie Labourdette !... E grozav. Dar trebuie să fie delicios să te lași dus de un Hispano, cu o iuțeală nemăsurată, fără să simți cea mai mică zdruncinătură... Ai automobil, Roman ?

— Da, doamnă... Am ceva care ar semăna cu un automobil, dar merge ca o iapă.

— Oricum, îți servește să te duci pînă în cartierele mărginașe.

— Credeți, doamnă Solange ?

— Și de ce nu ?... În unele hoteluri mici, discrete...

— Ei asta ! Prefer șoseaua. Nu-mi place decît șoseaua.

— Atunci, hai să urcăm. Ce timp frumos astăzi ! Parcă sîntem vara. Lîngă tine mă simt întinerit. Nu vreau să-ți fac un compliment, dar ai braț de atlet. M-am agățat de el ca marinarul de frînghie. Dragul meu... Dar știi că e primejdios pentru o femeie încărcată de ani și de datorii să se plimbe așa, braț la braț, cu un tînăr frumos ca tine, pe străzile Parisului, ca și cînd am fi doi amorezați ?...

— Vrei să glumești, doamnă Solange !

— Ba așa e, minunatul meu Roman...

— Nu-ți amintești de biata Eva ?...

— De care Eva ?

— Aceea pe care Adam a momit-o cu un măr.

— Parcă se spune contrariul.

— Se spune, dar e o calomnie. Adam a momit-o pe ea cu acel măr.

— Spune-mi te rog, Roman : ce crezi tu de acel măr, care a fost cauza tuturor nenorocirilor neamului omenesc ?

— Cred că bătrînul Adam a născocit iubirea, iar frumoasa Eva necredința, și mai cred că lîngă femeie se află un șarpe. Dacă nu doi, trei, cinci... O șerpărie întreagă ! Și mai gîndesc cît este de ridicol că toți bărbații, de la Adam încoace, au fost siliți să se îndrăgostească de o femeie. Și de ce de o femeie, cînd ar fi fost mai logic să se îndrăgostească de știu eu ce ? De un copac, de un „șasiu", de un fonograf... Uite, vezi : de o cățelușă grațioasă ca aceea din fața noastră, care merge în trap, cu panglică frumoasă legată de gît, tîrîndu-și pe pămînt blana de lînă „merinos" ?... Fie că vrem, fie că nu, sîntem siliți să ne îndrăgostim de o femeie ?

— Doamne ! Cît ești de pesimist !... La vîrsta ta !... Cînd ziua e așa de frumoasă ? E oare posibil ca ea să te facă să suferi atît ?

— Cine ?

— Cine ?... Micuța ta !

Am dat din umeri ; blana ei de culoare gris, care era lipită de gîtul meu, mă înțepă ușor.

— Spune-mi, Roman...

— Doamnă Solange...

— Ce să facem ?

— Nu știu. Să continuăm a ne plimba.

— Dar eu mă simt cam obosită.

— Să luăm un taxy.

— Da, așa : să luăm un taxy. Dar unde să mergem ?

— Pentru că scopul nostru este numai să facem să treacă o oră din după-amiaza aceasta, puțin importă. Să mergem la Père Lachaise... Vrei ?

— De ce nu ? Să mergem la Père Lachaise. Acolo stă tatăl meu, bunicul meu, străbunicul meu... Se vor întreba desigur cu toții : „Ei ! de unde ai mai pescuit floarea aceasta de băiat ?".

— Și eu am acolo pe bunică-mea, pe bunicul meu, pe unchiul meu... Totuși, frumoasa mea doamnă Solange, dacă bătrînii noștri au făcut ca noi, adică așa cum se uzează astăzi, mă întreb, la ce să ne mai ducem să aprindem lumînări și să punem coroane pe mormintele unei lumi necunoscute ?

Blonda marchiză, îmbrăcată cu „chevrette gris" sau cu veveriță gris (nu m-am uitat bine) începu să rîdă din toată inima, încît și eu, deși eram plin de alte gînduri, nu prea vesele, eram gata să fac la fel.

— Nu — spuse ea — îmi schimb ideea. Nu vom mai merge la Père Lachaise...

— Și totuși e singurul loc la Paris, care nu se demodează.

— Da, e adevărat. Dar dacă am merge să fumăm o țigară la mine ?

— La dumneata ? În parcul Monceau ? Dacă ții atît...

— Mă înțelegi greșit, Roman. Dacă spun la mine, înseamnă în casa mea, evident, și nu în aceea a bărbatului meu. Am atelierul meu de pictură pe rive-gauche, rue Bonaparte, în fundul unei vechi curți cu grădină. Nu știai că sînt pictoriță ?

— Uitasem numai. Îți cer scuze. Și ce faci ? Cubism ? Dadaism ?

— Depinde de zile. Astăzi de exemplu, dacă consimți să-mi servești de model, aș face pictură clasică.

Ești atît de frumos, liniile tale sînt atît de regulate, încît...

— Nu-ți bate joc de mine, doamnă Solange! Să mergem deci să vedem pictura dumitale. Ei, taxy!...

Sosirăm în rue Bonaparte. Era la sfîrșitul străzii, în sus, la stînga. În curtea veche un tîmplar trăgea la rindea. Un pictor, un pictor adevărat, ieșise în ușa atelierului, cu o pipă între dinți cu cîteva cartoane sub braț. Curtea dreptunghiulară avea în fund cîțiva metri de grădină în care înfloreau dalii ofilite și vreo două crizanteme amărîte. Doamna du Breuil scoase din geantă o mică cheie englezească și deschise ușa care avea înfățișarea unei uși de magazin. Dar abia am intrat și înfățișarea se schimbă, era o anticameră foarte elegantă, tapetată cu damasc galben și auriu, apoi se trecea într-un studio mare, cu geamuri, spațioase, cu mobile foarte elegante, care mă uimeau după înfățișarea atît de rustică a curții.

De altfel era pe jumătate un studio de pictor, pe jumătate un salon drăgălaș, nelipsit de confort, cum judecam după imensul divan acoperit cu cașmiruri, covoare de Persia și pernițe colorate fin. Pe acest divan se afla o păpușă mare, singură, emblema purității. Lîngă divan se afla un scăunel de rugăciuni, din secolul al XVII-lea, desigur pentru rugăciunile păpușii, și-o foarte fină candelă argintată, care la origine trebuie să fi fost altceva. Mai era o etajeră modernă cu un serviciu de porțelanuri de Sévres, un recipient electric pentru încălzit apa și o sobă mare portativă în formă de cochilie, care, pusă în contact cu comutatorul, se înroșea fără flacără ca un rug electric. Mai era, cred, în odaia laterală, o baie. Da, un adevărat interior de boemă literară. Cît despre pictură, n-am avut timpul să mă ocup de ea.

Mă gîndeam că în acest grațios pied-à-terre, situat la parter, inundat de o lumină mare, care se putea face mică sau stinge, acest delicios buen retiro, care nu putea să te facă să bănuiești grădina cu dalia ofilită și crizantema amărîtă, ar fi fost potrivit să aduc aici pe Mirella, dacă ea ar fi consimțit ca eu să-i fac un asemenea cuib.

E adevărat că nu sînt pictor! Oh! Dar dacă Mirella ar dori, aș face ca atîția alții: mă voi înscrie mîine la

școală de arte frumoase și în trei luni m-aș proclama un Cézanne.

Ce înseamnă să ai douăzeci de ani !... Gîndul acesta mă făcea să uit aproape pe Mannahan.

Dar deodată alte îndoieli mă cuprinseră. Poate că Mirella, ca și prietena ei Solange, avea un cuib de dor pe care îl camufla sub un alt pretext, în afară de pictură, (poate de muzică) decorat la fel : divan, scaun de rugăciune, sobă electrică, și acolo se ducea cu Mannahan. Iată de ce îmi stimula un dispreț atît de mare pentru cartierele mobilate, și iată de ce tremura ca și cînd toți ochii parizienilor s-ar fi îndreptat numai spre noi, cînd consimțea în sfîrșit, odată la cincisprezece sau douăzeci de zile, să mă însoțească în micul meu Bollot.

Eram foarte indignat, ba chiar exasperat, dar acest cuib de dor, în tot cazul, îmi plăcea.

Doamna du Breuil aruncă blana de „chevrette gris" pe divanul mare acoperit de cașmiruri. (da, trebuia să fie un port, fără nici o îndoială) și blana alunecă pe cealaltă blană de urs polar de statură formidabilă, care își făcea slujba lîngă pat. Doamna du Breuil învîrti comutatorul sobei electrice, care izbucni ca și cînd ar fi avut în cochilia ei un far de zece mii de lumînări, deschise o ușă și începu să fiarbă apa pentru pregătirea ceaiului.

— Te uiți la tablourile mele, nu este așa ?

— Da, desigur.

— Ei bine, care este părerea ta ?

— Oh ! dar ai un talent grozav ! Iată părerea mea. Le-ai pictat chiar d-ta sau le-ai cumpărat pictate gata de la vreunul din pictorii cartierului ?... De la acela de exemplu, care era mai înainte în atelierul său, în curte ?

Doamna du Breuil începu să rîdă.

— Oh, ce obraznic ! Dar nu știi ce a scris despre mine Georges Fort, criticul de la **Debats ?** A scris astfel : „Doamna aceasta pictează tot așa cum se îmbracă, și anume, într-un mod foarte distins !" Cuvintele sale textuale. Georges Fort să fie oare un critic mai puțin răutăcios decît tine ? De altfel, îți voi arăta peste puțin dacă îmi pictez tablourile, sau dacă le cumpăr de la alții. Am să-ți fac o schiță într-un sfert de oră... Iată !... Să spunem o jumătate de oră. Ți-o voi dărui. Vei avea un tablou de du Breuil, care, peste zece ani, va valora o

moșie. Astfel nu vei mai îndrăzni să spui că-mi comand, în curte, operele mele de pictură.

— Aș fi foarte curios să te văd pusă la încercare, doamnă du Breuil. Dar pînă atunci n-am să cred că mîinile dumitale știu să compună atîtea minuni. Dacă este de serviciu un tînăr Rafael ? El vine aici, pictează și dumneata îi servești de model. Iată, ceea ce cred mai degrabă.

— Dar gîndește-te, neîncrezătorul meu, că am fost invitată să expun la Salonul de toamnă !...

— Atunci nu mai spun nimic. Așteaptă puțin... și acesta ? E tot de dumneata, ba ești chiar dumneata, nudul acesta spectaculos ?

— Da... — răspunse ea foarte modestă. Am încercat un autoportret... după natură... Nu este reușit.

— Tocmai dumneata spui că nu este reușit !... Ah, parcă nu-mi vine să cred că ești atît de bine făcută, cînd te văd îmbrăcată...

— Ei, micul meu Apollo !... Stofa în pictură e totdeauna amăgitoare.

— Dar e un nud, autoportretul tău...

— Da, nud... m-am așezat în fața oglinzii celei mari, pe care o vezi acolo...

— Dar e complet nud, dragă...

— Da, copilul meu... complet. Clasicii, asta știi mai bine decît mine, nu admit căile de mijloc. Și, de altfel, cînd soba s-a înfierbîntat un sfert de oră, se face prea cald și pot foarte bine să nu mă ocup de temperatura externă.

— Dar e minunat tabloul dumitale !... Ești minunată !... Nu este cu putință să ai un corp atît de bine făcut...

— Așteaptă un moment, ai să judeci singur.

— Cum să judec ?

— Ai răbdare un moment. Întoarce-te cu spatele, te rog. Mă dezbrac puțin, fiindcă nu pot picta cînd n-am brațele complet libere, în kimonoul meu. Nu te uita, te rog !... De obicei, pictez în cămașă, cu un kimono numai. Cînd voi fi în toaleta de pictură, voi strînge bine, bine kimonul pe corp, și vei putea să judeci dacă semăn sau nu cu portretul meu. Nu întoarce capul, te rog ! Apa fierbe acum :

Ceea ce însemna că fierbeam și eu puțin, văzînd goa-

lă pe femeia aceasta frumoasă care avea înfățișarea Ledei cu lebăda.

— Gata, acum te poți întoarce !

O mare parte din hainele ei erau pe divanul cu cașmiruri. Pictorița îmbrăcase acum un kimono violet, cu desene argintii, strîns tare pe corp, așa că părea mai înaltă, și era într-adevăr un model distins. Se legăna puțin cu mișcarea aceea vicleană a arabelor care încep dansul pîntecelui, ținînd o mînă în șold, iar cu cealaltă strîngînd kimonoul, așa cum fac manechinele în marile case de modă, spre a pune în valoare toată arta ultimelor creațiuni ale lui Lanvin sau Patou.

Pictorița zîmbea, se exhiba cu viclenie sub ochii mei strălucitori, iar kimonoul înfășura atît de perfect formele ei, încît părea goală in întregime, sub o urzeală de flori argintii.

Kimonoul avea mînecile atît de largi, că dacă pictorița ridica un braț, se descoperea pînă la umăr. Sînul ei plin și impetuos făcea cele mai mari sforțări pentru a rămîne ascuns sub mătasea violetă.

Avea niște șolduri și niște sîni cum nu se văd nici la Luvru.

— Iată, spuse ea, aceasta este poza Ledei mele ! Poți judeca acum dacă îi seamăn.

Se aruncă pe divan, ridicînd un genunchi, dînd într-o parte capul, lăsînd un braț să cadă pe ursul de Canada, cu kimonoul atît de sus strîns, încît o coapsă ieșea albă, iar un sîn se arătă obraznic, împungînd aerul cu sfîrcul lui roz.

Ochii ei închiși pe jumătate, gura ei care respira scurt, degetele ei cufundate în cașmiruri, șoldurile care se arătau ca și cum s-ar fi oferit unui Dumnezeu invizibil, părul ei de aur, în dezordine, pe o perniță de pluș neagră, toate acestea, deși arătate în numele artei ca să reproducă pe Leda ei, era atît de lascivă încît acum, cînd modelul autentic se afla înaintea mea, viu, aș fi judecat desigur tabloul inexpresiv, dacă l-aș mai fi privit.

Cînd o femeie se dezbracă, și hainele ei îi stau alături, iar parfumul și mirosul pudrei învăluie dorința cărnii goale, cine ar putea, cel puțin pentru o clipă, să se mai gîndească la altceva în afară de simțuri ?

Mă apropiai, mă aplecai, îngenunchiai pe blana ursului negru, care, după ce devorase pe nevinovata „chevrette" îmbrățișa acum trupul frumos al stăpînei și era gata să împartă cu mine delicata sa pradă.

Nu eram atît de copil, să nu înțeleg că toate acestea nu erau decît un pretext, imaginat și executat numai spre a se răzbuna pe Mirella. Dar parfumul acela de pudră și de trup gol era atît de puternic, încît mă amețea, apoi, dacă aceasta era răzbunarea **ei**, putea să fie și răzbunarea **mea**.

I-am luat mîinile între ale mele, și le-am strîns: gura mea se apropie de a ei, a cărei respirație, caldă și scurtă, voia să pară că este a unei fecioare înspăimîntate.

— Ah!... nu, nu!... asta nu!... ești nebun!... Complet nebun!... Ce are să spună micuța ta?... Vai de noi, dacă i-ar spune cineva!...

*

Am ieșit de acolo, cu capul înfierbîntat.

Am rătăcit pe străzile vechi, care erau acum cufundate în întuneric, prin Parisul acesta fantastic, în care nimeni nu poate ști ce i se va întîmpla peste un sfert de oră.

În realitate mă simțeam vinovat și plin de remușcări, dar în același timp gustam iritarea voioasă a răzbunării satisfăcute.

Inima unui bărbat tînăr este mai simplă decît a unei femei ușuratice. Mă gîndeam: „tu ai un amant; eu am o alta; sîntem chit".

Și totuși, nu! Creierul meu îmi sugera ironiile acestea, dar inima mea nu înceta de a se simți profund umilită. O iubeam atît pe Mirella, că nimeni nu m-ar fi putut vindeca de răul acesta, o iubeam cu furie tristă și nesocotința sfîntă a celor douăzeci de ani, pe cînd aventura cu d-na du Breuil nu era decît un episod deșert, lipsit de importanță, care se confunda cu altele o mie ce se repetă în străzile acelea vechi din Cartierul Latin.

Deși recunoscător doamnei du Breuil pentru mica răzbunare pregătită cu toată perversitatea ei feminină, o condamnam puțin că mă atrăsese în această cursă, la

care știa bine că n-am să rezist. Ah, femeile !... Și sînt atîția scriitori, atîția oameni serioși, care-și pierd timpul scriind cărți foarte frumoase, în care pretind că rezolvă problema psihologiei feminine !... Astronomia este față de aceasta o știință clară și simplă ; algebra, chimia superioară, oricît de abstracte ar părea pentru profani, au totuși o logică... Femeia, în schimb, nu are nici una. Ca să fim mai exacți, o fi avînd o logică, poate, dar într-un mod atît de nelogic și atît de feminin, că omul nu-și va putea lămuri niciodată toate contradicțiile ei.

De ce oare doamna du Breuil își pusese în gînd să mă facă să cad în brațele ei, în ziua aceea chiar ? Și într-un chip care ar fi părut nedemn și micuței prietene a unui student vicios ? Îi plăceam oare ? Se poate. Cînd o femeie își pune în cap să seducă un bărbat, acesta îi place, oricine ar fi el. Sensibilitatea unei femei este poate astfel făcută, încît alegerea bărbatului devine un fapt secundar. Capriciul, născut în ea, nu este pentru virtutea însăși a bărbatului, ci pentru reflexul femeii căreia acest bărbat aparține ? E deajuns să se știe că ești amantul unei femei foarte frumoase și invidiată, și norocul orb, ca să spun așa, îți iese în cale, fără a-l mai căuta mereu... Așa se explică șirul de aventuri extraordinare ale unor bărbați ce par foarte puțin înzestrați spre a seduce femeia, și, dimpotrivă norocul rar al altora, care par totuși înzestrați fizic și spiritual ca să devină arbitrii inimii femeiești.

Mă simțeam mai puțin zăpăcit ; mi-era oarecum rușine de mine însumi, deși în acel subtil deliciu al zăpăcelii mele, se afla și puțină mîndrie. Traversînd Pont Royal și trecînd colțul de la Orangerie Place de la Concorde, cu mulțimea ei și luminile feerice și nemișcate, aveam senzația unui vîrtej.

Totuși acasă, m-am aruncat în pat și am dormit adînc multe ceasuri. Deșteptat de pașii zgomotoși ai servitorului care venea să așeze hainele mele lîngă pat, i-am spus să comunice mamei că nu voi lua masa acasă în seara aceea.

Îmbrăcîndu-mă în grabă, am ieșit pe jos. Într-un bar, am înfulecat unul după altul cîteva sandwichs-uri și tot atîtea tartine, încît barmanul socoti că ajunasem cîteva zile. Am băut mai multe pahare de Porto, și, înfierbîn-

tat, am aprins o țigară. Mă informai de rezultatul curselor și aflai pronosticurile pentru învingătorii de mîine; cai foarte siguri, spuse barmanul, care pretindea că are acele informații de la prietena lui O'Neil.

Apoi mi-am văzut de drum. Străzile aruncau reflexe de oțel și de sidef. Mă simțeam fericit. Fericit că eram tînăr, mulțumit că înăbușisem una după alta poftele cărnii: foamea, setea, somnul, excesul de forță și căldura vinelor mele neliniștite.

Mă dusei la Mirella. Mirella și bărbatul ei tocmai se ridicau de la masă. Léo îmi spuse:

— Ai cinat, Maur?

— Natural. E nouă și un sfert. Aș bea bucuros o ceașcă de cafea.

— Noi am luat cafeaua, dar poți să rogi pe Mirella să-ți pregătească și ție una. Mirella a devenit foarte zgîrcită, fierbe a doua oară cafeaua, și-și închipuie că eu nu bag de seamă.

În clipa aceasta am observat că ochii Mirellei mă fixau și cercetau fața mea ca o somnambulă. Dar numai o clipă, pe urmă redeveni impasibilă, ca de obicei. Iar Léo continuă:

— Ai să mă ierți, nu-i așa, micul meu Roman, dacă am să plec imediat. Am de lucru o oră sau două în biroul meu. Vezi ce viață, micul meu Roman!... Tu, care nu faci aproape nimic, de dimineața pînă seara.

— Cum nimic, Léo? Crezi că nu-mi văd de studii?

— Ah, da! Cunoaștem studiile tale... În ceea ce mă privește, vă urez noapte bună la amîndoi. Și vă sfătuiesc să vă duceți mai bine la cinema și să vă distrați.

El avea o dactilografă frumușică, de aceea îi plăcea să se ducă la birou și seara.

Cînd am auzit că ușa de la anticameră se închisese, m-am aplecat și am sărutat-o pe Mirella. Dar ea mă respinse cu un gest, spunîndu-mi că vine feciorul cu cafeaua. Se așeză la o măsuță și începu să facă pe supărata!

— Ei bine, îmi spuse, povestește-mi puțin ce ai făcut azi.

— Pentru ce?

— Aveai o față cam speriată azi dimineață.

— Nu mă așteptam să găsesc atîta lume în casa ta. Voiam chiar să plec, dar m-a reținut Léo.

— Ei și?

— Am avut cu tata o scenă dură; o scenă exasperantă. M-a chemat în salonașul lui roșu, prin spionul lui, și mi-a spus că peste opt zile va trebui să intru în școala navală de la Toulon.

— Și tu ?

— I-am răspuns că nu mă voi duce.

— Ai făcut rău.

— Ce spui ?

— Da, ai făcut rău.

Majordonul aduse cafeaua.

— Cît zahăr doriți, domnule de Sédrillac ?

— O bucată, — răspunse Mirella. Și servește și lichior.

Ieșind majordonul, Mirella goli dintr-odată un păhăruț de Cointreau.

— Ce înseamnă asta ? Te dedai la alcool acum ?

— Am nevoie de alcool în seara asta. Da, am nevoie de alcool. Dacă te deranjez, n-ai decît să pleci.

Spusese aceasta cu un ton scurt, iritat, crud, ca o femeie care ar fi încercat să-și înece într-un păhăruț de lichior amarul.

— Da, înțeleg, i-am răspuns. Cînd trăiești în tovărășia bețivilor, e ușor să le iei viciile.

— Nu ?... și... ce vrei să spui ?

— Vreau să spun că Mannahan este un bețivan. Pentru că azi am aflat că ești amanta lui, beau și eu acest potir în sănătatea ta !

Și golii un păhăruț de Cointreau, care mă făcu să tușesc.

— Tatăl tău ți-a spus lucrul acesta ?

— Da, tatăl meu.

Mirella mai spuse :

— Dacă această carte nu este un doi, am pierdut. Nu, e un valet...

— Și atunci, Mirella ?

— Atunci, ce ? O iau de la capăt. Nouă de pică, as de treflă, șase de pică, popa de treflă.

— Îți bați joc de mine, îmi dau seama ! Dar jocul cu mine este primejdios, ia seama !

Așeză un alt rînd de cărți, și spuse încet :

— Dama de pică, valet de cupă, trei de pică, încă un popă... oh, barba !

— Mirella !

— Micul meu Maur !

— E adevărat că mă înșeli cu Mannahan ?

— Inversează puțin întrebarea, Maur ! Întrebă-mă mai bine dacă nu-l înșel pe Mannahan cu tine.

— Ei bine, te întreb.

— Așa formulată, întrebarea nu mai poate să aibă importanță pentru tine. Dacă cel înșelat este numai Léo, sau alți doi, sau trei... din moment ce tu ai bucățica bună, nu mai insista, nu te mai încăpățîna și nu mai veni să tulburi o femeie care te-a iubit.

— M-ai iubit ?... Așadar nu mai mă iubești ?

— Al naibii popă de pică !... Nu, nu te mai iubesc.

— De ce, Mirella ?

— Fiindcă iubirea vine și pleacă, face mii de acrobații, pe urmă se năruiește, iubirea este o parșivenie, o tîmpenie, un non-sens... Trebuie să fim foarte tîmpiți să iubim ceva, pe cineva... Ce mai vrei ?

Spunea cuvintele acestea cu un zîmbet amar în colțul gurii, întorcînd nervos cărțile și vorbind încet, cu glas straniu, care arăta suferința interioară înăbușită și vorbele glumețe.

M-am apropiat de Mirella și am încercat s-o îmbrățișez.

— Nu, lasă-mă în pace ! Nu te mai iubesc. S-a sfîrșit.

— Da. Se poate. Dar un sărut pot să-ți mai dau...

— Nu ! Lasă sărutul ! Nu vreau să mai știu de săruturi. Ești tînăr, ești frumos, vei avea atîtea alte femei, care te vor săruta cît vei dori. Eu însă nu ! S-a sfîrșit, Maur !... S-a sfîrșit, Maur !... — și glasul ei cînta, plîngea aproape, repetînd ultimele cuvinte.

Am luat-o în brațe, cu forța, și am lipit-o de mine. Buzele mele se lipiră de buzele ei într-un sărut însetat, violent, care-o înăbușea aproape. Mirella nu voia, încercă să se împotrivească ; dar pleoapele ei se lăsau în jos, fața i se albea, ca și cum i-ar fi venit rău. Simțeam bine că mă iubea, că mă iubea mai mult ca niciodată...

— Lasă-mă... — spuse înăbușită, îndepărtîndu-mă. Buzele tale le disprețuiesc. Săruturile tale au încă mirosul de ulei !. Ai fost astăzi la doamna du Breuil, te-ai lăsat sedus de Leda cu lebăda, știu, o presimt ! Nu spune că nu, fiindcă ea s-a grăbit să se laude prin telefon... Și acum poți să te întorci la ea. Ea poate să-ți spună dacă

sînt sau nu amanta lui Mannahan. Prostuțule !... răule !... Și de ce nu ? Ai douăzeci de ani ; sînt bătrînă față de tine... foarte bătrînă ! Oh ! cît de proastă sînt !... Dar să nu crezi că plîng pentru tine, Maur... Nu îmi pasă de tine, de ea și de toți ! Dar plîng... nu știu nici eu de ce plîng... Nervii sînt cauza, numai nervii...

Căzu pe un fotoliu și-și ascunse fața într-o pernă ; îi vedeam umerii ce i se scuturau în suspine.

Nu știam ce să fac și ce să spun ; mi se rupea inima ! O iubeam, o iubeam numai pe ea : știam că era a mea pentru toată viața, și că nici o femeie de pe pămînt nu mi-ar fi dat, pentru o clipă, fericirea pe care mi-o dăduse Mirella, care plîngea acum pentru mine, numai pentru mine... Îngenunchiai lîngă fotoliul ei, i-am spus ce credeam, înecîndu-mi buzele în lacrimile ei, cu brațele după mijlocul ei, pe care-l simțeam fierbinte și fascinator. În clipa aceea amintirea doamnei du Breuil îmi inspira un dezgust de nespus ; pentru mine nu era decît o femeie : Mirella. Nu existau alte săruturi decît ale ei, alt parfum decît al ei nu se afla... Nu exista decît părul ei, gîtul ei minunat, șoldurile ei lungi și fermecătoare, care mă amețeau cînd le simțeam lipite de mine, mîngîindu-mă. Îi repetam mereu aceleași lucruri, îi spuneam că fusese, fără voia mea, o răzbunare lipsită de sens, fiindcă femeia aceea nu existase pentru mine înainte și n-avea nici valoarea pe care o are pentru zece minute, o fată de stradă... Cum s-a întîmplat, n-aș putea spune ; a fost prin surprindere... tot așa cum ai golit tu mai înainte, paharul de Cointreau. Îți jur, Mirella, că dacă aș fi știut aceasta cînd mă aflam în stradă cu ea, aș fi fugit ca un impotent, ca un popă... Trebuie să înțelegi însă, Mirella, că eu nu fac altceva decît să te doresc ca un nebun, ziua și noaptea... și tu ești atît de rar a mea, că soarta mea este ca tu să fii a altora !...

Mirella își schimbă fața învăluită în lacrimi, care se ilumină cu un zîmbet minunat.

— Nu, nu !... — spuse ea cu glas ascuțit ; n-am fost nicidecum a altora, sînt a ta, a ta... a ta... Sst !... ridică-te, poate veni cineva, du-te și vezi să nu asculte cineva...

M-am dus să văd, apartamentul era liniștit și nu se auzea nici un zgomot, toate camerele celelalte, în afară de a noastră, erau goale.

Cînd mă întorsei, Mirella își da cu puțină pudră pe față și punea puțin roșu pe buze, în fața unei oglinzi. Îmi spuse :

— Ascultă, Maur...

Am luat-o în brațe. O doream cu orice preț ; ardeam de dorință.

— Nu... pentru numele lui Dumnezeu, Maur... nu se poate... Mîine... mîine, dacă vrei...

— Nu ! astă-seară și mîine și în seara aceasta și totdeauna !

— Ascultă, Maur... fii liniștit... fii cuminte... vreau să-ți spun ceva foarte, foarte grav... Eu...

— Și apoi ? E atît de grav și nu-mi spui încă nimic ?

— Nu pot, nu pot, Maur... mi-e teamă ! Tremur cînd mă gîndesc, și aș tremura mai mult dacă ar trebui să-ți spun... Oh, ar fi groaznic dacă ar fi într-adevăr așa...

— Dar ce este ?

— Caută să înțelegi... Tu ești copilul meu... Și voi mai avea încă unul... E aici, în sînul meu, trăiește... sînt sigură acum că trăiește...

— Oh, nu se poate !... E adevărat ?

— Da, e adevărat !...

Vedeam cristalurile, argintăriile și sticlăriile dansînd o sarabandă în jurul meu ; vedeam mîna ei, fină ca o orhidee, cum strîngea pufulețul de pudră, care refăcea fața în care ochii ei luceau ca în friguri, ca două diamante negre. I-am spus :

— Atunci ?... e al meu ?... nu ?... al cui e oare ?

Ea întinse brațele, cum fac uneori nebunele, și mă atrase la pieptul ei, fără a-mi răspunde, fără să mintă. Gura ei, apropiată de a mea, șoptea pierdută :

— Ești iubitul meu, Maur... Singurul meu amant ! Te ador ! te ador !... Nu mă mai întreba nimic... niciodată... nimic...

— Nu ! Eu trebuie să știu, vreau să știu !

— Ai să afli într-o zi, Maur, cînd nu voi mai fi. Viața mea va fi scurtă, nu doresc ca tu să mă vezi îmbătrînind. Te iubesc prea mult, te iubesc într-adevăr prea mult, și cînd mă gîndesc că vei vedea tîmplele mele acoperite de păr alb... Într-o zi vei afla despre mine ceea ce numai eu știu, pentru că scriu în fiecare seară cîte un rînd despre tine și despre mine... ai milă de mine... te iubesc !...

Buimăcit peste măsură, excitat, fără teamă necontrolîndu-mă, îngenunchiai și o tîrîi lîngă mine, pe covorul gros și roșu, asemenea trandafirilor din grădinile persane, țesut din lauri și flăcări întunecate...

Mirella se zbătea, nu mă lăsa și striga :

— Nu ! nu aici !... nu... așteaptă, mă duc să-mi iau blana, să ieșim...

Și, într-o odaie mobilată, pe o stradă dosnică din dosul Madeleinei, am petrecut ceasurile cele mai damnate și dumnezeiești ale dragostei mele disperate...

II

La Toulon, viața în Școala Navală.

Cîteodată ai senzația că ești într-o stradă întunecoasă, de unde nu vei mai ști să-ți continui drumul ; apoi, zi cu zi, fără a pune în joc propria-ți voință, își reia mersul normal. Fără îndoială, viața este cu mult mai inteligentă decît sîntem noi oamenii ; aceștia prefac totul în dramă, și tremură pentru orice, pe cînd viața petrece, colorînd cu nuanțe întunecate mica lor comedie zilnică.

Mirella îmi spusese că i-ar fi mai ușor să vină din cînd în cînd la Toulon, decît să-și piardă o jumătate de zi printre miile de obligații ale vieții ei pariziene. Mă convinsese că trebuie să ne îndepărtăm unul de altul pentru un timp, dacă voiam ca fericirea noastră să poată continua mai tîrziu, netulburată, dar, o pauză, o schimbare, era totuși necesară spre a adormi bănuielile și a face să înceteze orice supraveghere. Fără a ține seamă, îmi spunea Mirella, că aș fi greșit dacă nu mă îndreptam spre o carieră demnă de numele meu, m-ar fi avut pe conștiință, dacă ea s-ar fi pus în calea viitorului meu. Trebuia deci să mă duc la Toulon, dat fiind că bărbații din familia Sédrillac au fost veacuri întregi tot marinari, deoarece eu însumi adoram marea, nu citeam decît cărți de călătorie, și cînd la vîrsta de nouă sau zece ani mă întreba cineva ce-am să mă fac în viitor, îi răspundeam mîndru : „mă fac marinar". Da, adorasem marea și visasem la țările îndepărtate, atît timp cît inima

mea nu cuprinsese în sine un infinit mai mare ; pe atunci aș fi părăsit totul, numai să fiu în vînt, la proră, pe un vas care pleacă. Cînd eram copil și vedeam corăbiile ieșind în larg, desenul albastru al pînzelor dispărînd în ceață, sub un nour lung de fum, visam la oceanul imens, presărat cu stele, alb în singurătatea lui, iar inima mea de vizionar nevinovat, găsea orașul prea îngust, prea îmbîcsit de oameni care aleargă și se izbesc unul de altul. fără a ști anume care este ținta lor.

Marinarul își cunoaște ținta. El caută o stea pe care n-o va găsi niciodată. Scopul său este de a se simți departe de tot și de toate, în mijlocul imensității, unde nu se află decît spațiul și Dumnezeu.

Eram născut marinar ; dacă cineva ar fi vrut să mă tîrască cu forța în viața oamenilor sedentari, cred că aș fi fugit ca să cer unui căpitan de vas să mă ia și pe mine spre stele.

Și marinar rămîneam mereu înlăuntrul ființei mele, dar cînd mă gîndeam la plecare, inima mea plîngea.

Viața la Școala Navală era foarte tristă. Mirella nu veni decît o singură dată și atunci sosi cu trenul de patru, ca să plece cu cel de la miezul nopții.

Era oare tatăl meu cel care-i impusese să mă determine a primi exilul de la Toulon ? Ori Mannahan ?

Întrebarea aceasta rămăsese pentru mine fără răspuns. Mirella trebuie să fi fost obligată să asculte de cineva. Aceasta era foarte sigur. Poate că ascultase puțin de propria ei conștiință, dar în același timp de voința unui alt om, nu era greu să înțelegi. Îi scriam scrisori lungi, pasionate, scrisori de dragoste atît de fierbinți, atît de fermecătoare, pe care nici un poet nu le-ar fi putut scrie, pentru că iubirea poeților nu este adesea decît o bijuterie falsă sortită a fi expusă în vitrinele librăriilor, pentru vînzare.

Cît despre mine, îi scriam despre iubire, și îi spuneam cuvintele de dragoste, pe care le aflam înflorite în sufletul meu, așa cum se găsesc florile într-o livadă, în luna Aprilie.

*

Pentru că scopul meu nu este să povestesc viața mea în Școala Navală, voi trece repede peste acești ani, care

cuprind pentru mine un singur lucru demn de amintire, iubirea Mirellei. Studiam ca să-i fac plăcere, o ascultam spre a o face fericită. O jumătate de zi, o scurtă noapte împreună, erau premiile mele de şcolar şi de amant, după o aşteptare infrigurată, care făceau mai greoaie lungile luni de muncă intensă. Cînd am putut să obţin o diplomă, (cum se întîmplă adesea, datorită purtării mele perfecte şi protecţiei amiralului Roux), am hotărît să nu mai intru în casa ducelui de Sédrillac şi să-l mint în ce priveşte zilele de concediu, spre a mă ascunde în cîte un hotel mic din apropierea Parisului, unde Mirella făcea adevărate minuni ca să scape şi să poată veni. Îmi amintesc că odată, Mirella a putut să rămînă cu mine două zile la Melun în hotelul Grand Monarque, dulce hotel al timpurilor vechi, într-un oraş cenuşiu de prizonieri şi de negustori activi, care a fost pentru mine paradisul pămîntesc.

Cîteodată nu aveam concediu decît douăzeci şi patru de ore. Mă aruncam într-un tren, străbăteam Franţa tur-retur, ca să stau cu Mirella cîteva ceasuri.

Am văzut aproape lumea întreagă, vasul meu aruncase ancora în toate mările, în porturi care erau adevărate minuni de frumuseţe, am înfruntat moartea nu numai odată şi m-am simţit renăscînd, am avut zile pline de soare, clipe adevărate de fericire, dar inima mea nu bătea niciodată mai puternic ca atunci cînd luam trenul ca să mă duc la Mirella sau ca atunci cînd vedeam trenul ei sosind în staţia mică unde o aşteptam.

Deşi aveam la şold pumnalul de marinar şi deşi, dacă cineva m-ar fi văzut, s-ar fi întors să mă privească cu un murmur de admiraţie, Mirella îmi spunea mereu „mon gosse" sau „mon petit Maur"; se agăţa de braţul meu, se lipea de mine, ca o mamă tînără sau ca o amantă nebună, aplecîndu-şi staţura, ca să pară lîngă mine mai micuţă şi mai voluptoasă.

Cu acelaşi glas duios, asemenea unui cîntec, îmi da impresia polenului pe care ţi-l aruncă în faţă unele flori cînd le miroşi. În glasul ei erau totdeauna unele reverberaţii, cam întunecate, deşi strălucitoare, aşa cum am auzit mai tîrziu în timbrul unor violoncele barbare, de pe ţărmul mărilor îndepărtate.

De cîte ori o revedeam pe Mirella, priveam uimit la ea şi mi se părea că devenise mai frumoasă. Şi nu era o

amăgire a mea, Mirella se afla în floarea tinereții și chiar prietenii noștri din Paris afirmau că n-au văzut-o niciodată atît de frumoasă. Poate fiindcă era fericită, fericirea ei eram eu, Mirella era fericirea mea.

Nu-i mai vorbeam despre amanții ei. După seara în care Mirella plînsese de gelozie și de durere în brațele mele, nu știu ce confidență intimă, nu știu ce respect sfios pecetluise pentru totdeauna pe buzele mele, nevoia de a-i pune întrebări indiscrete. Înțelesesem bine că eu eram amantul ei, dacă alte legături îi oropseau viața, un amant nu are dreptul să scormonească prea mult, ca să dezvăluie viața unei femei. Îmi făgăduise că îmi va spune totul mai tîrziu. O credeam, așteptam, îi iertam ceea ce pentru o clipă Mirella **nu putea** să-mi spună...

O femeie are adesea alte obligații foarte grave, pe lîngă satisfacerea plăcerilor carnale.

*

Cîteva luni după intrarea mea în Școala Navală (exact cinci luni și douăzeci și trei de zile), Mirella dădu viață unei fetițe.

Léo mă anunțase printr-o telegramă, mîndru și bucuros cum fac cîteodată părinții care nu se așteaptă la atîta fericire.

Ducele de Sédrillac mă anunță și el, două sau trei zile după aceea, cu o scrisoare plină de demnitate satisfăcută și de prietenie serioasă, ca și cînd ar fi trebuit să-și ceară iertare în fața mea, că este încă atît de prolific, la vîrsta sa.

Era mica ta răzbunare, sărmane tată, totdeauna pomădat și fardat !... El ținea să se știe, natural fără a-mi spune, că amanta lui preferată avusese poate, odinioară, unele relații cu un viitor marinar, dar acum, nu trimitea în lume un bastard !...

Cel care nu mi-a scris nimic a fost Mannahan. Desigur că nu eram în raporturi epistolare, ba chiar ne uitam foarte urît unul la altul, de cîte ori întîmplarea ne punea față în față, și anume, de cînd răsărise între noi cîteva divergențe, pe care numai abilitatea unei femei știuse să le atenueze cu o măiestrie adevărată; ceea ce

nu mă împiedica să nu urăsc pe acest Mannahan, cu intensitatea celor douăzeci de ani, astfel că mă gîndeam totdeauna la figura lui, cînd în poligonul de la Școala Navală făceam exerciții de tir în niște păpuși de carton. Dacă l-aș fi atins bine, cu o bucurie sălbatică, nu i-aș fi dat nici un pahar de apă dacă mi-ar fi cerut și l-aș fi lăsat să-și dea ultima suflare.

Că nu puteam ucide pe cineva, este adevărat, dar să ascund că nu aveam intenții criminale, aș minți.

Se pare că bunul Léo era mișcat pînă la lacrimi de paternitatea aceasta, care-i sosea pe neașteptate, după ani îndelungați de căsătorie sterilă. Dezerta acum pînă și de la birou, și de la dactilografa ceasurilor de seară, ca să stea în jurul leagănului, cu mare greutate, fiindcă doica normandă nu admitea persoane străine în „nursery". Ca să o îmbuneze, bravul Léo îi aducea în fiecare zi cîte un cadou, pe care procuratorii însurați și agenții de la Bursă i-l indicau ca pe un aliment vestit pentru a spori abundența laptelui, sau pentru a îmbunătăți calitatea nutritivă.

Dar, în sfîrșit, fiindcă nu se știa nici cu aproximație a cui era fetița, drepturile lui Léo nu erau desigur inferioare drepturilor celorlalți ; cu atît mai mult cu cît numele de tată trebuie dat aceluia care își ia răspunderea, oferind casa și numele său pentru protecția noului născut.

În tot cazul Mirella îi dăduse un nume frumos : Béryl.

După Léo, îmi telegrafiase și Mirella :

„Béryl s-a născut. Vei iubi permanent pe Béryl".

*

Între timp, anii treceau. Fiind avansat, am căpătat un concediu de cincisprezece zile, care îmi permise să mă întorc la Paris.

Toți prietenii mei, dar mai ales cei ai Mirellei, îmi oferiră un banchet mare, care avu loc într-o sală de la Hotelul Crillon.

Douăzeci și șapte de tacîmuri se orînduiau pe cinci mese, așezate cu un gust deosebit, astfel că puteai vorbi de la una la alta, fără osteneală, ceea ce ne permitea să

fim laolaltă, la aceeași masă, cum se obișnuiește la banchetele veteranilor. Fiecare masă avea culoarea ei, florile ei, lampa ei mică. Mirella se ocupase de toate, cu mîinile ei.

Aș putea și acum să spun cum erau orînduiți cei douăzeci și șapte de invitați. La masa mea era și mama, la dreapta ei Monseniorul de Saint Denis, la stînga lui amiralul Roux, apoi Mirella, Deicadopulos, generăleasa Bégassou, și eu.

Lîngă noi se afla masa cu de Sédrillac, între madame du Breuil, și fiica generălesei Bégasson. Mannahan și de la Férte completau această masă.

Léo, cu cîțiva tineri și domnișoare foarte vesele, ocupau masa de la stînga noastră; bunul Léo părea însă foarte preocupat, deoarece afacerile lui mergeau cam prost. Se spunea că cheltuise sume mari pentru a instala pe dactilografa lui nocturnă într-un palat pe care i-l dăruise; apoi se aruncase în niște speculații cu adevărat dezastruoase.

Cît de mult uram pe Mannahan! Prezența lui era de ajuns ca să-mi strice cheful la serata aceea frumoasă, dată în cinstea mea. Simțeam că și el, pe furiș, nu făcea altceva decît să-mi arunce ochiade fulgerătoare, pentru că, în uniforma mea de marinar eram cu adevărat irezistibil.

Mirella, așezată în fața mea, se arăta cam neliniștită, poate fiindcă observase că atunci cînd privirea mi se încrucișa cu aceea a lui Mannahan, mă îngălbeneam. Dar aceasta se întîmplase mai ales la început, căci după aceea, atmosfera încălzindu-se sub puterea vinurilor generoase, norul se risipise și o veselie împărtășită de toți ne cuprinse.

Totuși, Mannahan îmi chinuia nervii, poate numai prin felul cum stătea pe scaun, cu un cot pe masă, cu capul puțin plecat înainte ca și cum odată cu puterea banului, ar fi fost stăpînul tuturor. Nu mă exasperă atît înfățișarea lui, căci Mannahan era un bărbat frumos, ba luase chiar o înfățișare mondenă, elegantă, aproape o finețe de linii, pe care nu i-o cunoșteam mai înainte. Fără îndoială, o femeie excesiv de rafinată îl făcuse să treacă prin mîinile croitorilor englezi buni, și-l sfătuise să nu poarte alte cămăși decît de la Charvet sau Douchet, și-i schimbase gusturile proprii, ștergînd din personali-

tatea lui tocmai ceea ce mai înainte era comun și plebeu. Numai văzînd capul acela cu o mimică flegmatică, buza aceea cam cărnoasă, care, în mișcarea maxilarului, descoperea dinții de o albeață aproape violentă, nu-mi puteam șterge din ochi imaginea unei alte guri, care se lipea poate în fiecare zi de a lui, și desigur, fiindcă Mannahan era un bărbat frumos, găsea multă plăcere în aceasta.

Mirella mă privea atentă, ghicind poate gîndurile mele ascunse. O doamnă din înalta societate are cîteodată serate în care trebuie să întrebuințeze o diplomație mai mare decît a diplomaților de profesie.

Mirella căuta să mă distragă de la aceste gînduri și-mi vorbea mereu. Mi se părea cam obosită în seara aceea; poate că avusese mult de lucru cu acele pregătiri în cinstea mea. Ochii îi erau încercănați, iar gura, prea vopsită, părea o rană în chipul ei palid. Purta o rochie pe care un poet ar fi putut scrie pagini de lirism, dacă ar exista poeți care să înțeleagă că o femeie atît de bine îmbrăcată este o capodoperă vie, și devine un tablou, a cărui viață de o seară ar avea dreptul să aibă întîietate asupra acelora care trăiesc veacuri întregi în muzeele noastre.

Divina mea iubită mă îmbuna, o adoram cu totul, cu sufletul și cu simțurile, numai privind-o, simțeam săgeți calde străpungîndu-mă. Mă gîndeam cu tristețe că peste douăzeci de zile cel mult, eu, ofițerul de marină de promoție recentă, voi fi în largul mării, pe un vas de război; voi merge să văd femeile de abanos și porturile care ard sub flăcările crepusculelor tropicale.

Și Mirella va rămîne la mii și mii de leghe departe de mine, în orașul acesta plin de curse și viclenii, de minciuni, de venalități, de adultere, în orașul acesta în care fiecare blană de valoare, fiecare colier de perle este adesea cîștigat de femeie în schimbul frumuseții ei vîndută în taină, tot astfel cum bărbatul, înșelînd pe alții, își cîștigă pîinea vieții.

Cît de trist eram!... Cît de mult adoram pe femeia aceasta care pregătise pentru mine fețele acelea de masă atît de fine, acele abajour-uri, acele flori, spre a sărbători intrarea mea în marina de război, fapt care mă smulgea de lîngă ea pentru nouă sau zece luni cel puțin, din cele douăsprezece ale anului.

Da, îi complicam foarte mult viața cînd mă aflam la Paris, o înțelegeam bine.

Noroc că tatăl meu se credea mereu cel mai tînăr bărbat din Franța, și în clipa aceea era foarte convins că doamna du Breuil și generăleasa Bégasson se îndrăgostiseră la nebunie de el. Îmbătrînise mult ducele de Sédrillac în ultimii ani, mersul nu îi mai era drept și sigur ; mai avea o nehotărîre în mișcări și un tremur de paralizie la șira spinării, așa cum se întîmplă bărbaților pe care femeile i-au iubit prea mult. Ducele zîmbea mereu, ba chiar prea mult, pentru orice fleac, și era în zîmbetul lui o deșertăciune care îi rămînea în jurul buzelor chiar și după ce gîndul lui înceta de a mai zîmbi. De multe ori lua o înfățișare de extaz. Repeta cuvintele și frazele, făcea spirite idioate, pe urmă rîdea singur un sfert de ceas.

Cînd apropia paharul de buze îi vedeam încheietura mîinii, subțire, puțin vînătă, ca tîmplele bătrînelor, și-i tremura ușor pulsul. Fiindcă insista să poarte monoclu, acesta-i cădea de multe ori din orbită și, deși era legat de un șnur negru, ducele pierdea multe minute căutîndu-l peste tot pînă îl regăsea. Sărmanul meu tată !... Femeile frumoase pe care le amăgise cu atîtea deșertăciuni se răzbunaseră pe el, lăsîndu-i puțin din veninul lor suav, în șira spinării.

Pe mama mea, însă, o admiram mai mult ca niciodată; ba chiar mă temeam puțin de ea. Îmbrăcată și pieptănată mereu după moda de acum douăzeci de ani, nu era nimeni totuși, în lumea aceea, nici chiar Mirella, care să aibă linia ei, nobleța ei intransigentă și mîndră, acel nu știu ce, care reieșea din fiecare gest al ei, din fiecare cuvînt, ca și cum ar fi fost imposibil pentru ea să fie altceva decît o doamnă din lumea mare. Silueta ei luase cu anii un șarm regal ; mîinile ei reci îți aduceau aminte de bijuteriile de fildeș al căror loc ar fi fost într-o vitrină Ludovic XVI, pe un brocat scînteietor. Ducesa de Sédrillac era foarte mîndră că fiul ei purta uniforma ofițerilor de marină francezi. Cred că dacă ar fi fost o luptă înainte de zori, ea s-ar fi uitat la ceas, ca să-mi spună mai înainte de toate :

— „Pleacă ! și amintește-ți că strămoșii tăi au servit cu demnitate Franța".

Monseniorul de Saint Denis, cu chipul său delicat,

regulat, cu ochii săi albaștri, cu buzele fine, era tipul prelatului de stil vechi ; om de litere, mare senior, cam intrigant, dar diplomat abil și războinic brav : prelatul care domnise în timpurile de aur ale istoriei Franței. Ducesa de Sédrillac îi arăta tot felul de mici atenții, nu era el oare mentorul ei spiritual ?

Léo, în fundul sălii, începuse să golească pahar după pahar în tovărășia prietenilor săi tineri și uitase repede grijile de ordin comercial. Rîsul său avea sonoritatea cristalurilor de la policandre. Poantele lui, cu care întreținea pe fetele de măritiș, erau cam aceleași, înveselea pe ex-dactilografa lui nocturnă.

De la Ferté, omul cel mai corect și mai bine îmbrăcat din Paris, nu obținuse încă mîna lui Miss Agatha Berenson, acea cocainomană care-i dăduse multe speranțe, dar, plecase la San Francisco, însoțită de o mică ceată de dansatori și personaje echivoce cărora le plătea cheltuielile drumului.

La desert s-a toastat.

Primul care vorbi fu amiralul Roux, căruia îi ascultai drept, în poziție militară, cele cîteva cuvinte foarte demne, care mă mișcară adînc.

Mă uitam la Mirella, două lacrimi i se prelingeau pe fața palidă. Și le șterse în grabă și se pudră puțin pe obraz. Buzele mele îi trimiseră un sărut, apoi am ridicat paharul și privind pe bătrînul marinar, i-am răspuns :

— Domnule amiral ! Dumnezeu să binecuvînteze Franța și vasele noastre de război !... steagurile și marinarii noștri ! Vă mulțumesc, domnule amiral, pentru cuvintele nemeritate ce le-ați adresat unui ofițer umil. Vor fi călăuza mea, oriunde datoria mă va duce. Nu știu dacă Franța va avea nevoie de noi în una din zilele acestea. Eu nădăjduiesc ! Domnule amiral, vă repet aici jurămîntul care a servit ca deviză familiei mele. El spune : „Ny jamais feindre, ny jamais craindre". Ridic paharul pentru onoarea Franței și în cinstea dumneavoastră, domnule amiral !

Toți strigară :

— Trăiască Franța ! Trăiască amiralul Roux ! Trăiască ofițerul Roman de Sédrillac !

Amiralul ciocni paharul cu mine. Mama, foarte palidă, se ridică în picioare să ciocnească cu mine. La fel

făcu și Monseniorul de Saint Denis, care binecuvîntă vinul blond pe care-l apropiasem de buze. Mirella era atît de mișcată, încît, își ascundea fața în mîini să nu se vadă lacrimile care-i umezise genele.

M-am aplecat peste masă atingîndu-i mîna, și am ciocnit cu ea :

— În sănătatea ta, Mirella !

Mirella răspunse foarte încet :

— În sănătatea ta, Maur...

Băurăm împreună dintr-o singură sorbitură.

În clipa aceea, simții ochii lui Mannahan îndreptați spre mine și spre ea, reci ca niște pumnale.

Mă uitai la el.

Nu-și ridică paharul.

Mă dusei la tata, care lăsase să-i cadă monoclul și-și căuta greoi paharul. Îl îmbrățișai.

Toți strigau :

— Trăiască ofițerul Roman de Sédrillac !

Comesenii se întrecură să țină toasturi. Toți, afară de Mannahan.

El stătuse mereu pe scaun, cu brațul atîrnat peste rezemătoare, zîmbind rece, cu cealaltă mînă în buzunar, cu pieptul înainte, ca un luptător. Pauza dintre toasturi dură cîteva minute, apoi fiecare își reluă locul, iar prînzul se desfășură în bucuria generală. Am trecut apoi în celelalte saloane unde o mică orchestră era gata pentru începutul dansului.

— Ei bine, — spuse d-na general Bégasson, e rîndul tău acum, Roman, să dai tonul. Sus, curaj ! S-ar spune că nunta ta cu marea te întristează.

— Ce idee, d-nă general ! Sînt gata. N-aștept decît o dansatoare.

— O dansatoare ? — interveni de la Ferté, care totdeauna vorbea fără să se gîndească. Iată pe d-na Mirella, așteaptă primul tur. Dă-mi mîna, d-nă Mirella ; și tu pe a ta, Roman : uniți-vă ! Ei ! domnule dirijor... începe !... A, ce frumoasă pereche !

Cu o țigară mare în gură, Mannahan asculta, palid. Ca să-l necăjesc mai tare, am cuprins mijlocul Mirellei, strîngînd-o în brațe.

Sînt clipe cînd viorile țiganilor cîntă arii la modă, iar în cap șuieră vinurile spumoase, parfumurile ame-

ţitoare ale femeilor, sînt clipe la sfîrşitul unui prînz, la începutul unei nopţi de dragoste, în care strîngerea în braţe a femeii iubite, dansul cu ea în ritmul unei muzici amăgitoare, mistuitoare, simţind corpul ei lipindu-se de tine ca şi cînd ar fi gol, văzînd ochii ei învăluiţi în umbră ca şi cum plăcerea năvalnică a iubirii i-ar înfiora vinele, astfel, cu gura fierbinte, cu mîinile împreunate, cu ochii afundaţi în întunericul ce se ascunde în albul sînilor ei, sînt momente, repet, în care tot ceea ce ne excită devine grozav de lasciv şi dansul, o formă închipuită a posesiunii, n-ar putea, cu ultimele sale note, să sfîrşească decît în demenţa îmbrăţişării.

Dansam cu ea, ameţit, respirîndu-i parfumul părului, în candoarea transparentă a goliciunii ei, şi văzînd-o numai cum dansa, cu mîna sprijinită de umărul meu, cu genunchii între ai mei, cu sînii, a căror formă caldă şi vie o simţeam, lipiţi de mine, cu buzele nemişcate într-un zîmbet vrăjit, pierduţi astfel în dragostea ce ne făcea să ne simţim aproape ameţiţi, cred că nu era o singură persoană dintre cei ce priveau, care să nu înţeleagă, chiar dacă ne vedea pentru întîia oară, cît de înnebuniţi eram unul după altul, şi cum dansul acela, fără a ţine seamă de corectitudinea noastră exterioară, nu era decît un chip al posesiunii.

Aplauze nenumărate izbucniră cînd muzica încetă. Toţi voiau să se repete acest nou „rag-time" foarte la modă pe atunci, şi începură să danseze.

Desprinzîndu-se din braţele mele, Mirella, cu capul plecat pe spate, ca şi cum ar fi fost ameţită, se uită spre Mannahan care stătea în picioare în faţa unui pahar de lichior, cu o înfăţişare atît de agresivă că ţi-era teamă să-i adresezi un cuvînt.

— Vino acum... Vrei să dansezi cu mine ?... — îi spuse Mirella cu glas înspăimîntat.

Din instinct am urmat-o. Un hamal n-ar fi dat din umeri mai grosolan ca Mannahan la invitaţia Mirellei. Apoi, socotind că nimeni nu-i auzea cuvintele şi nu-i vedea gestul, îi întoarse spatele, strecurînd printre dinţii strînşi o înjurătură :

— Du-te în măta !

Dar în aceeaşi clipă, învîrtindu-se pe călcîie, fu surprins cînd se află faţă-n faţă cu mine, sub o arcadă care despărţea cele două saloane.

— Brută ! îi spusei cu glasul înăbușit, înainte ca Mirella să fi putut interveni. Mannahan închise ochii cenușii, și-n același timp îi văzui mîna dreaptă, pe care și-o scosese din buzunar, gata să mă pleznească. Îngrozită, Mirella intră între noi, luîndu-mă de braț, ascunzîndu-și însă gestul ca și cum m-ar fi luat de braț spre a mai dansa o dată. Și, în sfîrșit, dansarăm...

Toate acestea s-au întîmplat atît de repede, încît nimeni nu băgase de seamă.

— Jură-mi că n-ai să faci nimic... — se rugă Mirella apropiindu-și buzele de ale mele încît mă sărută aproape.

— Nu, nu pot să jur... Nu știu, nu știu...

— Mă ruinezi, micul meu Maur !... Vei ruina pe Léo.

— Dacă ai nevoie de bani, așteaptă puțin pînă voi fi major și voi avea atunci moștenirea unchiului Xavier : Îți voi da tot ceea ce-ți va trebui.

— Oh... nu vorbi așa !...

Sosi în sfîrșit ceasul plecării de la hotelul Crillon. Invitații plecară în grupuri și eu urmai pe acela în care se afla Mannahan.

Îl urmam la cîțiva pași distanță, cu Deicadopulos lîngă mine. În fața noastră se mai aflau încă trei oameni care urcară rue Royale, apoi bulevardul, rue des Capucines, rue Volnay, pînă la intrarea la Cercle de la Presse. Erau gata să intre la Cercle, cînd, ajuns în spatele lui Mannahan, i-am spus :

— Ei, dumneata, domnule Mannahan !

Se întoarse repede, așteptînd desigur provocarea mea.

— Ce este ? spuse Mannahan cu un ton sec.

— Ferește-te ! i-am răspuns, mi-ai ironizat cuvintele pe care le-am adresat amiralului Roux. Aceasta mă supără. Iată răspunsul meu.

Și-i trîntii în față doi pumni puternici ; zgomotul atrase o grămadă de birjari și șoferi.

Ca un taur înfuriat se aruncă spre mine cu fruntea înclinată ; dar, cu o lovitură ageră de box îl făcui să se rostogolească de-a lungul trotuarului.

*

În ziua următoare am primit doi martori.

Unul dintre aceștia era frumosul Gavardi, celălalt,

vicontele Chaissaigne, care devenise specialist în chestiuni de onoare. Grație dibăciei sale în mînuirea armei, îndeplinea profesia de reprezentant al acelora care aveau de-a face cu codul de onoare. Era un noroc pentru el să reprezinte pe Mannahan, unul din financiarii cei mai bogați din Paris.

Cînd cei doi gentilomi veniră să mă viziteze, îi primii într-un salon din locuința mea ducală și-i rugai frumos să-mi spună scopul vizitei lor. Pe cînd mi-l expuneau, admiram mai ales îmbrăcămintea lui Gavardi, care se pusese într-un dorsay gri închis, cu pantaloni dungați, cravată d'Artagnan, și-o admirabilă pereche de mănuși fără butoni, mușchetărești. Cît despre vicontele de Chassaigne, cu toată înfățișarea sa neplăcută, îmi era simpatic tocmai prin lipsa aerului pe care și-l luase frumosul Gavardi.

— Foarte bine, domnilor. Dacă voiți, lăsați-mi o adresă unde să vă găsească martorii mei, astă-seară, la ora care vă convine.

Am însărcinat cu afacerea aceasta un căpitan de cavalerie numit Lande, prieten al meu, și pe micul de la Ferté, astfel ca Gavardi să aibă un partener elegant cel puțin cît el.

Ducele de Sédrillac, auzind de întîmplare, era în al șaptelea cer. Lua atît de mult parte la pregătirile acestui duel, încît se deșteptă în el omul ce-și petrecuse toată viața printre fuste și spade ascuțite. Ciudat lucru, el socotea că mă certasem cu Mannahan pentru cuvintele pe care le pronunțase acesta comentînd scurtul meu discurs adresat amiralului Roux. Ducele de Sédrillac se bătuse de atîtea ori în duel, pentru fleacuri, așa că mărimea unei insulte trecea pentru el în al doilea rînd. Reieșea de aici că mîna mea lovise pe Mannahan, cu care și el avusese altădată neînțelegeri, și, prin urmare, găsea foarte normal ca doi oameni să se bată pentru un da, sau pentru un nu.

— Pe teren, îmi sugera el, te rog să nu te arăți generos. E mai bine să-l umilești pe adversar decît să primești o zgîrietură.

În salonul lui mic, roșu, îmbrăcat de data aceasta într-un halat albastru închis, cu niște desene galbene ce

semănau a berze, pretindea că mă instruia în unele lovituri secrete.

Adorabil era tata, demn de o comedie a lui Molière !... Uitase de rivalitatea noastră de inimă, acum cînd eram ofițer de marină și gata să mă bat în duel cu ambițiosul Mannahan, pe care îl ironiza ori de cîte ori fostul fabricant de încălțăminte îndrăznea să-și pună candidatura la Royale sau la Agricola.

— „Fichtre !" — spunea ducele de Sédrillac, oricui îl asculta ; ar face mai bine să împartă două milioane în scopuri de binefacere, dar, mai întîi de toate, cîte a furat el ? Și apoi... un cismar rămîne totdeauna cismar ! Cînd îl întîlnesc la club, mă gîndesc mereu că i-ar sta bine să îngenuncheze în fața mea și să-mi ia măsura piciorului.

Întîlnirea se fixase pentru a treia zi, la ora unu după masă, într-un parc de la Tir, în Bois de Boulogne. Duelul fusese stabilit în mod serios, ceea ce mi-era indiferent.

*

Viața se democratizează, dar tradițiile gentilomilor rămîn. Nimic nu este mai frumos, nimic nu face să vibreze orgoliul ca această prostie, duelul, care este totuși o școală de noblețe și curaj, mai ales atunci cînd e vorba de un duel pentru o femeie iubită. Da, și nu vreau să rîd de cavalerii moderni !... Femeia pe care o iubesc ei este adesea aceea pe care o roagă să le facă, dacă este posibil, vreun mic serviciu... Noi înțelegem încă lucrurile dintr-un punct de vedere diametral opus, și notați bine, că nu s-a scurs, făcînd socotelile, decît un foarte mic număr de ani.

Tatăl meu, în victoria sa asupra atîtor cavaleri (ducele de Sédrillac ura automobilul, ca să spun drept se servea de el în fiecare zi, declarînd însă că e un mijloc de locomoție infect) alerga acum în lungul și latul Parisului, povestind tuturor duelul fiului său. Nu observa că în realitate sfîrșea prin a povesti duelurile sale numeroase, faimoase, cu adevărat istorice.

Se ducea acum în buduarul vechilor sale amante și, fiindcă echilibrul său nu mai era sigur, de fiecare dată

spărgea cu bastonul de fildeș o oglindă sau o sticlă de parfum.

Cît despre mama mea, ducesa de Sédrillac, îmi lăsase pe măsuța de noapte o iconiță a sfintei Fecioare.

Scumpa și devotata mea mamă, am zîmbit la început; totuși, în dimineața aceea, sculîndu-mă devreme ca să mă duc în sala de arme, am luat și sfînta imagine și am pus-o în portmoneu. Ei bine, da : **Ny jamais feindre, ny jamais craindre ;** dar am fost totdeauna în bune relații cu Dumnezeu.

Un sfert de oră de exerciții, ca să-mi destind mușchii fără a-mi obosi brațul ; apoi maestrul de scrimă — un marseillez aprins ca focurile de artificii, îmi spuse, agățîndu-și spada în cui :

— Ei, domnule duce, nu-mi mai rămîne decît să vă rog să nu-l ucideți pe adversar. Dacă se întîmplă aceasta, și aveți timp, îmi dați un telefon.

Pentru acest brav marseillez soarta lui Mannahan era hotărîtă.

Am ieșit din sala de arme cu pas grăbit, cu sufletul liniștit, cu mușchii încordați, plin de bucuria și grija dinaintea marilor riscuri. Știam că omul acela m-ar fi ucis dacă l-aș fi lăsat numai să-și aleagă lovitura. Mă ura și-l uram și eu, era curajos și violent, eu eram ager și îndrăzneț. Viața lui sau a mea se afla într-o primejdie mare.

Era frumos, era cald. Observam lucruri care scapă atenției obișnuite a trecătorului. Mă interesa o floare ; o aglomerație de vehicule îmi atrăgea atenția ; mă opream în fața vitrinelor mici care expuneau obiecte lipsite de interes. Parisul lua înfățișări feerice. Fetele purtau surîsuri care nu-mi păruseră niciodată atît de atrăgătoare.

O vînzătoare de violete insista mereu :

— Domnule !... numai douăzeci de centime...

— Da. Ține un franc, micuțo. Au parfum plăcut violetele tale.

— O, Domnule, parfumul lor !...

Și nu mai putu spune altceva de bucuria francului căpătat.

Gîndeam : „Un mic disc de argint, iată fericirea unora. Iar alții, care au grămezi întregi, nu se mulțumesc niciodată. Cît de nedreaptă e viața !".

Ciudate gînduri, care altădată nu mă făceau să cuget la urgența unei reforme sociale.

N-o mai revăzusem pe Mirella din seara de la hotelul Crillon. Fiindcă știam că m-ar fi mustrat, nu mă mai dusesem la ea. Soțul ei îmi telefonase cu o seară înainte de duel, îmi spusese foarte încurcat, cu glasul unui om lovit în interese, și care totodată se simțea oarecum rușinat :

— Ah, Roman, ce prostie !... Cînd va fi duelul ?

— Mîine, la unu, în parcul de la Tir.

— Da... Și cum te simți ?

— Eu ?... Foarte bine ! Dacă mi se oferă o carte la paritate, joc pentru o sută de Ludovici.

— Glumești mereu ! Oricum, fii atent. Să nu riști nimic. Celălalt e foarte tare. Îți repet : e foarte tare !

— Da ? Vom vedea care e cel mai tare, Léo.

— Și dacă poți, să nu-l rănești prea rău...

— Bine, bine.

— La revedere, Roman !...

— La revedere, Léo !...

Am stat o clipă, fără a gîndi nimic, în fața aparatului. Nu îndrăznisem să rostim numele Mirellei, poate în clipa aceea ne era imposibil la amîndoi să-i simțim prezența. Léo ura pe Mannahan, dar Mannahan era bancherul lui, resursa lui, patronul lui. Léo ar fi dorit poate să-l ucid, dacă ar mai fi avut alt financiar care să-i acorde credit. Léo avusese totdeauna o mare afecțiune pentru mine. Acum era rușinat și totodată neliniștit, văzîndu-mă că ies pe teren împotriva amantului soției lui. Știa el oare că și eu eram amantul ei ?

Da, poate. Și în cazul acesta obligația mea trebuie să-i fi părut un drept natural de succesiune, fără a ține seamă că Léo era atașat mai mult decît oricînd de fosta sa dactilografă nocturnă. Totuși, se putea spune că mă credea un simplu îndrăgostit de Mirella, fără să fi fost între noi legături vinovate. Un soț care știe de necredința soției, dar în același timp are o purtare ca a lui, evită adesea să vadă lucrurile care nu-l privesc. În tot cazul, bravul Léo ținea la mine ca la un fiu și eu îl iubeam ca pe un prieten mare.

Pare ciudat, dar așa este. Și cei care fac profesia de filozofi profunzi, n-au decît să caute, dacă pot, explicația.

Mergeam continuu prin Parisul însuflețit de soare, plin de culoare și de sărbătoare. Fără voia mea m-am îndreptat spre casa Mirellei. Pașii mă duceau în direcția aceea, fără să vreau.

Champ-Elysée furnica de lume. Vedeam amazoanele întorcîndu-se din pădure, pe cai înspumați. Vedeam echipaje de stil vechi, ducînd cucoane îmbrăcate ca pe vremea lui Napoleon III și care învățau pe nepoatele lor americanizate, cum se stă într-un echipaj. Căruțe și camioane se îngrămădeau ducînd mărfurile de la un capăt la altul al Parisului. O serie de camionete, vopsite în roșu, cafeniu și verde, treceau printre taxiuri căutînd să le întreacă și oprindu-se cu măiestrie la întretăierea străzilor. Pe alee, o mulțime de oameni care se plimbau, de pierde-vară, pleziriști ce păreau că-și spun unul altuia, „ah, ce frumoasă e viața !".

Și aveau dreptate. Era desigur plicticos să te duci, într-o zi atît de fericită, acolo unde se primejduia pielea. Pe de o parte aceasta îmi făcea plăcere, pe de alta vedeam că eram legat de trîndăvie și petrecere. Micul burghez ce se deșteaptă în fiecare erou îmi apăruse și mie, cu egoismul lui. Fără să vreau mă gîndeam la clinicele unde un automobil transportă cu mare viteză pe răniții grav. Vedeam craniile chirurgilor, pleșuve și lucioase, aplecîndu-se spre un trup gol — care putea fi al meu. Corpul era întins în sala de anatomie, cu mîinile și picioarele legate cu curele de piele. Vedeam sînge împrejur, sînge pe bisturiuri, sîngele care curgea în ligheanele ținute de infirmiere cu păr blond ; mă gîndeam și presimțeam aproape că sîngele acela putea fi al meu.

Un ofițer de husari se legăna, de cealaltă parte a aleii, pe un cal superb cu picioare fine ca de gazelă. Lîngă el o miss, probabil americană, în cizme gri, se urcă în șa. Un boxer negru, cu pălărie tare, de culoarea perlei și cu cravată pe care ar fi invidiat-o succesorul lordului Brummel, Boni de Castellane, conducea un Delage cu două locuri ; mai era un sergent care alerga după el agitîndu-și bastonul, fără îndoială fiindcă negrul, stăpîn absolut al Parisului, refuzase să se oprească la semnalul lui, cum fac caii arabi care trec peste credincioșii lui Mohamed, ce n-au găsit timpul să se dea în lături din fața lor.

„Să sfîrșești viața la vîrsta mea, iată ce mi se pare nepotrivit, mă gîndeam. Mai bine să ucizi un om. Omori un om cu cîteva miligrame de plumb, cu cîțiva centimetri de oțel... Pe urmă cadavrul e pus pe targă ; un convoi de preoți începe să cînte litanii ; florarii fac o coroană care poate servi și la nuntă ; se sapă o groapă și totul s-a sfîrșit".

Vedeam biserica Madeleine îmbrăcată în doliu, cu un carton cu litere albe pe fond negru, pe care citeam :

«M. Joseph Mannahan
Chevalier de la Légion d'honneur»

Din întîmplare un cosciug ieșea tocmai atunci din biserică. Am ridicat ochii înc-odată, ca să fiu sigur, și am citit numele mortului : **«M. Joseph Mannahan...»** Am dat din umeri și mi-am continuat drumul abia atingîndu-mi pălăria pentru salut.

A muri, a trăi, două lucruri ce n-au mare importanță în acest Paris, mereu în sărbătoare și petrecere.

Mă gîndeam : „La unu și trei sferturi voi deveni iarăși micul burghez de ieri și alaltăieri ; apoi vom ști care din noi doi, cum spun apașii, „nu va mai vedea roza zorilor".

*

Dar în timpul acesta mersesem mult și, ridicînd ochii, văzui că mă aflam în fața casei Mirellei. Am avut o clipă de nehotărîre, apoi, fără să iau ascensorul, am urcat repede scările.

Sunai și așteptai. Veni o servitoare.

— Doamna este acasă ?

— Da, domnule. Se îmbracă.

— Spune-i... sau nu, așteaptă, mă duc eu singur. Voi bate la ușa ei.

Fără să las pe cameristă să protesteze am trecut prin apartamentul însorit.

Camera Mirellei era în fundul unui coridor, lîngă baie. Am bătut ușor la ușă, spunînd :

— Eu sînt...

Mirela deschise puțin ușa și scoase un mic strigăt ; dar eu intrai repede și o văzui pe jumătate dezbrăcată,

printre oglinzile în care soarele se multiplica în milioane de scîntei.

Cu părul în dezordine, albă de pudră, umedă încă de baia pe care o făcuse, se rezemă cu spatele de ușă pentru ca nimeni să nu mai poată intra. Brațele ei goale îmi înlănțuiră gîtul ; carnea, părul și buzele ei se lipiră de mine cu o bucurie aproape sălbatică, fără a scoate o vorbă, fără a respira aproape — și mă îmbrățișa, mă îmbrățișa fără sfîrșit.

Își trecea degetele prin părul meu, iar eu printr-al ei, mă mîngîia, îi mîngîiam și eu fața și-i simțeam în palme tot corpul, degetele în hainele mele, se apleca, mă respingea, se apropia apoi iarăși suspinînd ca și cînd ar fi voit să rîdă și să plîngă în același timp... Și-i vedeam brațele goale, sînul descoperit, subsuorile catifelate, gura care-mi spunea numai atît : „tu, tu, tu !""

Am răsucit cheia în broască.

— Ce faci ? Ce faci ?... Pentru numele lui Dumnezeu, deschide, deschide !

— Orice ar fi, n-am să plec...

— Nu... dar e mai bine... n-aștept acum pe nimeni. N-am ascultat-o. Am luat scaunul rotund din fața oglinzii, l-am tîrît pînă lîngă ușă, apoi m-am așezat, trăgînd-o în brațele mele. Mirosea a apă de Colonie și a Lavandă proaspătă. Trupul ei cuprindea toate parfumurile de pe pămînt. Am îmbrățișat-o, spunîndu-i :

— Cum vrei tu !... Nu mă mai mustra. Am fost un nebun, știu, dar iartă-mă... Te ador atît de mult !... Te-a tratat ca pe cea din urmă otreapă. Am înțeles că drepturile lui asupra ta sînt mai puternice decît ale mele. Nu m-am mai putut stăpînii... L-aș fi strîns de gît dac-ar fi fost posibil. Iartă-mă, Mirella, în genunchi te rog să mă ierți !...

— Ascultă, ascultă... — vru să spună, apoi nu îndrăzni. Pe urmă crezu că trebuie să mă pună în gardă :

— Să știi că va căuta să te ucidă... Să te ucidă pe tine, micul meu Maur, sufletul meu !... Dumnezeule ! Dacă te-ar răni numai, nu știu ce-aș face !... Dac-ai ști cît te iubesc !...

Atunci am rîs, am rîs cu o bucurie sălbatică care mă amețea și vedeam toate oglinzile rotindu-se în jurul meu și spărgîndu-se într-o luminoasă rostogolire. Viața era a

mea, tinerețea a mea, femeia aceasta a mea : cine ar fi putut să-mi răpească acum o picătură de sînge ?

I-am spus :

— Fii liniștită. Nu mă va omorî. Dacă nu te vedeam acum, poate că da. Dar tu ești a mea, presimt că ești a mea. Voi fi foarte tare !

— Dar păzește-te, îți spun. E un om foarte periculos. Cînd era sărac, cînd era un paria se lupta cu marinarii beți.

— Ei bine, și eu sînt un marinar îmbătat de tine... Jură-mi un lucru... Dar ia seama : dacă ai să minți, voi cădea. Sînt eu cel care poate fii...

Mirella deveni foarte palidă :

— Ce trebuie să-ți jur, micul meu Maur ?... — și-și aplecă fruntea spre a nu mă privi în ochi.

— Jură-mi că ții numai la mine...

— Da, da, îți jur, — spuse Mirella repede.

— Nu, așteaptă, nu e totul. Jură-mi că-l urăști și tu puțin... că n-ai nici-o plăcere, nici una, cînd ești în brațele lui...

— Dar... nu sînt niciodată în brațele lui... — spuse Mirela încercînd să evite jurămîntul.

— Nu, privește-mă fix în față. Pune mîna ta pe inima mea și dacă minți, ea nu va mai bate în seara aceasta.

— Oh, mă chinuiești !...

— Chiar asta vreau ! Așa trebuie. Jură-mi că-l urăști și tu și că dacă îi accepți prietenia o faci numai din cauza...

— Ce grozăvie ! Ce chin !...

O apucai de mîini și o scuturai aproape brutal.

— Răspunde ! vreau să știu : dacă odată, o singură dată, — odată numai, — ai fost fericită în brațele lui !...

— Nu, nu. Mi-ai promis că nu vei repeta niciodată aceste cuvinte. Nu te ții de cuvînt. Mă insulți. Și nu vezi cît rău îmi faci ? Nu înțelegi cît este de urît ceea ce faci ? Pleacă, micul meu Maur, ești atît de crud !...

— Sufăr. Gîndul acesta mă otrăvește. Îmi ruinează toată viața. Va trebui să plec pe mare și el va rămîne, te va avea... Astăzi am să-l ucid.

— Nu...

— Atunci îl iubești ! Da, îl iubești...

— Nu, dar să nu-l ucizi... Jură-mi că n-ai să-l omori.

— Dimpotrivă ! Dimpotrivă ! Voi trage în pieptul lui. Am pregătit două lovituri, mortale.

— Ce grozăvie !... Își acoperi ochii cu mîinile : Vai...

M-am ridicat brusc ; Mirella căzu pe covor.

— Adio !

— Nu... — gemu Mirella tîrîndu-se în genunchi. Nu pleca...

— Atunci, jură.

Mirella se agăță de mine, ridicîndu-se, puțin cîte puțin, pînă la gura mea și spuse :

— Dacă vrei, am să jur, fiindcă mi-ești mai scump decît orice... Dar făcînd astfel nu-ți ții jurămîntul pe care mi l-ai făcut și, gîndește-te bine, că ți-ar putea aduce nenoroc. Te iubesc numai pe tine, numai pe tine !... Dacă nu ești nebun, trebuie să înțelegi. Mai mult, ți-am promis vă vei afla totul într-o zi cînd eu nu voi mai exista... Căci tu nu trebuie să vezi pe tîmplele Mirellei un fir de păr alb. Să nu fii crud. Dacă vrei, îți jur... Spune-mi... numaidecît aceasta ?

Ochii ei care mă priveau, erau aproape albaștri, și de o adîncime nepătrunsă. Mă strînse în brațe si-și lipi gura de gura mea, iar sînii goi se lipiră de mine... Și repeta cu un glas surd, pătruns de tulburare...

— Spune-mi, spune-mi : e adevărat că vrei aceasta ?

Aveam atunci douăzeci și trei de ani. La vîrsta aceea jurămintele sînt fum în fața unui sîn gol. Eram sclavul ei, îi aparțineam, aș fi adorat-o chiar dacă s-ar fi desprins din brațele altuia. Soarele strălucea în oglinzi ; Mirella nu avea pe ea decît o pînză ușoară... și voluptatea nu este niciodată mai tare, ca în clipa în care viața stă să se sfîrșeasccc".

*

Unul fără un sfert ; automobilul nostru intra în parcul de la Tir. Căpitanul Lande coborî cel dintîi ; eu îl urmam ; venea apoi de la Ferté și în sfîrșit medicul.

Un alt automobil sosi aproape în același timp ; martorii se salutară.

Mannahan, cu mîinile la spate, se plimba foarte calm pe lîngă pomi, îmbrăcat într-o haină de un albastru închis, care-i scotea în relief statura. Se opri, se uită la ceas, aprinse o țigară.

Cei patru martori o'iau înainte, apoi se întorc cu spadele sub braț. Un gardian, cu pălărie de paie, stă la marginea parcului, lîngă pomi. Pe masă se așează armele, doctorii desfac instrumentele, așează pachete de vată și bandaje : o mică infirmerie pentru cele dintîi ajutoare. Trimit să se umple cu apă fiartă cîteva vase. Chassaigne și Lande trag linii pe teren, servindu-se de vergeaua albă care se folosește la tenis.

Mă simt tot atît de indiferent ca și cînd aș lua parte la un meci oarecare. Poate mai indiferent chiar. Cred că nervii mei ar fi fost mai excitați de orice altă împrejurare. Singurul lucru care mă interesa în acel moment, era să știu dacă Mannahan mai avusese alte dueluri sau dacă se bătea, ca și mine, pentru întîia oară. Uitasem să-mi întreb martorii, iar acum era prea tîrziu.

Aprind totuși o țigară care mă face să tușesc. Îi văd fumul albastru încolăcindu-se în soare ca semnul unei noi primăveri. Arbitrul aduse apă fiartă din care se ridicau vapori. Martorii spun că e prea caldă. Cer puțină apă rece s-o încropească. Apoi pun înăuntru un dezinfectant.

Observ aceste amănunte mărunte fără un interes real și mă gîndesc mașinal la sfaturile bravului marseillez, profesorul de scrimă.

Văd pădurea întinzîndu-se și mărindu-se în depărtare ; îmi amintesc diminețile cînd galopam călare ; Mannahan se ține bine ! Are aerul că toate acestea nu-l privesc pe el. S-ar părea că spune : „Luați-o încet ; voi aștepta cu răbdare pînă la cinci seara".

Și eu, la fel ; nu, eu nu. În ce mă privește aș fi vrut să fiu gata, cu spada întinsă, și să aud comanda seacă: „Domnilor, gata !".

Văd în depărtare un mic grup de spectatori. Sînt destul de departe, dar au cu toții binocluri ca la Longchamps. Un domn foarte înalt, iese din rîndul celorlalți și le arată cu bastonul o lovitură de spadă. E tatăl meu.

Îmi place să se afle aproape tatăl meu, care a știut să împartă lovituri necruțătoare în tinerețe.

De la Ferté îmi aduce un scaun, pe care să-mi pun haina. Pentru că observase puțin praf pe mîneca lui, el îl suflă foarte dibaci.

Oh, da, sărmanul meu de la Ferté, cînd ești îmbrăcat atît de elegant, nu poți să aduci nici un scaun de paie !

— Peste cîteva minute, — îmi spune el, dacă aî ceasul și portofelul la tine, dă-mi-le, ca să nu le pierzi. De altfel ar fi rău ca ceasornicul unui duelgiu să se oprească cînd el omoară pe adversar.

Doctorii erau în cămașă ; au acum mai mult ca niciodată aspectul tragic al chirurgului. Unul din ei și-a ridicat mînecile cămășii pînă la coate, prinzîndu-le cu două gume roșii.

Îmi amintesc să fi văzut odată un doctor veterinar care, într-o ținută la fel, se pregătea să ciopîrțească un cal.

Bietul cal !... fusese întins pe paie și erau gata să-i deschidă pîntecele, fără cloroform, fiindcă acesta ar fi costat prea mult !...

Dar Mannahan era grozav. Își aprinse mai întîi țigara, apoi stătu cu amîndouă mîinile la spate. Cum putea să fumeze ținînd țigara mereu între buze ? Acum înțeleg ; țigara i s-a stins ; nu mai aruncă fum. Vicontele Chassaigne, care a fost martor în viața lui la sute de dueluri, se duce, vine iar, se agită, dă ordine, ceartă pe toți, afară de doctori.

În sfîrșit bate din palme și strigă :

— Domnii să se dezbrace !

De la Ferté vine să mă ajute. Lande, care este o persoană serioasă, un prieten bun, se apropie de mine și mă privește fix. Nu spune nimic și deși este căpitan de cavalerie, arată a fi emoționat. De la Ferté e cam încurcat și el. Aceasta îl prinde foarte bine. Acest mic de la Ferté ar fi bun de valet ! Pînă să bag de seamă, m-a eliberat de haină, de vestă, de cămașă, de flanela de mătase ; mi-a trecut peste cap o cămașă foarte fină, fără guler și fără mîneca dreaptă.

Apoi ia un flacon mare cu apă de Colonia și începe să-mi frece puternic brațul drept. Îmi descheie cămașa și îmi frecționează, tot așa, pieptul.

N-aș fi bănuit niciodată că poate exista un manager atît de abil și un maseur atît de energic.

În timpul acesta mirosul apei de Colonia îmi amintește parfumul Mirellei, pe care o ținusem în brațele mele cu cîteva ore mai înainte.

Parfumul ei rămăsese în jurul gurii mele ; da, îl simțeam mereu. De cealaltă parte Gavardi făcea aceeași to-

aletă lui Mannahan. Acesta se lăsă dichisit cu liniștea unui bou mare, puternic și blînd.

Unul dintre doctori se apropie de mine cu o batistă de mătase fină muiată într-un dezinfectant și mi-o înfășură în jurul încheieturii mîinii drepte.

Apoi Lande îmi încredință spada, spunîndu-mi :

— Ține vîrful foarte sus.

Chassaigne ceruse voie să comande el primul asalt și i se acordă această onoare.

Vocea lui clară, sonoră, ca aceea a unui speaker, declamă :

— Domnilor, înaintați !

El însuși avea în mînă o spadă cu care arăta în direcția mea, spunînd :

— Puțin înapoi ; încă puțin înapoi, te rog. Apoi, îi repetă lui Mannahan :

— Puțin înapoi ; mai înapoi, te rog.

Începu atunci un mic discurs pe care îl ascultai cu cel mai mare interes, fără a ști exact ceea ce a putut spune.

Mă uitam la Mannahan, care privea batista albă, legată la încheietura mîinii.

Era ceva mai palid decît de obicei ; la fel, probabil, eram și eu.

La un moment dat Mannahan își frecă pieptul : apa de Colonia îl ustura poate ; mă ustura și pe mine ; Chassaigne spunea :

— Dumneavoastră, domnilor, ați înțeles bine ? Veți asculta de ordinele mele, și vă veți opri i-m-e-d-i-a-t, cînd strig : halt !

Discursul lui Chassaigne ținuse cam tot atît ca acela al unui deputat în Palatul Bourbone. În sfîrșit spuse :

— Domnilor ! Spadele în linie ! Halt ! Duce de Sédrillac : un pas înapoi, te rog ! Aceasta fusese spusă cu un ton aspru care mă făcea să-l trimit la toți dracii. Totuși făcui ceea ce mi se poruncise. Chassaigne repetă :

— Domnilor ! Spadele în linie ! Domnilor În gardă !

Așteptă o clipă, apoi spuse :

— Domnilor ! gata !

Făcui o săritură furioasă către Mannahan, cu spada întinsă.

— Halt !

O spadă, aceea a lui Chassaigne, mi-o ridică pe a mea ; mă trase înapoi și îmi spuse foarte politicos :

— Domnule duce : ați depășit puțin măsura.

Pleoapele lui Mannahan palpitau mai repede ca de obicei.

Lande se apropie de mine și îmi spuse încet :

— Fii calm ! Fii calm !

Aceeași manevră : trei ordine scurte : — în linie ! — în gardă ! — gata !

Fața lui Mannahan se însuflețea. Înainta cu pași înceți. Eu la fel. Spada lui căuta lama spadei mele, vibra în mîna lui, cu brațul păros, vînjos ca de atlet.

Mă gîndii numaidecît că același braț... sării înainte cu spada întinsă :

— Halt !

Doctorul se aruncă asupra lui Mannahan ; Chassaigne și Gavardi la fel ; începură să-l pipăie peste tot, căutînd rana.

Nimic ; nu avea decît o ușoară zgîrietură la gît, care fu repede tamponată cu un șomoiog de vată muiat în iod.

Lande îmi spuse nervos :

— Nu ataca așa, pentru numele lui Dumnezeu !...

Chassaigne ne așeză iarăși în gardă. El crezu necesar să mai adauge ceva la discursul său.

— Cînd spun : halt ! trebuie să vă opriți pe loc. Domnule duce de Sédrillac : m-ați ascultat cam prea tîrziu.

„Du-te la dracu'! " am mormăit printre dinți. Începusem să mă irit. Nu-mi mai venea să stau la cinci pași!... Nu mai uram pe Mannahan, dar era adversarul meu ; era necesar să-i înțep măcar pielea. Și, în sfîrșit, tot îl mai uram. Încă odată „gata" și apoi sper că îi voi da mîna !...

— Domnilor ! Gata !

Același joc. Înaintez cîțiva pași, fluturînd spada în aer. Întîlnesc în sfîrșit lama lui Mannahan : încep să-l atac în dreapta și-n stînga, fără a mă preocupa de brațul lui care apărea cîteodată gol. Dar îl fixam mereu în ochii cenușii, neclintiți. Își strîngea buza inferioară ; se reculese ; înaintă puțin ; se dădu înapoi și la un moment dat mă atacă drept spre piept și scap sărind în sus. A doua oară mă rănește la bărbie.

— Halt !

Toți mă înconjoară ; îmi dezvelesc pieptul care n-are

nimic, absolut nimic. Am noroc că tatăl meu mi-a dat două picioare atît de lungi și mușchi atît de extraordinari, altminteri spada lui Mannahan m-ar fi străpuns.

Îmi tamponară bărbia din care sîngele nu mai curgea.

Trei minute pauză.

Martorii ne iau spadele spre a le dezinfecta. Dezinfectarea seamănă puțin în dueluri cu acele spectacole de reclamă luminoasă care servesc la teatru spre a prelungi pauzele.

Grupul spectatorilor se apropiase în timpul acesta de noi ; erau cîțiva.

„Drace ! — gîndii. Nu e așa de ușor să rănești un om dacă de cîte ori spada ta ajunge pînă la mîna lui, ești oprit dintr-o dată".

Dar acum e rîndul lui Lande să comande. Se schimbă dirijorul orchestrei ; să vedem dacă cu el voi putea să cad mai bine asupra adversarului.

Ne așeză și el la o distanță mare ; ordinele lui sînt date cu voce calmă, aproape cu grație.

— Domnilor, vă rog : spadele în linie ! Domnilor, în gardă. Atenție : gata !

Depășesc repede măsura și întîlnesc lama lui Mannahan care este în dreptul ochilor mei. Încerc să-l atac mereu, țintind brațul : nu se sperie ; îl amenințe la încheietura mîinii : nu face altceva decît să aplece vîrful spadei ; îl atac violent spre pîntece : își trage înapoi piciorul drept, îndepărtînd pîntecele și înaintînd vîrful spadei ; încerc să-l zăpăcesc cu mișcările repezi ale lamei, și deodată, încordîndu-mă, îl izbesc puternic la gît. Am impresia că am rănit adînc pe Mannahan, fiindcă simt un tremur după lovitură.

Dar vîrful spadei abia îi atinsese gîtul, făcîndu-i o zgîrietură roșie, pe cînd spada lui mă înțepase în umăr.

Întorcînd capul văd o garoafă roșie pe umăr, și sîngele care curge mereu. Acest mic cordon de mătase roșie se întinde pe spate, tatuîndu-mă.

Doctorii și martorii se strîng în jurul meu. Chirurgul cu elastice roșii, acela al lui Mannahan, spune că rana e destul de gravă, fiindcă sîngele curge din abundență, și propune să fiu bandajat. Medicul meu continuă să tamponeze cu tinctură de iod și dă din cap arătînd că nu este de acord cu colegul său în ce privește adîncimea rănii.

Chassaigne intervine :

— Țesutul epidermei a fost depășit ; cred că brațul va fi imobilizat puțin.

— Dar ce știi tu ? — îi spun cu vivacitate. Iată brațul meu !

Și încep să-l rotesc aruncînd în aer tampoanele de vată.

— Încet, încet, ei !... — îmi spune acesta, rîzînd din toată inima.

— Te rog, te rog ! — intervine Lande ; nu ai nici un drept să discuți cu martorii !

Exercițiile acelea de rotație au oprit sîngele ; doctorii aplică doi plasturi în cruce, pe rană, și se retrag cu martorii începînd o discuție foarte însuflețită.

Mă uit la Mannahan. E netulburat. Se plimbă liniștit la zece pași de mine, cu mîinile la spate, ca înaintea duelului ; are o pată de iod pe gît, o alta deasupra cotului. Nu-mi pot stăpîni mînia, gîndindu-mă că rana aceasta poate să facă să înceteze lupta. La depărtarea la care mă aflu nu pot auzi bine ce spun martorii. Sforțările lui Chasaigne și ale doctorului cu elastice roșii sînt enorme : ei demonstrează că rana mea de nimic este aproape mortală. Chirurgul meu, așezîndu-și ochelarii, protestează foarte calm, zîmbind mereu. Lande pierde răbdarea, se face roșu și strigă :

— Nu mai merg pe teren fiindcă totul s-a sfîrșit cu o zgîrietură ! Mi-e scîrbă domnule de Chassaigne ! În ce mă privește refuz să semnez procesul verbal !

Bravo amice ! Bravo Lande ! Cum te-aș îmbrățișa.

Gavardi căuta să-l liniștească pe Lande, bătîndu-l pe umăr. După un minut grupul se apropie :

— Domnilor : continuăm.

Mă uit la Mannahan. Nu dă nici un semn ; nu-și ia măcar nici mîinile de la spate ; s-ar spune că omul acesta e tăiat în piatră cenușie și rece.

Ne așezăm iarăși în gardă, și unul — mi se pare Gavardi — repetă :

— Gata !

Mă gîndesc la mișcările de executat ; sistemul meu este cel mai bun, deși tremur de mînie. Un pas, un salt și văd lama lui Mannahan trecîndu-mi pe deasupra umărului stîng ; dar simt că spada mea pătrunde, lovește și se rupe în două.

— Halt ! Halt ! Halt ! se strigă din toate părțile, chiar și din grupul spectatorilor care s-au apropiat.

Îl văd pe Mannahan îngălbenind ; se clatină, ducîndu-și mîna între gît și umărul drept ; mîna aceasta devine repede roșie ; o lasă în jos. Spada îi alunecă, buzele i se strîng, dar el nu cade. Mă uit la fierul rupt în două și zic :

— L-am ucis !

Medicii aleargă, îl spală, îl dezinfectează ; unul din chirurgi spune :

— Un lucru de nimic. Nici o teamă ! Artera nu este atinsă. Din fericire osul a rupt spada. Cîțiva milimetri mai la stînga și i-ar fi fost fatal.

Se aduce un scaun pe care e așezat Mannahan. Toată cămașa îi e roșie de sînge. Zîmbește. Glumește. Spectatorii fac cerc în jurul lui. El spune :

— Dați-mi o țigară.

— S-o luăm încet, s-o luăm încet ! îl sfătuiește doctorul meu. Dacă aprinzi o țigară fumul îți iese prin spate.

Și foarte satisfăcut de spiritul lui, adăugă :

— Totuși poți s-o aprinzi.

Și cineva îi întinse lui Mannahan o țigară aprinsă.

Acum îl bandajează, îl înfășoară în benzi, în pachete de vată, în bandulieră, peste piept. Mannahan dă mereu din cap ca și cum ar spune că se simte foarte bine și că toate îngrijirile sînt cu totul de prisos.

Vrea să se ridice și se lovește de scaun. Doctorii protestează. De altfel se vede că face o sforțare ca să stea în picioare, așa că trebuie să se sprijine de brațul lui Gavardi.

E pus din nou pe scaun. Cei doi chirurgi îl așează bine ca să-l bandajeze mai departe. Mannahan aruncă țigara și închide ochii. Doctorii spun :

— Nu e nimic, nu e nimic. O mică amețeală.

Îi dă să bea un păhăruț de vechi „Fine". Mannahan zîmbește mereu. Spectatorii l-au înconjurat. Tata i-a strîns mîna de zece sau de douăsprezece ori. Nu se aude decît glasul ducelui de Sédrillac. Spune tuturor :

— La fel mi s-a întîmplat și mie într-un duel faimos, cînd am rănit la gît pe bunul căpitan d'Orsolles. I s-a făcut operație și pe urmă basta !

Și tata rotește bastonul, gata să lovească pe cineva. Apoi adăugă :

— Bravo Mannahan ! Ți-ai cîștigat astăzi, aici, intrarea la Royale.

În vremea aceasta mă îmbrăcam. Căpitanul Lande sta lîngă mine. Nu-mi mai era altcineva alături decît Lande. Îmi spunea încet :

— Dragul meu ! Erai gata să-l omori...

— Pentru asta ne batem doar. Da sau nu ?

— Dar...

Poate că Lande voia să spună că omul acesta era cu douăzeci de ani mai mare decît mine. Eu tăceam. Lande mă întrebă :

— Vrei să-i strîngi mîna ?

Mă gîndii cîteva clipe.

— S-a luptat foarte bine. A arătat curaj. Da, se face să-i strîng mîna.

Lande se depărtă. Vorbea la urechea lui Chassaigne.

Chassaigne se apropie de Mannahan ; se apropie și îi spuse ceva încet. Acesta se făcu palid ca atunci cînd fusese rănit ; se ridică în picioare cu fața contractată și răspunse aspru :

— Niciodată !...

III

Marea.

Cu sufletul plin de tristețe, cu inima strînsă de îndoială, în tăcerea înstelată a mărilor halucinante, viața mea se petrecu pe vasul de război, în izolarea aceea, în necunoscut, în golul pe care-l visasem atît. Nu mai am nimic de povestit în ce mă privește, vreme de luni întregi, ba chiar de ani de navigare, întrerupți cîteodată numai de scurte popasuri în Franța. Am devenit ofițer de marină ca toți camarazii mei ; am iubit mult marea și prora mea care înfrunta soarele și vrășmășia furtunilor. Am iubit singurătatea aceasta în care sufletul navigatorului se simte devenind înalt, ca infinitul, curat ca distanța stelelor ; am iubit mica mea cabină care primea neîncetat în fereastră izbiturile spumoase ale valurilor, și ai cărei pereți subțiri repetau eternul cîntec al corabiei în mișcare.

Am văzut porturi albastre ce se argintează în zori și se aprind seara în flăcările soarelui ce coboară; zefirul și mistralul cîntară în sufletul meu visător; și cunoscui complexul femeilor barbare.

Marea înăbușea puțin cîte puțin durerea mea; îi inocula ceva intim, fierbinte, prețios, care făcea scump chinul meu ca și cînd ar fi fost dragostea mea adevărată.

Și numai Mirella îmi ținea tovărășie cînd eram pierdut în mijlocul vastității oceanelor: ea trăia în sufletul meu, bucuroasă de primirea bună pe care i-o făceam.

Foarte departe, nesfîrșit de departe, ca în orbita unei alte planete, se afla — și eu visam mereu la el — Parisul acela amăgitor și strălucit, în care fiecare piatră nu e decît o minciună, fiecare fereastră un miraj primejdios. Noi marinarii nu eram decît suflete simple și curate, — fiii nimănui, părăsiți în depărtări, mistici adevărați ai visului etern, ce face să fredoneze pe muzica spațiului, inima corăbierului.

Știam — sau mai bine zis aveam senzația — că Mirella mă înșela, fiindcă nu este o singură femeie în Parisul acela plin de curse, care să poată rămîne credincioasă unui biet marinar tînăr.

Eram silit s-o părăsesc, în plenitudinea dorințelor și capacității sexuale, în mîna altuia; valul infinit îmi întindea brațele; sirena cu plete de spumă mă silea să-i dăruiesc, așa cum îi jurasem, tinerețea mea.

Celălalt, stăpînul adevărat al Mirellei, se vindecase foarte repede de rana care era cît pe-aici să-i fie mortală. După duel, care produsese un mare scandal în înalta societate pariziană, Mannahan, dînd dovadă de curaj și de caracter tare, devenise oarecum un gentlemen și rămînea singurul erou al unui cancan, multă vreme subiect de conversație în saloane.

Om de afaceri, tot atît de dibaci, pe cît era lipsit de scrupule, Mannahan își atrăsese simpatii multe printre cei care-l văzuseră. Se aprecia agresiunea mea de ofițer de marină ca deplasată. La fel socoteau și superiorii mei, și fui pedepsit să mă îmbarc pe un crucișător pe care serviciul era foarte aspru și ofițerii nu erau de prima calitate. Deși eram disperat că părăseam pe Mirella, primii soarta fără durere fiindcă știam că toți erau împotrivă, iar purtarea mea se comenta cu severi-

tate, nu numai aceea față de Mannahan, dar mai ales în raporturile cu tatăl meu. Lumea obișnuiește să petreacă din ceea ce i se oferă, totuși dorește ca în scandaluri să se urmeze o linie corectă.

Socotind felul meu de a mă purta, orice femeie putea spune :

— „Iată un amant cu adevărat incomod ! Un faimos creator de încurcături ! În seara în care i se sărbătorea intrarea în marina de război, tînărul acesta este atît de puțin stăpîn pe nervi încît la ieșire provoacă pe foarte bogatul domn care, dacă ar voi, ar putea ruina, în două ore, pe soțul Mirellei. Îl provoacă dintr-un fel de gelozie medievală care acum nu mai e la modă. Pe teren încercă de mai multe ori să-l ucidă și dacă n-a reușit nu înseamnă că n-a voit, fără a se gîndi la interesul Mirellei, nici la respectul pe care trebuia să-l arate totdeauna față de prietena onorifică a propriului său tată. Să trecem și la moralitatea lucrului din punct de vedere familiar ; dar nu este permis ca un tînăr care ar fi putut găsi oricîte femei ar fi dorit, să se alipească de prietena unui fost don Juan, care merge spre asfințit, dacă n-a apus chiar cu desăvîrșire. Dar, dacă Mannahan s-ar răzbuna refuzînd de acum înainte orice credit în afacerile proaste ale lui Léo ? Dar dacă va înceta să mai fie întreținătorul eleganței Mirellei ?O la, la ! Mulțumesc ! De amanți de felul acesta să ne ferească Dumnezeu ! Mai bine să fie îmbarcați pe un crucișător, pentru totdeauna, să facă dragoste cu sălbaticele, pe țărmurile cu bancuri de coral !“.

Da, femeile acestea aveau dreptate. Foarte multă dreptate. Mă simțeam vinovat mai ales față de Mirella, și mă îmbarcasem cu inima copleșită de greutatea remușcărilor.

Mirella nu-mi spusese nici un cuvînt cînd mă întorsei de la duelul care era cît pe-aci să aibă o încheiere tragică. Se uitase la mine cu ochii ei mari, de îndrăgostită cu floarea buzelor foarte palidă, mă strigase o singură dată cu expresia aceea de frăgezime și păcat, care cuprindea atîta duioșie :

— Micul meu Maur... Dar mi se păru pentru întîia oară că sub cuvintele ei ghicesc ceva rece, o frăgezime care nu mai semăna cu aceea din zilele trecute, o amintire a dragostei în care palpita ceva matern.

Mă uitai la ea. Eram față în față în casa ei, în odaia mică unde fusesem gata s-o posed într-o seară de nebunie.

Ziua se sfîrșea; luminile, în casă și afară nu erau încă aprinse. Înfățișarea ei de sfinx, cu sprîncenele foarte fine, se profila atît de clar în lumina aceea nesigură, încît un pictor ar fi putut-o lua de model, dacă ar fi voit să exprime frumusețea suferinții.

Mirella purta o haină neagră. Sau cel puțin foarte închisă. Mă gîndii fără să vreau că Mirella purta doliul iubirii noastre. Îl rănisem, îi făcusem un rău mare. Mă simțeam cam josnic fiindcă mă pregăteam să plec spre nesfîrșita libertate a mărilor, pe cînd Mirella rămînea singură, silită să lupte cu complicațiile pe care i le creasem.

Simțeam că greșeala mea nu se putea repara; vina mea era atît de mare, încît iubirea noastră din clipa aceea nu mai putea fi iubirea de altădată. Violența mea, îndărătnicia și egoismul meu, creaseră dificultăți mai mult de ordin material decît moral, care primejdiau sentimentele noastre.

Spre a-i mulțumi pentru bucuria pe care mi-o dăduse cu amîndouă mîinile, oferindu-mi trupul și mîngîierile ei, provocasem acest mare scandal în care, fără îndoială, Mirella era victima. Atîta timp cît eram în primejdie, atîta vreme cît viața mea era în joc, nu aveam nici o remușcare; ba, mă dusesem pe teren înfrigurat, simțindu-mă mai puternic în fața adversarului. Mirella știa bine că Mannahan m-ar fi ucis foarte simplu dacă ar fi putut. Dar acum, cînd soarta și tinerețea mea mă ajutaseră să ies neatins, nimic nu-mi spunea ceea ce era în sufletul ei. Dar mi se părea că aud: „Cîtă nenorocire mi-ai creat, micul meu Maur!... Vezi bine! Iubirea noastră a primit lovitura de moarte".

Da, simțeam și vedeam bine; totul mă făcea să înțeleg ceea ce buzele ei nu cutezau să-mi spună. Vina mea era atentatul criminal împotriva iubirii noastre. Cu un gest necugetat o denunțasem în același timp soțului ca și amantului. Denunțul fusese public, brutal, pe față. Bărbatul și amantul ei erau legați prin afaceri în sensul că, primul depindea de celălalt, și era la cheremul lui; acesta ar fi putut, dacă voia, să-l ruineze cu totul arun-

cîndu-l în mizerie pe el și pe soția sa. Poate că Mirella lucrase ani întregi ca să construiască această situație pe care tînărul ei amant o dărîmase dintr-odată.

Fără îndoială, soțul și protectorul își cunoșteau bine situațiile. Întregul lor cerc de prieteni era pus la curent; se vorbea peste tot despre ei, ba chiar se adăuga că eu stricasem armonia acelui trio, care în realitate forma o partidă în patru fiindcă ducele de Sédrillac, dacă nu conta cine știe cît, era acela care menținea intriga sub blazonul demn al marelui său nume.

Toată lumea știa, dar pînă atunci nu fusese nici un scandal. Și numai scandalul strică multe situații false, devenite, puțin cîte puțin, normale și pe care nimeni nu se gîndește să le conteste, atîta vreme cît o cauză exterioară nu distruge echilibrul lor închipuit și nu pune în cruda lumină ceea ce cuprind mai netolerabil. Acum gestul meu necugetat și brutal dărîmase totul.

Mirella începuse să mă iubească, să mă dorească, pe cînd eu nu știam încă ce este iubirea. Ani întregi, zile și zile, mă supusese cu inteligență, unei educații progresive a simțurilor mele, ccea ce se putea numi o adevărată introducere în dragoste. Mă crescuse în mîinile ei transparente și mă întreținuse ca pe un fruct rar și fierbinte, în care-și înfipsese la maturitate dinții fini. Ca să mă sustragă ispitei altor femei, inoculase în venele mele încă nevinovate otrava amețitoare pe care o născocise mintea ei de femeie complicată și voluptoasă.

Regăsise poate în adolescentul din mine chipul singurului om pe care îl iubise vreodată : ducele de Sédrillac. Încercase o plăcere de nemărturisit, perversă, amestecînd în delirul ei ultimele experiențe ale tatălui cu cele dintîi ale fiului.

Femeia aceasta care avea la picioarele ei bărbații cei mai străluciți din Paris, creatura aceasta frumoasă, înzestrată cu o putere de seducție căreia nici un bărbat nu-i rezista, mă preferase altora, pe mine care eram tînăr, nou, copilul mare pe care Mirella, fără a-și da seama, îl iubea mai mult decît pe un amant, cu sentimentul adînc și ascuns al pasiunii materne, incestuoase.

Și iată-mă, acum, răzvrătit, pentru o gelozie pe care n-o cunosc bărbații obișnuiți cu intrigile saloanelor ; voi-

sem să-i mulțumesc pentru ceea ce-mi dăruise și năruiam, cu un singur gest, dragostea noastră minunată.

*

De aceea, fără să-mi fi spus nimic, înțelegeam în ziua aceea, că mă privea ca o mamă, într-o ultimă mîngîiere.

Privind-o, ochii mei se umplură de lacrimi. Curgeau reci și grele pe fața mea, cele dintîi lacrimi din viață.

Ochii ei, ochii Mirellei, care păreau de idol, pupilele ei negre, părînd învăluite în albastru, și în care lumina zilei ce fugea, aprindea cîte o scînteie albastră, se inundară de lacrimi care, prelingîndu-se pe genele fardate, scoteau în relief paloarea feței.

Eram atît de triști, îngrozitori de triști, că dacă mi-ar fi propus în ziua aceea să murim împreună, i-aș fi dăruit fără șovăire viața mea.

Dar de ce oare nu aveam curajul să sfărîmăm ceea ce mai speram, să deschidem ușa aceea, să coborîm scara și să plecăm departe, departe, prin orașul în care se aprindeau primele focuri ale serii — milioane și milioane de flăcări ale incendiului din toate serile ?...

Acesta era gîndul meu, hotărît ; cine știe : Mirella se gîndea poate la același lucru. Dar, pe lîngă datoriile ei nenumărate, Mirella avea acum o fetiță, iar eu purtam uniformă. În fața noastră viața desfășura două drumuri diferite.

Pe lîngă aceasta, Mirella mai număra poate cei zece ani — aproape unsprezece — care ne despărțeau : e lucrul cel mai trist pe care-l poate constata o femeie : să aibă zece ani mai mult decît amantul ei.

*

Eram atît de mișcați, copleșiți de durere, înfricoșați de ziua de mîine, încît singura unire a noastră posibilă era numai aceea a lacrimilor.

Zgomotul nedeslușit al mulțimii și-al automobilelor se ridica din strada apropiată. O rază de lumină venind din globurile electrice, din dreptul ferestrelor, despărțea în două odaia cufundată acum în întuneric.

Era Parisul, cîntecul Parisului, muzica frumosului

și-a minciunii, pătrunderea și unirea tinereților care înfloresc, a frumuseților ce se veștejesc în voluptățile ce mistuie sufletele — muzica divină și grozavă a ceea ce a fost ieri sau a ceea ce va fi mîine. Era Parisul văzut prin cadrul pîlpîitor al ferestrei, era strada învăpăiată ca în noaptea sfîntului Ion, într-un scenariu nedeslușit de grădini și case, de teatre și temple, bîlciul veșnic al voluptății, lăcaș imens al corupției, dominat de o albă biserică... Simțeam fața ei scăldată în lacrimi cum se apropie de gura mea și degetele subțiri ca niște piepteni, cum trec prin părul meu.

Pentru întîia oară de cînd mă-săruta Mirella, nu îndrăznii să am dorința posesiunii. Iar Mirella nici atît. În mîngîierea ei era ceva cu adevărat matern, purificat prin durere, iar în termenul ei îmi spunea adio, poate pentru totdeauna.

Mirella mă întrebă atunci, printre lacrimi, cu un glas pe care buzele sale nu-l mai rostiseră niciodată :

— Cînd te întorci, Maur ?... Micul meu Maur ?... Îți amintești ?... am fost atît de fericiți !...

Revăzui gestul pe care Mirella îl făcuse în cea dintîi seară, sub copacul printre ramurile căruia se zărea cerul înstelat, cînd mîinile ei strîngeau stofa de culoarea focului, sub care se ascundea sînul plin și cald.

Și afară auzeam viața care se scurgea, cîntecul străzii, mînia trecătorilor care se lovesc și aleargă pentru a cîștiga bani, pentru a călca o făgăduință, pentru a face cuiva rău. Era Parisul, cîntecul Parisului, care, în apropierea serii, se mula în ritmul unei bacanale... Revedeam toate acestea de pe bordul vasului, în solitudinea uluitoare a mărilor tropicale, unde nu se află nimic în fața prorei, afară de spațiu și de Dumnezeu.

Revedeam chipul ei, simțeam fierbințeala umedă a mîinilor ei scăldate în lacrimi... știam că Mirella iubea poate pe un altul, acum cînd eram atît de departe de ea.

Plecasem fără a o putea strînge încă odată în brațe. Ultima noastră mîngîiere fusese în dimineața aceea, cînd Parisul în sărbătoare își cînta tinerețea, cu cîteva ceasuri înainte de a coborî pe teren ca să-mi întîlnesc adversarul pe care voiam să-l ucid. Și în camera ei, lîngă ușa care se putea deschide, în propria ei casă, nu departe de odaia unde se afla mica Béryl...

Béryl, o viață tînără, o floare mică de mătase, cu

pielea parfumată. Béryl avea ceva din Mirella și din mai cine oare ?

Nu mă duceam niciodată s-o văd pe Béryl, dintr-un fel de teamă superstițioasă care-mi strîngea inima cînd mă apropiam de ea.

Ultima oară fusese deci în dimineața aceea atît de clară, cînd simțeam dorința crudă de a vedea șiroaie de sînge izbucnind din vena tăiată. Aceeași dorință mă împinse spre ea și mă făcu să strîng, să ucid pentru o clipă, întreaga ei viață... și dorința mea, de care mă simt încă cuprins, trecuse și în trupul ei gol pe jumătate, ieșit din baie, înfășurat în halatul umed și cald ; în trupul ei alb, alb de pudră, de o pudră care făcea parte din goliciunea ei, ca pulberea de pe aripile fluturilor, și care a rămas îmbibată în hainele mele, astfel că o simt și astăzi, aici, pe oceanul care cîntă...

*

Oceanul cîntă și mă duce departe, dintr-o țară într-alta, pe vasul acesta de oțel care ar putea să radă după fața pămîntului porturile spre care se îndreaptă.

Acum am în față marea, schimbătoare, palpitantă, cu reflexele de damasc și de vechi brocarturi care în bisericile creștine din țările necredincioase îmbracă fecioarele bizantine. Acum am în față valul fără sfîrșit, tăcut și totuși plin de ecouri, valul amăgitor care n-a fost niciodată credincios îndrăgostiților, sirena fermecătoare care a trădat totdeauna pe corăbieri ; marea clară în care sînt atîtea stele încît sufletul amețește puțin cîte puțin ; mare bătrînă, de ce nu cuprinzi pămîntul ? de ce nu acoperi cu valul tău surd și adînc, pămîntul amăgitor ?

*

Marea mi-a povestit aceste lucruri.

Mi le-a spus în nopțile pierdute, cu glas viclean, pe cînd eram de quart, sub cerul înstelat.

Acolo, departe, la zece mii de mile de noi, sub turnul de fier ce slujește de petrecere aeriană în orașul fără sfîrșit, și de ascensiune pentru familiile venite din provincie să vadă Parisul ; acolo, sub Domul de aur al

Invalizilor, în care doarme Micul Caporal, sub basilica aceea de marmură albă ce se ridică pe colina prostituției, acolo, totul reintrase în ordine.

O furtună într-un pahar cu apă : bunul simț al oamenilor a izbutit s-o potolească.

Ducele de Sédrillac e mai sigur ca niciodată că iubește fetele de șaisprezece ani.

Afacerile bunului Léo merg din ce în ce mai rău ; totuși, el continuă a fi optimist, vesel, mereu în căutare de noi combinații comerciale.

Mannahan, inflexibilul Mannahan, s-a plecat la glasul sirenei. Sfinxul l-a privit cu ochi pe care nu le poți refuza. O săptămînă, două, trei, de neînțelegeri sentimentale și financiare, pe urmă...

Apoi l-ar fi încîntat cu glasul ei melodios, l-a zăpăcit și l-a convins în sfîrșit. L-a mai mințit, încet, încet, cu jumătate de voce, fără a-i spune un da prea clar, un nu prea definitiv... și Mannahan, omul de oțel care în afaceri nu se oprise în fața voinței nimănui, Mannahan care se luptase altădată cu marinarii beți, dar care acum este membru al Clubului Regal, grație ducelui de Sédrillac — (poate prin intervenția Mirellei) — Mannahan, îndrăgostit prea tare de femeia aceea pe a cărei fetiță o iubește și care-i aparține ei și... cui oare încă ? Mannahan a iertat-o...

Viața lor este acum fericită. Eu nu mai sînt acolo ca să le stau în calea relațiilor lor intime. Așa cred eu. Marea mi-a povestit toate acestea.

Și mai cred că acum iubește cu adevărat pe Mannahan. Desigur, mai mult decît pe mine. Cine este departe, pierde. Ochii care nu se văd, se uită. Dar, mai întîi, ce eram eu și ce reprezentam pentru ea ? Un copil mai întîi, apoi un ofițeraș de marină, unul dintr-acei băieți lipsiți de orice personalitate, cu care femeile cerebrale își plătesc cîteodată un capriciu.

Mannahan este însă un bărbat adevărat. După ce îl disprețuisem și-l urîsem, acum îl invidiam. Îi recunoșteam toate calitățile ce pot plăcea unei femei, mai ales unei creaturi senzuale cum era Mirella, incapabilă de a se da unui amant dacă acesta nu-i plăcea.

Sînt femei care, în iubire, caută senzații complexe sau deosebite — ceea ce în fond e același lucru. Pentru

că nu e ușor să le găsești reunite într-un singur bărbat, ele le caută separat, în mai mulți. Astfel capătă băutura amestecată, pe care iubirea nu le-o poate oferi într-un singur potir. Cine știe dacă Mirella nu suferea de aceeași sete. Îi plăcea în mine tinerețea neștiutoare, asemănătoare strălucirii unui bărbat care nu mai poate iubi fiindcă a îmbătrînit ; în celălalt, adică în Mannahan, puterea bărbatului autoritar, de origine ciobănească.

Nu cred că Mirella să se fi dat lui Mannahan numai pentru că acest om, multimilionar, proteja afacerile soțului ei. Dacă Mirella n-ar fi avut nevoie decît de bani, i-ar fi fost ușor să aleagă dintre bărbații bogați și-n același timp instruiți și fini din Paris ?

Afară numai dacă Mirella nu disprețuia banul. Dar ea cheltuia mult, cum nici o femeie n-ar fi putut risipi.

Așadar, nu ; îl alesese pe Mannahan fiindcă reprezenta una dintre limitele plăcerii ei fizice. Mirella nu era născută pe treptele unui tron. Și de altfel sînt multe ducese care trăiesc cu soldații din gardă. Ziua cu intelectuali, noaptea cu ciobani.

După aceste socoteli Mannahan era soldatul din gardă.

Acestea mi le-a spus marea.

Marea spune și neadevăruri.

Marea, care trădează pe toți navigatorii, mă trăda poate și pe mine.

Nimic nu otrăvește sufletul mai mult decît cugetarea. Cînd începi să reflectezi, să tulburi umbrele și să treci în regatul ipotezelor, universul își pierde conturul, iar creierul visătorului oscilează între realitate și absurd, ca limba unui orologiu.

Totuși, logica noastră, metodele noastre de analiză, care stau la temelia inducțiilor și deducțiilor, sînt insuficiente și oligofrene spre a rezolva enigma spiritului feminin. Singurii oameni care cunosc poate femeia, sînt aceia care nu-și dau osteneala s-o studieze. Aceia care o acceptă așa cum e, fără s-o discute. E o foarte mare greșeală să supui controlului științific sensibilitatea și intelectul. O femeie al cărei suflet ar fi înțeles îndeajuns de un bărbat, n-ar fi o femeie adevărată. Puterea ei asupra noastră nu constă numai din atracție fizică, ci mai ales din lipsa noastră de înțelegere. Pentru noi are mai multă seducție ființa pe care o socotim asemănătoare

nouă, cînd în realitate ea apare atît de diversă încît adesea nu reușim a o înțelege.

Aici, pe mare petrec ceasuri întregi citind cărți și meditînd asupra conținutului lor. Au fost scrise cu scopul de a explica un suflet femeiesc. Cred că nimeni n-a reușit să-l lămurească și în nici o carte nu se află o femeie reprezentată după adevăr. Cele care, în cărți, dau impresia adevăratei feminități, sînt poate creații literare mai perceptibile decît altele, — păpuși admirabil modelate de un mare fabricant. Dar in realitatea vieții, adică în afară de literatură, femeia e cu totul altceva ; și pe cînd orice bărbat poate, pînă la un oarecare punct, să vorbească despre sine, nici o femeie n-ar ști să facă la fel. Cele care au încercat au căzut și ele în forme de invenție literară, de obicei mai puțin lizibile decît ale noastre.

*

Tot mergînd mai departe, cunoscînd oameni care concepeau viața într-un chip foarte diferit de al nostru, pentru care dragostea nu era desigur „dragostea mea", deveneam ceea ce au devenit toți marinarii : ființe pline, fragmentate sufletește, care au aparținut altei lumi, copleșiți de oboseala gîndului, care nu mai simt nevoia de a ajunge la o concluzie ; ființe care seamănă vasului lor, în care se află un motor ce cîntă și o proră care călătorește mereu, fără a se întreba unde îi poartă valurile. Fatalismul și egoismul intră puțin cîte puțin în aceste suflete, al căror singur scop este de a căuta cu predilecție printre vînturi și stele. Fără a voi, fără a crede, se desprind și se depărtează în fiecare zi de lucrurile și de pasiunile ce chinuiesc pe oamenii de pe pămînt. Casa lor este pe valuri, vatra lor se reduce la flacăra unei lămpi cu spirt. Citesc prea multe cărți în care găsesc adesea o frumusețe la care nu s-au gîndit cei ce le-au scris. Primejdia reprezintă singurul neprevăzut, deci singura plăcere a acestei vieți monotone. Se visează săptămîni și luni la ceasul de întoarcere acasă, unde să revadă pe rude și pe prieteni ; dar cînd debarcă, simt inima copleșită de senzația unui gol, găsind o frumusețe a lucrurilor numai pe vaporul acela unde coșul fumegă și prora se clatină.

Pe mare omenirea este absentă, se vorbește de ea ca

de o lume închisă într-o imensă casă de nebuni, o lume care se distrează ridicînd clădiri, cărămidă cu cărămidă, spre a forma un oraș, închisoare îngustă și provizorie; săraci cu duhul, cu singura ocupație de a-și ruina viața ca să cîștige bani. Singurul oraș care este veșnic același și nu va dispare niciodată, este marea.

Aproape fiecare marinar este generos; el nu cunoaște valoarea banului, nici toate relele pe care le aduce acesta cu el. Cînd debarcă, marinarul are impresia că trece pragul unei case de joc, unde știe bine că va fi jefuit, dar el caută mai ales o femeie, pe care o va acoperi cu daruri ca s-o vadă zîmbind și ca să-i lase despre el o amintire plăcută. Rar reușești să vezi pe cineva zîmbind pe bord. Acolo oamenii se urăsc, se înjură sau rîd numai cînd sînt beți. Dar dulceața zîmbetului femeiesc nu există aproape deloc în viața de pe bord. Pe mare, toate nuanțele — chiar surîsul — sînt măturate de vîntul din larg. Nu mai rămîn decît sentimentele precise: mînia, ura, bucuria zgomotoasă, nepăsarea cea mai crasă. E un fel de „cafard" al mării, care nu se deosebește prea mult de acela al pustiului.

Prietenia ia aspecte geloase și în acel regat al comunismului, cum ar trebui să fie viața pe un vas, spiritul de individualism este împins pînă la paroxism.

Pe mare nu există egalitate — vechea legendă a societăților civilizate. Neamul marinarilor este de origine aristocrată, marea i-a înobilat; soarta i-a chemat să trăiască departe de pămîntul negru și de păcatele sale deșarte. Și pe corabie sînt nefericiți care însă sînt de o bărnicie regală în veșnica lor mizerie.

*

Într-o zi în mijlocul acestei tăceri imense, o veste uimitoare sosi adusă de vînt.

Departe de oameni, acolo unde schimbătoarea culoare a infinitului înlocuiește zgomotul mulțimii, o antenă îndreptată către cer primea o veste fulgerătoare. Eram în cercul ofițerilor care se străduiau să afle niște distanțe, ajutați de aparatele trigonometrice. Se rîdea, se glumea, făcîndu-se totuși în același timp calcule foarte complicate.

Navigam în plină mare a tropicelor, la o mie de leghe

de Singapore ; o căldură copleșitoare venea de pe marea lucioasă și neagră ca o cîmpie imensă de asfalt. Aveai impresia că vezi umbra vasului nostru reflectată în marea translucidă, ca pe orice lucru viu ce și-ar schimba locul în nesfîrșitul gol.

Dar nu era nimic, absolut nimic afară de norul des de fum al coșurilor, care se suia în imensitatea spațiului, iar lipsa de vînt îl menținea într-o linie perfect orizontală. Zăpușeala era atît de apăsătoare că devenise aproape materială ; ți se părea că o vezi, asemenea unei pulberi de atomi incandescenți, invadînd, strălucind, arzînd în moleculele fiecărui lucru.

În vîrful scării care ducea sub covertă, apăru comandantul, cu mîna sa foarte nervoasă agățată de rampă. Era cam palid ; pentru o clipă ezită înainte de a pune piciorul pe ultima treaptă.

În liniștea care se produse repede, zgomotul mașinilor deveni atît de asurzitor, încît simțeam cum vibrau pereții vasului. Îmi amintesc că, destoinicul comandant avea un diamant mic la degetul mîinii rezemată de rampă, îmi amintesc că brațul lui, ridicîndu-se pînă la frunte, arăta diamantul incendiat ca un cărbune aprins pe o mînă nesigură. Comandantul nostru era un om de statură nu prea înaltă, cu un cap frumos, cărunt, cu fața rasă, cu liniile feței arătînd o voință foarte puternică, cu purtări de adevărat gentlemen. După acea scurtă ezitare, înaintă spre noi ducînd mîna dreaptă la cozoroc, și spuse pe un ton scurt :

— Domnilor, Franța are nevoie de noi. Războiul s-a declarat !

O clipă de gîndire, apoi un singur strigăt :

— Trăiască Franța !

— Am ordinul, — continuă comandantul, — să mergem la Saigon ; acolo voi primi alte ordine.

Se întîmplă ceva neașteptat. Marinarii alergau cu toții pe punte ; fochiștii pe jumătate goi, oameni de corvoadă, asemenea unor nebuni scăpați din nu știu ce iad, strigau cu toții :

— Trăiască Franța !

Steagul fu ridicat în vîrful catargului cel mare, în uralele frenetice ale acestui pumn de oameni a căror patrie, la celălalt capăt al lumii, era în primejdie.

Imensa întindere a mării primi vestea care ne venise și nouă prin spațiu ; vasele comunicau între ele și în scurt timp cuvîntul halucinant : — „Războiul" — deveni un fel de fantomă care își ridica silueta acolo unde mai înainte nu se afla nimic.

Războiul, dreptul de a ucide, setea de a face să curgă sîngele, plăcerea de a îngrămădi cadavre, nebunia de a vedea vasele, subțiri ca aripile goelanzilor, dispărînd cu prora în jos, cu întreaga încărcătură omenească, în abisul amețitor.

N-am pierdut timpul altădată, cînd făceam exerciții cu tunurile noastre strălucitoare. Primului vas suspect care se profilă la oarecare distanță îi dădurăm semnale, întrebînd cine este și cui aparține, unde se duce, ce are pe bord : la refuzul de a răspunde, o lovitură în plin și adio domnilor !

Același lucru ni se putea întîmpla și nouă, dintr-un moment într-altul. Eram pe un crucișător destul de rapid, dar încărcat cu prea mult armament.

Mărind presiunea, vasul cîștiga mereu distanță. Ca să ajungem la Saigon ne trebuia nici mai mult nici mai puțin decît trei zile și trei nopți.

Tot ceea ce a format pînă acum obiectul povestirii mele se petrecuse deci înainte de război, într-o vreme cînd oamenii erau satisfăcuți, la belle epoque, sau mai fericiți decît astăzi, după ce au îngrămădit cadavre peste tot — fără ca cineva să fi înțeles adevăratul scop.

Ne-am luptat cinci ani, am distrus și am răsfoit pînă la pămînt jumătate din planeta noastră ; s-a scurs sînge așa cum se varsă șampanie la banchetele miliardarilor ; s-a studiat moartea ca o știință precisă ; oamenii au schimbat toate minciunile posibile și au făcut tot răul pe care fiarele nu l-ar fi putut face dacă ar fi fost oameni — apoi, într-o bună zi, oamenii au găsit că au omorît îndeajuns.

Scopul era poate acesta, să omoare îndeajuns.

Cu steagurile desfășurate, s-au reîntors, în cazărmi. Copiii celor morți s-au trezit iarăși la șase dimineața ca să construiască o altă locuință ; văduvele s-au dus la oficiul stării civile, să ceară permisiunea ca să trimită în lume, în chipul stabilit de lege, altă carne de tun.

S-ar fi putut presupune că toate acestea duceau la

același rezultat. Scopul a fost să se ucidă lumea. Pămîntul era veșnic înfometat de cadavre, după cum omul este înfometat de pradă, și avea nevoie de îngrășăminte. Îngrășăminte în stil mare, nu chimice, ci obținute cu cea mai mică cheltuială.

I-am dat cadavre cît a putut înghiți.

E plăcut și e vesel. Dar viața nu are, mi se pare, un alt sens. Scopul este să se masacreze, să se distrugă totul ,spre a o lua apoi de la început. Războiul este război : un spectacol care poate distra pe cine nu ia parte la el. Cînd artileria grea face excepții, se spune că avem un spectacol de gală. Dacă un Dreadnought care a costat o sută de milioane poartă regimente de oameni specializați în distrugere și masacru, și se cufundă cu ei cu tot în undele spumegînde, atunci avem o feerie navală, cum nu se vede nici la circul de iarnă. S-au distrus provincii întregi, s-au asfixiat, s-au electrocutat, s-au orbit divizii întregi ; s-au pus sute de kilograme de dinamită sub catedrale unde se afla altarul, s-au aruncat bombe în orașele unde nu se aflau decît femei, bătrîni și copii. Reduși la schelete, în cîmpurile de concentrare, prizonierii au mîncat excremente și au băut urină, înainte de a muri de epidemie, ciumă sau îngheț.

În acest timp ziarele în toate limbile scriau că soldații se luptă pentru a salva civilizația europeană, spre a întrona ideea de dreptate, spre a îmbunătăți viața generațiilor viitoare.

Toți au crezut, toți au ajutat la acțiune, unul într-o parte, altul într-alta, cu sincer entuziasm. Se spunea : „trebuie să sfîrșim odată cu felul acesta neghiob de a înțelege viața ; criminalii trebuie să fie pedepsiți".

Și mamele își dădeau copiii, și steagurile fluturau peste cosciuge, iar noi, marinarii, oameni neuzați, visători ai spațiului, cu o pușcă în mînă, în masacrul de la Ypres ieșeam din găurile noastre infernale, cînd suna ceasul asaltului cu orice preț, asupra unei tranșee germane. După cinci ani de calvar, într-o zi, îi țineam în sfîrșit strînși, eram gata să călcăm pe pămîntul lor, urît de noi, care ne făcuse să suferim atît. Franța, în doliu după atîția din cei mai buni fii ai săi, sfîșiată de răni nevindecabile, dar gata să moară pînă la ultimul om, dacă ar fi fost necesar, măturase în sfîrșit de pe sectorul său, ca și

aliații de pe al lor, cercul de fier pe care dușmanul, îmobilizat dincolo de cele două Marne, îl stabilise pe teritoriul nostru.

Aceasta s-a întîmplat într-o zi de delir care ne-a costat un milion și jumătate de morți francezi, aproape un milion de morți italieni, tot atîția englezi, pe lîngă martirajul Belgiei.

În ziua aceea Foch era Dumnezeul nostru, mareșalul victorios, Bonaparte înviat, omul care ar fi semnat pacea la Berlin, cu tunurile îndreptate spre Postdam, după un și mai mare Austerlitz.

Nu ! Stop ! Ar fi fost prea frumos, prea drept. Politica și războiul sînt două lucruri absolut distincte. Un ordin, venit de departe, impunea armistițiul în baza celor paisprezece puncte ale lui Wilson. Părea că pentru un moment și omul acesta fusese trimis de Dumnezeu, și venea strălucitor pe snobismul transoceanic, ca să impună pace generală cimitirelor europene.

Nici învingători, nici învinși ; așadar, cinci ani de ruinare ca să ne întoarcem de unde am plecat. Și este poate drept, fiindcă un război este făcut ca să nască alte războaie.

Între timp, sau pînă ne vom întoarce pe cîmpul de luptă, nu mai este permis să smulgem un fir de păr unei ființe vii. Legea își reia cursul ; scriitor și conferențiar vorbesc despre înfrățirea dintre popoare ; judecătorul de pace dă șase luni de închisoare cui scoate cu un pumn puternic un dinte fals din gura vecinului.

— Dar cum ? — ar putea obiecta cineva, cînd noi am ucis prin consemnul legal vreme de cinci ani ?

— A ! dă-mi voie ! — răspund domnii legii ; aceasta este altceva. Ne-am bătut pentru dreptate, pentru cele paisprezece puncte ale domnului Wilson, pentru a consfinți în fine ca prietenii noștri germani, în plin Paris, să vîndă mărcile lor de hîrtie, în schimbul francilor și sterlinelor.

*

E plăcut ! E vesel !... dar e și teribil, dacă ne gîndim puțin.

Eram foarte tînăr cînd izbucnise războiul; am luat parte la el cu toată inima, cu toate forțele mele; mărturisesc că războiul m-a îmbătrînit mult. Nu prin rănile pe care le-am avut, după care mă resimt puțin acum, nu pentru oboselile foarte mari pe care le-am suportat, care, în afară de timpul, cînd am luptat în infanteria marinei, n-au fost insuportabile pentru tinerețea mea; dar războiul mi-a îmbătrînit sufletul, felul meu de a concepe lucrurile, și în sfîrșit — cum să spun? — mi-a schimbat credința în viață.

Înainte de război aveam încredere în oameni; eram credincios unor principii. Oamenii nu alcătuiesc altceva decît o imensă grămadă de maniaci și de mincinoși, ceea ce este groaznic. Par înțeleși cu toții să înșele pe cel care se naște, pe cel care-i vine în întîmpinare, cu sufletul curat și nou. Oamenii au redus viața la un binom foarte vulgar: sînge și aur — nimic altceva decît aur și sînge.

Este trist. Pentru cine n-a dat niciodată o importanță capitală acestor două lucruri, care mînjesc mîinile, este trist. Războiul a servit spre a pune sub ochii mei, în cîțiva ani, ceea ce alte generații viitoare vor ignora poate, oricît de lungă ar fi viața lor. Am văzut ceea ce se făcea în birourile și în zonele destinate țărînii, turmei de oameni în tranșee, în infernurile de fum și de foc, în dosul cărora se făceau speculații. Am văzut ce ajunge viața acolo unde oamenii uită că au aparținut unei societăți civile. Am văzut în sfîrșit, prea multă moarte, ca viața să-mi mai pară încă un lucru demn de respect.

Mai este apoi o sumă de idei, fundamentale și neschimbate, care servesc și omului celui mai simplu ca temelie a vieții, dîndu-i o concepție filozofică, fără ca el să-și dea seama: nu știe de unde îi vin aceste principii, pînă ce evenimentele nu ajung să-i demonstreze deșărtăciunea lor esențială.

Acum, ca să termin, războiul a răsturnat complet, a distrus, a schimbat ordinea ideilor mele; a spulberat tot ceea ce gîndeam despre viață și oameni. Înlăuntrul meu s-a deschis o prăpastie care a înghițit pe omul dinainte. Acel eu pe care îl socoteam al meu, a fost trecut în numărul celor risipite.

Puțin are importanță dacă aș fi găsit în locul lui altceva.

Mulțimea omenească e alcătuită în cea mai mare parte din indivizi care renunță a gîndi cu propriul lor creier. Acceptă dreptatea pentru dreptate, adevărul pentru adevăr, fără a discuta. Sînt indiferenți față de contradicțiile nesfîrșite, față de acrobațiile concepțiilor pe care omul le vede succedîndu-se în teatrul vieții.

Nu aparțin acestui gen și poate că datorez naturii mele de marinar necesitatea aceea a introspecției care mă împiedică să fiu, în același timp, simplu și viclean, cum sînt atîția oameni, de o inteligență superioară. Și marea e cea care mi-a dat o gîndire, care m-a făcut să citesc un număr mare de cărți, care mi-a insuflat plăcerea de a chibzui la faptele omenești.

Oamenii n-aveau pentru mine nici o importanță, atît timp cît am trăit în mijlocul lor, complice și spectator al comediilor lor zilnice; îi admiteam, îi toleram fără a-i judeca, fără a trage vreo concluzie din gîndurile și din acțiunile lor, din care nu vedeam decît aspectul lor exterior. Marea, punînd între mine și oameni singurătatea-i pregnantă, mi-a dat dorința de a căuta să examinez puțin mai de aproape ceea ce se putea închide în creierul acestor păpuși, care creaseră o morală și o estetică, spre a o nega poate veșnic, spre a fi în continuă contradicție cu principiile pe care tot ei le proclamau cu glas tare.

Pe mare devii asemenea copiilor teribili, care vor să-și dea seama de cele mai mici lucruri, fiindcă marinarul face greșeala de a lua oamenii în serios, ajungînd să-i creadă incapabili de a avea un ideal, nu numai să asculte o sumă de principii.

Nu s-ar putea spune că oamenii nu promovează idei. Sportul lor favorit e tocmai acela de a fabrica ideologii, căutînd noi idealuri. Dar sînt gata să le schimbe după douăzeci și patru de ore, ceea ce colorează diferit viața lor.

În ceea ce mă privește nu pretind în nici un caz să fiu judecătorul semenilor mei, nici să mă ridic cu un deget deasupra nivelului lor; dar, în lipsa mea de adaptare la variabilitatea lucrurilor, mă recunosc în sfîrșit, ființă inferioară.

*

În viața fiecărui om se află totdeauna două părți bine distincte; la început este în căutarea viitorului, apoi observă că a depășit ținta unde putea să-și întîlnească destinul. Așadar, o iluzie și o deziluzie care lasă în suflet același gol. Parabola aceasta care se aplică celor mai mulți oameni, am petrecut-o foarte repede în viața mea de marinar, în război.

Nu mai credeam în nimic. Toată ordinea mea spirituală fusese răsturnată în drama celor cinci ani, mai cu seamă cînd am observat că unicul sens al uriașei tragedii se rezuma într-un singur cuvînt: nimicul.

Totul se desfășurase pentru nimic, pentru a umple cimitirele, care aveau faima de caldă jertfă omenească, pentru a arunca unele împotriva altora turmele popoarelor, care crezuseră și ele în găsirea zilei de mîine a lor. La un moment dat au văzut că acest mîine se chema deja ieri. Zeul Moloh, mare și umflat, părea că-și bate joc de oamenii ce-i sacrificaseră atîtea jertfe.

Și să țineți seama că nu era feminină mila mea de sîngele vărsat. Din punct de vedere umanitar, această feroce dar pripită curățire a arborelui omenesc mă lăsa aproape indiferent. Ceea ce mă îndurera, ceea ce mă jignea era ultrajul adus sensului vieții; era înșelătorul fel de a înțelege raporturile dintre oameni, ce mi se părea că nu găsesc un punct real de susținere în principiile religioase și morale ale creațiunii. Îmi spuneam: „Fiindcă istoria se compune numai din măceluri și fiindcă din atîta durere nu iese nimic nou, nimic adevărat, nimic bun, de ce oare individul ar trebui să aplice vieții sale interioare legi diferite de acelea ale vieții universale?“.

N-aveam dreptate, desigur, fiindcă un eveniment de o atît de mare amploare nu-și poate da imediat roadele. Omul voiește să măsoare totul pe cadranul ceasornicului de buzunar; nu se gîndește că natura nu se interesează de cei care trăiesc astăzi, ea fiind veșnic preocupată să țintească spre omul de mîine. Dar eu aparțin generației pe care războiul a fărîmițat-o, răsturnînd întreaga ordine cerebrală pe care se întemeia credința lor dinainte. A măcinat pe supraviețuitori, la fel ca pe cei pe care i-a măturat din viață, fiindcă eu aveam o gîndire, o dragoste, o voință, un vis; războiul mi le-a răpit.

Acum am înțeles că omul vine pe pămînt numai spre a-și întipări în pulbere forma piciorului. Ploaia și vîntul șterg urmele ; alți călători trec peste ele. Cine deci să-și mai amintească de păstorul și de turma care a trecut întîi ? În tăcerile goale ale spațiului un nevăzut clopot de bronz sună, cînd îl clatină vîntul, cîntecul de ieri și de mîine.

Cîntecul acesta spune oamenilor :

„Sînt timpul. Nu mai sînt Timpul. Nu voi mai fi Timpul. Voi fi încă pentru totdeauna, pînă la sfîrșitul veacurilor, pînă la capătul veșniciei, Timpul".

Spune oamenilor :

„Nu uitați că timpul este deșertăciune, umbra care fuge, pulberea ce se risipește. În vreme ce căutați să prindeți clipa, ea nu mai există. Vine din uitare, din veșnicie, din trecut, din noaptea fără hotare ; aleargă către zori, către mîine, către nimic, către niciodată".

Spune oamenilor :

„Chiar dacă nu mă ascultați, sunetele mele răsună și trec. E zadarnic să strigați ; chiar dacă nu ascultați, gongul meu întrece toate glasurile omenești. Sînt otrava care spune : ieri și mîine :

„Sînt Timpul. Peste leagăne, peste cimitire, peste văpaia patului nupțial, peste umbra bisericilor, — acum și niciodată, — sînt Timpul. Peste tine care rîzi, peste tine care ucizi, — acum și niciodată, — voi fi încă, pînă la sfîrșitul veacurilor, pînă la sfîrșitul sfîrșiturilor, Timpul.

„Ce fac acolo, cu visurile lor de pulbere, piticii aceia ? Sînt otrava care spune : ieri și mîine".

Am vorbit de tragedia altora ; acum voi spune cum s-a desfășurat tragedia mea.

Oamenii sînt prizonieri și sclavi ai epocii care trăiesc. Războiul n-a distrus numai oameni și bogății, a influențat mai ales asupra multor suflete.

Printre acesta e și al meu.

In timpul anilor aceștia de război, o groaznică furtună s-a abătut asupra mea și, mai ales, asupra a tot ceea ce îmi fusese scump.

Cînd plecasem, tînăr marinar, către mările implacabilului soare, luasem cu mine, închisă în sufletul meu, duioșia și tristețea unei iubiri minunate. Da, eram departe, dar mă gîndeam la Mirella. Mirella mă însoțea pretutindeni. Cînd debarcam într-un port, cînd mergeam spre un oraș străin, Mirella era aproape de mine; ne duceam să privim împreună ceea ce pămîntul oferă mai surprinzător și mai luminos. Prietena mea dragă, din depărtare, parfum al zilelor și nopților mele, era raza de soare ce mă deștepta în zori, raza zilei ce mă adormea seara.

Știam bine că nici o femeie nu i-ar fi putut lua locul. Cu cît vedeam mai multe femei, cu atît înțelegeam cît de mult era ea a mea.

Erau femei care-mi întindeau brațele, femei aventuroase, din toate țările, printre care unele foarte frumoase. Petreceam cu ele cîte o zi, cîte un ceas de capriciu și de iubire fără suflet; o legătură de cîteva nopți, care se rupea fără cea mai mică durere, cînd vasul nostru de război pleca.

Aș îndrăzni să spun că mîngîierile altor amante purificau iubirea mea pentru singura femeie care exista în mine. Păpușile vii pe care le întîlneam cam peste tot și pe care le mîngîiam cu mîinile fierbinți dar distrate, nu-mi slujeau decît să lege bucuria mea cu Mirella, fiindcă pe ea o posedam în fiecare mîngîiere.

Pămîntul plin de minuni își lămurea în fața mea, în miile sale de fantasmagorii misterul distanței ce deschidea sub privirea mea casetele legendare, spațiul își sfîșia vălurile pentru mine, intram în labirintul orașelor și mulțimilor străine, pătrundeam în sufletul oamenilor cu totul deosebiți de mine; deveneam ceea ce marinarul trebuie să fie; o ființă pe care nimic nu-l poate înlănțui, fiindcă ochii și sufletul său sînt veșnic în fața prorei. Dar toate frumusețile acestea, toate minunile acestea n-ar fi avut asupra mea o atracție atît de profundă, dacă în dosul acelor focuri, înapoia acelor nopți înstelate, acelor cupole scînteietoare, acelor mulțimi pitorești, n-ar fi fost pentru mine o frumusețe ce le rezuma pe toate: Mirella.

Cîteodată treceau luni fără a putea primi o scrisoare de la ea ; găseam însă mai multe la primul popas. Cînd, în sfîrșit, scrisorile acelea ale ei, scrise pe hîrtie de culoarea paiului sau a cenușei, intrau în posesia mea și le simțeam sub haină, totul se schimba în mine, în afară de mine, ca printr-o vrajă. Ajungeam să comit mici copilării, pe care un școlar îndrăgostit n-ar îndrăzni să le facă. Ca să prelungesc bătăile inimii pe care mi le dădeau scrisorile ei, nu le deschideam cît timp prezența sau zgomotul altor persoane ar fi putut să mă tulbure. Mai păstram una, zile și nopți, fără a o deschide. Îmi spuneam : „O păstrez pentru o noapte pe mare, cînd toate vapoarele vor fi adormite și nu vor veghea în univers, decît stelele".

Mirella mă răpise, — îndrăznesc să spun aceste cuvinte : „mă răpise", cînd eram doar un copil. Cu mîinile ei transparente îmi modelase sufletul și strecurase în simțurile mele o otravă divină, eram opera ei, bunul ei.

Singurul meu vis era să mă întorc în Franța, s-o revăd. Dacă mi-ar fi spus cineva că trebuie să străbat toate oceanele care ne despărțeau, ca să petrec un ceas lîngă ea, n-ar fi fost o fericire mai mare pentru mine în afară de întreprinderea acelei nesfîrșite călătorii.

Pe urmă veniră anii războiului. Parisul era în doliu. Catedrala din Rheims fusese bombardată. Bivuacul ulanilor își aprinsese focurile în pragul pădurii Compiègne. Unde se afla Mirella ? Ce i se întîmplase Mirellei ? Scrisorile ei mă căutau, rătăcite, în război. Dacă unele din ele se rătăciseră, și un alt om le-a citit în locul meu, omul acela s-a gîndit că el niciodată n-a fost iubit și că niciodată femeia pe care a iubit-o n-a putut fi ca „această femeie".

*

Cînd în sfîrșit o revăzui, în cursul unui concediu scurt (trecuseră nu știu cîți ani), ne dădurăm întîlnire într-un hotel mic parizian, pe Rive Gauche, în labirintul acelor tăcute străzi vechi pe care le adoarme murmurul Senei, un hotel vechi ca și iubirea, cinstit ca și credința, vechi poate de mai bine de o sută de ani.

Era o zi cenușie. Ploua încet, o apă atît de subțire, încît părea că se risipește în negură înainte de a atinge pămîntul.

, Străzile erau aproape goale ; se vedeau ici și colo case lovite de bombe. În cartierul acela vechi se părea că prăvăliile nu așteptau pe nimeni. Înăuntru, în întuneric aproape, se întrezărea cîte o femeie înfrigurată, cu spatele acoperit cu un șal de lînă.

Se gîndea poate la vreunul, întins acum în cimitir sau înmormîntat de viu sub tranșee. Soldați mulți, mai ales străini, invadau Parisul. Îi priveam fără milă, cîteodată cu ură.

Mergeam cu sufletul împovărat. Ascundeam jumătate din față în gulerul mantalei negre pe care o aruncase pe umeri. Urcai strada Bonaparte, trecui pe lîngă casa unde doamna du Breuil mă conduse într-o zi spre a-mi arăta Leda ei cu lebăda...

Mă oprii o clipă, spre a arunca o privire în curte și în grădina în care-mi aminteam că văzusem în ziua aceea un tîmplar care da la rindea. Acum, tîmplarul nu mai lucra, atelierul lui mic dinăuntru era închis. Nimic extraordinar, toate amintirile acelea veneau dintr-o vreme îndepărtată acum. Făcui socoteala, trecuseră șapte ani.

Mirella avea deci treizeci și șase de ani, aproape treizeci și șapte : cu zece ani mai mult decît mine.

Aveam o senzație de frig ; era ploaie, toamnă, tristețea acelor străzi aproape pustii...

Și deși aveam numai o jumătate de oră pînă la întîlnirea cu Mirella, am rămas încă acolo, cuprins de vise, în fața gangului ce ducea în curtea aceea cu grădină, în care înflorea după un grilaj, ca în ziua aceea, cîte o dalie ofilită și cîte o crizantemă amărîtă...

Mi-am continuat drumul, abandonînd amintirile acelea.

Am cotit la dreapta, mă îndreptai spre un labirint de străduțe, ieșii într-un bulevard care se prelungea, pierzîndu-se în ceață și îl traversai. Am mers în altă direcție, printr-un alt labirint vechi.

Uniforma mea de ofițer de marină făcea pe trecători să-și întoarcă privirea spre mine. Două fete frumoase, cu o bască de lînă pe cap, îmi apărură în față. Cea mai îndrăzneață zîmbi. Mă făcui că n-o văd. Dar trecînd, am auzit pe una din ele, spunînd celeilalte :

— Acesta este un pilos, care a scăpat de front.

Mă făcui roșu ca focul și începui să merg mai repede.

Oh, nu ! nu ! eu nu eram așa !... Mă bătusem vitejește, pe uscat și pe mare. Purtam decorații sub manta.

M-aș fi întors iarăși la luptă. Îmi făcusem întotdeauna mai mult decît datoria.

Nu, nu totdeauna. În momentul acesta, bunăoară, dacă mă aflam la Paris, dacă mă duceam la o întîlnire de dragoste, făceam desigur ceva mai puțin decît datoria mea.

În tranșeea mea, un altul îmi luase locul.

Simțeam o mică remușcare.

Poate că în clipa aceea erau gata de asalt ; ploaia de gloanțe a unei mitraliere îl trîntise la pămînt, în locul meu...

Ei bine, acesta este destinul. O întîmplare oarbă și fatală, care s-ar putea și ea numi „cîntecul de totdeauna și de niciodată".

Dar la urma urmelor, de ce atîtea remușcări ?... Voi muri poate mîine, în locul altuia. La fel.

De altfel nu intervenisem ca să ies din tranșeea mea. Venise un ordin pe neașteptate : „Locotenente Sédrillac, ai noroc mare ! Ce e ? Spune, te rog ! Ce noroc mi-a venit ?". „Uite aici : un ordin, din partea ministrului însuși, care te cheamă de urgență la Ministerul Marinei, la Paris...".

Aceasta era opera Mirellei. Da, înțelesesem imediat. Cine știe ce a făcut Mirella ca să capete ordinul acela, să-mi scape viața înc-odată.

Spun „înc-odată", pentru că mai înainte, mă făcuse să plec de pe un submarin care după zece zile nu se mai întorsese.

O femeie care iubește pe un bărbat, îl iubește mai mult decît patria, mai mult decît pe fiii ei, mai mult decît toate.

Și acum, simțind încă durerea unei răni de la umăr, treceam prin cartierele din Rive Gauche, îmbrăcat bine, chipeș, încît fetele mă luau drept un învîrtit... O, Doamne, ce rușine !

Un Sédrillac învîrtit ? Ah ! aceasta nu se poate întîmpla !

Mă întorsesem, primisem acest dar al destinului, numai spre a o revedea pe Mirella. De altfel aveam dreptul la o săptămînă de concediu, după douăzeci și șapte de luni de război, întrerupte numai de scurtul repaus din

spital. De altfel aveam tot timpul să-mi reiau locul în infanteria de marină sau pe bordul torpiloarelor ce vînau submarinele în Mediterană sau în Pacific, ori unde m-ar fi aruncat soarta. Aici, în acest Paris, bombardat mereu de Berta cea plicticoasă, mai era încă multă lume ce-și făcea iluzii. Pentru noi luptătorii, nu era posibilă nici o iluzie. Toți cei care luau parte directă la război, socoteau că tragedia se va prelungi încă ani de zile; erau chiar zile în care, neputînd face un pas înainte, socoteai că nu se va mai sfîrși niciodată. Peste douăzeci de ani, peste treizeci, vom fi încă acolo, în tranșeele în care vor fi îngrămădite mormane de oase sfărîmate, așteptînd o hotărîre care numai din cer va putea veni.

Da, aveam tot dreptul să vin pentru zece zile la Paris, în aparență ca să primesc ordine de la Mirella, în realitate să fac o baie parfumată de apă de Cologne, să mă plimb în ghete de lac, în cămașă de mătase, și să comand de urgență o uniformă nouă de cîmp. Dar fiindcă bieții croitori englezi aveau mult de lucru și nici cu două rînduri de lucrători n-ajungeau să îmbrace pe toți eroii capitalei, iar eu, în uniforma cu care ajunsesem la Paris, semănam cu un vînător încolțit de lupi, n-avui ce să fac și-mi luai hainele negre, ca și cum m-aș fi dus la un ceai dat de Ambasada unei puteri neutre, ceea ce mă făcea să trec drept un învîrtit în ochii fetelor frumoase cu căciuliițe de mouflon.

Și apoi aveam dreptul să îmbrățișez pe mama, ce Dumnezeu !... Oh ! scumpa mea mamă !... Cîți bolnavi și răniți a îngrijit ea, îmbrăcată în uniforma albastră și albă a Crucii Roșii !...

Ducesa de Sédrillac era, în realitate, o eroină; se poate spune că nu se culca niciodată înainte de zece sau unsprezece seara, ca să se odihnească apoi foarte puțin. Avînd astfel de femei ca ea, se înțelege, că Franța nu va fi bătută niciodată. Ce simplitate, ce atitudine, ce mîndrie în spiritul ei de sacrificiu ! Acum mă chema „lieutenant", și-mi spunea înainte de a mă îmbrățișa : „Îți mulțumesc, ți-ai făcut datoria cum trebuie !".

Îmi spunea „mulțumesc" ea, mama mea, ca și cum în acel moment ar fi reprezentat pe toate mamele din Franța.

În dormitorul ei, pe brocartul galben al peretelui, se afla întins un mare plan al frontului, presărat cu o

mulțime de ace cu gămălie roșie ; în fiecare zi, ea însemna , după comunicatele oficiale, cele mai mici înaintări, și cred că ar fi fost în stare să fure puțin din teritoriul inamic.

Cît despre ducele, tatăl meu, fostul căpitan de husari, devenit colonel în cadrele rezervei, era în sfîrșit mulțumit. Mai pomădat ca altădată, mai puțin chel ca altădată, datorită trucurilor peruchierului, încălțat în cizme înalte „à la d'Artagnan", cu pinteni ca un scutier al Regelui, cu pieptul larg strîns într-o tunică kaki, copiată exact după aceea a defunctului lord Kitchner, nu făcea altceva decît să se ducă de la minister la club și de la club la cazarmă...

Din fericire — spun din fericire pentru bieții soldați de sub comanda lui — nu mai putea călări și nici merge prea repede ; altminteri și-ar fi condus trupele să defileze în Place de l'Opera. Dar, spre a spune adevărul, călărea și el, dar în manej și pe un bătrîn mastodont irlandez, care aparținuse, dacă istoria nu minte, grajdurilor regalului său prieten, Eduard VII, rege al Angliei.

O, Doamne !... pînă și casele regale de altădată își pensionau caii glorioși de curse.

Cu cizmele pline de sudoarea nobilei mîrțoage, tata se ducea la club și povestea că a sărit o barieră de un metru și șaptezeci. Ministrul de război îl însărcina într-una, după cît se părea, cu misiuni confidențiale pentru front, în pozițiile cele mai primejdioase.

Se ducea cu un superb Panard-Levasseur, care, dacă n-ar fi intervenit prezența lui de spirit, ar fi căzut, de cine știe cîte ori, în mîna Boșilor. Critica pe Pétain și ținea conferințe foarte ascultate de toți membrii vechi de la „Rue Royale", asupra unui plan de război care ar fi dus în cinci săptămîni armatele la Berlin.

Dat fiind că vorbea foarte rău engleza, fusese atașat pe lîngă serviciul armatei britanice. Era, fără îndoială, o răzbunare a lui Pétain, care nu voia să-i cedeze bastonul de mareșal.

Și ploaia îmi cădea pe spate, fină, insistentă, dezgustătoare, acoperind toate lucrurile cu negura ei melancolică, cu cenușiul ei crepuscular. Parisul moțăia sub negura aceea care, tîrîtă de vînt, se întindea peste tot,

peste turnuri și case, ca să cadă apoi între ramurile copacilor ale căror frunze picurau șiroaie de argint.

Mergeam mereu, mergeam de trei sferturi de ceas pe străzile acelea alunecoase, unde zgomotul ciocanului pe nicovală, rîsul unei copile, căpătau sonorități stranii.

Mă duceam s-o sărut pe Mirella; se apropia ceasul.

Acolo unde ne dădusem întîlnire se opri un taxi în spatele meu. Mă întorsei sprinten. Mirella cobora ținînd în mînă cîteva monede pregătite pentru șofer.

Acesta mormăi ceva. Femeile sînt totdeauna foarte avare în cheltuielile mici. Dar el își puse în mișcare motorul care servise poate lui Galliéni ca să pună în dezordine corpul de armată din Paris, într-o noapte istorică.

Mirella se uită într-o parte și în alta, apoi veni în întîmpinarea mea, foarte grăbită. Își vîrî brațul fierbinte sub pelerina mea neagră și cu degetele îmi strînse mîna șoptindu-mi :

— Ce frică mi-e, micul meu Maur !...

— Frică ? De cine ?

Nu era nimeni ; ceață multă, cîte un muncitor, trei femei oprite în colțul străzii, un cîine care se tîra pe lîngă zidul de alături, ferindu-se de ploaie.

Mirella purta o pereche de mănuși negre, un taior închis, de o distinsă simplitate, o pălărie mică îi acoperea fruntea. Din gulerul de blană și de sub pălărie, profilul i se sculpta ca o miniatură de fildeș.

Nu știu de ce gîndeam în clipa aceea : „Mirella are treizeci și șase de ani, aproape treizeci și șapte".

Mergeam repede ; ne despărțeau cîțiva zeci de metri de hotelul cel mic pe care îl alesesem. Reținusem o cameră și poruncisem să se aprindă un foc mare în cămin. Refugiul acela vechi, pentru îndrăgostiți care voiau să se ascundă cu adevărat, nu avea mijloace mai moderne de încălzire. Acum totul trebuia să fie gata.

Intrarăm. Holul hotelului nu era decît un vast coridor cu o scară în fund pe care se întindea un covor altădată roșu. Patroana își scoase capul bătrîn, împodobit cu o coafură falsă, din ghereta de sticlă ce servea de birou ; apoi, cunoscîndu-mă după uniformă, rosti un „ah !" urmat de un „intrați !", aspru și scurt ca un ordin militar.

În dreapta scării, pe o ușă mică ce cobora desigur la pivniță, era lipit un carton pe care era scris: «Refugiu».

Urcînd scara aceea mi se părea că trec peste două secole. Perechi de gentilomi și de doamne de la Palais Royale, trebuie să fi trecut pe-aici altădată, asemenea nouă.

Camera noastră era la primul etaj și-mi amintesc că pe o placă de fier smălțuit se afla scris numărul cinci. Încuietoarea ar fi cedat la prima apăsare. Am deschis ușa, focul pîlpîia.

Un pat imens se ascundea pe jumătate după un alcov. Ferestrele mici, dar adînci, cu obloane care împiedicau infiltrațiile aerului, păreau astupate de negură. Un covor Louis Philippe, înăbușea încă, cu toată vechimea lui, zgomotul pașilor. Tapetele reproduceau la nesfîrșit un motiv de serbare cîmpenească. Ca oglinzi erau numai cele două ochiuri de la șifonier; ovale și zgîriate, reproduceau chipul deformat ca pe acela al poetului Scarron. Eram în timpurile lui: în regatul madrigalului, prețiosului și satirei feroce. Ca „baie", un lavoar așezat într-o firidă din perete, asemănîndu-se puțin cu biroul unui funcționar, avînd deasupra o placă de marmură și două robinete grele și puteam dispune — dragă Doamne — de apă curgătoare. Un voluminos șal galben, un scaun, două fotolii de culoare nedefinită, trei stampe: **Le pont d'Arcole, Les adieux de Fontainebleau** și un **Mamelouk** pe calul de luptă — în sfîrșit o masă cu serviciul de ceai — formau mobilele acelei camere în complexul ei luxos.

Focul pîlpîia vioi; cînta și trosnea împrăștiind scîntei; rîdea risipind peste tot palpitarea lui veselă.

Mirella se așeză pe scaun în fața căminului, apoi îmi spuse:

— Mi-e teamă că n-am să știu să te mai iubesc...

În clipa aceea mă gîndeam la același lucru: nu știu de ce, dar mă gîndeam la același lucru.

Priveam atent flăcările care proiectau în jurul său dansuri sprintene. În același timp vedeam profilul Mirellei, ochii ei mari, aproape viorii, gura roșie și atît de bine desenată, care avea în juru-i un început de umbră...

Mă gîndeam: „Treizeci și șapte de ani!..."

Acolo, peste tot, clopotul timpului suna puternic în gol, în vînt, spre a spune oamenilor :

„În leagăne, în cimitire, pînă la sfîrșitul veacurilor, pînă la hotarul veșniciei, sînt Timpul".

„În văpaia patului nupțial, în umbra bisericilor, — acum și niciodată — peste tine care rîzi, peste tine care ucizi, sînt Timpul".

Vedeam pe camarazii mei plecînd în foc ; vedeam ivindu-se pe marea agitată periscopul submarinului ; vedeam casele mici de plăcere, în porturile barbare, unde se aflau femei tinere...

Căzui în genunchi în fața Mirellei și îmi lăsai fruntea pe mîinile ei.

Mirella tremura, de ce tremura oare ? De cine îi era teamă Mirellei ? Poate de negura aceea cenușie și înăbușitoare, care se filtra pînă în odăi, care pătrundea pînă în adîncul sufletelor... În fața noastră pîlpîia flacăra frumoasă, roșie și vioaie, care se rupea într-o ploaie mărunță de scîntei.

Mirella își trase o mînă și îmi mîngîie părul ; apoi îmi făcu această mărturisire :

— Micuța mea Béryl, cînd eram gata să plec, mi-a spus : „Mămico, dacă te duci să-l vezi, du-i un sărut din partea mea frumosului locotenent". De unde știa Béryl că eu plec să te văd ?

— Spune-i diseară : „Locotenentul te sărută mult, micuță Béryl".

— Da, am să-i spun... Am s-o sărut din partea ta.

— Cîți ani are acum Béryl ?

— Cinci ani și șapte luni.

— Doamne, cum trece timpul !

Spusesem cuvintele acestea fără umbra vreunui alt gînd ; dar simții că sub mantoul cu guler de blană, trupul ei tremura. Se ridică zîmbind.

— Să stăm aici, — îmi spuse. Să încercăm gustul ceaiului acesta bătrîn. Poate să fie mai bun decît la Ritz. Uite, uite : acesta e zahăr adevărat. Ce raritate ! Servește, mușcă acest Peeck Freen.

Își scoase blănița și o aruncă pe un scaun. Părul ei frumos se despleti. Reflexul flăcării dansa în el. În pă-

rul ca și în fundul ochilor ei se reflecta o culoare de violete.

Parfumul lor mă amețea. Era cea dintîi senzație a goliciunii ei care venea în întîmpinarea celui ce se întorcea din tranșeele de noroi. Își scoase mănușile negre și le zvîrli peste mantaua mea.

Mîinile acelea erau o adevărată absurditate pentru un om care venea de la război. Mi se părea că nu mai văzusem niciodată mîini atît de străvezii.

— De unde ai diamantul acesta mare ? Nu-l aveai înainte. Nu-l cunosc.

— Un cadou.

— De la cine ?

Mirella șovăi ; făcu o mișcare ca pentru a-și ascunde mîna, apoi spuse :

— De la Léo.

Mirella mințea. Era un briliant roșu-albăstriu, tăiat în formă de smarald și-i acoperea mîna stîngă, cu reflexe schimbătoare.

— Léo, cîștigă așadar mulți bani ?

— Da !... Așa se pare.

Nu știu de ce aveam impresia aceasta ciudată, dar vedeam pe ea, peste „femeia mea", gura sardonică și mîinile plebee ale lui Mannahan.

El își lăsase urmele posesiunii ; dacă închideam ochii mi se părea că-i seamănă puțin.

Mannahan făcea afaceri cu munițiile ; aproviziona cu tancuri, cu îmbrăcăminte, cu hrană, cu proiectile, cu explozibile, cam cu de toate. Vindea francezilor, pentru aur greu, mijlocul de a apăra Franța. Mannahan devenise locotenent ca și mine ; își făcea slujba, îmbrăcat civil, în birourile rechizițiilor de stat. Mannahan dăruise milioane spitalelor, marilor unități, subscripțiilor publice, serbărilor de binefacere. Pe lîngă aceasta coopera necurmat la apărarea patriei. Mai întîi nu avea vîrsta cerută pentru front ; și dacă ar fi fost înarmat cu o pușcă, un altul ar fi fost necesar în locul lui și, ceea ce e mai rău, ar fi fost pus un nepriceput. Pentru a face un război e nevoie de Mannahan cum e nevoie de infanteriști în prima linie.

Deci să nu rîdeți dacă Mannahan era în stare să ofere prietenei sale briliante albăstrii.

— Bei din ceașca mea ?... — spuse Mirela, văzîndu-mi fruntea întunecată.

— Nu... din buzele tale...

— Dar, mai ții tu la buzele mele ?

— Sînt atîtea și atîtea luni de cînd nu le-am mai sărutat ; mi se pare că le-am uitat puțin gustul... Dar eu mă simt uitat și mai mult...

— Oh, micul meu Maur !...

— Războiul ne omoară chiar cînd ne lasă să supraviețuim. Aș vrea să te ridic în brațele mele, cum făceam altădată, îți amintești ?

— Da, da...

— Dar n-aș putea să te mai ridic. Umărul mă doare mereu.

— Cît de frumos ești, Maur !... Cu cît te privesc mai mult, cu atît găsesc că ai dreptate să fii crud.

Ochii ei erau plini de lacrimi.

— Da ? Mă găsești încă suportabil ?... Mi se părea că sînt un soldățoi ! Mi-e teamă să pun mîna pe tine, atît ești de delicată, atît ești de fragedă pentru un om întors din război. Dacă ai ști cît te-am iubit... În fiecare noapte !...

— Și acum, cînd sînt aici ?...

— E adevărat, nu mai e același lucru. E mai frumos, dacă vrei ; dar nu mai e același lucru. Cînd primeam scrisorile tale... O, Doamne... Cred că inima unui alt bărbat n-a bătut niciodată atît de puternic.

Mirella își ascunse fruntea la pieptul meu. Simțeam parfumul pudrei ei ridicîndu-mi-se încet, încet spre creier. Știu că Mirella plîngea.

De bucurie poate, de tristețe, de emoție, de tulburare fizică : n-aș ști să spun de ce plîngea Mirella.

Dar lacrimile ei cădeau pe sufletul meu ca nisipul unei clepsidre, ca umbra unui vechi meridian ars de soare, care de o parte ar scrie în raze cuvîntul „totdeauna", de alta, în umbră, cuvîntul „niciodată".

*

Cu cîteva minute înainte de șapte ieșirăm din micul hotel. Se întunecase și era frig ; străzile erau invadate de ceață. Magazinele erau gata să se închidă ; felinarele abia luminau un cerc de cîțiva metri în jurul globurilor lor. Ici și colo umbre fantomatice izbucneau din ceață,

devenind repede ființe vii. Ar fi fost ușor să omori un om, apoi să dispari, fără ca nimeni să te fi observat.

Mirella mergea foarte aproape de mine, cu pași repezi, fără a vorbi. Și merserăm un sfert de oră pînă să întîlnim un taxi. Mirella se urcă în el, îmi întinse mîna înmănușată în negru. Îmi lipii buzele de ea. Ușa se închise cu un zgomot sec. Nu o mai văzui : se sfîrșise.

O mică flacără de un roșu viu se mai vedea în urma taxiului care se pierdea în ceață. Flăcăruia aceea devenea tot mai mică ; nu mai era decît un punct roșu, o scînteie trecătoare, un tremur de ceață cu lumină ; apoi nici atît : se sfîrșise. Am rămas multă vreme, ca un om fără suflet, pe marginea trotuarului. Mantaua mea neagră se acoperise de o pulbere albă înghețată. Scheletul unui copac mare întindea ramurile pînă în creștetul zidului din față, ca un bețiv ce se reazemă de parapetul unui pod. Un grup de fete speriate de ceața aceea mare, se țineau de mînă, rîzînd, ca să traverseze strada. Erau vesele ; nu știau decît să rîdă, cu rîsul frumos al celor douăzeci de ani. Erau fragede și noi ca aurora ; ghiceam : culoarea părului lor, era culoarea soarelui.

Mirella era acum departe. Poate că nu se va mai întoarce. **Niciodată.** Mîna ei înmănușată în negru, pe care o văzusem prin sticla automobilului, mă făcuse să mă gîndesc la fruntea înghețată a cadavrelor. Cîteodată atingem fruntea aceasta cu un sentiment de respect, ca să cerem iertare de răul pe care l-am făcut, sau pe care ei ni l-au făcut. Dar retragem buzele în grabă, de teamă ca moartea să nu ne molipsească. Și inima plînge înăbușit în spațiul rece. Le-am da bucuroși viața noastră, atît de mult îi iubim... Mîna aceea cu mănușă neagră dispare ; fruntea cadavrului este acoperită cu un giulgiu ; totul s-a sfîrșit, totul s-a risipit și fiori nu va mai da... În stradă cineva cînta... un glas pierdut în ceață : **...cîntecul de totdeauna și de niciodată.**

Nu puteam să mă mișc de acolo ; stam mereu pe marginea trotuarului, unde Mirella se rezemase ușor de brațul meu, ca să sară în taxi. În fața mea se afla un mic cimitir ; mă aflam lîngă un mormînt, venisem amîndoi să îngropăm trupul neînsuflețit al iubirii noastre.

În clipa în care socoteam că mă aflu încă sub puterea ei, după luni și luni de dorințe deșarte, după multe

nopți de delir în așteptarea momentului în care să-mi fie dat să o strîng iarăși în brațele mele, iată că o mînă brutală sfîșiase vălul iluziilor mele : mi se păruse că femeia aceasta era aproape să împlinească patruzeci de ani.

Frumusețea ei, frăgezimea ei erau încă neschimbate; poate că nu fusese nicicînd mai frumoasă ca în ziua aceea, o suferință mută, pe care în zadar încerca s-o ascundă, o durere nemărturisită, care totuși se trăda în fiecare din scrisorile ei, ștersese puțin cîte puțin din liniile feței ceea ce avea mai ascuns și mai senzual. Dacă în trecut i-aș fi putut imputa o lipsă de defecte, acum, în frumusețea ei atît de pură, dispăruse pînă și acest exces de perfecțiune. Neliniștea generală adusă de război, lipsurile continue, poate de ordin financiar, pe care le cauzau afacerile bărbatului ei, dezgustul poate că trebuia să aparțină unui bărbat pe care nu-l iubea, Mannahan — sau pe care îl iubea pentru calitățile lui negative (cine poate cunoaște simțurile unei femei ?) — și totodată gîndul că anii fug, pe cînd eu eram departe, în primejdii necurmate, în tragedii, în mizerie, în disperarea pe care acest război groaznic o răspîndea peste tot — poate alte cauze ce nu mi le puteam închipui, îndulciseră frumusețea ei, și dacă se poate spune, făcuseră să pătrundă în carnea ei de femeie ce păcătuia, palpitația sufletului.

Da, Mirella era acum poate mai atrăgătoare decît altădată, poate mai demnă de dorit decît în seara de acum opt ani, cînd lăsase să cadă în fața mea, în camera plină de stele, halatul acela care alunecase de pe spatele ei asemenea pînzei unei statui impudice ; da, Mirella era poate mai tînără acum decît fusese în noaptea aceea...

Dar ceasul deșteptător, care mergea atunci pe măsuța de noapte și pe care acum nu-l auzeam, începuse într-o zi să bată cu un ritm accelerat : zgomot mărunt, neoprit, care distruge frumusețea și bucuria tuturor lucrurilor create.

Fără nici o pricină, prin simplul fapt că mă gîndisem la vîrsta ei — treizeci și șapte de ani — mi se păruse că văd în zîmbetul ei cum se desemna o zbîrcitură. Trecîndu-mi degetele pe tîmplele ei, teama,o teamă nesimțită îmi descoperise părul alb.

Nu aveam decît șaptesprezece ani cînd în coliba de

paie, lîngă terenul de tenis, Mirella își punea piciorul pe genunchiul meu ca să-i fac un nod marinăresc, sau mă lua de gît, să-i simt pieptul cum respira. Între ea și mine erau mai mult de zece ani : era o viață întreagă.

Deosebirea de vîrstă ar fi ajuns între noi din ce în ce mai groaznică. Cînd aș fi avut treizeci și doi de ani, Mirella ar fi avut aproape patruzeci și trei ; cînd aș fi atins treizeci și opt de ani, Mirella ar fi fost o femeie de cincizeci de ani.

Vedeam totul sub o lumină crudă ; luam parte cu mintea la felul cum timpul măcina pielea aceea care avea acum albeața nepătată a unei camelii.

Crud, cum știm să fim noi bărbații față de femeia pe care o iubim, mi-era cu neputință să resping din mine stăruința unor idei. Îmi spuneam că dintr-o zi în alta trebuia să văd cum fildeșul dinților ei se îngălbenește, iar părul ei ia reflexul opac al vopselelor. Vocea ei caldă, cu tonuri pe jumătate înăbușite, ca acelea ale violinei, va deveni puțin cîte puțin surdă și aspră ; mîinile ei, între degete, acolo unde tinerețea își arăta umbra venelor, vor fi întrețesute cu zbîrcituri mărunte, asemănătoare pînzei de păianjen. Unii vor rîde de mine fiindcă am o amantă bătrînă. Micile vînzătoare de iubire, acelea care noaptea în baruri te întîmpină cu un aer obraznic, îmi vor spune, strîngînd țigara între buzele pervertite : „Tu nu vomiți, dragul meu, cînd te culci cu bunică-ta ?".

În același timp o adoram pe Mirella. Toată viața mea se hrănise din parfumul ei, se pătrunsese de felul ei de a iubi. Mirella rămînea mereu femeia mea unică, aceea care m-ar împiedica să iubesc pe alta. Numai în minte nu-i iertam că are treizeci și șapte de ani și că este încă prietena acelui nesuferit Mannahan, oferindu-mi un corp pîngărit de mîngîierile lui. Pe cînd eu suportam viața de iad din tranșee, îngropat în noroi zi și noapte, stînd săptămîni întregi în acele morminte ale oamenilor vii, Mirella se ducea în fiecare zi după amiază la el și îi oferea sînii albi.

Mirella nu mai era iubita mea ; nu mă mai recunoșteam în felul ei de a iubi ; nu mai semăna deloc cu Mirella pe care o dorisem în copilăria mea nebună. Acum era o femeie închinată plăcerii unui om, pe care mi-l închipuiam un depravat în cel mai rău înțeles al cuvîntului. Mirella acceptase felul lui de a înțelege satisfa-

cerea simțurilor ; devenise carnea și bucuria lui ; îi purta stigmatele lui ; nu-mi oferea decît resturile unui ospăț străin.

Toate acestea nu aveau poate nici un raport cu realitatea, nu erau decît fructul imaginației mele. Dar ce deosebire este oare între un lucru adevărat și ceea ce se socotește numai adevărat ? Pot spune că numai realitatea cu adevărat absolută este aceea care capătă viață în imaginația noastră. Adevărată sau închipuită, cînd creierul a născut o umbră, umbra aceasta există în noi și în afară de noi, ca o realitate. Am încă această convingere că un lucru poate deveni real numai prin imaginația noastră.

A acuza o femeie de o vină pe care nu o are, a arăta gelozie pentru un om pe care poate nu-l iubește, înseamnă să o aprinzi, să o faci să simtă că bărbatul acela poate fi iubit.

Dacă un om poate inspira altuia gelozie, înseamnă că este demn de iubire.

O femeie adevărată nu se dă poate niciodată numai bărbatului ale cărui brațe o strîng ; închide ochii și sub sărutările amantului se gîndește de obicei la altul. În voluptatea ei se află nevoia de a trăda. În frenezia nestatorniciei, trădează și pe unul și pe altul.

Nu vorbesc aici de femeile care ascultă de datoria căsătoriei, ci numai de acelea care trăiesc din voluptate, fiind înzestrate cu glande prea sensibile și cu multă imaginație.

Mirella era una din acestea. Mirella, dacă nu mă înșel, era o femeie astfel făcută, încît nu ar fi putut să reziste celui care ar fi surprins-o în camera ei, după cîteva zile de castitate.

Și totuși, între aceste adevărate pasionate se află femei capabile de un mare eroism, victimele tragediilor obscure.

*

Marea mai întîi, războiul apoi, îmi lăsaseră destul timp de gîndit. Analizasem totul la microscop, ca un savant răbdător care nu are pace, pînă cînd nu descoperă germenele care distruge materia studiată.

Cu gîndul găsisem mijlocul de a ucide iubirea mea.

Voi, care iubiți, voi cărora vă este scumpă o ființă oarecare, căutați să n-o pătrundeți și să n-o consumați cu mintea. Aveți grijă însă să-i păstrați toată frăgezimea. Sufletul nostru îi va da hrana necesară ca ea să dea flori. Nu este nimic mai otrăvitor decît gîndul; gîndul e o otravă adevărată ce se infiltrează încet în țesutul lucrurilor, le sapă, le macină și le reduce în pulbere.

Iată de ce după atîta visare, mă aflam pe marginea trotuarului, nehotărît, răzvrătit împotriva mea, hotărît să fixez cu privirea mea deșartă punctul aproape magnetic unde flăcăruia roșie a taxiului Mirellei se risipise.

Fără să-mi dau seama, plăcerea distrugerii începuse să lucreze în mine. Căutasem să răscolesc, să răstorn, pînă ce mi se păruse că descoperisem, într-o clipă de luciditate, punctul slab a ceea ce fusese religia și beția mea din prima epocă în care începusem să iubesc.

Acum visul meu se afla în față, ca un balon de săpun, ce se sparge în mîinile unui copil. Îl distrusesem, ca să pot vărsa lacrimile mele peste visul ce mi se risipise; trebuie să credem că toate ființele înzestrate cu inteligență nu iubesc în realitate, decît un singur lucru: durerea. Propria lor durere e ceea ce pot da și altora.

Acum ce să fac? Umilisem pe Mirella, o făcusem eu întîi să simtă primejdia vîrstei pe care oglinda nu i-o arătase pînă atunci. Pe neașteptate, Mirella se aflase în fața unui bărbat, care, sărutînd-o, îi numărase anii, și pe chipul ei încă strălucitor văzuse apărînd prima zbîrcitură. Mîngîierile mele n-o înșelaseră; îi spusesem cuvinte aspre privitoare la raporturile ei cu Mannahan. Mirella se închisese într-o tăcere palidă și resemnată.

Înțelesesem că gelozia pentru Mannahan nu era, în fond, decît un pretext.

Apoi două lacrimi se iviseră în colțul ochilor, ea se îmbrăcase în grabă, spunîndu-mi că era tîrziu, atît de tîrziu...

Îmi amintesc privirea aproape întunecată pe care o roti în camera aceea, înainte de a ieși. Se uitase la patul desfăcut, ca și cînd acolo ar fi rămas douăzeci de ani din viața ei. Sărmana femeie, sărmana mea iubire!... Aș fi spus în clipa aceea orice, spre a evita acea deznădejde.

Înainte de a ieși, îmi lipisem buzele de fruntea ei, pentru un ultim sărut. Gura îi era atît de rece... Cred că și inima i se spărsese.

Omul este adesea foarte crud, fără să-și dea seama; nu observă decît prea tîrziu, cînd nu mai există nici o posibilitate să repare spărtura, pe care lipsa lui de prevedere a produs-o.

Și astfel, mergeam alături în ceața serii de toamnă, în căutarea taxiului care trebuia s-o reconducă la chinul și jugul comediei zilnice.

Cu inima îndurerată, trebuie să se fi așezat la masă, în fața soțului ei, lîngă micuța Béryl.

A trebuit să surîdă, ca să le facă lor plăcere, ca să semene cu aceea de totdeauna. Mîine, poimîine, prietenii vor veni s-o caute; va trebui să-i distreze, să împartă complimente, să spună multe minciuni, înăbușindu-și mica inimă rănită, care va urla de durere înlăuntrul ei.

În brațele altuia își va aminti că ea era pentru mine prea bătrînă. Va fi otrava pe care o va simți și în voluptatea ce mi-o va răpi din brațele altuia. Groaznică răzbunare, deși nevoită și negîndită.

Puțin cîte puțin, fără să știu unde mă îndreptau pașii, începui să merg cu capul plecat, cu sufletul gol, în nevăzut, în negura greoaie. Pe măsură ce coboram spre Sena, aerul devenea mai cenușiu, mai nepătruns; aveam impresia că merg printr-un coridor fără sfîrșit, plin de un fum rece. O fîșie de lumină spălăcită se risipea în fața caselor. O mulțime de puncte mici, luminoase, deveneau puțin cîte puțin ferestre. Automobilele păreau în depărtare reptile obeze cu ochi fosforescenți. Vedeam fetițe înspăimîntate alergînd pe lîngă ziduri, trimise să cumpere de-ale mîncării; cugetam: „Cum vor mai găsi casa?" Grupuri de muncitori mobilizați se îndreptau spre casă, vorbind tare. Din depărtare, zăream la început doar țigările lor aprinse.

Lăutari din orchestrele restaurantelor traversau grăbiți strada, ținînd înfășurate sub pelerine cutia viorii, ca s-o apere de umezeală. Întîrziaseră poate de la masă. Perechi de îndrăgostiți, la braț, lipiți unul de altul, păreau că găsesc plăcere în ceața aceea întunecoasă care le permitea să se oprească din cînd în cînd și să-și apropie buzele. După atîția ani de război, cînd jumătate

din țară este distrusă și cealaltă plînge că nu se găsesc camioane îndeajuns, ca să transporte munții de cadavre, tot se mai află lume care iubește.

O mulțime de noi amanți se zbat în noaptea aceasta dincolo de acele punți luminoase care sînt ferestrele, ca să dea Franței de mîine mii de alte vieți. Pentru ce oare ?...

Pentru ca răpăiala mitralierei să le culce la pămînt, cînd iubirea lor îi va face sublimi.

IV

M-am întors pe vapor. Războiul continuă și pe mare, cimitirele noastre se înmulțeau, dar hecatombele nu sînt mai îngrozitoare de văzut ca pe uscatul unde mormintele rămîn descoperite. Marea își înghite morții ; deci nu se mai poate vorbi. Pămîntul se bucură de cadavrele lui ; le așază în șiruri lungi sau le îngrămădește în poziții neobișnuite ; le ține strînse pînă ce se risipesc ; le fărîmițează cu cruzimea devoratoare a unei hiene macabre.

Dar nici pămîntul, nici marea nu voiră să știe de mine, întrucît eu mă oferisem fără condiții. Viața își pierduse valoarea : viața mea, mai ales.

Mă îmbarcasem pe un crucișător rapid, care vîna submarine. O viață de pirat. Din cînd în cînd, fără veste, se apropia submarinul. Se poate spune că prezența ființelor omenești, în adîncimea oceanului, se trădează numai prin transmisia gîndului lor. De altfel, apropierea submarinului ne era sesizată numai de fenomene de intuiție colectivă și, în realitate, sfîșia prin a se trăda. Ne urmărea, stătea în urma noastră zile întregi, la o distanță unde tunurile noastre nu-l puteau ajunge. Și iată că șarpele metalic al torpilei se apropia prin valul spumat. Manevra noastră era foarte abilă și cîțiva metri ne despărțeau de ciocnirea cu ea.

Atunci vedeam torpila afundîndu-se cu capul în jos în apa clocotitoare, dispărînd în abisuri pentru totdea-

una. Era un duel mortal, înfrigurat, pasionat, între noi și acești piați, adesea eroici, a căror viață trebuie să fi fost groaznică și care dispăreau dintr-o dată, fără să putem ști dacă tunurile noastre îi atinsese sau își schimbaseră numai drumul, ca să atace o pradă mai puțin primejdioasă.

E inutil să povestesc pe larg acești ani de război; bărbații din familia Sédrillac au fost totdeauna buni soldați. Am cîștigat prima decorație în Dardanele și am fost înaintat în grad pentru că am capturat în plin Atlantic un vas înarmat, încărcat de muniții, care se îndrepta spre Maroc. Plictisit de timpul lung de inactivitate care face monoton războiul pe mare, am obținut învoirea de a face un curs la un cîmp de aviație și devenii pilot.

Într-o astfel de calitate am fost atașat la expediția pentru Salonic, a cărei istorie adevărată nu va fi scrisă niciodată.

În timpul acesta, lunile alergau una după alta și tot mai puțin vedeam dezlegarea acestei drame de nebunie colectivă a raselor omenești. Ca rezultat, după al patrulea an de război extenuant, se ajunsese la o imobilitate completă pe toate fronturile. Era imposibil de rezolvat acest război pe calea armelor; imposibil și pentru unii și pentru alții, căci pămîntul acoperit de răni și de ruine, răscolit și betejit de măceluri groaznice, devenise acum insensibil la tot ce ar fi putut inventa geniul distrugător al oamenilor. Se omorîseră milioane de oameni numai spre a spune la sfîrșit că dacă nu intervine un fapt exterior, independent de arme, războiul acesta putea continua o sută de ani. O rețea imensă de tranșee străbătea Europa de la Calais la Constantinopole; ofensivele cele mai sîngeroase nu reușeau acum decît să facă să se înainteze sau să se retragă, cu o jumătate de kilometru, un sector mic al acestui atac infernal. Omul rezista la toate; gazele, proiectilele monstruoase, tancurile, bolile infecțioase, nu făceau altceva decît să substitue un om altuia, în acele tranșee neînvinse, care închiseseră milioane de oameni într-o tragică nemișcare.

Astfel am ajuns în toamna lui 1917, anul american. Armata transatlantică, condusă de Pershing, schimbase

tactica, alimentată cu prisosință, strălucit îmbrăcată, ca și cum ar fi mers la o mare manevră militară, care transporta orașe întregi și rețele de căi ferate ca să pregătească lovitura decisivă împotriva zidului german ; să rezolve dintr-o zi în alta, drama Europei epuizate.

Cel puțin toți credeau așa ; de aceea pedagogul Willson, înarmat cu cele paisprezece puncte ale sale, a putut la urmă să treacă drept învingător și salvator al oamenilor, pe ruinele însîngerate ale civilizației europene. Soția și fiica sa, însoțite de un dentist iugoslav, îl însoțeau pe străzile Parisului iar el zîmbea mulțimii arătîndu-și monstruoșii săi dinți universitari.

Vai !... Pe măsură ce acești soldați tineri se apropiau de locul măcelului, cu tot eroismul și nerăbdarea lor de a da bătrînei Europe un mare spectacol de sport războinic, trebuiau să se lovească și ei de imposibilitatea de a înainta, care ne oprise pe noi. După cîteva zile de măcel inutil, ne întorceam în pozițiile de la început.

La finele anului 1917 am avut un atac violent de gripă spaniolă și am intrat într-un spital din Salonic. Riscam să mor, dar moartea încă o dată nu voia să se apropie de corpul meu slab ca un schelet. Ziarele mai mult decît medicii numeau boala aceasta gripă spaniolă. În realitate nu se știa ce era. „Ce bacil nou, îmi spunea un tînăr medic care venea să petreacă cîte o jumătate de oră la căpătîiul meu de convalescent ; sînt toți bacili. Boala aceasta ar trebui să se numească : „Războiul". Cît despre microbul ei, n-ar trebui să-l căutăm la microscop !".

Cred că tînărul acesta blond, cu ochi foarte albaștri care străluceau sub ochelarii încercuiți în aur, avea dreptate. Molima aceasta nu era decît simbioza a o sută de boli în una singură. Am văzut cadavre de contaminați, negre ca păcura, altele albe ca varul, am văzut altele ale căror oase ieșeau prin pielea scămoșată și năpîrlită ca a șerpilor, alte cadavre erau obeze și congestionate. Nu era probabil decît o singură boală a unei tragedii omenești, aceea care arată capătul putinței de a rezista acestui animal înzezstrat cu rațiune — omul. Convalescența mea a fost foarte dulce, dar mi-au trebuit mai multe săptămîni să recapăt forța de a mă pune pe picioare.

După însănătoșire, am obținut un concediu de șase săptămîni, pe care le-am petrecut o parte la Roma, alta la Paris.

*

La Paris am avut surpriza de a constata că toată lumea își bătea joc acum de război ; omul este filozof ; cînd înțelege că un lucru nu oferă soluții, se adaptează. Niciodată nu fuseseră la Paris mai mulți străini ca atunci; viața lor era foarte veselă ; cred că jumătate din ei erau spioni. În orice caz teatrele erau arhipline, dancingurile gemeau pînă la ora permisă de prefectură și poliție ; apoi, toată hoarda aceasta se îndrepta spre alte tripouri, mai scumpe, fiind clandestine.

În restaurante, patronul ținea discursuri mișcătoare despre buna bucătărie franceză din alte vremuri ; scriitorii invidiau pe domnul Barbusse, care scrisese o carte antirăzboinică de faimă universală. Se vindeau cu prețuri fabuloase mărfurile alterate, care veneau desigur din Germania.

Noii îmbogățiți nu știau cum să-și risipească milioanele acumulate, cumpărînd mărfuri pe credit și vînzîndu-le prin telefon guvernului. În cluburi se jucau pe o carte tone întregi de muniții, în Piața Invalizilor marii mutilați se plimbau în cărucior, bandajați și înfășurați ca niște mumii faraonice. Toate parizienele învățaseră puțin englezește; atît, ca să nu silească pe aliații noștri, purtători de sterline și de dolari, să se deranjeze învățînd franțuzește. Fiecare vodevil, fiecare conferință, fiecare articol de ziar sfîrșea prin cuvîntul de ordine :

„Da, noi vom învinge" ; dar cînd și prin ce mijloace, asta rămîne o taină.

Aeroplanele nu mai veneau deasupra Parisului ; uriașa Berta trecuse și ea la pat, cu gripa spaniolă. Un fel de înțelegere tacită, se stabilise între beligeranți, ca să nu se mai schingiuie inutil. În timpul acesta, ca să obții o cameră la un hotel, trebuia să fii recomandat, și să dispui de sprijinul comisiunii pentru străini ; negustorii, cînd intrai în prăvălie, luau un aer țanțoș și te întrebau pe un ton mîndru : «*What do you desire, sir ? What do you ask for, sir ?*».

Francezii au fost totdeauna cunoscuți în toată lumea pentru gentileța lor.

Toate acestea tulburau puțin creierul omului venit de pe front. Se plîngea că nu mai are în mînă bateria de mitraliere. Dar era chestie numai de cîteva zile. La sfîrșitul săptămînii, sau peste cel mult două săptămîni, cel venit din casa morților înțelegea că aceasta era logica simplă și rece a vieții. Poporul care nu știe să-și păstreze buna dispoziție, chiar și în război, este un popor menit înfrîngerii. Și dacă soldații crapă acolo, lumea nu trebuie să-și acopere aici fruntea cu cenușă. După patru ani de război, moartea nu mai înspăimînta pe nimeni; vei vedea multe văduve; negustorii de pompe funebre vor face afaceri minunate; iar omul ce vine de acolo, va spune doar atît: „Cît am fost de idiot!...

Dar, după cîteva săptămîni, ajunge și el, întocmai ca toți ceilalți, să studieze „pasul cămilei".

*

Intr-o seară m-am dus s-o revăd pe Mirella. Nu mai eram amanți. Din cînd în cînd, Mirella îmi mai scria cîte o scrisoare, dar ca o soră duioasă și devotată. Despre ultima noastră întîlnire, din hotelul de acum un veac, nici un cuvînt... Îmi povestea viața ei, îmi vorbea de cunoștințele noastre, de mama mea, de ducele de Sédrillac și de Léo care descoperise, se pare un nou filon de aur; închina mai ales pagini întregi micuței și delicioasei Béryl. Cînd eram bolnav, la Salonic, scrisorile ei arătau o imensă bunătate de soră și mamă, încît ele mă ajutară, cred, să supraviețuiesc.

Intr-o singură scrisoare numai (după șapte luni de la ultima noastră întîlnire, îmi vorbise, deși indirect, de sfîrșitul iubirii noastre. Port mereu la mine această scrisoare. Trecînd prin viață, gîndindu-mă la mii de lucruri, scrisoarea aceasta va face să-mi păstrez tristețea de azi; spinii ei vor sfîșia inima mea. Iată fragmentul care se referă la vechea noastră istorie, astăzi înmormîntată în vîrtejul trecutului:

„Cînd o femeie începe să aibă teamă de apariția părului alb, acesta iese mai întîi în sufletul ei. Tu știi, Maur, că te-am iubit ca o nebună; dar ceea ce nu vei ști niciodată, Maur, este că am suferit mult pentru tine. Să

nu ai nici o remușcare : suferința aceasta a fost singurul lucru bun și cu adevărat scump din viața mea.

Iartă-mă dacă n-am putut să fiu îndeajuns de tînără, ca să-ți plac mereu. Mai ales, iartă-mă că îndrăznesc să vorbesc de mine, adică de noi. Ai fost fericirea și delirul meu, dar știam de la început că sfîrșitul bucuriei se pregătea și mă va înăbuși într-o zi. Sîntem asemenea copiilor ce aleargă după fluturi... Uită, uită, micul meu Maur, ceea ce a fost între noi..."

Așadar, m-am dus într-o seară s-o vizitez pe Mirella. Concediul meu era pe sfîrșite ; întremat, trebuia, peste cîteva zile, să ajung crucișătorul, ce avea pe bord hidroavionul meu de vînătoare.

Cînd urcai la Mirella, era aproape de nouă seara. Inima era tot îndurerată ; mă apropiam de casa aceea. Era cald și lumină ; o noapte frumoasă, înstelată, aprindea pavilioane de lumini pînă pe acoperișuri și în depărtările orașului feeric. Reflexe de aurituri vechi străluceau-ici și colo, pe zidurile clădirilor seculare. Nici un oraș nu vorbește și nu plînge în pietrele sale, cum vorbesc și plîng străzile vechi din Paris ! Era o seară de la începutul lui Februarie, dar luminoasă și nuanțată ca de primăvară, ca și cum am fi fost în Aprilie. Trebuie să fi iubit o femeie, peste măsură, ca să pricepi ceea ce încercam eu, urcînd scările acelea. Nu eram amantul care venea să spună bună seara prietenei sale de altădată și nici fugarul ce se întorcea să-și ceară iertare. În realitate, o mai iubeam încă ; și poate că ne vom iubi totdeauna ; dar înțelesesem amîndoi, ieșind din hotelul acela clădit acum o sută de ani, în strada singuratică și cenușie, unde trecătorii rari apăreau și dispăreau ca niște fantome, înțelesesem amîndoi, în ultima noastră mîngîiere, că între noi nu va mai fi o simbioză fizică.

Acum, iubirea se putea numi într-adevăr iubire, adică renunțare.

Femeia aceasta era tinerețea mea ; în simțurile și în spiritul meu purtam pecetea ei neștearsă. Mirella s-ar fi ridicat totdeauna, palidă și fierbinte, între inima mea și oricare femeie pe care aș fi încercat s-o iubesc.

Pentru mine, iubirea, adică ceea ce se numește iubire, avea părul negru, mîinile transparente, felul său particular de a iubi. Oricare femeie, după drama voluptății și pasiu-

nii trăită cu Mirella, nu-mi mai putea da nici o emoție. Și căutam mereu cauzele ce-au declanșat între noi acea schimbare neașteptată. Mă întrebam mereu, de la o clipă la alta, fără nici o cauză, pentru ce simțisem pericolul de a nu mai iubi pe Mirella. Poate că Mirella atingea în momentul acela culmea strălucirii ei. În aceeași seară în care mă întorsesem de pe front, avînd senzația că mă aflu în fața ruinei visului meu, Mirella era poate mai atrăgătoare decît acum zece ani. O soră care ieșea de curînd din schit n-ar fi avut un gît mai fraged decît al ei, nici dinții aceia care sclipeau ca fildeșul. Mișcările, ei, mijlocul și sînul ei, erau mai mici și mai calde, cum nu fuseseră în ziua aceea de vară, sub potopul de soare, cînd îndrăznisem să ne spunem, pentru întîia oară, o vorbă vinovată.

Mirella era, fără îndoială, o ființă înzestrată cu sensibilitate aleasă. Nu cunosc istoria căsniciei ei cu Léo și mai puțin purtarea ei în cursul primilor ani de viață conjugală ; dar cred că nu greșesc dacă afirm că, dacă iubise vreodată pe un bărbat, acesta fusese ducele de Sédrillac. Tînără fiind, el o introdusese și o făcuse să strălucească în casele mari. Acum, apropiat de asfințit, cînd am cunoscut-o eu pe Mirella, ducele de Sédrillac își pusese în gînd să arate încă o dată că știe să-și pună o floare la butonieră.

Cît de mare fusese cartea lui de aur, care păstra amintirea unei vieți galante ! Veșnic preocupat de femei, cred — și lui îi plăcea s-o spună — că nu-și amintea să fi fost vreodată mai mîndru de o femeie, cum fusese de Mirella. O iubise oare și el ? O iubise oare cu adevărat ? Nu cred. Oameni ca el nu sînt în stare de o adevărată iubire. În tot cazul ducele de Sédrillac se lipise de ea, slujise capriciilor ei și se arătase foarte gelos.

Și nu fusese ceva trecător, căci durase cîțiva ani, pînă ce ducele de Sédrillac, oricîtă sănătoasă rezistență ar fi opus timpului, începuse să devină ceea ce se cheamă bătrîn frumos.

Atunci Mirella își îndreptă ochii spre mine, ochii ei negri, cu genele lungi și somnoroase, puțin vagi, cu luciri scurte, ca și cum în fundul lor ar fi tremurat o pulbere strălucitoare. Așadar, Mirella, foarte tînără se găsise dintr-o dată lîngă un amant prea bătrîn pentru ea.

Multă vreme va fi încercat să nu vadă ceea ce ochii ei îi arătau în fiecare zi : opera satanică a timpului asupra frumuseții veștede a ducelui de Sédrillac. Credincios iubirii sale, se lăsase tîrît de amăgirea pe care i-o creeau restauratorii frumuseții, iar Mirella încercase să-și parfumeze cu furie trupul tînăr, ca să nu simtă mirosul greu al cărnii bătrîne, ce seamănă cu parfumul coroanelor funebre.

Dar într-o zi, într-o seară — într-o dimineață poate, foarte luminoasă — îl văzuse așa cum era: un bărbat frumos, puțin ridicol, pomădat, bine fardat, ca un actor care caută cu furie în alambicul chimiei și în borcanele parfumierilor, tinerețea eternă a amăgitorului Faust. Și cred că în ziua aceea, Mirella își îndreptase ochii asupra mea.

Deși eram doar un adolescent, mi se spunea că semăn mult tatălui meu. Vai de mine! N-am prea semănat ducelui de Sédrillac, dar poate în ochii Mirellei evocam, reînflorită și reîntinerită, imaginea bătrînului ei amant.

Mulți bărbați curtau pe Mirella, dar ea nu mă vedea decît pe mine. Zi cu zi, deveneam iubirea ei, plăcerea ei ascunsă, viciul ei nespus. Copăcelul verde, cultivat cu mîini drăgăstoase în grădina închisă a voluptății ei, eram eu. Și Mirella a fost aceea care, într-o noapte de vară, în odaia presărată cu stele, îmi dădu trupul ei și-mi răpise, pentru totdeauna, o altă mîngîiere străină. Lîngă ea, stăpîn tăcut, dar poate cunoscător al tuturor greșelilor, trăise Léo, un soț cum sînt mulți, om de afaceri, lipsit de orice simț moral, ca și de orice preocupare de ordin intelectual. Și omul acesta, bun la inimă, vesel, care urmărea fetițele de pe trotuare, descoperise într-o bună zi perla aceasta cu adevărat rară, care se numea Mirella — și care îi deveni soție.

Dar ar fi o greșeală să credem că el atribuise acestei bijuterii princiare vreo valoare excepțională. Bunul Léo nu era un om care să poată stabili o diferență serioasă între o femeie de calitatea Mirellei și o dactilografă grațioasă. El era îndrăgostit de culoarea blondă și soarta îl silise să se însoare cu o brună. Îi plăcuse soția în primii ani, poate că-i mai plăcea încă. Da el găsea că o femeie într-adevăr modernă, o doamnă din secolul XX, are datoria să ajute cu grațiile de care dispune, în afacerile

bărbatului. Ah ! era imposibil să-i spui Othelo bravului Léo !... Nu aparţinea desigur acelor dezechilibraţi, care pun pe detectivi să surprindă pe soţia lor în flagrant delict de adulter. Bunul Léo trebuie să fi ajuns la concluzia că o femeie frumoasă şi elegantă, din Paris, costă o avere. Numai ca să-i plăteşti conturile de la croitor, de la bijutier, de la coafor, de la mobilă, de la cismar, de la blănar, de la parfumier şi casele de înfrumuseţare, şi te costă într-un an mai multe sute de mii de franci ! Cum ar fi putut un singur bărbat să înfrunte un bilanţ atît de monstruos, dat fiind că afacerile nu au fost niciodată atît de nesigure ca în veacul nostru, cînd se trece dintr-o criză într-alta ?...

Foarte posibil că acesta fusese raţionamentul lui Léo, care deşi nu lăuda aceste principii, se părea că le pune în aplicare în întregime. Se făcea că nu vede ce se petrece, un soţ miop, un soţ lipsit de curiozitate !

Căsătoria, un mecanism social care funcţionează foarte greu, se alcătuieşte cîteodată din forme ce par nenaturale. Nu voi vorbi de ceea ce va deveni căsătoria peste un secol sau peste zece secole. Mă mărginesc să observ că la noi, şi mai ales în clasele înalte ale societăţii, căsătoria devine foarte adesea o formă de prietenie şi de toleranţă reciprocă, o convieţuire a două fiinţe ce se dispreţuiesc cordial, deşi cîteodată ţin una la alta.

În loc de două fiinţe legate pe viaţă şi pe moarte, mi-ar plăcea să numesc pe soţ şi pe soţie, doi străini care se tutuiesc. Trăiesc laolaltă prin interesele comune ale căsătoriei, prin naşterea unui copil, pe care-l iubesc amîndoi cu pasiune, chiar atunci cînd nu vor să-i garanteze adevărata origine.

Fiecare apoi îşi petrece viaţa pe cont propriu, şi mai ales, nu e nevoie să spun, viaţa fizică. Dacă unul din ei se îmbolnăveşte, celălalt îl îngrijeşte cu iubire. Dacă intervine o ruinare în afaceri, caută remedii ca doi buni camarazi ; se consultă împreună asupra hainelor noi, asupra alegerii unui alt automobil, sau asupra locului unde trebuie să meargă în vilegiatură şi, fiindcă ţin la amicii proprii, bineînţeles că unul nu-l poate lăsa pe celălalt să sufere. Amîndoi îşi pierd capul dacă un copil se îmbolnăveşte sau dacă fiul cel mare a făcut datorii, şi tot amîndoi caută să ascundă servitorilor ceea ce este tainic în singurătatea acestei vieţi în doi.

Cînd apoi acești doi camarazi, care în trecut au avut epoca lor de iubire, ajung, fără drame, fără întîmplări prea violente, să împlinească douăzeci de ani de căsătorie, iată că, zi cu zi, obișnuința de a se suporta, de a-și ierta totul, se transformă într-un fel de afecțiune fraternă, pe care asprimea vîrstei o face mai egoistă și mai intimă.

Fiindcă au trăit cea mai mare parte din viață împreună, sfirșesc cu timpul prin a ține unul la altul.

Vine apoi o zi cînd amîndoi se gîndesc la aceasta :

— Mormintele noastre sînt vecine unul de altul ; cei cărora le-am dat viață ne vor aduce, de ziua morților, o floare !...

E trist, e urît ; dar este poate ceea ce viața oferă mai curat și mai senin iubirii oamenilor. Timpul și-a văzut de drum ; ceasornicul deșteptător, de pe măsuța de noapte, a repetat la nesfîrșit ocolul implacabil pe cadran; într-o zi, soțul, înălbit cu totul, împreună cu ea, al cărei păr este acum cărunt, vor ieși braț la braț, în diminețile frumoase de primăvară ; și se vor opri să privească copiii altora, cum se joacă în grădinile pline de soare.

Este căsătoria — căsătoria de acum un veac, și căsătoria celor care vor veni ; o soluție mai puțin absurdă, a legăturilor dintre bărbat și femeie : povestea dragostei care trece, cîntecul de totdeauna și de niciodată.

Viitorul Mirellei și al lui Léo ar fi fost oare aceasta? Și cine ar fi putut să spună că nu ?...

În vremea aceasta, Léo fusese foarte fericit cînd soția lui — singura afacere de geniu realizată de acest mare speculator, veșnic în pragul falimentului — avea strînse relații de prietenie cu un anume Mannahan, omul cel mai criticat din Franța în ce privește afacerile, dar totodată o forță comercială și financiară colosală.

George Mannahan, născut la Paris, din părinți pe care el îi socotea scoțieni, dar pe care lumea îi socotea sirieni, dispunea de o avere pe care prietenii și adversarii săi o evaluau la mai multe sute de milioane. Dacă, în ce privește afacerile, Léo nu mai avea decît pasiunea, Mannahan, un adevărat tip de „selfmade man", poseda cu adevărat geniul. Era cel mai strălucit mînuitor al ma-

rilor cifre, cel mai mare maestru în combinații și fiecare obiect sfîrșea în mîna lui prin a se preface în aur.

Deși muncise relativ puțin, Mannahan era totuși de eficiență surprinzătoare. Era punctual în toate, vedea totul, prevedea totul și — în puține cuvinte — da ordine precise, foarte adesea prin telefon. Biroul său personal, alcătuit dintr-un fotoliu, un birou, un telefon și cîteva cutii, era cîteodată mai aglomerat ca un cabinet ministerial.

George Mannahan, spunea de cîtva timp că e miop de ochiul stîng, și purta un monoclu elegant. Foarte corect îmbrăcat, cu părul cărunt, despărțit în două, cu fața sa viguroasă, totdeauna bine rasă, cu mîna la bărbie (pe birou era un vechi portret al soției și unul al fetei lui) asculta pe cel care-i vorbea, cu ochii îndreptați spre un tablou de Renoir, de pe peretele opus; din cînd în cînd aprindea o țigară, își privea unghiile, își scotea sau își punea monoclul cu înfățișarea unui om liniștit, fără un gest de nerăbdare sau nervozitate, fără a spune o silabă.

Cînd interlocutorul lui sfîrșea să prezinte afacerea, sau după ce își debita limbajul diplomatic al oamenilor de afaceri, George Mannahan, mai palid ca de obicei, sau cu fruntea ușor încruntată, mai sta puțin, făcînd desene geometrice cu un creion roșu și albastru; apoi se uita la cel din față și-i răspundea, cu o frază scurtă — cu atît mai scurtă cu cît discursul fusese mai complicat — dar asupra căreia nu mai era vorba să revină.

Trenurile cele mai rapide, automobilul, aeroplanul, iată mijloacele de comunicație în afacerile sale variate, între multiplele sale întreprinderi; telefonul, telegramele cifrate, mesajele aeriene de la un capăt la altul al lumii: iată mijloacele de care se servea spre a cumpăra sau vinde pachetul de acțiuni sau vapoare de negoț, care îi aduceau cîteodată riscuri într-adevăr înspăimîntătoare.

Nu era iubit, dar era admirat mult; lumea se temea mai mult de el; era temut într-adevăr pentru caracterul său statornic; își nimicea adversarii cum i se ivea ocazia. Se juca cu zecile de milioane, cîteodată cu sutele, fără să trădeze nici o emoție, cu cel mai cîinos sînge rece. De multe ori se spusese că Mannahan era complet ruinat; dar în aceeași zi, mai calm și mai sigur de sine,

era văzut la Bursă, în grămada de brokeri care operau pe contul lui, în zîmbetul curtenitor al celor care-i preziseseră ruina.

În unele dimineți, cînd emisese ordonanțe de sume fabuloase, ar fi rămas foarte încurcat dacă i s-ar fi cerut să plătească trei sute de mii de franci în bani lichizi. Alte dăți însă, cînd dușmanii săi îi impuneau să acopere o sumă, peste o jumătate de oră, un agent al lui Manahan, se prezenta la ghișeul unei bănci și vărsa suma stabilită. Era cinicul jucător de mare îndrăzneală, omul de afaceri creat de război, singurul pe care războiul îl îmbogățise efectiv.

La ora șase, fix, părăsea biroul modest. Cu o țigară de foi în gură, în Hispanoul său, George Mannahan devenea un om elegant. Se ducea la club sau era văzut la croitor, ori la bijutier ; la opt fără un sfert se ducea la frizer, care îl rădea și îl frecționa, pe cînd manechiurista îi lustruia unghiile lui mari, pătrate. Între timp citea **„La Côte“, „L'Information“** și **„Paris Sport“**, la opt, foarte precis, se ducea acasă și se îmbrăca în negru.

Dacă ziua îl făcuse să cîștige sau să piardă cîteva milioane, nici soția, nici fiica și nici modestul său valet, n-au putut să înțeleagă vreodată.

Și iată un om care înțelegea familia într-un alt chip. El nu cerea soției sale să-l ajute în afaceri, dar îi cerea un singur lucru : ca ea să tragă tot folosul din privilegiul de a fi soția domnului George Mannahan, Cavaler al Legiunii de Onoare ; în schimb, voia să fie lăsat în pace, să nu se ocupe de afacerile lui personale, să nu pretindă a ieși cu el.

Doamna Sofia Mannahan era o femeie mică, nu prea frumoasă, cu bărbia ascuțită, fardată puțin ; era ușor de înțeles că domnul George Mannahan trebuie să fi căzut în mîinile acestei femeiuști atunci cînd nu era decît un mic funcționar, cu trei sute de franci pe lună, și se înțelege că nimeni nu-l ajutase mai bine decît ea în executarea minunilor de echilibristică de care trebuie să fie în stare o familie, atunci cînd se află strîmtorată.

Încăpățînat și curajos în căsătorie ca și în afaceri, devenind unul din cei mai bogați oameni din Franța, domnul Mannahan nu se gîndise niciodată, nici o clipă măcar, să se despartă de o femeie atît de puțin deco-

rativă, care, deşi plutea în aur, îşi ocăra încă bucătăreasa dacă cheltuia cu zece franci mai mult decît era necesar.

Era în tot cazul mama fiicei lui, şi îi fusese tovarăşă în zilele negre ; în ce priveşte căsătoria, domnul Mannahan se purtase întotdeauna ca un om de onoare. Acoperise pe această micuţă femeie încărunţită, cu bijuterii şi colane ce ar fi surîs unei principese. Doamna Sofia, de altfel, nu le purta ; sau, cîteodată, cînd trebuia să se arate în public cu pietre scumpe, ca un idol bizantin, ea îşi pipăia mereu pieptul, gîtul, urechile şi privea în jur, cu ochii mici, neliniştiţi, căci fluviul acesta de briliante, risipit pe trupul ei slab, de mică burgheză, îi dogorea puţin sufletul, cu atît mai mult cu cît avea o stimă nelimitată pentru musafiri.

Doamna Mannahan rămăsese credincioasă cunoştinţelor din alte vremuri umile, şi fiecare burgheză care venea din cînd în cînd s-o viziteze, nu ezita să o laude şi să-şi arate invidia pentru luxul de care era înconjurată. În clipele acelea, soţia lui Mannahan se simţea fericită, putînd să arate micilor burgheze bogăţiile ei.

Cînd vorbea de soţul ei, în faţa prietenelor, nu uita să-l numească cu titlul care i se cuvenea : acela de „Monsieur le Chevalier".

Dar abia Monsieur le Chevalier punea jos ceaşca cu cafea, sorbită în grabă şi se ridica, ducîndu-se să se cufunde în plăcerile vieţii sale mondene. Madame la Chevalière, cu Mademoiselle la Chevalière (şi uneori cu un oarecare domn Goutre, care îşi spunea medic), da ordin la telefon să vină Cadillacul, ce-l aveau la dispoziţie şi se ducea la un cinema, unde urmăreau filmele seducătorului Rudolf Valentino, de care era, fără îndoială, puţin îndrăgostită. Mademoiselle la Chevalière (în intimitate M-lle Francine) era o domnişoară de şaptesprezece ani, cu un corp zvelt şi elegant, cu înfăţişarea frumoasă şi ochii expresivi ai lui Mannahan. Totdeauna bine îmbrăcată, cam flecară, stătea mai multe ore din zi sub supravegherea profesorilor ei. Domnişoara Mannahan ştia foarte bine că destinul o chema să reprezinte un rol însemnat în filmul vieţii, ca singura fiică şi moştenitoare a milioanelor tatălui ei.

De la el învăţase să nu-şi arate niciodată adevăratul caracter şi să nu scoată un cuvînt de prisos. În familia

aceasta, unde mama păstra tradițiile originii, iar tatăl lui înfățișarea și manierele unui gentleman, domnișoara Mannahan era singura care avea o înfățișare de autentică finețe și de eleganță. De aceea era ușor de înțeles că va face foarte repede o căsătorie demnă de banii ei, și că prin meritul ei, familia Mannahan va sfîrși într-o zi să-și schimbe sîngele de aventurieri debarcați pe pămîntul Franței în nobili de gintă onorabilă.

Bineînțeles, domnișoara Mannahan, care în ochii tatălui ei trecea drept o sfîntă, își trata mama mai rău ca pe o servitoare, era bine informată despre amorurile lui Mannahan și cunoștea nu numai din vedere, dar chiar personal, pe încîntătoarea doamnă căreia domnul Mannahan îi plătea luxul. Vreau să vorbesc — cum ați înțeles desigur — de Mirella. O dată la cincisprezece zile, precum îi poruncise tatăl, M-elle Francine trebuia să se ducă să-i facă o vizită. Pleca de obicei după amiază, cîteodată seara, nu cu mama ei (Mannahan își scuza soția mereu, spunînd că era suferindă și supusă unui regim prescris de medicul ei particular, doctorul Goutre); Domnișoara Francine se ducea însoțită de o englezoaică, o oarecare miss Gloria Stimson, de statură atît de înaltă, încît atunci cînd ședea pe scaun, credeai că stă în picioare.

Credincios principiilor sale, Mannahan nu renunțase să scoată din banul său toate foloasele posibile; fiindcă viața Mirellei, dar mai ales afacerile lui Léo, îl costau sume enorme, trecute la fondul pierdut, era natural să profite cel puțin prin a-și introduce fata în cea mai selectă societate. Domnișoara Francine, pe vremea aceea, nu avea decît șaptesprezece ani și jumătate; dar salonul Mirellei, unde se întîlneau numele cele mai pompoase din Faubourg, îi servea ca o bună introducere. Monsieur le Chevalier știa bine că afacerile lumii mondene se tratează la fel ca cele de la Bursă.

Așadar, de două ori pe lună, cîteodată de trei ori, domnișoara Francine, urmată de uriașa sa guvernantă, se înfățișa în salonul Mirellei. Abia ajunsă la marginea covorului (un autentic **old China)** făcea stăpînei casei o modestă și reținută reverență. Mirella, care n-o putea suferi, o primea totuși cu mari exclamații de veselie; o îmbrățișa, o acoperea de sărutări și de cuvinte linguși-

toare. Apoi o așeza pe miss Gloria Stimson lîngă o cutie de bomboane glasate ; se înțelege că puritana englezoaică ar fi preferat o sticlă de whisky ; totuși, nu i se oferea decît o ceașcă de ceai slab.

Domnișoara Francine, așezată pe marginea fotoliului, se lăsa întrebată de Mirella sau de celelalte doamne prezente ; nu răspundea decît cu fraze scurte și gîndite, fără să-și permită a pune și ea întrebări. În vremea aceasta, ochii ei vicleni (ochii lui Mannahan) priveau de colo pînă colo, cercetînd toate bogățiile risipite în acele saloane scînteietoare, observînd hainele și bijuteriile Mirellei, avînd aerul a spune : „Eu plătesc ceea ce se vede aici !".

Mirella ghicea foarte bine răutatea ascunsă în ochii ei, și spre a o întrerupe de la aceste reflexii, o ruga să se așeze la pian.

Domnișoara Francine cînta mediocru o romanță banală ; la sfîrșit, toate doamnele izbucneau în aplauze frenetice, și dacă era și tatăl ei de față, Monsieur le Chevalier, i se umpleau ochii de lacrimi.

*

În seara cînd m-am dus la Mirella, s-o văd pentru ultima oară înainte de sfîrșitul concediului, domnișoara Francine și guvernanta ei prînziseră în casa Mirellei. Mannahan venise la sfîrșit, cînd se servea cafeaua.

Cum la masă se servise numai șampanie, capul guvernantei mi se părea că seamănă cu o paiață roșie, din acelea cu care se joacă marinarii. Stătea cu mîinile încrucișate, iar cînd se ridica în picioare, amenința să spargă lămpile, atît era de înaltă.

Cînd intrai în salon, Mirella se grăbi să-mi iasă în întîmpinare, vădit încurcată că se întîmplase să fiu printre oaspeții săi din seara aceea. Nu știu dacă era încurcată de prezența domnișoarei Francine (dar nu cred), de a lui Mannahan (poate), sau mai de grabă fiindcă primea în casa ei, în seara aceea, doi sau trei domni pe care eu nu-i cunoșteam.

Mirella îmi întinse mîna, albă și curată ca un odor sfînt, care servise la slujba unei religii misterioase ; mă aplecai și-mi lipii ușor buzele de mîna aceea.

Eram în uniformă de ofițer de marină ; ochii tuturor se îndreptară către mine ; deși lumina era slabă, vedeam bine cum capetele oaspeților se rotiră spre ușă. Simții mai ales ochii domnișoarei Francine, cenușii și reci ca aceia ai lui Mannahan, cum mă priveau de sus pînă jos, cu o obrăznicie cum nu mai cunoscusem. Nu văzusem încă pe Mannahan. Dar observai că după cîteva minute, pe cînd dădeam ocol salonului spre a prezenta fiecăruia omagiile mele, Mannahan se ridică brusc, consultă ceasul și se scuză la toți, cu un gest de salut general.

Apoi ieși cu pași înceți, desigur fără a mă saluta.

Mirella văzuse aceasta și devenise atît de palidă, încît sforțarea făcută spre a păstra zîmbetul de pe buze, nu putu amăgi pe nimeni.

Dar nu mai eram copilul de la hôtel Crillon ; războiul, disciplina militară și însăși iubirea mea, mă învățaseră multe lucruri. Mă prefăcui că n-am văzut nimic. Léo începuse să spună o mulțime de glume, ca să risipească atmosfera grea pricinuită de scena aceea cu Mannahan. Mi-am dat seama că acesta probabil i-a interzis Mirellei să mă primească în casa ei. De aceea apariția mea neașteptată și bruscă îi produsese o violentă enervare și declanșase o mitocănie.

În vremea aceasta Mirella mă prezenta acelora care nu mă cunoșteau :

— Domnul și doamna Paul de Haro : domnul locotenent de Sédrillac.

Mă înclinai.

— Domnul profesor Gaston Foix de la Facultatea din Paris : domnul locotenent de Sédrillac.

I-am strîns mîna.

— Domnul Serghei de Batiomkin : locotenentul de Sédrillac.

Rostind numele acestuia din urmă, deși prezentarea fusese cea mai scurtă, glasul Mirellei avusese o oarecare vibrație sonoră, stranie, scurtă ; o vibrație care se întinse pînă la mine, ca notă falsă a unui instrument perfect ; mai ales că eu cunoșteam bine glasul Mirellei cînd era tulburată sau cînd voia să mă împiedice de-a mai avea o îndoială. Un bărbat și o femeie care s-au iubit multă vreme, nu se mai pot minți.

Mă uitai la rus — acest domn Serghei de Batiomkin,

fost ofițer în armata lui Colceak — muzicant de mare talent, după cum spunea Mirella.

Avea un cap admirabil, un adevărat cap de mistic și de vrăjitor, deși era mic de statură. Părul lui foarte lung, dat peste cap, blond închis, cu reflexe de fier și oțel, profilul lui pur ca acela al unui Crist, cu doi ochi mari, asiatici, albastru închis, ale căror colțuri păreau punctate de atomi strălucitori, fața lui palidă, de fanatic și de artist, îmbrăcămintea cam neglijentă, dar care se potrivea atît de bine cu frumusețea lui suferindă, îmi făcură o impresie adîncă, — o impresie pe care n-aș ști s-o definesc bine, ca și cînd în el ar fi fost ceva fatal, un nu știu ce tragic și predestinat, care mă silise să cuget, cînd abia îl văzusem : „Omul acesta va reprezenta o parte însemnată în viața mea".

Mirella observase desigur impresia ce produsese asupra mea emigrantul cu ochi albaștri, muzicantul sărac. Sta lîngă rus, puțin nehotărîtă. O vedeam fără a o privi în față ; neîndreptîndu-mi privirea spre ea, simțeam totuși inima ei care palpita.

Sînt senzații, sînt impresii care, spre a se ivi, cer numai o clipă ; dar nimic nu le poate risipi, nimic nu le poate întuneca orbitoarea lor claritate.

Îmi spuneam : „Omul acesta — această frumoasă reîncarnare a lui Chopin — este noul amant al Mirellei. Și din cauza lui nu mă mai iubește... Sau eu n-o mai iubesc".

Încercai totuși să-mi joc bine rolul, căutînd să mă arăt bun actor.

— Sînteți și dumneavoastră ofițer, domnule Batiomkin ?

— Da, locotenent !

— Din ce armă ?

— Din artileria navală.

— Și eu sînt marinar, precum vedeți. Îmi face plăcere să vă strîng mîna, ca unui bun camarad. El zîmbi ca o domnișoară, descoperind două șiruri de dinți foarte albi, cam mari, ca dinții unui animal de pradă. În zîmbetul acela, în gura aceea feminină, se afla totuși ceva crud.

— Dar sînteți și muzicant ?

— O, doamne !... da... ador muzica. Compun, execut, improvizez cîteodată, cînd îmi simt sufletul chinuit

de spleen... Ce să fac ?... nu mai avem patrie, nici casă, nici armată... nimic.

Spunea cuvintele acestea cu un glas surd și muzical, dar zîmbind mereu, cu zîmbetul lui crud.

În acest timp, domnișoara Francine nu pierdea din vedere cel mai mic gest al nostru, nici cea mai neînsemnată vorbă a noastră; simțeam că examenul fizic și confruntarea pe care o făcea Mademoiselle la Chevalière era de partea mea. Ar fi trebuit să mă urască, întocmai ca și tatăl ei, pe care eram gata să-l ucid cu doi ani mai înainte și care plecase acum într-un mod atît de lipsit de educație, pentru a arăta că se socotea stăpîn în casa aceea unde prezența mea nu putea fi tolerată. Dar știam dinainte, și văzusem în seara aceea, că domnișoara Francine nu împărtășea, în aceeași măsură, ura părintească, ba îmi arăta chiar un interes deosebit care nu se putea confunda cu simpatia.

Fără îndoială știa că fusesem amantul de inimă al prea frumoasei prietene a tatălui său. Aceasta — pentru o domnișoară de șaptesprezece ani — poate reprezenta culmea curiozității. În liceu, în pension, între tovarășele ei, educate ca și ea de surori, povestea iubirii mele pentru Mirella trebuie să fi pricinuit nenumărate discuții.

Dar interesul pe care domnișoara Francine nu-l putuse ascunde în seara aceea, își trăgea originea desigur dintr-un fapt apropiat și concret. Desigur că domnișoara Francine se bucura de întîlnirea mea cu muzicantul rus, știind bine că în acel moment, un alt personaj trebuia să fie supărat în salonul Mirellei, și că acel personaj trebuia să fiu eu.

Observam eu însumi aceasta, în felul încurcat cu care Mirella îmi prezentase pe fostul ofițer din armata lui Colceag, pe muzicantul cu ochi de safir asiatic.

Bineînțeles, tînăra Francine, nevinovată ca o sfîntă, nu se mișca din fotoliul ei. Cu mîinile încrucișate, cum sta, părea că se gîndește la minunile Fecioarei din Orléans, plecată la război pe calul în armură de fier, după ce-și ascunsese sub coif pletele sclipitoare. Dar vicleana Domnișoară Francine vedea totul și înțelegea totul, fără a pierde un amănunt. Avea felul ei de-a privi repede și sigur, care ajutase și pe tatăl ei, făcîndu-l un strălucit om de afaceri. Din cînd în cînd arunca o privire spre miss Gloria Stimson, care semăna acum cu un pom de

Crăciun, atît de luminoasă îi erau fața și ochii ei fosforescenți.

La un moment dat, Léo se apropie de mine și lăsîndu-mă la braț, mă trase la o parte ; ne rezemarăm de lamperie. Îmi vorbi întîi de afaceri. Afacerile lui, ca de obicei, erau într-o criză foarte mare. Nici o întreprindere nu-i dădea rezultate bune. Politicienii urmăreau pe furnizorii armatei. Nu se putea vinde marfa proprie nici pe prețul de cost. Taxele, suprataxele și impozitele sărăceau pe bietul contribuabil, mai ales dacă avea nefericirea să facă parte din furnizorii armatelor.

După aceea începu să-mi vorbească de strategie și de politică. „Iată-ne ajunși la o imobilitate generală pe toate fronturile. În felul acesta, războiul poate continua veacuri întregi. Lipseau alimente, lipseau oameni, lipseau conducători. Americanii ?... ah, ce farsă nemaipomenită. Le-au trebuit trei ani de pregătire, înainte de mica lor hărțuială. Englezii ?... O, la, la !... se simt atît de bine în Franța, încît va fi nevoie de un alt război ca să-i gonim. Rușii ?... Un adevărat teatru de marionete ! Dacă toți aliații ar fi făcut ca ei, Parisul n-ar mai fi avut niciodată teatre pentru a cînta în ele generalii lor și a dansa principesele lor. Italienii, portughezii, sîrbii ?... O, ce minunat ! Fiecare din ei și-a făcut războiul pe cont propriu, un război care putea fi foarte frumos, dar în nici un caz nu putea fi „războiul nostru", și nu va servi niciodată să facem să înainteze broasca aceea țestoasă, gigantică și somnoroasă, care se numește „războiul"!...

Pentru noi, francezii ?... Doamne, ce perspectivă ? Oameni albi nu mai avem ; în curînd nu vom mai avea nici negri. Dacă America nu se hotărăște să ne trimită cîteva milioane de combatanți, cred că vom fi constrînși să mobilizăm femeile, ca să preluăm ofensiva soldaților ce ne ocupă teritoriul. Și va fi poate mai bine, pentru că ofițerii noștri se vor alcătui în sfîrșit din ofițeri ce nu sînt de carieră...".

Aprinse o țigară de foi, uriașă, care mă acoperi într-un nor de gaze asfixiante, apoi spuse :

— „Și Foch !... l-am crezut un mic Bonaparte, și poate este, dar are prea multă atracție spre englezi, prea multă grijă pentru americani. Are mai ales o teamă mare de Marele Stat Major, vreau să vorbesc de ace-

la care stă în palatul Bourbone. Parisul este un furnicar de spioni. Unul face pe dansatorul, altul pe agentul de schimb; alții își mai dau osteneala să se ascundă; alții nu-și iau cel puțin această precauție. Germanii ne vînd prin Amsterdam sau Copenhaga inferiorul lor „ersatz", cu prețuri fabuloase. Avem, e drept, pe acest nesuferit om, Wilson, cu cele paisprezece puncte ale sale. Dar nu m-aș mira deloc dacă într-o zi mi se va spune că acesta este un președinte închipuit, și că America s-a grăbit să ne vină în ajutor, numai spre a ne răpi tot aurul nostru. Voi, combatanții, nu înțelegeți nimic din război. Mai cu seamă că sînteți tineri, și cum timpul este cu voi, puțin vă pasă dacă noi ne masacrăm de patru ani, cu frumosul rezultat de a ne afla în punctul în care eram în primele săptămîni, cînd papa Joffre se retrăgea în fiecare zi cîte puțin. Era mai logic și ne costa mai puțin, dar spune-mi, te rog, ce faceți voi la război? Voi care vă dați numele de combatanți, din moment ce frontul german e recunoscut că nu se poate trece, frontul francez fiind declarat neclintit, linia italiană tot așa, frontul de la Salonic nu lasă să treacă o muscă... astfel se va continua așa douăzeci de ani, o sută de ani, poate trei secole... pînă cînd bunul Dumnezeu se va îndura să trimită un alt potop universal?

Dacă nu aș avea soție și copii, dacă afacerile n-ar fi atît de rele încît să fiu nevoit să stau aici în fiecare zi, spre a întîmpina un faliment, mi-ar plăcea cu adevărat să iau o cască, un centirom, moletiere la picioare și să mă duc în persoană să văd ce dracu se combină în acele nenorocite tranșee!... Ah! bravul meu!... veți fi fiind eroi, nu mă îndoiesc! Dar spune-mi... la ce servește asta? Prevedeți voi sfîrșitul acestei comedii? Îndrăzniți să afirmați că peste zece ani vom trece Rinul sau că germanii vor fi iarăși la Marna? Eu, știi bine, urăsc pe boși; cu atît mai mult cu cît mama bunicii mele era din Westfalia. Dar dă-i la dracul! Trebuie să fie prea încăpățînați boșii aceia, dacă insistă atîta, într-o luptă care nu le reușește! Noi, cel puțin, avem scuza că n-am reușit încă după patru ani de luptă să călcăm un metru din teritoriul lor, dar domnii aceștia, nu; ei și-au plătit luxul să vină pînă la porțile Parisului, și atît de aproape, că ar fi putut spune, cu o lovitură de tun:

„Iată-ne în piața Carrousel!". Ei bine, ce mai nădăjduiesc ei? Ce mai așteaptă de nu-și fac bagajele, să se întoarcă la Berlin, cîntînd Marseilleza? Pe onoarea mea, au capul sucit, creierul lor e făcut din altă materie! Eu, dacă aș fi Foch, știi ce aș face? Aș pregăti un mesaj tipărit în caractere gotice, și l-aș arunca în tranșeele germane, în milioane de exemplare. Le-aș spune: „Domnilor boși! ați fost zăpăciți, ați fost înșelați! Întoarceți-vă acasă! lăsați gluma; să fim oameni serioși. Pe măsură ce vă veți retrage cu zece kilometri, noi vom lăsa să cadă peste voi tone întregi de cîrnați, de jamboane și de sardele. Vi se vor da atîtea, ca să mîncați pînă veți crăpa. Pe măsură ce vă veți îndrepta spre Berlin, vă aruncăm în spate munți de hors d'oeuvres și de delicatese; vă bombardăm cu gigodo, cu pui fripți și cu carne conservată. Dacă voiți să păstrați complet Rinul, să ne lăsați Metz și Strasbourg, Sarre și podurile necesare pentru apărarea noastră, pe cuvînt de onoare că veți primi în schimb grămezi de „foie-gras", „icre negre" și chefal. Din moment ce războiul acesta nu va avea sfîrșit niciodată, afară dacă nu vom fi constrînși să murim de foame, căutați, domnilor boși, să judecați mai bine decît comandantul von Hindenburg".

Ei bine, dragul meu! voi, cei cu decorațiile pe piept, mă veți primi cam rău... dar sînt foarte sigur că dacă un astfel de mesaj ar fi aruncat în tranșeele germane, s-ar repeta la Rin, ceea ce s-a întîmplat pe frontul rus: vor lăsa cu toții tunurile, mitralierele și catacombele de beton armat, faima groaznică și pe ofițerii lor care se îmbătau cu șampanie de Rheims... Crede-mă, bravul meu, ceea ce Foch n-a putut, Pantagruel va reuși fără îndoială".

*

Apoi schimbă tema discuției.

Voia să mă convingă că femeia franceză era concurată de femeile ruse și americane care, din zi în zi, invadau Parisul. „Ce vrei, dragul meu!..." rusoaicele, complet ruinate, se dau pe prețuri de ocazie; americanele, pline de dolari, plătesc împărătește. Cum ar putea un bărbat serios să-și piardă timpul cu femeia franceză? E trist, o mărturisesc; este o altă consecință a războiu-

lui. Dacă Lenin nu încetează exportul de principese și Wilson pe cel de miliardare, mi-e teamă că biata femeie franceză se va mulțumi la urmă cu negri. Îți spun că femeia franceză nu mai are atracție de cîtva timp încoace. Nu mai are spiritul său de altă dată, e rău îmbrăcată, vorbește de politică și de valuta externă ca un agent de schimb; începe să conducă întreprinderi, să lanseze produse și să se facă stăpînă pe administrație; propune afaceri directorilor de bancă și campanii directorilor de ziare. Pe cuvîntul meu, cînd sînt în pat cu o femeie franceză, îmi vine cîteodată s-o întreb, ce titluri mă sfătuiește să iau a doua zi de la Bursă...".

Apoi schimbă tonul și făcînd cu ochiul, îmi arătă pe rusul Batiomkin.

— Ce zici de ultima descoperire a soției mele?

Mă uitam chiar în momentul acela la frumosul muzicant, care sta la pian. Întrebarea lui Léo mă surprinse. O roșeață trecătoare mi se urcă în față. Definiția aceea ironică: „ultima descoperire a nevestei mele" mă rănise adînc, ca și cînd pe mine mă privea afacerea aceasta și nu pe bărbatul ei.

— L-am cunoscut acum o jumătate de ceas... îl găsesc interesant.

— Nu este așa?... Și de ce? Poate pentru părul lui cu nuanțe schimbătoare și echivoce? O, la, la, !... Și dumneata ai o coafură frumoasă; dar dacă te găsesc interesant, nu este pentru aceasta. Fleacuri !... Vino aici, să ne retragem puțin; privirea noastră îl tulbură... altminteri Chopin ne oferă o jumătate de oră de muzică tristă.

— Spune-mi, Léo: este un muzician mare?

— Ah, dragul meu! m-am săturat de muzică! După amiază muzică, seara muzică !... Cîntă bine; eu nu mă pricep... muzică slavă !... Fie bine venită muzica negrilor! Nici după asta nu mă înnebunesc, dar cel puțin e veselă. Muzica rusească însă... vai de mine !...

L-am lăsat să vorbească; îmi făcea plăcere.

Léo continuă:

— Și nevastă-mea !... O, Doamne !... n-am văzut femeie care să aibă răbdarea ei. Acest Chopin se așează la pian și, se spune, improvizează muzica după închipuirea lui. Are însă gesturi atît de descurajatoare și un păr, după mine, nepieptănat, încît chiar dacă muzica lui

ar fi bună, numai văzîndu-l, te apucă răul de mare. Mirella însă se ține după el, stă cu coatele pe pian, și pe cînd rusul execută motive din Ceaikowski, Mirella stă ceasuri întregi, privindu-l drept în ochi, fără a se mișca, fără a sufla — încît îmi vine uneori s-o întreb, cum a apucat-o pasiunea aceasta nemăsurată pentru muzică, ea, care mai înainte nu deschidea pianul cu lunile...

Era sincer sau viclean ? Era denunțul unui soț către unul din amanții soției sale, sau Léo se răzbuna puțin pe mine spunîndu-mi acestea ?

Pentru întîia oară se revolta că femeia lui se interesează de un om sărac, de la care nu putea să scoată altceva decît muzică ; și de aceea se exaspera cînd îl auzea cîntînd ceasuri întregi la acel blestemat pian.

În același timp se răzbuna făcîndu-mă să înțeleg că trecusem și eu în cadrele de rezervă.

În tot cazul, Léo ura cu adevărat pe Serghei Bațiomkin, fost ofițer în armata lui Colceag ; sau ofițer într-o armată al cărui stat major dezarmat, își aruncase apoi ancora în portul Paris.

Vedeam de departe ochii Mirellei îndreptați mereu spre noi ; de aceea am crezut că este mai bine să mă apropii de ceilalți, lăsîndu-l pe Léo cu flecărelile lui.

Toți se grupaseră în jurul muzicantului rus ; vedeam mîinile lui palide cum goneau pe fildeșul clapelor. Cînta acum o „fugă" caucaziană care avea un refren foarte trist și dureros. Mirella se strecurase fără zgomot pe lîngă oaspeți și stinsese luminile una cîte una. Rămăsese numai un candelabru lîngă pian. Prin ferestre abia pătrundea lumina lămpilor electrice de afară.

Mă așezasem într-un colț în spatele ascultătorilor, în picioare, rezemat cu spatele de tapetul gros. În celălalt colț al salonului semiobscur, zăream țigara aprinsă a lui Léo : țigara mea, cînd trăgeam fumul, alcătuia o pată de foc, aproape de degetele mele ; îi vedeam nedeslușit pe ceilalți, în afară de miss Gloria Stimson, care, rezemată de un fotoliu, părea și mai mult un pom de Crăciun, pe cînd capul ei osos părea un ciudat craniu de mort.

La un moment dat, un foșnet de mătase trecu pe lîngă mine. Era Mirella, care se refugiase pînă aici, reze-

mîndu-și spatele gol și pudrat de uniforma mea. Părul ei parfumat îmi atingea bărbia. Îmi venea să-mi lipesc buzele însetate de corpul ei parfumat, să apăs gura mea pe pleoapele ei, să-i sorb întreaga suflare, profitînd de semiobscuritate.

Mirella simți primejdia. Trupul ei se scutură ca aripile unui fluture mare, nocturn ; căuta să se facă mai mică, să se ascundă în întuneric, dar se apropiase de brațele mele.

Îi căutai mîna ; Mirella își lăsă mîna în mîna mea, ca și cînd ar fi fost o rîndunică moartă. Îmi ascunsei degetele între degetele ei ; i le strînsei apoi, tare, ca s-o doară, atît de mult o iubeam și o uram în clipa aceea.

Vedeam profilul rusului. Cu ochii pe jumătate închiși cu capul pe spate, masca lui frumoasă se sculpta în lumina blîndă, aruncată spre el de candelabru ; părul cu reflexe metalice îi desemna forma capului, puternic și fin ; s-ar fi spus că lumina variată a părului scînteietor, ar fi fost materia vie a muzicii ce se năștea de sub degetele lui.

Era o muzică grozav de senzuală și de crudă, care chinuia sufletele și pătrundea dureros în nervi. Puțin cîte puțin căzusem și eu sub vraja pe care o crea muzicantul ; îi suferam jugul și chinul ; și deși uram pe omul acesta, doream totuși s-o posed pe Mirella, pe o grămadă de blănuri moi și calde, în vreme ce el cînta.

Era o muzică grozav de senzuală și de crudă, care părea că-și face o plăcere din a săpa răni în suflet, ca și cum cele două mîini palide ale muzicantului, ar fi avut unghii înveninate. Era o muzică barbară, nebună și umilă, chinuitoare și plină de melancolie.

Puțin cîte puțin, capul Mirellei se lăsă pe umărul meu. În colțul unde stam, feriți de întuneric, nimeni, afară de miss Gloria, nu ne-ar fi putut vedea. Dar miss Gloria ne slujea de pavăză bună, înaltă și neagră cum era, ca un catarg al unei corăbii cu pînze negre.

— Ești îndrăgostită de el ?... spune !... ești îndrăgostită de frumosul tău muzicant ?... — murmurai la urechea Mirellei.

Ea scutură capul, palidă, fără a răspunde.

— Minți... ești o mincinoasă... nimic altceva ! Am să-ți fac și eu cel mai mare rău !...

Mirella se aplecă, și în mișcarea pe care o făcu spre mine, umerii ei se rezemară de pieptul meu ; părul ei, ca un ciorchine greu, îl simțeam parfumat lîngă buzele mele.

Îi strînsei mîna, la încheietură ; apucai sub braț spatele ei cald ; muzica aceea a rusului mă făcea s-o strîng și să sugrum gîtul acela atît de palid, așa, ca nici un pic de sînge să nu se vadă. Iată : muzica duioasă și groaznică avea mirosul sîngelui.

Îi spusei, cu dorință certă de a-i face rău :

— Din ce loc ai scos pe acest țigan, care mai trebuie să aibă încă pe piele urmele knutului ?

Mirella murmură cu vocea ei de altădată, atît de încet că abia o auzii :

— Taci, micul meu Maur.

— Te dezmiardă bine, spune-mi ?... Mai bine decît mine... spune-mi ?... E oare posibil ca tu să fi ajuns atît de... ?

Mirella fu cuprinsă de un tremur ; trupul ei se desprinse de lîngă mine ; se depărtă, ușoară, fără zgomot. Se duse lîngă pian și se așeză în poza pe care o descrise Léo ; și nu se mai mișcă multă vreme.

Rusul era cuprins de un fel de frenezie creatoare ; muzica ieșea în valuri de sub degetele lui, din ființa lui : îl îmbăta ; iar pe noi ne amețea ; însuși Léo nu se mișca de la locul lui.

Cine era omul acesta ? De unde venea ? Din ce izvor răpise aceste înspăimîntătoare comori de muzică barbară, pe care o risipea, o zdrobea, o făcea să se răspîndească în curcubee de scîntei muzicale din fildeșul pianului ?

Puțin cîte puțin, fața i se zbîrcise într-atît că pielea i se acoperi de o paloare atît de cadaverică și ochii lui pierduți dădeau impresia unui adolescent mort, iar mîinele lui erau singure vii, izvor din care ieșea valul acela de armonie.

Domnișoara Francine își ascunsese fața în mîini ; poate că plîngea.

Miss Gloria nu înceta de a-și arăta ochii strălucitori în umbră. Ceilalți stăteau nemișcați. Mirella își ascunse fața în mîini...

La un moment dat, muzicantul se ridică fără a-și

sfîrşi cîntecul ; făcu cîţiva paşi, pierdut, cu ochii dilataţi ca şi cum ar fi săvîrşit un omor într-o stare de transă. Apoi murmura ceva : nicagda, nicagda...

Léo nu mai putuse desigur suporta ; învîrtise butonul şi lumina invadase salonul.

— Ce nume are cîntecul acesta ? — voi să ştie cineva.

— Oh ! s-ar spune că vine din cer !... — răspunse domnişoara Francine. Este un cîntec care va fi curînd publicat şi-l va face celebru pe domnul Batiomkine. Cum ? Nu-l ştiţi ? Doamna Mirella i-a dat numele

Miss Gloria spuse :

Cîntecul de veci şi de niciodată...

*

Concediul meu se sfîrşise.

Parisul acesta, după cîteva săptămîni, nu-mi inspirase decît dispreţ, şi cu bucurie m-am întors la Toulon, după ce mi se spusese în ce ape se afla crucişătorul meu. Rănit de două ori, decorat de trei ori, fusesem cu un picior în groapă din cauza bolii ; totuşi nu doream decît să ies în larg, chiar dacă trebuia pe urmă să merg pe front, acolo unde atîtea suflete omeneşti erau sfîrtecate în fiecare zi, iar alţii, stăteau încă în picioare, ca nişte fantome, în cimitirul oamenilor vii.

Spiritul meu trecea prin criza pe care toţi luptătorii au cunoscut-o cînd s-au înapoiat pe front, din spital sau concediu. Nu mai eram omul dinainte ; o maşină rece care şi-ar fi făcut desigur datoria, dar care ar fi preferat să poată îndrepta tunurile spre orăşelele acestea depărtate de foc, unde se desfăşura cealaltă parte a dramei, fără seamăn, cea mai tristă.

Duşmanul nu mai era duşmanul dinainte, suferinţele lui asemănătoare cu ale noastre ne făceau să simţim că fiecare om ce poartă o uniformă oarecare, ruptă şi murdară, era pentru noi un frate. Dar puteam oare să le spunem fraţi şi celor care, în spatele nostru, după ce citiseră în ziarele de seară, cu mare atenţie, rezultatele curselor, buletinul Bursei, voiau să mai ştie şi cîţi morţi fuseseră în ziua aceea, cîte vase scufundate, cîte aeroplane căzute şi cîţi centimetri cîştigaţi din poziţiile

adversare ? Ne erau oare frați aceia care găsiseră în vremea aceasta mijlocul de a se îmbogăți, speculînd pielăria și stofele ce ne lipseau, traficînd cu motoarele ce erau pentru noi arme de luptă, cu pîinea neagră, pe care uneori nu reușeam s-o rupem cu dinții noștri lacomi, cu proiectilele ce serveau la răscolitul pămîntului, presărat cu oasele noastre ? Ne erau frați oare aceia care ne luaseră femeile pe care le iubeam, care se așezaseră la masă, unde locul nostru era gol ?

Ajunge. Să întrerupem cîntecul fără a-l sfîrși, cum a făcut muzicantul nebun. Filozofia aceasta nu mai servește la nimic și este cea mai rea din toate. Fiindcă sute de milioane de oameni se războiesc de secole întregi, — și nu știu să facă altceva decît războaie — sîntem siliți să recunoaștem că acesta este un factor necesar și chiar inevitabil printre acelea care stăpînesc destinele omului.

Mă întorceam deci foarte dezamăgit din Parisul acela plin de cheflii și oratori, care considerau războiul ca un spectacol unde noi intram ca actori, iar ei ca spectatori ; astfel că pentru a-i distra — fiindcă acest spectacol era cam monoton — noi trebuia să facem tot posibilul ca el să devină interesant.

Asupra argumentului „război" se scrîau zeci de cărți care ne erau trimise și nouă ; domnii aceștia, mobilizați la biroul lor, aveau pretenția să ne învețe pe noi ce este războiul. Socoteau armatele, escadrilele de aviație, corpurile de armată, ca piesele unui formidabil joc de șah ; strategii de cafenea aveau mereu idei noi asupra felului cum să înfrîngem pe germani. Soldații nu mai credeau în sfîrșitul războiului ; dar aveau mai multă răbdare decît burghezii bine hrăniți. Pînă acum se făcuseră atîtea măceluri, se grămădiseră atîtea aparate, se distruseseră atîtea orașe, aducînd în mizerie atîtea popoare, încît aceasta nu mai interesa pe nimeni, — nici pe cei care erau „Carul de mitralieră" în ofensiva viitoare, nici pe cei care, după un drept cîștigat, citeau veștile în suplimentele ziarelor de seară.

În principiu crezusem și eu, ca orice tînăr, că lumea întreagă, din toate clasele sociale, trebuia să ia parte efectiv la război ; crezusem că nu vor mai fi nicăieri plăceri, nici afaceri, nici trădări, nici crime, nici minciuni ; socoteam, într-un cuvînt, că viața civilă se va

întrerupe în întregime, ca să ia parte la drama aceasta înspăimîntătoare.

În timpul celui dintîi concediu al meu, fiindcă eram îndrăgostit de Mirella, nu văzusem nimic, sau aproape nimic din ceea ce se desfășura sub ochii mei. Micul meu concediu fusese la începutul celui de-al doilea an de război : marele spectacol era încă în faza sa de preparație. Se poate că lucrurile se petrecuseră în chip deosebit în primii ani, iar burghezii francezi făcuseră tot posibilul ca să mențină contactul sufletesc cu luptătorii, dat fiind că șefii militari din cele două părți căzuseră și lăsaseră să se creadă că nu era posibil un război de lungă durată.

A învinge sau a pierde, nu trebuia să fie după calculele lor decît o partidă de biliard.

Dar mă întorsesem a doua oară și — poate fiindcă nu mai iubeam ca atunci, fiindcă femeia aceea nu mai era ca înainte — lucrurile mi se înfățișaseră sub o lumină cu totul deosebită.

Eram nu știu cîte milioane, de o parte și de alta, pe toate fronturile ; dar ceea ce era minunat, fiecare om, fiecare omuleț, cel mai tînăr ca și cel mai bătrîn, avea în sufletul lui, sub tunică, sub cămașă, sub rănile lui — zîmbetul unei femei.

Și acum, se sfîrșise. Vedeam totul în negru. Blestemam pe oameni. Iubim patria, e adevărat ; steagul, vaporul, compania, regimentul ; nu mai puțin însă, ceea ce iubim în toate lucrurile acestea, ceea ce se află în intimitatea noastră, e totdeauna o femeie. Cînd ea nu mai există, totul își schimbă culoarea. Mergem acolo unde ne cheamă datoria, sîntem soldați buni, căutăm să ucidem cît mai mulți din cîinii aceștia care ne sînt frați ; dar, cu voia sau fără voia noastră — cînd ea nu mai există, toate iau o altă înfățișare. Către seară, cînd ochii se închid de oboseală, ea nu mai este lîngă noi. În zori, cînd se sună atacul și motoarele duduie, iar mitralierele răpăesc — iată că lumea are o altă înfățișare. Femeia pentru care iubeam războiul, nu mai există.

Cu atît mai rău. Voi face mai puține lucruri : voi aprinde o țigară, voi fuma pachete întregi, fără a ține seamă. Fumul albastru, cald, care pătrunde în suflet, se duce apoi și se pierde în nimic ; e poate ceea ce rămîne mai bun în viață — în viața aceasta inutilă : o șuviță

de fum — un nimic. Mă doare capul. Dacă ar veni o ghiulea, nu-mi pasă. Și dacă nu vine, n-am să mă mișc ca s-o caut. Facă din mine ce vor voi : îmi bat joc de toate. În ceasul acesta, mulți parizieni se găsesc în frac și înjură cînd găsesc automobile puține, cu prețuri fantastice, conduse de un reformat cu un singur braț și numai cu un ochi. Au dreptate oamenii aceștia ; fiecare om are dreptul să găsească neplăcut sfertul de ceas care trece. Cînd sînt milioane de proști care putrezesc în tranșee, nu trebuie ca unul din Paris să nu găsească plăcută traversarea pieții Concordia, chiar prin ploaie. Admițînd chiar că cetățeanul dispune de un automobil particular, va trebui totuși să caute mult un restaurant mai bun decît acela în care se oferă prînzuri de război, de o frugalitate pe drept cuvînt spartană : apoi un teatru mai ieftin ; în sfîrșit o femeie care să-i ofere o senzație necunoscută. Toate acestea merg foarte bine. Dacă n-ar fi așa, n-am avea arme, haine, și nici alimente. Dacă toți ar fi în război, cine ne-ar mai furniza mijloacele de trai? Luptătorul este un tip absurd ; ar voi să vadă murind toată lumea, fiindcă pielea lui este în joc și fiindcă valorează tot atît ca a celuilalt. N-are dreptate, pielea lui valorează mai puțin decît a celor care dansează acum.

Și în sufletul meu, răsună cu furie de cîtva timp o muzică de dans. La drept vorbind nu este un „rag-time" nici un blues, totuși dansează. Oriunde mă duc, cînd sînt singur mai ales, ziua și noaptea, muzica aceasta drăcească mă urmărește. N-aș putea să cînt sau să rețin un singur motiv din cele care o compun : dar ea mă stăpînește și mă tulbură ; nu reușesc să mă eliberez de muzica aceasta.

În orice loc m-aș afla, cîteodată chiar în zgomotul mitralierei, am senzația că o orchestră execută acel cîntec groaznic. Toate zgomotele îi seamănă. Toate se alcătuiesc din notele lui ; dar devine asurzitor în tăcere, și chiar în timpul somnului. Sînt oare nebun ?

Ca toți marinarii îmi place mult muzica ; n-aș putea să spun totuși că sînt un meloman. Acum fluviul acesta de sunete asurzitoare, neregulate și nelămurite, care nu încetează de a cînta în adîncimile sufletului meu, constituie un fel de halucinație sonoră, care mă alarmează și mă neliniștește serios.

Este oare efectul durerii de cap ? Sînt stăpînit oare de o migrenă ritmată, de migrena simfonică ? Dacă aș întreba pe căpitanul medic, n-ar ști ce să-mi răspundă.

Vorbeam de o orchestră ; m-am înșelat poate.

E zgomotul unei orchestre, dar nu este decît al unui singur instrument. Un instrument cu coarde ; un pian. Sînt două mîini, de o formă extraordinară, care aleargă pe clapele pianului și răspîndesc, în flăcări, țipete armonioase, aproape nebune. Adevărată furtună de sunete, care scutură sufletul și-l face să urle din toate puterile sale.

Vine de departe. Uneori e slab, ca și cum la douăzeci de km. depărtare, pe țărmul unui fluviu înghițit de ceață, într-un sector care nu este al nostru, dincolo de văi și de coline, sute de mitraliere s-ar arunca disperate în asalt.

Alteori este foarte aproape ; vine din toate părțile; e roșu ca sîngele și ca setea ; apoi e violet, pe urmă negru, în sfîrșit duios, duios și mincinos ca mîngîierile unei femei ; n-aș putea să spun mai mult. E un cîntec groaznic, pe care nu l-am auzit niciodată.

Și totuși, trebuie să-l fi auzit odată cel puțin, cine știe cu cîte zile sau ani în urmă... Mi se pare că *tema* trebue s-o fi scris chiar eu, nu știu cînd, pe mare, pe vapor, sub uraganele de stele, cînd iubeam o femeie ; *da*, l-am imaginat eu însumi, într-o scrisoare pe care am trimis-o acelei femei...

Îi dădusem acestui cîntec și un nume : *Cîntecul de veci și de niciodată.*

V

Eram la masa ofițerilor, într-un cîmp de aviație italian.

De două luni fusesem atașat în serviciul trupelor franceze din Italia. Ordinul îmi veni de la Marele Cartier General.

N-aveam nici oameni sub comandă și nici șefi, de ascultat ; nu știam exact care era misiunea mea printre

acești minunați aviatori aliați, dintre care unii au plecat în expediții ce au rămas istorice.

Nimeni n-avea nevoie de mine, totuși mă străduiam ca să justific prezența mea și să mă arăt util cît de cît.

La întoarcerea din Paris, ajunsesem crucișătorul pe care se afla aparatul meu, destinat la urmărirea vaselor suspecte și la apărarea împotriva submarinelor. Dar fiindcă atacurile corsarilor germani puteau fi considerate acum inexistente, nu mai era nimic de făcut pe bord; de aceea fusesem debarcat cu infanteria navală. Iarăși cîteva săptămîni — puține însă — de tranșee ; apoi venise un ordin care mă chema la Toulone. Am aflat de noua mea destinație în corpul francez din Italia, comunicîndu-mi-se că ordinul venea direct de la ministerul marinei.

Așadar, un ordin venit de la Paris, scotea pe un ofițer din tranșeea unde fusese îngropat de viu.

Cine oare, în afară de Mirella, ar fi putut cere și obține pentru mine un post, ce părea anume creat pentru un „învîrtit".

Mirella nu-mi mai scrisese nici un cuvînt și nici eu ei — după plecarea din Paris ; dar înțelegeam bine că nu încetase o clipă de a pune în mișcare cunoștințele sale înalte ca să afle unde eram și să stăruiască apoi să fiu îndepărtat de măcelul infernal. Deși eram decorat și rănit, mi-era rușine de vitejii mei camarazi că fusesem astfel acoperit. Ei își puneau în joc viața, în fiecare zi, și de mai multe ori pe zi, iar eu nu făceam altceva decît să-i aștept la întoarcerea din luptă. Adesea mă oferam să-i însoțesc și deși zborul îmi era interzis, uneori acceptam. Austriecii nu vor uita niciodată pe ași acelor escadrile eroice care părea alcătuită nu din oameni cu aripele din pînză, ci din arhangheli.

Italienii au o inimă nobilă și veselă : cu ei te simți bine. În cîteva săptămîni mi-am făcut camarazi buni și cîte un prieten chiar. Îi admir cu sinceritate pe acești tineri bravi. Posedă o artă pe care nu o au toate popoarele, dar care, între arte, este desigur cea mai grea : „știu să coloreze viața cu bucurie". Sînt optimiști, veseli și simpli. Aduc lumină în întunericul vieții. Cîntă și găsesc un zîmbet acolo unde nu există zîmbetul. Au simțul înnăscut al frumuseții și nu și-l afișează: la un moment

dat, acesta se arată. Nu impun altora felul lor de a gîndi și de a trăi. Între italieni, devii italian ; acesta este un semn de superioritate la o rasă. Nu sînt lăudăroși ; nu scot în relief aptitudinile lor frumoase, cînd voiesc să facă propagandă, nu reușesc. Sînt asemenea burghezilor care vor să dea o recepție elegantă. În fond, aceasta este o noblețe a spiritului. Dar eu, care am văzut multe lupte, n-am văzut nici o luptă asemenea luptelor italiene. E un front de visători, de tineri minunați și de inutili eroi, care se duc la moarte cînd nu este nevoie — numai de dragul gestului acesta. Se duc la moarte cu țigara în gură, rîzînd, preocupați nu de moartea pe care o înfruntă orbește, ci de a nu strica aparatul căruia îi atribuie o valoare de fetiș.

Simplitatea lor vitejească, lipsită de conștiința propriei valori, mă făcea să mă gîndesc cîteodată, că dacă toți soldații noștri ar fi avut sufletele acestor poeți sinceri și primitivi, războiul s-ar sfîrși poate mai repede.

În familia Sédrillac au intrat, în cursul timpului, patru italience. Ceea ce e mult pentru o familie din vechea Franță, exclusivistă și intransigentă ca familia Sédrillac. Sédrillacii nu s-au căsătorit niciodată cu o englezoaică și nici cu o nemțoaică.

Iată deci, în sîngele meu există puțină afinitate de spirit cu acești soldați frumoși.

Cînd am fost trimis în Italia, credeam și eu despre războiul italian, ceea ce se spunea peste tot: „un război pentru Trento și Triest, adică un război sentimental, contra Austriei, numai cu trupe mai mult decît erau necesare, spre a asalta un front grozav de bine apărat de natură, într-un sector greu de atacat în punctele vitale de rezistență. Trupe mărețe, războiul vulturilor în Alpi, vroiau îndărătnice să intre în mecanismul interesului general".

După ce ajunsesem aici, mă întrebam cine fuseseră acei rău intenționați sau înguști la minte, care au lăsat să circule aceste legende despre războiul italian. Trebuie să spun că aceste bîrfe n-au fost niciodată de origine franceză.

Am făcut războiul în Balcani, în corpul de expediție, și am fost la Dardanele cu englezii: era grozav !

Dar ceea ce am văzut în sectorul italian, mi s-a părut deosebit de înspăimîntător. Din punct de vedere militar, din

punct de vedere al randamentului omenesc, războiul n-a fost nicăieri mai greu și mai disperat ca în sectorul italian, cu două excepții numai : Ypres și Verdun.

Totuși n-am văzut în altă parte soldați atît de puțin morocănoși, atît de veseli, ca cei italieni. Ei fac războiul ca și cum s-ar juca ; firea lor naturală face să izbucnească din tragedie nesfîrșite salve de rîs.

În cîmpul nostru erau aviatori care doborîseră zeci de aparate inamice ; făcuseră aceasta, fiecare pe contul său, fără a-și da o importanță deosebită ; iar cînd vorbeai cu acești eroi, îți apăreau primitivi și nevinovați ca niște copii. Trebuie să mai adaug că aparatele lor nu reprezentau desigur ultimul cuvînt al industriei și artei aviatice.

Copiii aceștia veseli m-au ajutat să-mi risipesc tristețea. Nu știu ce se gîndea în Franța despre Italia, din partea politicienilor noștri, care au despre patriotism o idee parlamentară, necunoscînd toate formele vieții : știu că noi, vechile familii franceze — noi, adevăratul popor francez, sîntem mari prieteni ai Italiei.

În războiul acesta, purtat sub zidurile Alpilor, greu de trecut și în timp de pace, pe o cîmpie din valea Carso, care nu este mai puțin circulabilă, eu, care veneam din ghena războiului cel mare, după ce luasem parte la bravade de tot felul, trebuie să spun că aici, într-o lipsă aproape totală de confort, într-un război purtat cu dinții, metru cu metru, am găsit adesea mijlocul de a simți că spiritul meu era foarte vesel. Pentru că firea mea nu era așa, sînt recunoscător acestei nobile țări italiene, care a știut să mă facă să zîmbesc în mijlocul cimitirelor.

În realitate cred că cine nu știe să zîmbească, nu are nici curaj. Italienii pot face de toate. Nervii lor sînt de oțel și sînt acrobați înnăscuți, care nu se dau înapoi în fața nici unui obstacol. Nu mi-ar plăcea ca eu, pilot de vînătoare, să mă întîlnesc în nori cu unul din acești diavoli, dacă ar fi dușmanii noștri. Tînăra lor armată nu era încă înzestrată cu aparate numeroase, dar era cu desăvîrșire de prim rang, mai ales în material uman. Ceea ce am admirat mai ales, a fost felul lor de a se socoti și de a se trata, ca niște sportivi, în plin război.

Verificau motorul cu țigara în gură, fiecare lucra pe cont propriu și nu spunea nimănui proiectul său.

După ce au vorbit de toate, își pun casca, pun în mișcare aparatul și dispar curînd în zarea mărginită de munți.

Se vor întoarce? De obicei da, dar uneori nu. Oamenii din escadrila lor vor aștepta în zadar în fața hangarului deschis. La masă va rămîne un loc gol și cu tot aerul indiferent pe care vor căuta să-l aibă cu toții, privirile lor vor fi triste. Colonelul își va aprinde nervos țigara, și va începe, el întîi, să arunce vina pe constructori.

Cînd se întîmplă un accident în aviație, vina e aruncată totdeauna în spatele constructorului. Elicea a fost din lemn rău presat; s-a stricat o aripă sau a fost o pană de motor... Peste cîteva zile, un nou pilot la începutul carierei, va ocupa cu candoarea sa de fecioară nebună, și cu ochii spinoși, locul rămas gol în baraca pentru masă.

Așa este meseria noastră, meserie care ne place. Sîntem amenințați să nu ne mai întoarcem ori de cîte ori plecăm.

Va veni o zi, cine știe peste cîți ani, după acest război îngrozitor, cînd motoarele noastre sprintene vor fi așezate la o elegantă limuzină, cu pluș moale și piele prețioasă, care va duce din Bourget la castelele scoțiene, sau de la Croydon la Bagdad vreo femeie elegantă, care va alege acest mijloc de locomoție, ca pe cel mai iute și mai simplu, în realizarea intrigilor sale amoroase. Escadrilele noastre de luptă vor deveni parfumate trenuri aeriene; în ele se va lua masa, se vor fuma țigări lungi, iar pasagerii se vor întinde în fotolii comode Pullman. Se vor citi în ele ziarele financiare și ultima carte „Prix Goncourt"; vor avea frizer, baie caldă, masseuri și manechiuriști, vor avea un birou cu mașini pentru scris corespondență și se vor putea face cunoștințe, ca în marile trenuri expres. Cîteva ceasuri după plecarea din Cairo, pasagerii vor aștepta să vadă mai repede pe geam cele șapte coline ale Romei; după trecerea Alpilor vor consulta ceasul ca să știe cîte sferturi de oră mai au pînă la escala de oprire: Viena ori Berlin. Pămîntul nostru bătrîn va deveni foarte mic și se va putea cere, prin telefon, ca o avionetă publică să coboare pe acoperișul casei, cum se oprește azi un

taxi la poartă. Aceasta se va întîmpla în curînd, sînt sigur; cîțiva ani după acest formidabil război.

Dar războiul se va sfîrși oare vreodată? După cît se poate vedea, sîntem încă în faza lui inițială. Fiindcă nu se prevede o soluție, înseamnă că nu va avea niciodată un sfîrșit. Peste putință să învingem, imposibil să fim învinși: iată o formulă strategică nouă, de la Xerses pînă la Napoleon Bonaparte. Milioane de oameni stau pe două fronturi și nu pot merge înainte și nici da înapoi. Ofensive parțiale în care mor sute de mii de soldați, pe cînd terenul cîștigat se reduce la cîteva bătăi de pușcă, ce vor fi pierdute peste cîteva zile.

Este clar acum că popoarele mor în zadar; în zadar artileria grea pulverizează terenurile devastate de uraganul mitralierelor. În zadar statul major caută să găsească puncte de atac în înspăimîntătoarele orașe subterane care străbat Europa; strategia germană, strategia franceză: teorii frumoase, lipsite de sens; faliment complet.

Sau cele două armate se vor înțelege între ele și-și vor spune: deajuns. Și vor amîna realizarea scopurilor acestui război pentru altădată; sau aceia pe care moartea îi ocolește, vor deveni bătrîni în tranșeele lor, unde putreziciunea se va stratifica la fel ca în turbării, vor uita cu toții că mai sînt orașe pline de oameni, cu teatre și vitrine sclipitoare de lumină; că mai sînt femei în paturi călduroase, că mai sînt biserici unde omul cel slab îngenunchează; vor cugeta la toate acestea între un măcel și altul, cerînd iertare lui Dumnezeu. Războiul între națiuni, care trebuia să elibereze lumea, în cîteva luni, de anumite flagele și să instaureze o epocă de fericire, a devenit un război subteran, între milioane de șobolani pitiți după saci de nisip, afundați pînă la genunchi în noroiul plin de sînge, dar cu sufletul — la cei care mai au încă un suflet — incapabil de un alt sentiment în afară de instinctul de a voi să supraviețuiască cu orice preț...

Este oare drept? Ar trebui să credem așa, fiindcă, de la începutul veacului, permanent omul a început să creadă și a proclamat cu seriozitate că este un animal civilizat.

Civilizat sau nu, ce-mi pasă? Au trecut mai mult de patru ani de război; și cît ne-a îmbătrînit!...

*

Mă aflam deci la masa ofițerilor, pe un cîmp de aviație italian. Nu aveam un banchet al lui Luculus, mîncam

însă sănătos și cinstit. Cei care se grăbiseră, își aprindeau acum țigările dintîi.

Se discutase mult despre un mare trimotor sosit pe cîmpul nostru de cîteva zile, pe care mecanicii constructorului, ajutați de ai noștri, îl montau în timpul acesta. Unii îl socoteau o minune, alții îl luau drept un camion mare, cu puțină independență și echilibru nesigur.

Dar colonelul primise în ajun un mesaj de la comandantul Gabriele D'Annunzio, deveni celebru pentru zborurile sale la Buccari și Viena. Anunță că va sosi într-o zi apropiată, pe căile aerului, ca să împartă cu noi pîinea neagră și să încredințeze fiecăruia un talisman neprețuit.

Îl așteptam cu nerăbdare. Eram printre aceia care nu văzuseră niciodată pe comandant; ardeam de dorința de a cunoaște pe eroul acesta legendar, care sedusese și răpise femeile cele mai frumoase, scrisese cărți minunate și în război devenise ofițer aviator și conducător de legionari. Va veni în sfîrșit marele italian, prieten al Franței? Sau, cum se întîmplase altădată, mesajul nu va fi urmat de prezența sa? Ofițerii discutau despre aceasta și părerile lor erau deosebite.

În clipa aceea intră un subofițer. Aducea poșta noastră, pe care în zadar o așteptasem de cîteva zile.

După ce dădu colonelului pachetul de scrisori ce-i aparținea, altor doi ofițeri superiori pe ale lor, începu să rostească apelul celorlalți, în ordinea gradului. Fiecăruia îi da ceea ce era pentru el: scrisori, gazete...

Ochii tuturor se uitau la mîinile lui și la pachetul mare de scrisori așezate în ordine, care scădeau mereu după fiecare apel; trebuie să știi ce însemna o scrisoare pentru bietele ființe izolate și adesea uitate de restul omenirii, ca să înțelegi nerăbdarea noastră.

Printre ultimele scrisori rosti și numele meu, cu o ciudată pronunțare, care îi dădea o înfățișare unică. Primisem două scrisori și un pachet mare cu ziare. Masa se goli repede de ofițerii care primiseră corespondența. Pentru că emoția ce o aduce o scrisoare este de obicei foarte mare, fiecare se ascunde privirii camarazilor, ca s-o savureze multă vreme, sau să rămînă cîteodată singur cu propria-i dezamăgire.

De cînd Mirella nu mai era a mea, de cînd socoteam că n-o mai iubesc, toate celelalte lucruri nu mă mișcau

decît în mod foarte superficial; de la Mirella nu erau scrisori, de aceea am socotit inutil să părăsesc masa spre a-mi deschide corespondența. Acum aveam și o telegramă; dar primeam des telegrame, de la rude sau prieteni, care preferau hîrtiei obișnuite, alfabetul Morse, deși mai costisitor.

Desfăcui telegrama și mîinele mele începură să tremure; cu privirea citisem întîi semnătura unui bătrîn notar, prieten de-al tatălui meu și om de afaceri al familiei noastre. Apoi, căzîndu-mi ochii pe primele cuvinte, n-am cutezat să merg mai departe. Cred că fața mea devenise foarte palidă, fiindcă simțeam îndreptați asupra mea ochii camarazilor, care nu îndrăzneau să mă întrebe nimic.

Era posibil ?... Era oare posibil... Telegrama spunea.

„Doamna Mirella moartă în drama anunțată de ziare. Ales prin testament tutorele fiicei sale Béryl. Telegrafiați dacă primiți.

Gavault"

M-am gîndit cîteva clipe asupra acestei telegrame, fără a înțelege nimic. O dramă ?... Ce dramă ?

Mirella nu mai exista deci ?...

Începui să-i revăd umerii albi, pe un catafalc acoperit de flori, mîinile împreunate în cruce pe pieptul acum rece, cu tîmpla găurită de glonțul ucigător. Îmbrăcată într-o rochie de seară, care scotea în relief formele ei de nimfă — rochie care trebuie să fi costat un preț fabulos, pentru țesătura ei, cu „lamé or" pe catifea roșie, străbătută de luciri ca de platină.

Viziunea aceasta, care cere multe cuvinte spre a fi descrisă, îmi apăru deodată întreagă, în amănunte, definită, clară, ca și cum patul pe care erau întinse rămășițele Mirellei se aflau la doi metri de mine.

Și îl vedeam pe Mannahan lîngă catafalc, cu un picior peste altul, cu bărbia aspră, rezemată în mînă.

Genele lungi și negre ale femeii moarte se creionau deasupra obrajilor, ca două aripi nemișcate ale unui fluture de noapte albăstrui.

Avea diamantele ei în degete; părul, parfumat încă, răspîndea un miros suav.

Eram anchilozat; nu înțelegeam și nu mai vedeam nimic; afară de cadavrul acela lung și rece, îmbrăcat în

rochia de bal ce-l modela ca o statuie de aur și de platină.

Triunghiul pe care îl formau sprîncenele fine și drepte ca niște spice, o încingea în jurul frunții ca o aureolă de candoare funerară, amintind vălul alb al unei mirese.

O dramă... spunea bătrînul Gavault ; dar ce dramă ?

Deodată, de după pernele catafalcului se desenă, abia materializat, un cap asemeni acelora ce apar și dispar în avant-scenă, pe albele pînze din teatrul de umbre. Era capul minunat și tragic al rusului Batiomkin, omul care fusese ultimul amant al Mirellei, muzicantul nebun, predestinat crimei, acela care compusese pentru ea — pe tema mea — **Cîntecul de totdeauna și de niciodată.**

Da, era chiar el ; nu putea fi altcineva decît el. O presimțire avusesem în seara aceea cînd atinsesem mîna lui prea albă. Simțisem că el va tîrî pe Mirella spre cine știe ce abisuri ; de la început simțisem că ochii lui verzi se fixaseră asupra mea, într-o privire neînțeleasă în care era ceva mistic și duios, dar în același timp un erotism nebun de criminal...

Unul din aviatori mă întrebă :

— Ai primit vreo veste rea ?

— Da, am răspuns. O femeie a fost ucisă.

— De cine ?

— De un om căruia îi dădea bani.

Am spus aceasta foarte rece, fără a mă gîndi că n-aveam nici un drept să acuz pe acest om ; și totuși o spusesem fără șovăire, atît eram de sigur. Apoi mă ridicai printr-o sforțare a tuturor mușchilor și mă refugiai în cabina de lemn, nu era tocmai o cameră, unde se afla patul meu. Era totuși o fereastră mică ; soarele — acel soare clar al Italiei, care face cerul mai albastru decît oricare cer de pe pămînt — pătrundea în cămăruță, făcînd să sclipească toate obiectele metalice.

Am desfăcut un plic și-am început să citesc lacom. Îmi scria doamna du Breuil ; îmi povestea, nu fără ironie, cum se-ntîmplaseră faptele.

La Paris fusese un scandal mare ; nu se vorbea de altceva, nu se trăia decît în așteptarea amănuntelor noi, iar ziarele, găsind subiectul gustat de public, îl exploatau la maximum.

„Nu trebuia, tînărul meu prieten — îmi spunea doamna du Breuil — să te-ndrăgostești prea serios de femeia aceasta frumoasă. E bine că războiul te-a smuls de lîngă

ea ; altfel făceai ca domnul Batiomkin. Îl trăda, desigur, cum și-a trădat toți amanții. **Toți, îți spun** — fără excepție. Îi era imposibil să facă altfel. Îi trebuiau prea mulți bărbați deodată. Eu nu admit aceasta — spunea doamna du Breuil. E un viciu, cel mai de neiertat viciu ; iar eu mă număr printre multele pariziene care, în fața acestei drame, sînt de partea domnului Batiomkin.

Scrisoarea mă punea la curent cu ceea ce nu știam încă. Buna doamnă du Breuil nu-și dădea seama că împărțirea ziarelor pariziene nu se face pe frontul aliat ca pe bulevarde.

Cealaltă scrisoare era de la domnișoara Francine. Era prima scrisoare pe care o primeam de la ea. În trecut îmi scrisese, ba chiar cu o sensibilă regularitate, dar folosind totdeauna cărți poștale de război sau ilustrate, ale căror cuvinte convenționale aveau totuși o semnificație elocventă.

Domnișoara Francine, moștenitoarea uneia din cele mai mari averi din Franța, adevărată fiică a tătălui său din toate punctele de vedere, dorea, înainte de toate, să devină nobilă, dar să-și aleagă în același timp un om care să-i placă.

Astfel, ochii isteți ai domnișoarei Francine mă aleseseră pe mine. Nu numai că nu observasem pînă atunci, dar mă arătasem mereu fără interes, pentru că eram departe de a mă gîndi la o căsătorie. Domnișoara Francine, deși drăgălașă, bogată și vicleană, își pierdea vremea. Mie nu-mi trebuiau bani și cu atît mai puțin nu eram un om care să se însoare pentru bani. Apoi o adorasem atît de mult pe Mirella, încît ceea ce-mi zguduise tinerețea, era o gelozie pe care celelalte femei n-o puteau învinge.

Da, într-o zi, în hotelul acela vechi, adormit în ceața unei stăzi pariziene, simțisem că Mirella mergea spre bătrînețe, chiar în clipa în care mă simțeam eu mai tînăr. Îmi dădeam seama, fără să știu cum, poate fiindcă acea îndoială se infiltrase pe furiș în sufletul meu și nu aștepta decît o mică dovadă materială ca să ia o formă definitivă. Acea dovadă îmi lipsea ; iar în locul ei se ivi o fantomă din abisuri, unde iubirea își pregătește otrăvurile ucigătoare. Fantoma aceea, nimicul acela, era timpul ; necurmat ceasornic, care îngrămădește clipa ca să împlinească secole ; muzică veche și funebră, după care oamenii

dansează, dar care încep a-și cînta bocetele cînd abia au botezat copilașul.

Dar acum Mirella nu mai era ; nu mai era nici cel puțin pe catafalc, în rochia de catifea roșie cu scînteieri de aur și platină ; n-o mai vedeam ; fusese înmormîntată.

Pe patul meu, în cabina mică de lemn, ajungea o rază de soare. Era atîta soare că mă împiedica să citesc foile acelea de la prietenele mele din Paris — pe cînd acolo, unde se afla ea, biata Mirella, razele de soare trebuiau să se oprească doi metri mai sus, în florile din grădina unui cimitir...

Și prin față îmi trecu imaginea acelei curți vechi, cu grădină, unde la fel răsărea, îndărătul unui grilaj, cîte o dalie ofilită și o crizantemă palidă.

Și cîntecul spunea : „Pe leagăne, pe cimitire, pe tine care rîzi, pe tine care ucizi..."

În cîntecul timpului era nota centrală, iremediabilă, cuvîntul „niciodată".

Era nota ce se afla în toate lucrurile : „niciodată".

E sensul vieții — pentru că e moartea : „niciodată".

S-ar spune că-l purtasem cu mine nopți nesfîrșite în incendiul tuturor mărilor, în infernul tranșeelor, printre urletele celor în agonie, în șuierul vîntului, în ceața deasă, unde nu se află decît spațiul și Dumnezeu.

Totul semăna cîntecului muzicantului nebun ; nu mai auzeam decît două note : una spunea „totdeauna", cealaltă „niciodată".

*

Batiomkin : îl vedeam la pianul Mirellei, cu mîinile crude și reci ca de chirurg.

Am văzut odată cum se deschide și apoi se coase pîntecele unei femei. Femeia era tînără. Lumina era grozavă, în sala de anatomie, ca o materie ce singură ar putea, în fulgerarea ei, s-adoarmă pe bolnav. Chirurgul avea mîinile acelea.

Batiomkine — cine era ? De unde venea ? Pe ce cale ajunsese în salonul Mirellei ? Ce se spunea la Paris ? Cum aș fi putut să citesc tot pachetul acela de ziare ?... Batiomkine : era de ajuns să-l privești ca să vezi cum frumusețea lui răspîndea o fascinație damnată. Era de ajuns să as-

culți muzica lui ca să înțelegi că el era în stare să omoare. Cîntecul lui obsedant pătrunsese pînă și-n mine ! Nu mă urmărise oare în vîrtejul mitralierelor ? Pe marea care, risipește totul ? În ceruri, unde fiecare ecou se sfîrșește ?

Nu l-am văzut pe Batiomkin decît o singură dată, într-o seară ; dar chiar dacă aș trăi o mie de ani, tot nu l-aș putea uita. Din ochii, din timbrul vocii și din mîinile muzicantului nebun se răspîndea o forță magnetică, o putere grozavă de atracție, căreia Mirella, ființă prea sensibilă, femeie pasionată și voluptoasă, îi căzuse victimă.

Un lucru cu adevărat ciudat, un fapt nelămurit, este ceea ce voi spune acum. Urîsem pe Mannahan, poate că-l uram încă ; și totuși Mannahan, mai mult decît mine și decît oricare altul, crease fericirea Mirellei. Ce s-ar fi făcut ea cu un bărbat ca Léo, dacă nu exista Mannahan ?

Și totuși nu ne iertasem unul altuia vina de a ne fi apropiat de Mirella.

Ar fi trebuit să-l urăsc de la început pe rusul acela cu părul negru cu reflexe metalice, cu profil de medalie, cu mîini de femeie.

Totuși nu-l uram. Vorbesc bineînțeles de ceea ce simțeam înaintea dramei.

Omul acesta nu-mi inspirase decît un dezgust pe lîngă un fel de teamă amestecată cu milă. Simțisem, printr-o ciudată viziune, că el va fi spiritul blestemat care va intra în viața Mirellei, pricinuind un eveniment fatal.

Iată : evenimentul se produsese. Dintr-o zi într-alta drama inevitabilă se prefăcuse într-o catastrofă. O, Doamne, și în ce chip barbar !

Ceea ce-mi spuneau scrisorile nu era încă nimic față de ceea ce scriau ziarele. Parizienii, obosiți de războiul monoton, cu comunicate ce deveneau exasperante, se bucurau în sfîrșit de variația aceasta ce reînsuflețea puțin interesul public, lăsat să lîncezească după procesul și executarea spioanei Mata-Hari. Iată, în sfîrșit, pagina senzațională a romanului cotidian care pasiona publicul cel mare și făcea să se vîndă ziarele în milioane de foi. Iată, în sfîrșit, o altă „crimă frumoasă". Nu-i lipsea decît puțin mister ; dar închipuirea ziariștilor îl înlocuia. Un adevărat noroc pentru compilatorii de cronici, constrînși pînă atunci să toarne gogoși. Noroc pentru guvern, care avea neapărată nevoie să distragă publicul de la nemulțumirea împotriva felului cum mergea războiul. Adesea cro-

nica judiciară servește la distragerea atenției mulțimii de la jocul politic ; cînd se vorbește de o dramă frumoasă de adulter, de viciu și crimă, e mai ușor să pregătești poporul pentru lovituri de teatru. Tragedia în care Mirella era protagonistă, venea deci la timp ; gazetele fură la înălțime, iar mulțimea se aruncase asupra lor cu o lăcomie de nedescris, care întrecea pe aceea a așa ziselor procese spectaculoase.

Panem îl aveam în tranșee : acestea erau **circenses.**

*

Cu mare durere am citit paginile ziarelor pline de desene și fotografii, cu subtitluri mari, senzaționale, în genul lui Ponson du Terrail, care puteau fi numite adevărate capodopere de reportaj criminalistic și monden. Amintirea Mirellei mă împiedică să intru în toate amănuntele publicate ; dar faptul, în linii generale, era povestit de ziare astfel :

„În strada Vaugirard, într-un apartament de patru camere luxoase, cu mult gust aranjate, poliția, chemată prin telefon, găsise cadavrul unei femei complet goală, cu tîmpla dreaptă perforată de glonțul unui revolver și cu gîtul oribil sfîșiat. Un pumnal cu lama scurtă, din acelea pe care cazacii le poartă la brîu, plin încă de sînge, era înfipt în trupul ei ; cîțiva pași mai departe, îngrămădit într-un fotoliu, înecat în sînge, un bărbat, dezbrăcat și el, își aplicase singur pedeapsa, trăgîndu-și un glonte sau două în gură.

Dinții lui erau atît de strînși pe țeava revolverului, ca și cum craniul sfărîmat în spasmul agoniei n-ar fi cedat nimănui arma din gură".

Acesta era primul reportaj. Un simplu fapt de la faptele diverse ; unul din multele pe care le publică toate ziarele din Paris. Nu părea că sînt mari speranțe pentru presă, din moment ce eroii dramei muriseră amîndoi.

Tot așa, nu se știa la început, cine era bărbatul și cu atît mai puțin femeia.

Apartamentul fusese închiriat cu cîteva săptămîni mai înainte, pe numele unui străin, desigur Batiomkin,

care putea fi totuși un nume fals. Cît despre femeie, nimic nu ajutase să i se stabilească identitatea. Se vedea numai că fusese de o frumusețe rară ; vîrsta ei o arăta cam de treizeci de ani ; hainele și lenjeria foarte fină, erau însemnate cu inițiala „M", iar bijuteriile din degetele ei și tot ce se afla în jur, dăduse comisarului siguranța că era vorba de o doamnă din marea societate sau de o mare curtezană.

După pălăria ei mică (marca Lewis, adăugau ziarele), blana (de chez Beer), mănușile și geanta, era cert că femeia aceasta venise în strada Vaugirard ca să-și viziteze amantul, iar acolo își găsise apoi moartea. În geanta ei nici o hîrtie după care să i se poată stabili identitatea, și nici o carte de vizită ; geanta era marcată cu acea literă „M", în mici briliante. Această geantă fină fusese cumpărată de la un mare bijutier din Faubourg Saint — Honoré, căruia ziariștii îi făceau, ca și croitorului și pălărierului, o bună reclamă. Cui oare servesc corpurile delicate, dacă nu comerțului, dînd totuși de lucru justiției ?

În geanta aceea mică se aflau toate instrumentele de frumusețe pe care fiecare femeie elegantă obișnuiește să le poarte cu sine. Mai erau bani mulți, un pachet de bilete de o mie de franci, din care unele erau risipite pe covor; o tabacheră de aur și platină pentru țigarete *(Abdulla bout-de-rose)*, o mică agendă de adrese și o factură de plată.

Factura era de la o casă de mobile și obiecte vechi din bulevardul Raspail ; dar era adresată pe numele domnului Batiomkin.

De ce oare factura rusului criminal și sinucigaș se află în geanta misterioasei doamne cu inițiala „M" ?...

Iată ce începea să încurce mersul cercetărilor ; o dramă pricinuită de bani păruse la început, drama unui viciu al nebuniei erotice, sau poate al geloziei...

Reconstituirea crimei întîrzia, mai întîi fiindcă erau puncte întunecate, greu de înlăturat și apoi fiindcă judecătorul de instrucție și ziariștii deveneau maeștri în arta de a ști să dozeze efectele.

Dispariția aceleia care acum era numită **misterioasa doamnă cu inițiala «M»**, nu fusese reclamată de nimeni. Parisul este mare ; ba chiar imens : poliția se găsea deci în încurcătură sau arăta că se afla în încurcătură. În

vremea asta, nu era gazetă de mare tiraj care să nu caute a lansa o interpretare personală a crimei, cu ajutorul redactorilor; fiecare ziar conducea propria sa anchetă, ale cărei rezultate, adevărate sau fanteziste, făceau să se vîndă ediții de mii de exemplare, în toate chioșcurile și la toate stațiile metroului.

Fusese interogat blănarul, casele de modă, marele bijutier; fuseseră interogați mulți furnizori de lenjerie, cismarul, negustorul de încălțăminte, dar cine nu fusese interogat?... Parisul este vast ca un ocean, și în el plutește un număr infinit de femei frumoase cu **inițiala «M»**, care pot fi împușcate într-un apartament din strada Vaugirard...

Totuși, cîte o scînteie începea să apară în întunericul acestei crime înspăimîntătoare și misterioase.

Casa cu mobile vechi din bulevardul Raspail recunoscuse factura găsită în geanta celei ucise și declarase că **fotoliul Louis Quatorze — consola — o oglindă de Veneția — și covorul de Bukhâra, de 2,40 metri pe 3,25** — menționate în factură, fuseseră date cu o lună și jumătate înainte de crimă, unui domn, **care nu era francez**, un domn cu părul de culoare blondă-castanie, de statură mijlocie, și pe care nu-l cunoscuse mai înainte. Venise să-și aleagă obiectele acestea însoțit de **o doamnă foarte frumoasă și elegantă, care părea că-i dă sfaturi la cumpărături.**

Ceea ce izbise pe patroana magazinului fuseseră ochii străinului, în unele momente foarte ficși, alteori cam vagi și pierduți. Mîinile lui erau cuprinse de un ușor tremur care cîteodată devenea mai vizibil. Nu arăta nici o pricepere în ce privește obiectele de artă antică, pe cînd doamna părea pricepută în stilul fiecărei epoci, și arăta un gust deosebit de ales.

El își lăsase cartea de vizită și adresa; magazinul o păstrase și o putu preda poliției.

Pe această carte de vizită nu se afla decît numele acelui domn, care declarase că este muzician, **M. Serghei de Batiomkine.** Adresa cu strada Vaugirard fusese adăugată cu creionul.

Străinul se tocmise cînd a fost vorba de prețuri; dar doamna scosese din poșeta ei suma de 2000 de franci, ca aconto.

Din toate acestea, proprietăreasa și soțul ei, ca și vînzătorul și casierița, trăseseră concluzia, **cam lipsită de respect, că doamna avea bani, iar domnul era sărac.**

Funcționarul care dusese la domiciliu mobilele și obiectele cumpărate, găsise un apartament mai modest, alcătuit din patru camere și o baie, care se instala tocmai atunci. Zugravii și tapițerii lucrau încă, atunci cînd mobilele fură transportate.

Cele aduse au fost luate în primire de portăreasă, **în lipsa domnului și a doamnei.**

După aceea, negustoreasa, negustorul, vînzătorul și casierița nu se mai preocupaseră de aceasta, **«fiindcă, trebuie să știți, dragă domnule, noi avem o mulțime de clienți și, să ne ferească Dumnezeu, dar ori de cîte ori vindem un fotoliu Louis Quatorze, nu presupunem că va servi la o crimă !...»**

Anchetele oficiale sau ziaristice se desfășuraseră, la ceilalți furnizori, aproape în același fel ; fiecare magazin ținea să-și facă reclamă și fiecare ziar publica episoade mai palpitante față de celelalte.

În casele din strada Vaugirard, muzicantul rus Batiomkin nu era mai cunoscut decît aiurea. Un anunț, de la mica publicitate, îi indicase apartamentul de închiriat, iar el venise să-l viziteze, odată singur, și a doua oară cu doamna care fusese apoi asasinată. Amîndoi găsiseră apartamentul prea mic ; dar fiindcă portăreasa promisese, în numele proprietarului, că se va mări clădirea în curînd, d-l Batiomkin, „dat fiind prețul convenabil din imobilul nostru" (așa spunea portăreasa) semnă contractul de închiriere ; și de data aceasta, tot doamna plăti, cu anticipație, chiria pe șase luni.

După aceea domnul Batiomkin se instală. Cînd a venit — spunea tot portăreasa — bagajele lui nu erau prea mari: era foarte grijuliu cu o vioară prețioasă, închisă în cutia pe care el însuși o purta sub braț. Cîteva zile după aceea, închiriase un pian ; dar fiind un pian de concert, hamalii se străduiseră mult cînd au trebuit să-l urce pe scara îngustă.

Batiomkin ieșea puțin în oraș : zi și noapte compunea și executa muzică. Portăreasa se urca în fiecare dimineață la el, îi aducea cafeaua cu lapte și-i curăța apartamentul. Se întîmpla însă de multe ori ca, la două

după amiază, domnul să doarmă încă și să fie nevoie a-și încălzi cafeaua la o mașină electrică.

Domnul Batiomkin nu lua masa acasă sau, mai bine zis, nu lua decît o masă pe zi, după un orar foarte variabil. Primea puțină corespondență și aproape nici o vizită. Numai doamna ce-și găsise apoi moartea în acel apartament, venea regulat să-l viziteze, după amiază, niciodată seara. Sta la el multă vreme și foarte rar ieșeau împreună. Portăreasa afirma că n-ajunsese să-și formeze o idee lămurită asupra caracterului și obiceiurilor acestui om, în puținele săptămîni cît locuise în strada Vaugirard. Era politicos și cam tăcut, leneș și harnic în același timp. Citea o mulțime de cărți, fuma multe țigări, care se dublau cînd doamna, prietena lui, se afla la el. De obicei, domnul se întorcea acasă la miezul nopții, dar scria, citea și în tot cazul veghea pînă dimineața.

Cîțiva ruși, foarte săraci după înfățișare, veniseră să-l viziteze ; el îi ajutase cu bani. Unuia din aceștia — un tînăr blond și bolnăvicios — îi dăruise și un palton, ceilalți vizitatori ai săi, în acele cîteva săptămîni, nu fuseseră decît cîțiva editori și tipografi de muzică.

De multe ori cînd urca scările, portăreasa observa că fața lui era foarte obosită. Străinul trecea în pas automat, fără a se uita măcar dacă nu are scrisori în caseta lui. Cîteodată, portăreasa îi vorbea, dar el nici nu răspundea măcar, ca și cum n-ar fi auzit. Și continua să meargă, drept, cu un pas greoi, legănîndu-se la cel mai mic obstacol, ca și cum ar fi îndeplinit o sforțare mecanică, ca să-și pună iarăși picioarele în mișcare.

Pupilele lui, mereu dilatate, lipsa de poftă de mîncare, mîinile tremurînde, greutatea pe care o arăta cînd voia să vorbească, aerul acela absent, felul său de a merge dus pe gînduri și lipsa de echilibru, dădeau să se înțeleagă, chiar pentru persoanele puțin cunoscătoare, că domnul Batiomkin făcea uz de stupefiante. Era într-o stare de beție aproape continuă, sub puterea stupefiantului. Prietena lui făcea oare și ea uz de stupefiante, în ceasurile pe care le petrecea la el ? Nu se putea afirma cu siguranță, dar existau probe întemeiate.

Ca băutură, de cînd se instalase în strada Vaugirard, domnul Batiomkin nu bea decît șampanie. Portăreasa

nu mai văzuse un alt chiriaș care să ingurgiteze atîta vin scump.

E tot ce se știa despre acest om, a cărui situație civilă părea în regulă, deși identitatea lui nu fusese stabilită cu prea multă siguranță. De cînd era în Franța — și se afla aici de puțin timp — domnul Batiomkin nu comisese nici o infracțiune, ca să aibă de-a face cu poliția. Făcea parte din marea armată fără patrie și nefericită pe care revoluția rusească o risipise în cele patru colțuri ale pămîntului. Fugise, cum fugiseră zeci de mii de ruși, din fața teroarei comuniste. Ajunsese în Franța fără bani și fără documente. Pașaportul Nansen venindu-i în ajutor, declarase că se numește Serghei Gregorovici Batiomkin, născut la Moscova, în vîrstă de treizeci și patru de ani, necăsătorit, inginer și compozitor. Tatăl său, omorît de bolșevici, fusese proprietar de mari uzine la Moscova. Emigranții ruși afirmau că averea bătrînului Batiomkin fusese foarte însemnată. Mobilizat cu gradul de locotenent de artilerie, Batiomkin se salvase ca prin minune din tragedia de la lacurile Mazuriene.

Trimis apoi pe frontul turcesc, fusese rănit la cap și purta încă sub părul des, urma cicatrizată, a glonțului.

În lipsa unei alte dovezi care să pună la îndoială declarațiile sale și fiindcă nu erau mijloace de control, funcționarii francezi ai Fundației Nansen, însărcinați să dea o stare civilă celor care n-o aveau, îi acordaseră dreptul de ospitalitate, sub numele de Serghei Gregorovici Batiomkin, scriind pe hîrtiile respective tot ceea ce binevoise el să declare.

La început locuise într-o mansardă, în tovărășia altor doi ruși, săraci ca și el; după cîtva timp, intrase ca lucrător mecanic într-o uzină. Rana lui de la cap îi pricinuia dureri de cap teribile și adesea leșina; avea un caracter blînd, foarte inteligent, era lipsit însă de vlagă, ceea ce făcu să fie concediat. Mîinile lui rămăseseră tot fine, după cum spunea patronul acelei fabrici și nu se puteau deprinde cu greutatea meseriei. Avea mîini de cîntăreață din harpă, nu de turnător.

După ce încercase multe meserii, ca să-și cîștige o hrană mizerabilă, Batiomkin reușise să fie primit ca violonist în orchestra unui cinematograf; și fiindcă se observaseră repede calitățile sale excepționale, proprie-

tarul unui dancing, care îl auzise odată la cinematograf, îl trecu în orchestra lui. În cincisprezece zile, „solurile" sale de cîntece țigănești și căzăcești, dublaseră clientela localului. În unele seri îi reveneau iarăși durerile de cap ; atunci se retrăgea ca un animal rănit și nu mai era chip să-l faci să cînte o bucată măcar. Se ascundea în garderobă, se așeza pe un scaun, cu tîmplele în mîini. Dansatoarele localului se apropiau și îi mîngîiau părul buclat, căutînd să-l scoată, cu farmecele lor, din nemișcarea aceea de halucinat, care părea o stare de hipnoză. Dar el nici nu le vedea măcar, sau, dacă le zărea, le îndepărta cu un gest, fără a vorbi.

Proprietarul se purta bine cu el, fiindcă muzicantul acesta ciudat și frumos, cu înfățișarea extraordinară și nebuniile lui extraordinare, aducea o avere localului acela de noapte, cunoscut sub numele de **L'Arcade Noire.**

În dancingul acesta a văzut Mirella pe omul care trebuia s-o ucidă apoi ; venise în compania unor bărbați și a unor doamne foarte elegante, căci la Paris, cînd un nou local este la modă, cei bogați se simt obligați să-l viziteze. Excepționalul solist fu chemat la masa lor și cîntă multă vreme pentru ei.

Începea cu cele mai cunoscute cîntece rusești, sau cu altele inedite ; apoi pornea să improvizeze. Cînta ținînd capul puțin pe spate, cu o privire de geniu și de nebun. Muzica lui pătrundea în suflet ca o otravă subțire ; puțin cîte puțin înăbușea sunetele, cîntînd foarte încet ; ca să se mărească efectul, se stingea în local o parte din lumini și în lumina roșie a abajururilor de la lămpile de pe mese, nu se mai vedea decît capul acela minunat, de adolescent și de criminal, încununat de un păr care uneori devenea strălucitor, ca mătasea cenușie sub luminile unei flăcări. Cu obrazul palid, rezemat de vioară, într-o tăcere de biserică, printre femeile goale pe jumătate, care îl priveau amețite, printre dansatoarele și cocotele cu lacrimi în ochi, se auzea cum izvorăște muzica aceea diferită de oricare alta, o muzică ciudată și alarmantă, care fiind rodul unei improvizații, nu mai era cîntată niciodată în fața lumii, afară de atunci.

Domnul Batiomkin nu era un necunoscut. Dar, de pe vremea cînd cîntase la **Arcade Noire** trecuseră cîteva

luni, iar cînd avu loc drama, nimeni nu socotise că era vorba de același Batiomkin. Una e să faci să moară femeile în tremolo-ul unei vioare, și cu totul altceva să le ucizi în modul acela barbar.

În imensul haos reprezentat de Paris, în formidabila risipire de talent inutil și de frumusețe deșartă, care exista în viața de noapte a Parisului, în unul din dancingurile din Montparnasse, care avea totodată aspectul unei cîrciumi și a unui bar, femei extrem de elegante, îmbrăcate în blănuri și acoperite de colane prețioase, veneau să asculte pe muzicianul—vrăjitor, dar mai ales să vadă pe copilul frumos, de treizeci și patru de ani, cu mîinile palide, cu ochii de un frumos verde-albastru, cu părul neted și lucios, părînd presărat cu scîntei.

Printre femeile acestea se găsise una, care cutezase, sacrificînd totul, fără a sta pe gînduri, să schimbe viața acelui frumos muzician. Îl smulse din dancing-ul acela, unde-și risipea geniul; îl prezentase altor femei, cerebrale și curioase ca și ea, care, trimițîndu-i scrisori umflate de bancnote, îi făceau propuneri de iubire.

La ce fel de sentimente cedase femeia aceasta, care nu se putea spune că-și căuta aventurile în cabaretele nocturne?

Era — trebuia să ne amintim — anul american. Poporul acesta mare, foarte tînăr, care concepuse bogăția ca o stare lirică și paradoxală a societății omenești, devenise zi cu zi maestrul nostru în arta de a iubi. Americanii ne împărtășeau pasiunile, iar noi le împrumutam viciile. Dar, dacă era o femeie care rămăsese credincioasă sie însăși, aceasta era Mirella. Dandysmul feminin, care trebuia să ducă la masculinizarea exterioară și sufletească a femeii, nu găsea în ea decît o discipolă foarte refractară. Mirella rămînea femeie, în întregime femeie, cu pornirile sale, cu lipsa absolută de claritate; așadar, drama de iubire cu muzicantul rus, nu se datora numai simțurilor.

E ușor de închipuit cît de mare a fost scandalul în societatea pariziană înaltă, cînd, aflîndu-se în sfîrșit identitatea victimei, numele Mirellei era publicat în mii de feluri, iar fotografiile ei apăreau în toate ziarele din Franța și aiurea: tragica eroină a crimei, femeia ucisă în misterioasa casă din strada Vaugirard. Fiindcă toate

jurnalele căutau să lămurească crima, fiecare după propria sa interpretare, se ajunsese la diferite reconstituiri ale vieții celei asasinate. Odată ce demonul curiozității publice se introdusese în sanctuarul familiei și interpretase în modul cel mai romantic enigma unei femei care nu se mai putea apăra, cruda închipuire a reporterilor, lacomi să alimenteze pasiunile publicului, pătrunseră fără milă în ceea ce era mai sfînt și mai intim din viața acelei femei. Amănuntele cu care ziarele cutremurau pe orice cititor, se îngrămădeau mereu.

Dar nimic nu era artificial. Se vedea aceasta din interesul publicului și buna credință pe care o acorda tuturor informațiilor. În fiecare zi, gazetarii aflau un material mai bogat, lovituri de scenă care îi dispensau de a mai pune în lucru spiritul de invenție.

Viața amoroasă a Mirellei, **legătura sa foarte cunoscută, datînd de mai mulți ani, cu un gentilom din casta marii nobilimi franceze (dintr-o familie care timp de secole se luptase pe uscat și pe mare pentru onoarea Franței)** — spuneau reportajele — **afacerile soțului ei, tot mai proaste, dar susținute de protecția invizibilă a unui magnat al finanțelor...** Totul era folosit și subliniat cu o mare precizie, în fragmentele acelea de roman zilnic, pe care mulțimea îl smulgea din mîinile vînzătorilor de ziare și îl comenta, pe stradă, cu glas tare.

Numai numele lui Mannahan și al meu nu erau tipărite ; dar aluziile erau totuși atît de transparente, că se putea înțelege ușor.

Mannahan, care, printre numeroasele sale întreprinderi, avea și un ziar la dispoziție, nu se simțise obligat să-l împiedice a trage foloase de pe urma scandalului. Un om de afaceri rămîne mereu om de afaceri, chiar cînd inima sa suferă și amorul său propriu este atins. Cînd un străin, un amant oarecare, omorîse în modul cel mai barbar pe prietena semi-oficială a proprietarului acestui ziar, nu era nimerit ca ziarul să renunțe la edițiile speciale pe care exploatarea crimei le putea procura. Pe lîngă Mannahan mai existau acționarii ; și acționarii au cel puțin dreptul să citească un reportaj palpitant pe contul marelui om ce le administrează banul lor, și care le va mai aduce ceva cîștig.

Cît despre mine, deși numele meu nu se bucura de publicitate, fiind apărat de calitatea de ofițer combatant,

se subînțelege — **o tînără rudă foarte apropiată a frumosului duce de S., cel mai fermecător și mai fericit în dragoste dintre tinerii noștri aristocrați** — ceea ce era ușor, pentru cunoscuți, să mă recunoască.

Partea pe care o reprezentam în această afacere, nu prea era strălucită. Obținînd, pe cale ereditară, moștenirea de la tatăl meu în ce privește inima prietenei sale frumoase, trădasem foarte puțin onorabil, spuneau ziariștii, pe omul care îmi dăduse viață. În afară de aceasta tolerasem — din motive financiare — ca doamna cu inițiala „M", al cărei amant îi fusesem mai mulți ani, să mai fie încă amanta mea de inimă și să continue a excita dorințele stinse ale celui mai fericit și mai mîndru gentilom, care era tatăl meu.

Alcătuiam, așadar, o familie, spuneau unele jurnale, și, mai ales revistele de ecouri mondene, o familie care, în domeniul relațiilor extra-conjugale, punea în practică teoria omului cooperativ.

De altfel, amîndoi, — **frumosul, etc... și tînărul, etc...** — deși posesori ai unor rente **fabuloase,** nu eram deranjați ca un al treilea personaj, mare financiar, să-și unească forțele sentimentale și bănești pentru menținerea admirabilului **trio.** Un duel, care, cu un an înainte de război, a fost aproape un preludiu al conflictului **ale cărui victime sîntem azi** (se făcea aluzie la conflictul între comandanții militari și autoritatea politică stăpînită de plutocrație), nu schimbase în fond nimic din continuarea acestei înțelegeri de inimă. Deoarece, **în vremea aceasta,** în leagănul legitim al omului **care cunoaște prețul tăcerii,** se născuse o fetiță, cu un an înainte de război, ar fi fost destul de amuzant să se afle, — spuneau aceleași ziare — căruia din cei patru părinți necunoscuți, își datora nașterea...

Pe urmă se reîntorceau la Batiomkin și începeau să-i reconstituiască viața lui, care, nefiind bine lămurită, se preta la tot felul de presupuneri. Cercetările făcute printre refugiații ruși înconjurau de o aureolă romantică această figură. Din informațiile culese de la același izvor, Batiomkin, fiu natural al unui mare duce și al unei balerine de la teatrul Imperial din Petrograd, trecuse sub ordinele **Cekei** bolșevice și era agent al spionajului în Franța, depinzînd direct nu de Moscova, ci de agenția Köenigsgratzerstrasse din Berlin. Încercase,

se spunea, să pună frumusețea Mirellei în serviciul activității sale criminale și s-o folosească în spionajul german, părintele spiritual al bolșevismului. Unii afirmau totuși că femeia aceasta, vrăjită de acest frumos muzicant care dispunea de puteri magnetice, asemănătoare acelora ale tristului monah Rasputin, ajutase pe acest spion, și, datorită cunoștințelor sale înalte, îi procurase chiar informații prețioase.

Devenind geloasă sau căindu-se de crima ce o săvîrșea zi de zi împotriva celor de un neam cu ea, refuzase de a-l mai urma în drumul său, care o putea duce, ca și pe dansatoarea Mata Hari, la poligonul din Vincennes : și atunci, poate, el o ucisese.

Alții asigurau însă că Batiomkin era un agitator al partidului Țarilor, al căror sînge îl avea în vene, deși amestecat cu sîngele ghetoului de unde provenea mama lui, dansatoare evreică. Aceștia complicau romanul, susținînd versiunea (de altfel admisă de multe gazete, nu însă de poliție) că asasinatul fusese comis nu de Batiomkin, ci de o altă persoană sau de mai multe, însărcinate a îndeplini o răzbunare, a cărei victimă femeia fusese din întîmplare sau spre a nimici un martor al dramei.

Unele urme și amănunte observate în camera crimei păreau să confirme aceste ipoteze. Revolverul (din care un glonț străbătuse tîmpla **dreaptă** a femeii, iar alte **două** trecuseră prin gura muzicantului) fusese găsit la picioarele cadavrului acestuia, de partea **stîngă** **însă**, el nefiind stîngaci, pumnalul căzăcesc însă, sau cuțitașul ce servise la înjunghierea femeii, **nu fusese deloc găsit.** Așadar, amănuntul dat de ziare, în primele reportaje asupra crimei — că pumnalul, plin de sînge, fusese găsit înfipt în gîtul moartei — era neadevărat. Pumnalul nu exista.

Dispariția aceasta, care nu se putea explica deloc, aducea o confirmare în spusele celor care susțineau că omorul fusese executat de alții. Toate cercetările pentru găsirea armei fură zadarnice. Micul apartament n-avea decît trei ferestre spre stradă (celelalte dădeau în curte). Dar și înăuntrul ca și în afara casei, nici o urmă și nici o mărturie nu lăsa să se vadă că asasinul zvîrlise arma pe fereastră, după săvîrșirea crimei. Și apoi, dacă asasinul era Batiomkin, ce-l mai putea interesa ca arma

să dispară, cînd era hotărît să-și ia viața apoi ? Celelalte părți ale casei nu fuseseră încă percheziționate decît sumar, dar vor fi apoi cercetate cu mare îngrijire.

Nimeni nu intrase de altfel în apartamentul lui Batiomkin, în acea după-amiază fatală. Asupra acestui punct, afirmațiile, atît ale portăresei cît și ale chiriașilor, ale căror uși dădeau la același etaj, concordau. Imobilul de altfel nu era cine știe cît de mare și n-avea decît o singură scară ; în condițiile acestea era greu de admis ca un străin — mai mult încă, doi, și încă străini — să fi reușit să intre într-un apartament de la etajul al doilea, fără ca cineva să-i fi zărit ; să fi avut timpul să ucidă o femeie cu revolverul și să imobilizeze un bărbat cu **două** focuri, trase nu în timpul unei lupte, ci după ce i-a introdus arma în gură și anume în direcția cerului gurii. Dacă fusese o luptă, ar fi trebuit să rămînă urme vizibile. Acum, în apartament. era multă dezordine, dar dezordinea aceea care urmează unei scene intime dintre două persoane în prada delirului pe care-l dau unele stupefiante.

Dinții muzicantului nu se rupseseră, rămînînd intacți ; ba chiar strîngeau strașnic, **nu țeava revolverului,** cum se spusese din greșeală la început, ci o batistă mică de damă, îmbibată cu pudră și marcată cu inițiala „M". Revolverul căzuse pe dușumea, dar fusese găsit — lucru inexplicabil — în partea stîngă a fotoliului. Se luau acum amprentele digitale de pe revolver și de pe alte obiecte din tragicul apartament.

Era greu să se afle adevărul, printre atîtea contradicții. Poliția era hotărîtă pentru prima versiune, adică pentru crima făptuită de însuși Batiomkin. Este însă incontestabil că lipsa cuțitului și faptul că arma căzuse în partea stîngă a unui sinucigaș care nu era stîngaci, dificultatea de a admite că bărbatul fusese în stare să-și tragă, nu unul, ci două focuri de revolver în gură (ceea ce de altfel nu este imposibil, citîndu-se multe exemple), batista aceea de mătase, strînsă în dinți, și care înfășurase poate arma spre a o putea strînge mai bine, sau pe care o ținuse în mînă în timpul scurtei agonii — acestea, precum și alte fapte asemănătoare, zădărniceau explicarea crimei ; mai erau situații nu mai puțin obscure, cele din punct de vedere psihologic.

De ce oare muzicianul rus omorîse pe femeia care îi aducea plăcere și bani ? **O dramă de isterism erotic și un delir de cocainoman** — conchidea poliția. Acestor cunoscători ai crimei, acestor funcționari care își petrec toată viața căutînd să lămurească și să reconstituie ceea ce rămîne adesea neînțeles, nu le plac lucrurile prea complicate și chiar în materie de criminologie, sînt partizanii situațiilor clare. Ceea ce nu se explică, ceea ce nu duce repede la concluzii, reprezintă pentru ei o piedică în lucru și un insucces profesional. Asupra dispariției pumnalului, poliția avea și ea părerea ei. Susținea că femeia fusese rănită mai întîi cu un brici și că imediat apoi asasinul descărcase asupra ei revolverul. Rana de la tîmpla stîngă putea depinde de mișcarea pe care o făcuse capul femeii, rănită cu briciul. Din această cauză, și fiindcă trăsese în tîmplă, nu se auziseră țipete, văicăreli și nici zgomotul unei lupte. Cît despre brici, acesta fusese găsit într-o cutie pe măsuța din fața oglinzii de la lavabou, în baie. Muzicantul, după săvîrșirea crimei, s-a dus să-și spele mîinile ; a șters briciul, din obișnuință și l-a așezat în cutia sa, cum făcea în fiecare zi.

Nu se găsise un șervet sau o cîrpă plină de sînge ; dar în realitate sîngele ce rămîne pe lama unui brici este puțin, dacă cel care a tăiat se retrage repede din fața țîșniturii de sînge. Apa de la robinet e deajuns ca să spele briciul și mîinile asasinului, ca și porțelanul lavaboului, nemairămînînd nici o urmă de sînge. În cazul de față, asasinul a șters lama și mîinile, după ce tot sîngele se scursese, odată cu apa, în canal.

Aceasta era părerea poliției, care, în fața oricărei crime, cum am spus, se simte obligată să dea o explicație.

Totuși, mai erau obiecțiuni. Reporterii care sînt uneori buni detectivi, nu uitaseră să le scoată în relief. Dacă asasinul — spuneau ei — nu se servise decît de un brici, și dacă, după ce omorîse pe femeie, se dusese la baie, ca să spele briciul și să-l pună în cutie, s-ar fi găsit pete de sînge în drumul său. În realitate, nu se găsise nici una pe covoarele noi și curate, afară de pat. Mîinile asasinului erau curate, albe și bine îngrijite, ca mîinile unei femei, ceea ce era în favoarea părerii susținută de poliție, și anume că Batiomkin își spălase mîi-

nile după crimă, deoarece nu avusese întîi intenția de a se suprima. Nimic nu arăta de altfel — pînă la proba contrarie a unui consult de medici legiști — că cei doi muriseră aproape în același timp. Trecuse poate o oră, două între o moarte și alta, astfel se putea presupune că asasinul se sinucisese cînd, revenindu-și din delirul în care comisese crima, văzuse că pentru el nu mai era scăpare : totul îl acuza.

Dar, obiectau ziariștii, un om nu poate în delir să se gîndească să-și spele atît de bine briciul și cu atîta grijă mîinile. Dacă făcînd așa, — admițînd că-și ștersese mîinile, după ce și le spălase bine, ștergerea lor ar fi arătat cel puțin folosirea șervetului. Ceea ce nu era așa. Șervetele se aflau în ordine, pe vergelele de metal, iar cearșaful, întins pe un scaun, lîngă baie, nu arăta că se servise cineva de el.

Zilele treceau ; edițiile speciale se succedau ; crima din strada Vaugirard forma obiectul a tot felul de discuții ; iar literatura aceasta în jurul crimei, este poate cea mai ingenioasă parte din gazetăria de astăzi. Se scria cu o fantezie nesfîrșită, folosindu-se în descrierea dramei acesteia din viața pariziană și trupul sărman al unei femei, goală și plină de sînge, găsită într-un pat care trăda o crimă pasională.

Cu privirea atentă, cu sufletul nepăsător, cu inima ce părea că-mi devenise insensibilă, citeam cu lăcomie ziarele ce-mi veneau în fiecare zi, cîteodată cu inversiuni de dată.

Din cele ce povesteau, cu o cruzime de imagini, cu un lux de amănunte de al căror adevăr sau neexactitate îmi puteam da bine seama — căutam totuși să ghicesc scena îngrozitoare, revăzînd ochii în agonie ai femeii pe care o iubisem atît de mult.

Mirella se afla acolo, goală și albă, cu ceafa acoperită de pletele ei negre cu reflexe violete, oferindu-și trupul ce tremura de voluptatea pe care eu o cunoșteam, unei brute cu mîinile de înger care peste puțin timp avea s-o omoare. Îi vedeam pe amîndoi, amețiți și nesățioși, cum cereau plăcerii ceea ce ea nu le poate da. Aveau amîndoi, în venele lor, în spasmuri, văpaia stupefiantului mistuitor.

Se iubeau pînă dincolo de iubire : se urau poate.

La un moment dat, bărbatul, nemaiştiind cum să scoată după buzele amantei sale un strigăt mai voluptos decît celelalte, începu să învîrtească în degetele sale feminine, o lamă scurtă, bine ascuţită, cu tăişul sclipitor, — şi numai spre a simţi poate mirosul sîngelui cald din pieptul spintecat, îl afundă, rîzînd ca un nebun, în carnea aceea roză, care, fără să se înfioare, lăsă să se ivească deodată o violentă panglică purpurie... Femeia se crispă, albă de plăcere ; bărbatul în genunchi lîngă ea, rîde, rîde mereu.

Şi vedeam încet, încet, panglica aceea, lată şi purpurie, cum se întortochea pe umeri şi apoi şerpuia între sînii calzi ce tremurau încă.

La vederea sîngelui, nebunul tresări. Bărbatul gelos înţelege că a săvîrşit crima : o scutură, o strigă şi rîde apoi.

„Atunci — gîndi asasinul — dacă nu vorbeşti, dacă nu mă mai priveşti, trebuie să mă omor şi eu".

Temîndu-se ca femeia rănită să nu supravieţuiască, el vrea acum să vadă dacă sîngele ei are aceeaşi culoare în tîmplele sub care stă gîndirea, ca în pieptul unde se află respiraţia. Şi iată-l căutîndu-se în buzunar, rîzînd îngrozitor ; caută în buzunarul hainei, pe măsuţa de noapte, apoi aude în tăcerea aceea, cum tînguieşte ceasornicul deşteptător...

Iată, a bîjbîit puţin şi l-a găsit ; a găsit revolverul... îl ia... şi rîde.

Cu degetul cel mare dă la o parte piedica ; vede un cerc subţire de stele mărunte care se aprind la capătul ţevii ; o reazemă maşinal de tîmpla amantei cu părul negru aproape violet ; apasă trăgaciul ; se uită şi rîde...

Mirella nu mai este ; femeia pe care am iubit-o atîta, nu-mi va mai spune : „Maur...".

*

Da, şi totuşi a mai rostit o dată numele. L-a spus, departe de mine, în braţele altuia, la marginea abisului, în care a vrut să fie tîrîtă de duşmanul ei.

Voi aminti că geanta ei, ca şi celelalte lucruri găsite în odaia crîmei fuseseră sechestrate de poliţie. În geantă se afla o trusă, conţinînd o oglinjoară, un pufuleţ pen-

tru pudră și creionul cu roșu de buze. Într-o altă despărțitură a genții erau banii, un pachet de bancnote, pe care Mirella le aducea poate în dar tragicului ei amant. (În realitate, dacă asasinatul fusese săvîrșit de alții, cum se explica faptul că uitaseră să-i ia banii ?). Mai era, pe lîngă o factură de plată și o agendă cu calendar ; pe fiecare pagină erau însemnările zilnice.

Comisarul care instruise afacerea înaintea magistratului, examinase cu amănunțime acel „carnet", nădăjduind să dezlege enigma misterioasei crime.

Dar fusese o dezamăgire pentru comisar, cînd nu găsise decît adresele furnizorilor și cîte o însemnare lipsită de importanță. Mai erau cifre multe, care se refereau la prețurile unor mărunte obiecte personale ; două sau trei însemnări despre ceea ce avea de făcut ; cîteva titluri de romane, cu numele autorilor : fără îndoială, cărți ce-i fuseseră recomandate pentru citit. Multe pagini din agendă erau însă ocupate de strofele **Cîntecului de veci și de niciodată,** care, publicat peste cîteva zile după crimă, era în momentul acesta un mare succes pentru toate orchestrele din Paris, gloria funestă a muzicantului ucigaș.

Fiindcă agenda era mică și nu oferea spațiu, în cele cîteva pagini, fiecare strofă era scrisă în curmeziș, pe ambele foi, ca să ocupe mai puțin loc. Și nu era scris de mîna Mirellei, ci de o caligrafie cam neregulată, care fu recunoscută apoi drept aceea a lui Batiomkin.

Strofele frumosului **cîntec** erau acestea :

„Am visat ieri noapte
o palidă mînă ;
ieșea dintr-un șal,
și noaptea mă'ngînă.

Curgea, curgea sînge
din pumnul deschis ;
pica pe un mare
clavir din paradis.

Și cine tăiase
acea mînă pală ?
și pentru ce șalul
însîngerat mă cheamă ?

Eu vedeam în umbră
un diamant albastru,
cerînd îndurare
demonului măiastru.

Aceste briliante,
străbătînd o gamă,
se înecau sub para
blestemelor de seamă.

. . . .
. . . . .

Femeia iubită
cu dans mlădios...
își strînse grăbită
grumazul frumos.

Luînd și otravă,
lîngă clavecin,
îngînă o octavă
din viețile ce vin.

Și-o aflase seara,
numai în cămașă,
și drapată-n negrul
ce mereu m-apasă.

Dansul argentinian
se numea acuma
„Cîntecul de ieri,
și de totdeauna".

Frumosul țigan,
cu glas tremurat,
mai vrăjește un gînd
ce moartea l-a dansat.

Iar moartea la rîndu-i,
acoperă cu luna
palida femeie
ce dansa într-una...

Ea dansa c-o mînă
sub anticul șal,
cîntecul durerii
din amonte și aval.

Degetele sale,
pe piepten crispate,
abia mai simțeau...
mîna ce încet se zbate.

Rămînea ecoul
care-mi spunea : **„Cîntă-mi îndată**
cîntecul de totdeauna
și de niciodată"...

Revăd acea mînă
în fiece noapte ;
în fiece seară,
și inima îmi bate.

Am văzut-o aseară,
pudrată, pudrată,
veștedă, macabră,
într-un șal drapată.

Sîngele curgînd
din pumnul deschis,
stropise pe clape
pianul din abis.

Și în valu-nalt
al muzicii damnate
șalul despletit,
dansa tango de moarte.

Tangoul spunea :
„Ehei !... pe pămînt
singurul adevăr
este cimitirul sfînt.

Acolo dormim,
în marele gol,
cu pali trandafiri
al vieții obol.

Viața e răul
ce-n mers clocotit,
aleargă, aleargă,
spre cimitirul trist.

Ți-s dragă ? Amorul
se pierde ca vîntul...
și mîna ce saltă
ca să prindă gîndul.

Aici totul trece
ca o rîndunea ;
viața e frumoasă
fiindcă ne înșală.

Din tot, chiar din flori
cenușă rămîne ;
cenușa-ngropată
în cimitir cu ruine.

Ucide-mă, deci !
cu gura-nsetată !...
e Cîntecul de veci
și de niciodată !".

*

Era cîntecul ei, cîntecul Mirellei, acela a cărui temă eu însumi i-o sugerasem într-o scrisoare trimisă de pe mare. Era cîntecul pe care muzicantul îl crease pentru ea înainte de a o ucide într-o criză de gelozie, de ură sau de nebunie erotică ; poate același pe care el îl cîntase în fața mea în ultima seară cînd văzusem pe Mirella. În seara aceea, care trebuia să fie cu adevărat „ultima" — ultima, „pentru totdeauna" — cum spune cîntecul : „pentru totdeauna și pentru niciodată".

Datorită acestui cîntec, ale cărui versuri fuseseră scrise de un poet necunoscut (nu erau oare tot de Ba-

tiomkin ?), frumosul muzicant rus, după care se înnebuneau vizitatoarele dancingului **L'Arcade Noire,** obținuse, în pragul înmormîntării, o celebritate zgomotoasă, celebritate pe care crima o făcuse universală. Dar el nu mai exista, ca să audă laudele ce se aduceau muzicii sale ; dacă vreodată concepuse visuri de glorie, le concepuse ca Weininger, sub forma sinuciderii. Ce se putea oare face după ce ai scris o asemenea carte ? Să te ucizi, fusese concluzia lui Weininger. Avea numai douăzeci și trei de ani, și se sinucisese.

Parisul nu este zgîrcit în a da glorie ; e de-ajuns un cîntec ca să răspîndească numele unui om în cele patru unghiuri ale globului. Dar patruzeci de ani de muncă într-un laborator nu ajung adesea unui biet om să-și cîștige pîinea, deși uneori va fi glorificat după moarte. Un cîntec frumos e ceea ce preferă Parisul totdeauna. Astfel drumul spre glorie nu se poate străbate ușor fără protecția unei femei.

În acest caz Mirella fusese aceea care găsise un editor pentru genialul ei amant ; ea fusese aceea care alergase pe la casele de gramofoane, pe la directorii de orchestră, fără de care nu se poate lansa în lume un cîntec la modă. Datorită ei — datorită faptului că fusese omorîtă — toți domnii aceștia au cîștigat atîția bani cît nu se așteptau. Padilla, cu celebra lui «**Violetera**», poate n-a ajuns, cîțiva ani după aceea, la o popularitate ca aceasta. Oriunde te duceai, de la un capăt la altul al Parisului, de la o margine la alta a Europei, care nu știa unde să-și mai îngroape cadavrele (poate de aceea ajunsese să iubească, mai mult decît orice, o muzică de dans), nu se auzeau decît strofele cîntecului acesta groaznic, zi și noapte, în teatre, în hoteluri, pe străzi, pînă în tranșee.

La drept vorbind, nicăieri nu era mai actual, mai la locul lui, ca în tranșee. Acolo se putea mai bine ca în altă parte aprecia strofa cea mai celebră :

Tangoul spunea :
Ehei !... pe pămînt
singurul adevăr
este cimitirul sfînt !

Vom mai spune că agenda Mirellei cuprindea întregul cîntec — al cărui text fu publicat și de o revistă literară dintre cele mai distinse — muzicianul nu se servise însă decît de unele strofe.

Batiomkin compusese două ediții ale muzicii sale: o simfonie pentru orchestră mare și o reducție populară în tempo de tango. E inutil să mai spunem că dacă simfonia se putea chema pe drept cuvînt o capodoperă, Batiomkin nu datora decît tangoului celebritatea lui neprevăzută și postumă.

*

Afară de **Cîntec**, afară de cîteva însemnări de care am vorbit, comisarul nu găsise nimic senzațional în carnetul Mirellei; nimic care să aducă o lumină asupra punctelor întunecate din crima barbară.

Și dacă micuța agendă nu conținea altceva care să lumineze justiția, mai erau însă două însemnări, care pentru mine erau de o valoare mare. Am văzut carnețelul acela mai tîrziu. **Cîntecul** — scris pe cîte două foi, cum am spus, de o mînă stîngace, în caractere mari și tremurate care trădau obișnuința cu alfabetul slav — ocupa mai multe pagini din carnetul care în același timp era un calendar. Ocupa exact paginile de la 3 aprilie pînă la 27 mai, fiecare pagină a calendarului cuprinzînd două zile. Apoi veneau unele foi albe.

Dar sub data de nouă și zece septembrie (data fusese aleasă la întîmplare, mai ales că era posterioară dramei) se aflau aceste cuvinte, scrise de-a curmezișul, de mîna Mirellei:

«Mă va ucide. Știu. Sînt fericită de aceasta».

Și mai departe, spre sfîrșitul agendei, sub data de 21 și 22 noiembrie, aceste cuvinte:

«Te iubesc, Maur!... În viață, după moarte, te-am iubit numai pe tine, Maur...».

Cuvintele acestea ultime purtau și o dată: **«14 iunie 1918».**

Nu putuse să facă însemnarea în pagina corespunzătoare calendarului ; fie că acesta nu era scopul ei, fie că paginile lunii iunie erau ocupate de **Cîntec.**

Data de «**14 iunie 1918**» era cu cinci zile anterioară crimei.

Mirella știa că Batiomkin o va ucide și era fericită de aceasta...

*

Se află oare pe pămînt un om care să poată spune c-a înțeles într-adevăr ceea ce cuprinde sufletul unei femei ? Că a privit pînă în abisul acestui suflet ?

În ce mă privește, nu cred. Adorasem pe Mirella, care îmi arătase, în ceea ce o privește, o pasiune adîncă, și nu numai fizică. Mirella era a mea : întreaga mea tinerețe nu fusese decît un vis îndelungat după ființa ei, o dorință nestinsă după frumusețea ei, un chin după iubirea ei. De la ea deprinsesem concepția asupra iubirii ; pot chiar spune că sînt opera ei ; cu sîrguință descoperise, rafinase și educase în mine pe „amantul ei". Îi fusesem amant în cei dintîi ani ai tinereții mele ; îi fusesem și mai tîrziu, cu o tărie care avea ceva din delir. Atît cît voi trăi și voi fi în stare să iubesc, nici o femeie nu va mai fi pentru mine asemenea „acestei femei".

Știam că viața, alcătuită adesea din compromisuri inevitabile, o constrîngea să fie și a altora. Tînăr, lipsit de experiență, gelos și bănuitor, nu acceptasem o atare stare de lucruri. Dar... există un „dar" în toate iubirile, mai ales în acelea care sînt cu adevărat iubiri. Trebuisem să mă supun unei situații ce-mi fusese creată cînd eram aproape un copil, mai întîi ca să n-o fac să sufere pe ea, apoi din respectul pentru acel lucru necesar și alcătuit din compromisuri care se cheamă viața de toate zilele ; o supunere dureroasă, pe care mîndria și pasiunea mea n-ar fi voit să le tolereze.

Dacă era josnic pentru mine aceasta din punct de vedere moral, înțelegeam totuși că, din punct de vedere al iubirii, Mirella îmi aparținea numai mie, fiindcă tot restul nu era, ca să spun așa, decît o tristă datorie de soție și de femeie supusă convențelor sociale.

O iubisem cum se iubește, nu o amantă, ci o divinitate, din carne alcătuită și totuși supraomenească. Cei patru ani de război, în care fusesem de sute de ori în fața morții, mă făcuseră să înțeleg mai bine, dacă încă ar fi trebuit, ceea ce Mirella voia să-mi spună. Pot afirma cu siguranță, că și sub focul mitralierei, și atunci cînd suferam, în cele mai grele lupte, bolnav ori rănit în spitale, nu trecuse o oră din viața mea fără ca chipul ei să nu fie prezent în sufletul meu.

Cînd nu eram decît un adolescent, Mirella, care era femeie adevărată, vedea în mine, reîntinerită, imaginea bărbatului care fusese cel dintîi amant. Senzuală și plină de răbdare, infiltrase în mine zi cu zi veninul amețitor al dorinței ei. Eram opera ei : și astfel mă înlănțui.

Această tovărășie ar fi fost perfectă, dacă aș fi fost cu zece ani mai mare sau dacă Mirella ar fi fost cu cîțiva ani mai mică.

Dar între noi se afla un dușman de moarte, un adevărat tiran al creației și al nimicirii universale : Timpul.

El ne spiona, ne urmărea pașii, sta ascuns după perdelele patului nostru ; într-o zi, — în chiar ziua cînd mă socoteam în culmea fericirii — am auzit șuierînd la urechile mele rîsul lui batjocoritor.

Mirella băgase de seamă, fără îndoială, că cineva rîdea în surdină, ascuns în umbră.

Era timpul.

Era dușmanul de moarte al celor omenești ; acela care crează, transformă, poartă spre strălucire și preface totul în cenușă.

A fost ca o răzbunare ce venea de dincolo de lume, care așteptase ani și ani înainte de a ne surprinde, înainte de a se infiltra în fumul acela cenușiu de seară, acolo, în palida cameră a unui hotel de acum o sută de ani.

Fără o cauză lămurită, am fost cuprins de groază, în fața unui gînd deșert și crud : Mirella avea zece ani, unsprezece aproape, mai mult decît mine.

În același moment în care trupul ei alb și parfumat, după atîta așteptare, se întindea spre a potoli setea mea, personajul acela sardonic și străduitor, care dă din cap ori de cîte ori aude pe oameni rostind cuvîntul «**totdeauna**», șoptește înăbușit la urechile mele :

— „Da, da, este cu adevărat foarte frumoasă !... Dar mîine, poimîine, va fi prea bătrînă pentru tine !...".

Cînd au fost rostite aceste cuvinte de un glas fără sunet aproape, înlăuntrul creierului meu, m-am uitat la Mirella — de teamă să nu fi auzit și ea.

Vai ! auzise !... Deși glasul era lipsit de sonoritate, martorul acela crud și nevăzut vorbise destul de tare. Strîns lipită de mine, cu părul ei negru, aproape violet, răsfirat pe umerii mei, Mirella auzise deci.

Și din ziua aceea, Mirella, prea mîndră ca să fie nefericită, prea nefericită ca să mărturisească altcuiva, începuse o altă viață : viața unei femei prea mult dorită, prea mult iubită de bărbați ; iar într-o dimineață, în fața oglinzii ei, și-a spus : „În curînd voi avea patruzeci de ani".

Tot restul se explică. Sau cel puțin devine de înțeles, află o dezlegare aparentă, o lămurire care poate rămîne în picioare în fața logicii unui bărbat, dacă nu în fața unei femei, căci, după cum am spus de mai multe ori, caracterul unei femei nu se bănuiește niciodată.

A iubit Mirella cu adevărat pe Batiomkin ? A avut oare un sentiment adevărat pentru rusul acela dezechilibrat și genial cum sînt uneori slavii, pentru muzicianul acela sărac, căruia îi era dor de țara lui, de viața lui nimicită și, cine știe, îi mai era dor de o femeie frumoasă (ca și femeia mea), căreia bolșevicii îi vor fi tăiat degetele ca să-i ia diamantele ?...

Poate de aceea, în unele seri, nu voia să mai cînte romanțele îndepărtatei Volgi și se așeza pe un scaun, cu tîmplele în pumni, cu ochii lui verzi-albaștri ce păreau ai unui posedat, privind în gol, insensibil la mîngîierile femeilor împodobite cu bijuterii, care veneau să-i mîngîie părul, lucios și negru ca aripile primelor rîndunici...

Poate de aceea...

Dar de ce oare Mirella, în carnetul ei, presimțind drama, poate în ajunul acelei scene tragice, scrisese :

«Mă va ucide. Știu. Sînt fericită de aceasta...»

Eu cred că femeia aceasta, avînd mai mult teama decît senzația de a îmbătrîni, voise înc-odată să aprindă focul tinereții sale și atrăsese de aceea pe bărbatul acela, puțin din viciu, puțin din nevoia de a se amăgi,

dar mai mult, poate, fiindcă omul acesta era sărac și alte femei îl iubeau.

Instinctul matern ce doarme în sufletul fiecărei femei ce păcătuiește, trezise în același timp nevoia de a lua sub protecția ei pe cineva și totodată de a iubi. Văd bine că Batiomkin, deși decăzut și coborît într-un nivel social care nu fusese altădată al lui, putuse să atragă o femeie, și încă o femeie în felul Mirellei, prin tot ceea ce avea el mai genial și isteric, de om superior și predestinat ruinii.

Pasionată de muzică și ea, între ei trebuie să se fi născut o legătură creată de arta aceasta, care uneori este un fel de complicitate amoroasă. Înțeleg bine că Mirella se interesase de soarta copilului frumos, de treizeci și patru de ani, cu profilul de medalie și privirea neliniștită, ca aceea a unei ființe al cărei sex nu este bine definit, înțeleg că femeia aceasta senzuzală, în înțelesul cel mai rafinat al cuvîntului, avusese o dorință ce apăruse dintr-odată, violentă, care face să-ți pierzi orice control și să treci peste orice legi.

Pot să admit toate acestea, cum aș admite totodată orice altă cauză ce mi s-ar spune pentru a lămuri o situație atît de anormală ; dar de ce oare scrisese **„Mă va ucide. Sînt fericită de aceasta...“.**

În ce consta fericirea aceasta ? Și de ce oare, o femeie ca Mirella, care avea în jurul ei tot ceea ce-și poate dori o femeie, se arată fericită că moare ?

Își închipuise ea oare iubirea aceasta ca o sinucidere?

Misterioasa legătură ce o apropiase de muzicantul cocainoman, pe lîngă interesul ce-l da bărbatului acela, nu se născuse din presentimentul că nebunul acesta genial și criminal va sfîrși într-o zi prin a o ucide ?

Trebuia oare să caut un sens adevărat și concret în cuvintele ei, sau să le interpretez ca pe o divagație semiliterară a unei femei căreia îi place să-și creeze teama pe o primejdie acolo unde această primejdie nici nu există ?

Cine ar putea să-mi spună oare ?

Cuvintele acestea sînt totuși de o simplitate impresionantă : **«Mă va ucide. Știu. Sînt fericită de aceasta...».**

O femeie subjugată farmecului unei situații sau unei fraze literare (aceasta nu fusese niciodată cazul Mirellei),

ar fi brodat pe această temă multe cuvinte, căci oferea izvoare sugestive.

Dar se vedea bine că Mirella așternuse cuvintele acelea cu deplină sinceritate, numai pentru ea, în ziua cînd, poate, presimțise că drama nu se putea evita, atunci cînd în loc să se lase tîrîtă de instinctul de conservare, se simțise într-adevăr fericită cînd întîlnise pe unul care s-o elibereze de viața ce-i devenise prea greu de îndurat.

Prea greu ?... Dar de ce oare ?

Abia îndrăznesc să privesc în cercul de umbră pe care ultimele vorbe ale Mirellei mi l-a relevat.

Sînt eu vinovat oarecum de a fi împins-o către destinul acela tragic ? Am oare o vină, cel puțin involuntară, în drama aceasta în care altul a fost actorul ?

Aș voi să pot spune : nu.

Dar acele cuvinte există încă — ultimele ei cuvinte — scrise cu cinci zile înaintea crimei :

«În viață, te-am iubit numai pe tine, Maur...»

Și mai era data aceea : **«14 iunie 1918»**.

Și ea mă făcea să tremur de spaimă, gîndindu-mă la femeia aceasta, care se ducea la un amant în nădejdea de-a fi ucisă...

*

Aș voi să mă duc la psihiatru, la un duhovnic de suflete, ca să-i povestesc faptele acestea năpraznice.

După ce va afla de la mine **întreaga** noastră istorie, ce mi-ar putea spune omul pe care l-aș întreba dacă este posibil să-mi ușurez conștiința ?

Îmi va spune, fără îndoială :

— Tinere ! du-te și roagă-te la mormîntul unde doarme femeia care a fost a ta. Lasă-i taina ei ; morții au drept de netulburare, pe care cei vii trebuie să-l respecte. Nu trebuie să răscolim pulberea. Nu trebuie să tulburăm somnul celor ce ne-au iubit.

Mi-ar spune :

— Tinere ! ea ți-a dăruit trupul, cînd trupul era tînăr ; ți-a dăruit sufletul, în zilele cele mai frumoase și mai luminoase din viața ei. Acum doarme, cu pieptul străpuns de pumnal, cu tîmpla găurită, într-un sicriu lung și subțire, unde alte mîini pioase au vărsat ultima sticluță de parfum. De ce voiești să te uiți îndărătul

frunții înghețate ? De ce mai vrei să faci introspecțiuni crude pe inima aceasta care nu mai bate ? Cînd a scris cuvintele ce te tulbură acum, nici nu știa că le vei putea citi tu într-o zi. Dacă le-a scris fără a le trimite nimănui, înseamnă că acele cuvinte sînt adevărate. Nu se minte cineva pe sine însuși. Și nu există nimeni, cred, care să cuteze a minți în fața morții".

Mi-ar spune :

— Tinere ! Știi să cînți la pian ? Da ? Ei bine, deschide clavirul atunci, și așează-te în fața lui. Închide întîi ferestrele, lasă perdelele, stinge luminile. Așa ! Iar acum începi să cînți. Ai în fața ta viața, care în fiecare zi îți va aduce o aurora. Oricît de rece ți-ar fi sufletul, o rază de soare, chiar palidă, îl va încălzi. Vei mai vedea mările azurii, stelele sclipitoare ; vei mai auzi încă pe copilele de douăzeci de ani cîntînd cîntece de iubire. Fiecare lacrimă ce-ar cădea de sub genele tale va fi zvîntată și ea de vîntul unei dimineți însorite. Dacă inima ta este îndurerată, dacă suferă, află că mîinile femeilor sînt ușoare : se va găsi una care să te lecuiască. Cealaltă doarme ; n-o deștepta. Doarme și el ; nu-l deștepta. Pămîntul îi acoperă cu mantia-i rece și grea ; ceea ce a trecut nu se mai întoarce ; e pulbere; să nu răscolim pulberea".

Mi-ar spune :

— Tinere ! Așează-te la pian și cîntă ! Din tot ceea ce a fost iubirea ta — și iubirea lor — nu rămîne decît un cîntec. Cîntecul acesta i-a ucis. Ne va ucide pe toți, astăzi sau mîine. E timpul.

E nota ce spune „totdeauna" ; nota ce spune „niciodată". Ei amîndoi, vor fi foarte fericiți să mai audă odată, cîntat de tine, fără ură, fără patimă, cîntecul pentru care au murit. Așează-te acolo, tinere ! Astăzi vei cînta pentru ei ; mîine pentru alții ; poimîine pentru tine.

Mai trebuie să-ți amintesc strofele cîntecului damnat ?... Oh, nu ! îl știi desigur foarte bine...

„Aici totul trece
ca o rîndunea ;
viața e frumoasă
fiindcă ne înșală.

*

Din tot, chiar din flori,
cenușa rămîne,
cenușa-ngropată
în cimitir cu rune.

. . . . . .
. . . . . .

Am visat ieri noapte
o palidă mînă ;
ieșea dintr-un șal,
și noaptea mă-ngînă.

Curgea, curgea sînge
din pumnul deschis ;
pica pe un mare
clavir din paradis.

Și în valul, înalt
al muzicii damnate
mă îneca încet
într-un tango de moarte.

Tangoul spunea :
„Ehei !... pe pămînt
Singurul — adevăr
e cimitirul sfînt.

„Acolo dormim,
în marele gol,
cu pali trandafiri
ai vieții obol.

„Viața e rîul
ce-n mers clocotit,
aleargă, aleargă
spre cimitirul trist.

Ucide-mă, deci !
cu gura-nsetată !...
e cîntecul de veci
și de niciodată !...

SFÎRȘIT

1925—1930

Lector : POPESCU MARIA

Tehnoredactor : DERCACI VLAD-MADĂLIN

Tiparul executat la S.C. „Grafica Prahoveană" S.A. Ploiești
comanda nr. 14035.
Format 1/16 54 x 84 60 gr/m².
Tiraj : 20.000 ex. Bun de Tipar 10.05.1993

editura PYGMALION

— Tinere ! Așează-te la pian și cîntă ! Din tot ceea ce a fost iubirea ta — și iubirea lor — nu rămîne decît un cîntec. Cîntecul acesta i-a ucis. Ne va ucide pe toți, astăzi sau mîine. E timpul.

E nota ce spune „totdeauna" ; nota ce spune „niciodată". Ei amîndoi, vor fi foarte fericiți să mai audă odată, cîntat de tine, fără ură, fără patimă, cîntecul pentru care au murit. Așează-te acolo, tinere ! Astăzi vei cînta pentru ei ; mîine pentru alții ; poimîine pentru tine.

Tangoul spunea :
„Ehei !... pe pămînt
Singurul — adevăr
e cimitirul sfînt.

„Viața e rîul
ce-n mers clocotit,
aleargă, aleargă
spre cimitirul trist.

Ucide-mă, deci !
cu gura-nsetată !...
e cîntecul de veci
și de niciodată !...

550 LEI

I. S. B. N. 973—95565—9—0